Regeringens proposition 2004/05:2

Makt att bestämma – rätt till välfärd

Prop. 2004/05:2

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 13 september 2004

Göran Persson

Lena Hallengren
(Utbildningsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås följande två nya övergripande mål för den nationella ungdomspolitiken.

- Ungdomar skall ha verklig tillgång till välfärd.
- Ungdomar skall ha verklig tillgång till makt.

Dessa två övergripande mål skall ligga till grund för styrningen av åtgärder och uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor. Propositionen innebär förstärkningar av systemen för samordning mellan politikområden så att verksamheterna i dessa bidrar till att målen för den nationella ungdomspolitiken uppnås. Regeringen föreslår i detta sammanhang att fem huvudområden för samordning och redovisning inrättas. Deras funktion är också att möjliggöra en systematisk kunskapsbildning samt möjliggöra effektivare sektorsövergripande uppföljning av ungdomspolitiken. Som huvudområden föreslås:

1. lärande och personlig utveckling,
2. hälsa och utsatthet,
3. inflytande och representation,
4. egen försörjning, och
5. kultur och fritid.

Innehållet i dessa huvudområden för samordning och analys bör utgöras av berörda politikområdens egna mål. Detta för att integrera ungdomspolitiken i berörda politikområden och därmed tydliggöra att varje politikområde ansvarar för att förverkliga och följa upp de av riksdagen beslutade övergripande ungdomspolitiska målen inom ramen för områdets ordinarie verksamhet. Den nationella ungdomspolitiken bör verka så att åtgärder vidtas för att ungdomars verkliga tillgång till välfärd och makt genomförs inom de utpekade huvudområdena.

I propositionen anges också att regeringen årligen skall prioritera en eller flera frågor där behovet av insatser är särskilt viktiga för att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Dessa prioriteringar kommer normalt att aviseras i budgetpropositionen. Denna proposition innehåller de prioriteringar som regeringen föreslår skall gälla för kommande år. Därutöver redovisas regeringens ambitioner avseende utvecklingen av ungdomspolitik i kommunerna samt i det internationella ungdomspolitiska arbetet. Vidare innehåller propositionen regeringens bedömningar i frågor om kunskapsinhämtning om ungdomars levnadsvillkor samt om ungdomsforskning.

Regeringen föreslår i propositionen att det genom en ändring i skollagen (1985:100) införs ett uttryckligt kommunalt ansvar att hålla sig informerad om hur icke skolpliktiga ungdomar som inte fyllt 20 år är sysselsatta. Skyldigheten omfattar inte de ungdomar som genomför eller har fullföljt utbildning på nationella eller specialutformade program i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2005.

Det mest framträdande i propositionen är att ungdomspolitiska insatser tydligt skall integreras i verksamheten hos alla politikområden som är relevanta för ungdomars levnadsvillkor och därmed utgå från befintliga mål inom dessa. Den nationella ungdomspolitiken skall också verka för att minska skillnaderna i levnadsvillkoren inom ungdomsgruppen och på så sätt tydligare belysa och hantera levnadsvillkoren för de ungdomar som av olika anledningar har svårare än andra att få verklig tillgång till välfärd och makt.

Slutligen innehåller propositionen också en redovisning av hur den nationella ungdomspolitiken och ungdomars levnadsvillkor har utvecklats sedan 2000.

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut 6

2 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100) 7

3 Ärendet och dess beredning 8
- 3.1 Ung 2003 – en fördjupad analys av den nationella ungdomspolitiken 9
- 3.2 De kallar oss unga – en attityd- och värderingsstudie 9
- 3.3 En breddad synpunktsinsamling – projektet Tyck till 10
- 3.4 Statskontorets översyn av målstyrningssystemet för den nationella ungdomspolitiken 10
- 3.5 Dialog med ungdomsorganisationerna 11
- 3.6 Utredning om samhällets insatser för att stödja ungdomar som varken studerar, arbetar eller söker arbete, m.m. 11

4 Bakgrund 13
- 4.1 Inledning 13
- 4.2 Begreppet ungdom i den nationella ungdomspolitiken 13
- 4.3 Den demografiska utvecklingen 14
- 4.4 Den nationella ungdomspolitikens framväxt sedan 1950-talet 15

5 Den nationella ungdomspolitikens målgrupp 21
- 5.1 Inledning 21
- 5.2 Den nationella ungdomspolitikens målgrupp 21

6 Den framtida ungdomspolitiken 25
- 6.1 Två övergripande mål och en sektorsövergripande målstruktur 25
- 6.2 Beskrivning av huvudområdena 33
  - 6.2.1 Lärande och personlig utveckling 33
  - 6.2.2 Hälsa och utsatthet 35
  - 6.2.3 Inflytande och representation 37
  - 6.2.4 Egen försörjning 39
  - 6.2.5 Kultur och fritid 41

7 Uppföljning, analys och kunskapsinhämtning 45
- 7.1 Uppföljning och analys av mål, huvudområden och åtgärder 45
- 7.2 Regelbundna attityd- och värderingsstudier 47
- 7.3 Förbättrad ungdomsstatistik 48
- 7.4 Utvärdering av den nationella ungdomspolitiken 50

8 Ungdomsforskning 53
- 8.1 Inriktning och innehåll 53
- 8.2 Kunskapsutbyte mellan ungdomsforskare och praktiker 54
- 8.3 En referensgrupp med ungdomsforskare 55

9 Ungdomspolitik i kommunerna 59
- 9.1 Sektorsövergripande ungdomspolitik i kommunerna 59

10 Ungdomsstyrelsens verksamhet 63

11 Internationellt samarbete 67
11.1 Övergripande strategi för det internationella samarbetet .. 67
11.2 Strategier för arbetet inom EU, Europarådet, FN, Unesco, Nordiska ministerrådet, Östersjöstaternas råd, Barentsrådet samt globalt samarbete 69

12 Ungdomspolitiskt handlingsprogram 75
12.1 Ungdomspolitiska prioriteringar 75
12.2 Insatser för att ge fler ungdomar möjlighet till en bra utbildning 75
12.2.1 Strategiska utvecklingsinsatser i syfte att stärka skolor i segregerade områden 78
12.2.2 Stärkt elevinflytande i skolan 79
12.2.3 Stärkt skydd mot kränkningar av elever i skolan 82
12.2.4 Kvalitetsförbättringar inom gymnasieskolan .. 83
12.2.5 Kommunalt ansvar att hålla sig informerad om hur ungdomar som inte fyllt 20 år är sysselsatta 84
12.3 Insatser för att förenkla ungdomars inträde på arbetsmarknaden 88
12.3.1 Insatser inom arbetsmarknadspolitiken 90
12.3.2 Nationell koordinator för snabbare etablering på arbetsmarknaden 93
12.3.3 Arbetsrätt 94
12.3.4 Insatser för ökat entreprenörskap och företagande bland ungdomar 95
12.4 Insatser för bostadsförsörjning för ungdomar 96
12.4.1 En nationell bostadssamordnare utses 97
12.4.2 Pilotprojekt för bra och billiga bostäder 98
12.4.3 Förutsättningar för unga hushåll för att förvärva eller hyra en egen bostad 99
12.5 Insatser för hälsa och trygghet för alla ungdomar 100
12.5.1 Insatser för förbättrad psykisk hälsa 101
12.5.2 Insatser mot ungdomars bruk av alkohol och narkotika 106
12.5.3 Unga lagöverträdare och brottsoffer 107
12.6 Insatser för att öka ungdomars inflytande och delaktighet i samhället 108
12.6.1 Ungdomar i beslutande organ 109
12.6.2 Generationsanalyser 110
12.6.3 Metodutveckling för ungdomsperspektiv i beslut 112
12.6.4 Ungdomars inflytande över ungdomspolitiken 112
12.6.5 Ett växande internationellt engagemang 113
12.7 Insatser för kultur och fritid för alla ungdomar 113
12.7.1 Förebyggande verksamheter i syfte att minska risken för ungdomar att hamna i kriminalitet, missbruk eller socialt utanförskap 114
12.7.2 Stöd till drogfria ungdomslokaler 115
12.7.3 En utvecklad ungdomsledarroll 115

13 Redovisning av ungdomspolitiken åren 2000–2003 119

13.1 Redogörelse av ungdomspolitikens utveckling 119
13.1.1 Lärande och personlig utveckling 120
13.1.2 Hälsa och utsatthet 123
13.1.3 Inflytande och representation 130
13.1.4 Egen försörjning 135
13.1.5 Kultur och fritid 138
13.1.6 Statligt stöd till den kommunala ungdomspolitiken 141
13.1.7 Den nationella ungdomspolitiken i det internationella samarbetet 143

14 Ikraftträdande 148

15 Ekonomiska konsekvenser 148
15.1 Insatser inom politikområdet 148
15.2 Förslag inom andra politikområden till åtgärder för att stärka den nationella ungdomspolitiken 148

16 Författningskommentar 149

Bilaga 1 Sammanfattning av Ungdomsstyrelsens fördjupade analys av den nationella ungdomspolitiken, Ung 2003 150

Bilaga 2 Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över Ungdomsstyrelsens Fördjupad analys av den nationella ungdomspolitiken (Ung 2003) 155

Bilaga 3 Sammanfattning av Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie De kallar oss unga 156

Bilaga 4 Tyck till om ungdomspolitiken på Utbildnings departementets webbplats – en sammanfattning 162

Bilaga 5 Sammanfattning av Statskontoret studie av mål styrningen för den nationella ungdomspolitiken 172

Bilaga 6 Dialogforum – en del av beredningsförfarandet 174

Bilaga 7 Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Unga utanför (SOU 2003:92) 181

Bilaga 8 Lagförslaget i betänkandet Unga Utanför (SOU 2003:92) .. 183

Bilaga 9 Lagförslag i Utbildningsdepartementets promemoria 184

Bilaga 10 Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över Utbildningsdepartementets promemoria om förtydligat kommunalt informationsansvar 185

Bilaga 11 Gymnasiekommitténs lagförslag avseende det kommunala uppföljningsansvaret 186

Bilaga 12 Mål och delmål för den nationella ungdomspolitiken 187

Bilaga 13 Politikområden och mål redovisade i regeringens budgetproposition för 2004 191

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 september 2004 197

Rättsdatablad 198

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

dels antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100),

dels godkänner vad regeringen föreslår om övergripande mål och huvudområden för samordning och redovisning av den nationella ungdomspolitiken (avsnitt 6.1).

2 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att det i skollagen (1985:1100)[1] skall införas en ny paragraf, 1 kap. 18 §, samt närmast före 1 kap. 18 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 kap.
	Information om icke skolpliktiga ungdomar
	18 §
	En hemkommun skall löpande hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta, i syfte att kunna erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder.
	Kommunens skyldighet enligt första stycket omfattar inte de ungdomar som genomför eller har fullföljt utbildning på nationella eller specialutformade program i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning.
	Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att kommunen skall kunna genomföra sin skyldighet enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

[1] Lagen omtryckt 1997:1212.

3 Ärendet och dess beredning

År 1999 antog riksdagen regeringens proposition *På ungdomars villkor – ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro* (prop. 1998/99:115, bet. 1999/2000:KrU4, rskr. 1999/2000:53). Regeringen fick därmed i uppdrag att vart fjärde år redovisa till riksdagen hur den nationella ungdomspolitiken utvecklats. I kapitel 13 i denna proposition lämnar regeringen en sådan redogörelse i enlighet med riksdagens beslut. Kapitel 6 innehåller regeringens förslag till mål- och styrsystem samt inriktning för den framtida nationella ungdomspolitiken. Kapitel 12 presenterar regeringens prioriterade frågor i arbetet att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Vikten av att särskilt uppmärksamma ungdomars situation, inte minst gällande sysselsättningen, har understrukits i regeringens skrivelse *En svensk strategi för hållbar utveckling – ekonomisk, social och miljömässig* (skr. 2003/04:129). Långtidsutredningen 2003/04 har i sitt betänkande (SOU 2004:19) likaså lyft fram behovet att öka sysselsättningen bland ungdomar.

Till grund för ärendet till riksdagen ligger en fördjupad analys av den nationella ungdomspolitiken genomförd av Ungdomsstyrelsen och presenterad i rapporten *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6). Rapporten innehåller också förslag om ett förnyat mål- och styrsystem. Den fördjupade analysen har remissbehandlats. Som ett komplement till remissförfarandet har synpunkter inhämtats via Utbildningsdepartementets webbplats. Även rapporten från Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie bland ungdomar, *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsen skrifter 2003:1), utgör ett viktigt underlag för denna proposition. Ungdomsministern har också fört en serie dialoger med ungdomsorganisationer. Till grund för regeringens förslag om den framtida ungdomspolitiken ligger därutöver en av Statskontoret genomförd översyn av det nuvarande målstyrningssystemet *Målstyrningssystemet för ungdomspolitiken* (Statskontorets rapport 2003:24). Även betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) om de ungdomar som varken studerar, förvärvsarbetar eller är anmälda som arbetslösa ligger till grund för regeringens bedömningar om sysselsättning för ungdomar. I mars 2003 tillsattes en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet (U2003/1238/DK) med uppgift att utreda möjligheten till utökat och reellt barn-, elev- och föräldrainflytande i förskola, fritidshem, skola och vuxenutbildning. Arbetsgruppen redovisade sitt uppdrag den 30 oktober 200 i promemorian *Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning* (Ds 2003:46). Departementsskrivelsen har därefter remissbehandlats och ligger till grund för regeringens bedömningar rörande inflytande i skolan.

Propositionen bygger på en överenskommelse mellan den socialdemokratiska regeringen, vänsterpartiet och miljöpartiet.

Regeringen bedömer att lagförslaget inte innehåller någon sådan reglering som kräver *Lagrådets* yttrande.

3.1 Ung 2003 – en fördjupad analys av den nationella ungdomspolitiken

Regeringen gav i regleringsbreven för åren 2002 och 2003 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av utvecklingen av ungdomars levnadsförhållanden i förhållande till målen för den nationella ungdomspolitiken samt att vid behov föreslå åtgärder. Uppdraget redovisades den 31 maj 2003 i rapporten *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6). Rapporten består av en redovisning av utvecklingen för de ungdomspolitiska delmålen för åren 2000–2003, en redovisning av goda exempel, samt en analys av den nationella ungdomspolitikens utfall i förhållande till ungdomspolitikens tre övergripande mål. Denna analys utgör underlag för regeringens redogörelse till riksdagen avseende ungdomspolitikens utveckling 2000–2003 (kapitel 13). I de fall ny statistik rörande ungdomars levnadsvillkor tillkommit efter rapporten redogörs för de senaste uppgifterna i redogörelsen.

I *Ung 2003* föreslår Ungdomsstyrelsen också nya övergripande mål för ungdomspolitiken och ett förnyat styr- och uppföljningssystem. En sammanfattning av den fördjupade analysen finns i *bilaga 1*. Ungdomsstyrelsens rapport har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissyttrandena har redovisats i en promemoria (U2003/2372/UNG).

3.2 De kallar oss unga – en attityd- och värderingsstudie

Regeringen gav i regleringsbreven för 2002 och 2003 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en attityd- och värderingsstudie främst bland ungdomar. Syftet var att få ökad kunskap om ungdomars syn på sina levnadsvillkor samt hur de ser på samhället och sin egen framtid. Rapporten *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1) överlämnades till regeringen den 29 april 2003.

I rapporten behandlas bland annat ungdomars värderingar och inställningar till utbildning, fritid, hälsa, politik, familj, arbete och framtid. Inom ramen för uppdraget genomförde Ungdomsstyrelsen en enkätundersökning bland 6 449 utvalda personer. Av dessa besvarades 2 700 ungdomar i åldrarna 16–29 år enkäten. Dessutom besvarades enkäten av drygt 900 personer mellan 35 och 74 år, vilka utgjorde en jämförelsegrupp. Av hela urvalet besvarade 56,9 procent enkäten. I analysen av den inhämtade informationen har eventuella skillnader baserade på kön, etnisk bakgrund, utbildning, geografisk hemvist samt ålder kunnat spåras.

Ungdomsstyrelsen har även genomfört attityd- och värderingsstudier bland ungdomar 1993 och 1997. Detta innebär att det i 2002 års attityd- och värderingsstudie är möjligt att även analysera eventuella värderingsförskjutningar över tid. Undersökningens utformning har också inneburit att det är möjligt att göra jämförelser mellan generationer och mellan grupper inom ungdomsgruppen. En sammanfattning av rapporten finns i *bilaga 3*.

3.3 En breddad synpunktsinsamling – projektet Tyck till

I samband med beredningen av denna proposition har Utbildningsdepartementet prövat en alternativ metod för att hämta in synpunkter. Under perioden juni till oktober 2003 var det möjligt att på Utbildningsdepartementets webbplats (http://www.utbildning.regeringen.se/ung) lämna synpunkter på regeringens ungdomspolitik och på frågor som rör ungdomars levnadsvillkor. Projektet fick namnet ”Tyck till” och målgruppen var ungdomar och särskilt de ungdomar som inte är engagerade i någon ungdomsorganisation. Internet är en informationskanal som i stort sett samtliga ungdomar använder, varför den kanalen bedömdes som lämplig. Via webbplatsen inkom cirka 300 inlägg med synpunkter på ungdomspolitiken och frågor som rör ungdomars livsvillkor.

För att informera om möjligheten att lämna synpunkter på ungdomspolitiken via webbplatsen producerades en vykortsserie och affischer, som spreds till gymnasieskolor, ungdomsråd i kommunerna, ungdomsorganisationer samt universitet och högskolor runt om i landet. Ett av vykorten var adresserat till Utbildningsdepartementet, med portot betalt, och kunde användas för att lämna synpunkter på ungdomspolitiken. Drygt 200 vykort kom in.

Regeringens bedömning är att erfarenheterna av den breddade synpunktsinsamlingen är goda och metoden kommer att utvecklas ytterligare. En sammanställning av Tyck till finns i *bilaga 4*. Vissa inlägg har också redovisats på andra ställen i propositionen för att åskådliggöra vad ungdomar har framfört i den breddade synpunktsinsamlingen.

3.4 Statskontorets översyn av målstyrningssystemet för den nationella ungdomspolitiken

Regeringen uppdrog den 20 mars 2003 till Statskontoret att genomföra en studie av det ungdomspolitiska målstyrningssystemets funktion som styrmedel i förhållande till de övergripande målen. Studien skulle utgå från erfarenheter dels hos de myndigheter som lämnar underlag för uppföljningen av delmålens utveckling, dels hos Ungdomsstyrelsen som samordnare av den årliga uppföljningen. Studien syftade till att ge ett underlag för att utforma en målstyrningsprocess som i högre grad än den nuvarande lägger fokus vid effekterna av olika åtgärder. Förslagen skulle syfta till ökad effektivitet i systemet och ökade till möjligheter att följa upp vidtagna åtgärder. En analys av huruvida ungdomspolitiken ger ett helhetsperspektiv på ungdomars situation och levnadsvillkor ingick i uppdraget. Slutligen skulle studien besvara frågan om huruvida det sker en kontinuerlig överföring av erfarenheter mellan personer som arbetar med ungdomsfrågor inom olika sektorer.

Uppdraget redovisades till Utbildningsdepartementet den 31 oktober 2003 i rapporten *Målstyrningssystemet för Ungdomspolitiken* (Statskontorets rapport 2003:24). En sammanfattning av Statskontorets översyn finns i *bilaga 5*. Statskontoret har även lämnat remissynpunkter på rapporten *Ung 2003*.

3.5 Dialog med ungdomsorganisationerna

Ett av de övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken är att ungdomar skall tas tillvara som en resurs. Att ungdomar, som själva berörs av ungdomspolitiken, får möjlighet att tycka till om vad ungdomspolitiken bör innehålla, har därför varit viktigt i beredningsarbetet. Ungdomsministern har vid fyra tillfällen under beredningen av propositionen bjudit in ungdomsorganisationer till dialogforum i syfte att diskutera frågor av särskilt intresse i arbetet med propositionen. Områden som berörts i dessa dialoger är arbetsmarknaden för ungdomar och ungdomsarbetslöshet, ungdomars fritid och föreningsengagemang, hälsa och utsatthet samt internationellt samarbete på ungdomsområdet. På varje dialogforum deltog representanter från 20–30 ungdomsorganisationer som arbetar med frågor som var relevanta för respektive tema. En sammanfattning av diskussionerna finns i *bilaga 6*.

3.6 Utredning om samhällets insatser för att stödja ungdomar som varken studerar, arbetar eller söker arbete, m.m.

År 2003 tillsatte regeringen en särskild utredare (dir. 2003:19) för att få en ökad kunskap om de ungdomar som varken studerar, förvärvsarbetar eller är anmälda som arbetslösa. Utredaren skulle också vid behov föreslå åtgärder som kan göras för att stödja denna grupp.

Bakgrunden till utredningen är att statistik om arbetskraften (Arbetskraftsundersökningen 2001, AKU) visat att en växande grupp av ungdomar i åldern 16–24 år varken studerar eller ingår i arbetskraften.

Utredaren redovisade slutbetänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) i november 2003. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. En remissammanställning av remissyttrandena har redovisats i en departementspromemoria (U2003/4218/UNG). Utredningens lagförslag återges i *bilaga 8*.

Utbildningsdepartementet har upprättat en promemoria med förslag till ändring i skollagen (1985:1100) i syfte att förtydliga kommunernas skyldighet att fortlöpande hålla sig informerade om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt, men som inte fyllt 20 år, är sysselsatta. Berörda myndigheter och organisationer har beretts tillfälle att lämna synpunkter på författningsförslaget, se *bilaga 9*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 10.* Av betydelse är också ett lagförslag lämnat av Gymnasiekommittén 2000 i betänkandet *Åtta vägar till kunskap – En ny struktur för gymnasieskolan* (SOU 2002:120), se *bilaga 11*.

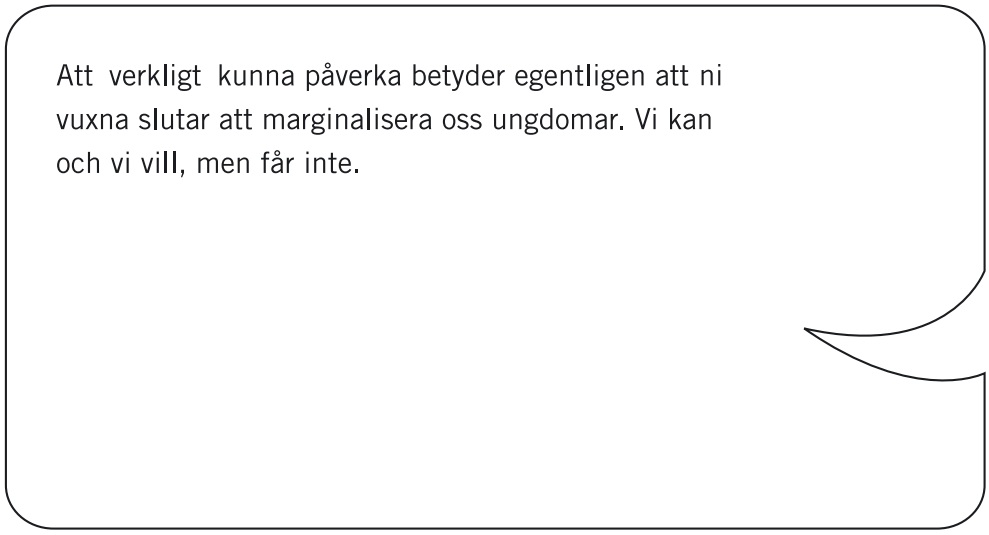

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

4 Bakgrund

4.1 Inledning

Ungdomars liv påverkas av offentliga beslut och insatser inom de flesta politikområden och på alla nivåer i samhället. Under de senaste decennierna har det därför såväl i Sverige som i de flesta andra industrialiserade länder vuxit fram en insikt om behovet av en nationell ungdomspolitik.

I detta kapitel beskrivs hur den nationella tvärsektoriella ungdomspolitiken har vuxit fram sedan 1950-talet. Avsnittet inleds med en beskrivning av hur ungdomsgruppen har definierats inom ungdomspolitik och forskning i Sverige och en beskrivning av den demografiska utvecklingen de närmaste 15 åren.

I kapitel 13 redovisar regeringen hur ungdomspolitiken och ungdomars levnadsvillkor har utvecklats sedan 2000.

4.2 Begreppet ungdom i den nationella ungdomspolitiken

Den nationella ungdomspolitiken utgår både från en definition av ungdom som *livsfas* och som *social kategori*. Ungdomstiden kan definieras som den *fas i livet* då man befinner sig i en övergång från barndom till att bli vuxen. Perioden kan sägas sluta och en tid i livet då man skapar sig sin identitet, då man betecknas som vuxen av andra och sig själv och då man delar de attribut som anses höra vuxenvärlden till. Sådana attribut kan vara materiella (bostad och familj) eller mer abstrakta (självständighet eller inflytande över sitt eget liv och samhällsutvecklingen). Även den lagligt bestämda åldersgränsen för att bli myndig är ett attribut som hör vuxenvärlden till. Inom ungdomsforskningen används livsfasdefinitionen av ungdomstiden ofta i studier av identitetsutveckling och vuxenblivandet. Inom både ungdomspolitik och ungdomsforskning är det vanligt att ungdomar också kan betraktas som en *social kategori*. Ungdom beskrivs då som en grupp som delar vissa unika egenskaper och sociala och kulturella villkor som skiljer sig från de egenskaper och villkor som tidigare ungdomsgenerationer har haft. Dagens ungdomar skiljer sig från andra nutida eller tidigare grupper till exempel genom att de under hela sin uppväxttid haft goda möjligheter till internationella kontakter. En snabb utveckling av massmedia och informationsteknologi har också medfört en radikal förändring av uppväxtvillkoren för dagens ungdomar i jämförelse med alla tidigare generationer.

En förlängd ungdomstid

Det faktum att ungdomstiden förskjutits både nedåt och uppåt i åldrarna återspeglas i utvecklingen av den nationella ungdomspolitiken. Det har blivit allt viktigare att framhålla ungdomstiden som en period i livet med ett värde i sig. Samtidigt har ungdomspolitiken även fokuserat mer på ungdomars vuxenblivande, etablering, rätt till självständighet och möj-

ligheter att vara en resurs för samhället. Ungdomar måste ha tillgång till verktyg att kunna leva ett gott liv under ungdomstiden samt kunna ta huvudrollen i sitt vuxenskapande. Vad som utgör ett gott liv och vilka verktygen är varierar i många avseenden beroende på ålder. Ungdomsgruppens breda åldersspann innebär i detta sammanhang att politiken måste bemöta de skilda behov och förutsättningar som finns inom gruppen. Exempelvis har arbetet med inflytande för ungdomar under 18 år tagit sikte på elevinflytande i skolan och utbyggnad av kommunala inflytandeforum för ungdomar, medan det för ungdomar som har fyllt 18 år i första hand syftat till ökad delaktighet och representation i formella beslutsorgan.

Åldersmässigt har målgruppen för ungdomspolitiken inte definierats i exakta ordalag. I praktiken har mål, verksamheter och uppföljningar riktats till en åldersgrupp som börjar i de tidiga tonåren och som slutar kring 25-årsåldern. I enstaka fall har även frågor som rör unga vuxna över 25 år kommit att hanteras inom ungdomspolitiken. Som exempel kan nämnas insatserna för breddad ålderssammansättning i statliga kommittéer och myndighetsstyrelser. Målgruppen för den nationella ungdomspolitiken har i huvudsak sammanfallit med målgruppen för ungdomsforskning och för nationell ungdomspolitik i andra västeuropeiska länder.

4.3 Den demografiska utvecklingen

Antalet ungdomar i åldern 13–25 år kommer att öka under de närmaste åren, vilket kommer att få konsekvenser för kommunernas dimensionering av bland annat grundskolans senare årskurser och gymnasieutbildningen. Samtidigt förväntas stora pensionsavgångar främst bland gymnasielärarna fram till 2015. Detta ställer höga krav på utbildning och rekrytering av nya lärare under det närmaste decenniet. Även efterfrågan på kultur- och fritidsverksamheter för ungdomar kan förväntas öka. Tillgången till mötesplatser, föreningsverksamheter och fritidsledare samt frågor kring ungdomars inflytande och organisering kan därmed antas ta större utrymme på den kommunala dagordningen. Ungefär hälften av alla ungdomar kan under en period efter gymnasiet förväntas bosätta sig på orter med universitet och högskolor. Detta får konsekvenser för bostadsplaneringen både för högskoleorterna och för orter utan högskolor.

Statistiska centralbyrån (SCB) räknar med att antalet invånare i åldern 85 år och äldre kommer att fördubblas under de närmaste 30 åren. Samtidigt beräknas befolkningen i yrkesverksam ålder förbli i stort sett oförändrad. För kommunernas del innebär det att kostnaderna för äldreomsorgen kommer att öka i snabbare takt än vad skatteintäkterna förväntas göra. *Svenska Kommunförbundets* långtidsutredning från 2002, *Kommunala framtider – En långtidsutredning om behov och resurser till år 2050* drar slutsatsen att kommunerna kommer att få svårt att bibehålla den ambitions- och servicenivå de har i dag om skatterna inte höjs. Svenska Kommunförbundets analys visar också att både ökad utbildningsnivå och ökat barnafödande åtminstone på medellång sikt skulle innebära ökade kostnader för kommunerna. SCB:s prognoser indikerar också att rekryteringssituationen inom vård- och omsorgsområdet fram

till 2020 kommer att bli problematisk, något som påverkar arbetsmarknaden för ungdomar. Även i Finansdepartementets *Långtidsutredning 2003/04* (SOU 2004:19) behandlas behovet av att ta till vara den arbetskraft som ungdomar utgör när andelen äldre ökar. Utredningen lyfter även fram att rekryteringsproblemen hotar att bli särskilt stora inom omsorgen av äldre och handikappade. Antalet ungdomar som väljer vård/omsorgsutbildning i gymnasieskolan har minskat radikalt under de senaste 10–15 åren.

Även om arbetsmarknaden just nu är kärv för många ungdomar kommer alla att behövas om några år. Det är därför ett gemensamt intresse för den nationella och lokala politiken att fånga upp de ungdomar som i dag riskerar att bli arbetslösa. Detta är viktigt för såväl ungdomarnas egen skull som för hela samhället som står inför ett genomgripande generationsskifte inom det närmaste femton åren. Den ökade försörjningsbördan för de som är unga i dag medför också ett behov av så kallad generationsanalyser vid politiska reformer.

4.4 Den nationella ungdomspolitikens framväxt sedan 1950-talet

Den nationella ungdomspolitiken har sedan 1950-talet utvecklats från att främst syfta till en god fritid för ungdomar till att ta ett helhetsgrepp på ungdomars livssituation.

I början av 1950-talet började ungdomar uppmärksammas som en politiskt synlig grupp såväl i Sverige som i de flesta andra industrialiserade länder. Forskarvärlden började intressera sig för ungdomsgruppens villkor och för den gryende så kallade ungdomskulturen. År 1959 bildades *Statens Ungdomsråd*, vars främsta uppgift var att utgöra ett kontakt- och samordningsorgan mellan ungdomsorganisationerna och regeringen. Europarådet, som grundades 1949, började tidigt arbeta med ungdomsutbyten och med demokrati- och ungdomsledarutbildningar på europeisk nivå.

Förenta Nationerna (FN) antog sin första resolution om ungdomspolitik 1965 och har därefter spelat en viktig roll i utvecklingen av den svenska ungdomspolitiken. Resursperspektivet i den moderna svenska ungdomspolitiken är inspirerad av formuleringarna i 1965 års resolution.

I mitten av 1970-talet blev Statens Ungdomsråd en statlig myndighet med huvuduppgiften att främja verksamhet bland barn och ungdomar inom ramen för samhällets fritids- och kulturpolitik. Fritids- och kulturperspektivet fortsatte att kännetecknа ungdomspolitikens innehåll till mitten av 1980-talet. Regeringsförklaringen 1982 slog dock fast att ungdomspolitikens uppgift var att värna goda sociala och kulturella uppväxtvillkor för barn och ungdomar. Därmed påbörjades utvecklingen mot en bred ungdomspolitik med en helhetssyn på ungdomars livssituation. Samma år inrättades *Barn- och ungdomsdelegationen*, med funktionen att vara ett samordnande och rådgivande organ för barn- och ungdomsfrågor inom Regeringskansliet. Barn- och ungdomsdelegationen skulle också stimulera till debatt och uppmärksamma frågor väsentliga för unga människors totala livssituation under uppväxtåren. Värderingar, normbildning, ungdomars kreativitet och eget skapande, främlingsfientlighet,

arbete, bostadsfrågor samt ungdomsforskning var centrala tema i delegationens arbete.

År 1985 var FN:s världsungdomsår och delaktighet, utveckling och fred stod i förgrunden. Sverige valde att betona begreppet delaktighet och ett flertal projektsatsningar för att stärka ungdomars delaktighet och inflytande genomfördes under året. FN:s världsungdomsår innebar också en ökad uppmärksamhet i Sverige för insatser på lokal nivå för bättre barn- och ungdomsmiljöer och för barns och ungdomars ökade delaktighet, engagemang och egna skapande. Året blev därmed ett viktigt avstamp för utvecklingen av en sektorsövergripande ungdomspolitik på kommunal nivå. I takt med att delaktighets- och inflytandefrågor vunnit större insteg i ungdomspolitiken har också ungdomars inträde i det kommunala beslutsfattandet blivit en allt viktigare fråga i landets kommuner.

År 1986 utsågs för första gången ett statsråd med ett specifikt ansvar för ungdomsfrågorna. För att öka kunskapen om ungdomars livssituation fick Statens Ungdomsråd ökade resurser för att fortlöpande redovisa utvecklingen för ungdomars levnadsvillkor. Samtidigt utvecklades ungdomspolitikens sektorsövergripande karaktär. Ett sektorsövergripande program lades fram i budgetpropositionen 1987/88 och kom att omtalas som *hundrapunktsprogrammet.* Ungdomskommitténs slutbetänkande *Ungdom och makt* (SOU 1991:12) redovisade ytterligare en lång rad förslag med syfte att stärka ungdomars ställning.

År 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter. Sverige ratificerade konventionen 1990 och var därmed ett av de första länderna att göra detta. Barnkonventionen omfattar alla barn och unga upp till 18 år. Dess fyra grundläggande principer är icke-diskrimineringsprincipen, principen om barnets bästa, rätten till liv och utveckling samt rätten att få komma till tals. Konventionen har utgjort ett viktigt bidrag i utvecklingen av den svenska ungdomspolitiken. Barnkonventionen innebar bland annat ett förtydligande av att barn och ungdomar är bärare av egna rättigheter och att de successivt utifrån ålder och mognad skall erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem.

År 1994 lade regeringen fram den första ungdomspolitiska propositionen *Ungdomspolitik* (prop. 1993/94:135, bet. 1993/94:KrU31, rskr. 1993/94:354) till riksdagen. I propositionen föreslogs riktlinjer för en sektorsövergripande ungdomspolitik. En ny statlig myndighet, *Ungdomsstyrelsen*, ersatte Statens Ungdomsråd. Målen för myndighetens verksamhet blev att främja goda uppväxtvillkor för ungdomar samt att verka för att ungdomar blir delaktiga i samhällsutvecklingen. Ungdomsstyrelsen fick också i uppdrag att följa upp ungdomars uppväxtvillkor utifrån ett helhetsperspektiv och att presentera en fördjupad redovisning med åtgärdsförslag för regeringen vart tredje år. Med utgångspunkt i Ungdomsstyrelsens analys skulle Regeringen i sin tur återkommande redovisa den nationella ungdomspolitikens utveckling.

Samma år tillsattes *Ungdomspolitiska kommittén*, en parlamentarisk kommitté med uppgift att formulera konkreta mål för ungdomspolitiken. Kommittén skulle också föreslå metoder för styrning, uppföljning och utvärdering av målens genomförande (dir. 1995:154 och dir. 1996:124). Kommittén skulle även presentera åtgärdsförslag för att stärka ungdo-

mars inflytande och för att underlätta ungdomars inträde på arbets- och bostadsmarknaden. Kommitténs slutbetänkande *Politik för unga* (SOU 1997:71) tog sin utgångspunkt i att alla ungdomar skulle ha rätt till goda levnadsvillkor. Kommittén föreslog också mål för ungdomspolitiken. Vidare föreslogs att statliga myndigheter med sektorsansvar inom ungdomspolitiken skulle redovisa statistik över ungdomars situation och de åtgärder som vidtagits för att uppnå de konkreta målen. Kommittén föreslog också att Ungdomsstyrelsen skulle samordna sektorsmyndigheternas arbete och stödja kommunernas insatser i enlighet med de övergripande målen vilka skulle vara vägledande för kommunerna.

Flera av ledamöterna i kommittén skrev dock reservationer till förslagen och remissvaren visade att många myndigheter ställde sig tveksamma till målen. I december 1997 gav regeringen därför Ungdomsstyrelsen i uppdrag att formulera ett nytt förslag till övergripande mål och konkreta delmål för ungdomspolitiken. Ungdomsstyrelsens förslag kom därefter att utgöra underlag för regeringens nästa ungdomspolitiska proposition som lämnades till riksdagen 1999, *På ungdomars villkor – Ungdomspolitik för demokrati*, *rättvisa och framtidstro* (prop. 1998/99:115, bet. 1999/2000:KrU4, rskr. 1999/2000:53).

Propositionen antogs av riksdagen hösten 1999. I propositionen föreslogs en tydligare målstyrning av ungdomspolitiken genom tre övergripande mål, vilka skulle ingå i ett system för styrning, uppföljning och analys av ungdomspolitiken. Dessa mål är:

- ungdomar skall ha goda förutsättningar att leva ett självständigt liv,
- ungdomar skall ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet, och att
- ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs.

I propositionen aviserade regeringen också insatser såsom ökad elevdemokrati i skolan, inrättande av en rådgivande ungdomsdelegation, insatser för breddad ålderssammansättning i centrala myndighetsstyrelser, ökad kunskap om villkoren för flickor med utländsk bakgrund, stärkt stöd till ungdomars egen organisering.

De övergripande målen skulle vara vägledande för samhällets åtgärder för ungdomar och ligga till grund för uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor. Regeringen konkretiserade de övergripande målen i 41 delmål som beslutades i december 1999 (dnr Ku1999/58/IFU). Målen skulle följas upp av 15 statliga myndigheter och Ungdomsstyrelsen fick i uppdrag att samordna uppföljningen. Ungdomsstyrelsen fick också i uppdrag att tillsammans med berörda myndigheter identifiera, presentera och sprida goda exempel på hur ungdomspolitiken kan förverkligas. Delmålen har reviderats efter hand, bland annat i syfte att göra dem enklare att följa upp. I den senaste revideringen, som gjordes i december 2002, minskades antalet delmål till 32 (dnr Ju2002/3367/U) och ytterligare en myndighet fick i uppdrag att följa upp dem. Uppföljningen av målen har redovisats av Ungdomsstyrelsen i rapporterna *Ung 2001* (Ungdomsstyrelsens utredningar 26), *Ung 2002* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2002:5), *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6) samt *Ung 2004* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2004:4).

Ungdomsstyrelsen fick också uppdrag att vart fjärde år genomföra en fördjupad analys av hur den nationella ungdomspolitiken har utvecklats.

Ungdomsstyrelsen redovisade denna analys till regeringen i rapporten *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6), vars huvudsakliga innehåll återges i avsnittet om ärendet och dess beredning. I skrivelsen *En svensk strategi för hållbar utveckling* (skr 2003/04:129) som regeringen lämnade till riksdagen i april lyfts vikten av satsningar på barn och ungdomar fram.

Genom propositionen fick regeringen i uppdrag att redogöra för den ungdomspolitiska utvecklingen för riksdagen. Denna presenteras i kapitel 13.

Det som jag tycker om det politiska arbetet som råder i Sverige är att det borde finnas mera lokala forum där människor av alla åldrar kan träffas och samtala om det som de känner är viktigt eller vill förändra eller vara med och påverka om. Man måste jobba och ta ansvar för den demokratiska ordningen om man vill se ett resultat av det man vill påverka.

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

5 Den nationella ungdomspolitikens målgrupp

5.1 Inledning

Drygt 1,4 miljoner av Sveriges invånare är ungdomar mellan 13 och 25 år. Gemensamt för alla ungdomar är att de går igenom en successiv frigörelse- och etableringsprocess och lägger grunden för sina framtidsplaner. Ungdomar frigör sig steg för steg från beroendet av föräldrarna och etablerar sig som vuxna. Gemensamt är också att de skall ta över det samhälle som äldre generationer lämnar efter sig, samtidigt som de i framtiden skall bidra till att försörja en växande skara äldre.

Hur dagens samhälle bemöter ungdomarnas vilja att påverka och utöva inflytande är avgörande för hur ungdomarna själva och samhället som helhet skall lyckas i denna process. Men ungdomar är inte bara en resurs på tillväxt för framtiden utan ungdomars kunskaper, erfarenheter, värderingar och perspektiv är också en resurs här och nu. Samhället har en skyldighet, ett ansvar för och ett intresse av att skapa goda förutsättningar för ungdomar att leva ett gott liv under ungdomstiden samt att skapa sina egna förutsättningar för att bli vuxna.

Forskning visar att ungdomstiden har förändrats från att vara en kort och förhållandevis snabbt övergående period i livet till att utgöra en betydande fas i människans liv. Detta förstärker ytterligare den nationella ungdomspolitikens roll att verka för att ungdomar kan leva ett gott liv under ungdomstiden.

Ungdomar utgör en i många avseenden heterogen grupp. Frigörelsen och etableringen i vuxenvärlden sker i olika takt och under olika förutsättningar. Ungdomars förutsättningar, värderingar och faktiska levnadsvillkor varierar från individ till individ, bland annat beroende på kön, etnisk, kulturell eller socioekonomisk bakgrund, ålder, bostadsort, sexuell läggning och eventuella funktionshinder. Alla offentliga insatser för ungdomar måste ta hänsyn till dessa olika förutsättningar.

Den nationella ungdomspolitiken är ett sektorsövergripande politikområde: Insatser för ungdomar görs av många olika aktörer inom ett stort antal samhällssektorer. Ungdomsgruppens storlek och sammansättning påverkar i hög grad statens och kommunernas planering bland annat när det gäller dimensioneringen av utbildning, insatser för hälsa, arbetsmarknadsåtgärder, fritidsaktiviteter och bostadsplanering. Åtgärder på olika nivåer och inom olika områden påverkar varandras utfall. Därför är det nödvändigt att den nationella ungdomspolitiken bidrar till en samordning av insatser och en helhetssyn på ungdomars levnadsvillkor på såväl nationell som kommunal nivå.

5.2 Den nationella ungdomspolitikens målgrupp

Regeringens bedömning: Den nationella ungdomspolitikens målgrupp bör vara ungdomar mellan 13 och 25 år.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsen föreslår att den nationella ungdomspolitiken även i fortsättningen skall innefatta hela ung-

domstiden inklusive övergången från barn till ungdom och övergången från ungdom till vuxen.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat förslaget angående målgrupp är den övervägande delen positiva till Ungdomsstyrelsens förslag. *Statens kulturråd* efterlyser en tydligare definition av ungdomspolitikens åldersgrupp. *Fritidsforum* (*Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar*) betonar vikten av att ungdomsfrågor inte ”förbarnsligas”.

Skälen för regeringens bedömning: Varje ung människa har sina egna förutsättningar. Samtidigt har ungdomar som grupp gemensamma möjligheter, utmaningar och problem som gör gruppen unik i förhållande till den övriga befolkningen. Ungdomstiden som livsfas har under de senaste decennierna förlängts. Samhällsutvecklingen har bland annat inneburit förändringar i utbildningsmönster och i etablering på arbetsmarknaden vilket har medfört att ungdomar träder in i vuxenlivet senare. Ungdomstiden har också individualiserats i den meningen att tiden då man etableras i vuxenlivet i högre grad styrs av individuella levnadsvillkor och livsplaner.

Regeringen anser att en nedre avgränsning av målgruppen för ungdomspolitiken till 13 års ålder överensstämmer väl med forskning, praxis och en allmän uppfattning av vilka som tillhör ungdomsgruppen. Inte minst ungdomars egna upplevelser av när ungdomstiden börjar ligger till grund för denna bedömning. Den förstärkta individualiseringen av övergången till vuxenlivet medför att det inte är möjligt eller ens önskvärt att ange en skarp övre åldersgräns för samhällets insatser för ungdomar. En övre åldersgräns vid 25 år bör dock innebära att åldersgruppen täcker en större del av de sammanhang där det kan finnas behov av specifika ungdomsinriktade insatser från samhällets sida. Detta utesluter naturligtvis inte att vissa insatser kan ha bredare målgrupper och att även personer som uppnått 25 år ibland kan ta del av insatser som främst riktar sig till ungdomar.

Jag skulle vilja att det ska bli mer stöttning till det förebyggande arbetet, både i skolan och på fritiden. Alkohol, tobak och droger har fått en större plats i ungdomars liv, därför är det viktigt att kunna erbjuda drogfria alternativ och kickar på andra plan än själva drogerna. Så satsa mer på förebyggande arbete. Så som till exempel fritidsgårdar med utbildad personal, stöttning till ungdomskulten så som musik, drama, och extremsporter.

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

6 Den framtida ungdomspolitiken

6.1 Två övergripande mål och en sektorsövergripande målstruktur

Regeringens förslag: Den nationella ungdomspolitikens två övergripande mål skall vara att
- ungdomar skall ha verklig tillgång till välfärd, och att
- ungdomar skall ha verklig tillgång till makt.

Dessa två övergripande mål skall ersätta nuvarande mål för den nationella ungdomspolitiken. Analys, samordning och redovisning för att uppnå de övergripande målen skall ske inom följande fem huvudområden:
1. lärande och personlig utveckling,
2. hälsa och utsatthet,
3. inflytande och representation
4. egen försörjning och
5. kultur och fritid.

Regeringens bedömning: Ungdomspolitikens mål bör genomsyra samtliga berörda politikområden. Den nationella ungdomspolitiken bör verka för att åtgärder vidtas i syfte att förbättra alla ungdomars verkliga tillgång till välfärd och makt.

Uppföljning och samordning av den nationella ungdomspolitiken bör ske i en struktur som innefattar övergripande mål, grundläggande perspektiv och huvudområden för samordning och redovisning.

Såväl ungdomspolitik som övrig offentlig verksamhet för ungdomar bör präglas av fyra grundläggande perspektiv: resursperspektivet, rättighetsperspektivet, självständighetsperspektivet och mångfaldsperspektivet.

Den nationella ungdomspolitiken bör dels generera och förmedla sådan kunskap om ungdomars livssituation som inte erbjuds av sektorsspecifika uppföljningar, dels samordna insatserna mellan berörda politikområden så att verksamheter i dessa bidrar till att målen för den nationella ungdomspolitiken uppnås. Utgångspunkten för uppföljningen av den nationella ungdomspolitiken bör vara den ordinarie resultatstyrningsstrukturen i staten. De politikområden som bidrar till genomförandet av den nationella ungdomspolitiken bör förses med indikatorer som mäter politikområdets utveckling ur ett ungdomsperspektiv.

Regeringen avser att årligen prioritera en eller flera frågor som kräver särskild uppmärksamhet när det gäller åtgärder, uppföljning och analys. Prioriteringarna bör normalt redovisas till riksdagen i samband med budgetpropositionen.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsens förslag om övergripande mål för den nationella ungdomspolitiken överensstämmer i stort med regeringens förslag. Ungdomsstyrelsen föreslår även att ungdomspolitikens övergripande mål skall kompletteras med ett inriktningsmål som liknar det nuvarande resursmålet. Detta skall ange utgångspunkten

såväl för ungdomspolitiken som för insatser inom andra offentliga verksamheter för ungdomar. Inriktningsmålet bör inte vara operativt i den meningen att det är möjligt att skapa mätbara indikatorer för att följa upp utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor i förhållande till det. Myndigheten föreslår vidare att det skall formuleras ett antal delmål samt tillhörande uppföljningsindikatorer inom varje målområde.

Ungdomsstyrelsen föreslår även att en nationell ledningsgrupp, under ledning av ungdomsministern och med av representanter från berörda departement, myndigheter och Svenska Kommunförbundet tillsätts. Dess syfte skall vara att kraftsamla inom ungdomspolitiken.

Statskontorets förslag: Statskontorets anser att det finns behov att förtydliga och effektivisera de nuvarande systemen för målstyrning, uppföljning och utvärdering inom ungdomspolitiken. Statskontoret föreslår att Regeringskansliet tar fram gemensamma metoder, regelverk och förhållningssätt som gäller för samtliga sektorsövergripande politikområden. Statskontoret föreslår också att Ungdomsstyrelsen, mot bakgrund av sin samlade kunskap på området, skall kunna föreslå lämpliga fokusområden som regeringen bör uppmärksamma och arbeta med under en viss tid.

Remissinstanserna: Remissinstanserna stöder i huvudsak Ungdomsstyrelsens analys och förslag till övergripande mål. *SIDA* föreslår dock att den nuvarande målhierarkin bibehålls. *Unga Örnar* menar att de nuvarande tre övergripande målen är bra, men att det viktigaste målet för ungdomspolitiken skall vara barns och ungdomars möjlighet till inflytande. *Sveriges roll- och konfliktspelsförbund (Sverok*) anser att det verkliga målet för ungdomspolitiken bör vara att ett ungdomsperspektiv finns med i all statlig verksamhet. Några få remissinstanser kommenterar Ungdomsstyrelsens förslag om ett inriktningsmål. *Myndigheten för skolutveckling* stödjer inte förslaget att skapa en hierarki av ett icke uppföljningsbart inriktningsmål och två uppföljningsbara mål. *Barnombudsmannen* anser att inriktningsmålet bör följas av en strategi för hur det skall nås, förankras och kommuniceras. *Gävle kommun* anser att såväl jämställdhets- som etnicitetsperspektiv måste lyftas in i de övergripande målen och inriktningsmålet. *Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU)* föreslår att regeringen tydligare definierar vad det egentligen innebär att ungdomars engagemang skall tas till vara och att ungdomar skall ses som en resurs. *Röda Korsets Ungdomsförbund* lyfter fram att barnkonventionen skall följas i politiska beslut och att fler ungdomar skall delta i demokratiska beslut. *Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU)* är positiv till att makt och välfärd föreslås vara övergripande mål.

De flesta remissinstanserna är positiva till förslaget att införa en målområdesnivå i styrsystemet för att skapa överskådlighet och underlätta styrning. *Verket för Näringslivsutveckling (NUTEK)* betonar dock att målområdena inte får ses som isolerade enheter utan att vissa delmål kan tillhöra flera målområden. Flera remissinstanser anser att det är viktigt att fritid lyfts fram som ett målområde. *Statens folkhälsoinstitut* samt *Utvecklingscenter Ungdom och Fritid i Skellefteå* menar att arbete/arbetsmarknad bör utgöra ett eget målområde. *Statens folkhälsoinstitut, Barnombudsmannen* och *Karlstads kommun*, anser att målområdet hälsa bör prioriteras.

De flesta remissinstanser som berör styrsystemet instämmer i Ungdomsstyrelsens analys av det ungdomspolitiska styrsystemet. Ett antal remissinstanser påtalar vikten av att den nationella samordningen fungerar väl, såväl inom Regeringskansliet som mellan Regeringskansliet och myndigheterna. *Ekonomistyrningsverket* efterfrågar ett förtydligande när det gäller rollerna mellan sektorsövergripande och sektorsspecifika frågor och påtalar att målen i regleringsbreven måste vara genomarbetade och mätbara, samt att de i viss mån måste överensstämma med existerande mål inom politikområdet. *Statskontoret* påpekar att tvärsektoriella politikområden är relativt svåra att styra, vilket ställer höga krav på avgränsning, tydliga mål samt en samordnare med tydligt mandat. Även *Svenska Kommunförbundet* betonar vikten av samordning mellan de politikområden som berörs av ungdomspolitiken. *Statens Skolverk* efterfrågar en samordning av ungdomspolitikens målformuleringar med den ordinarie mål- och resultatstyrningen. *NUTEK* menar att målen bör delas in i långsiktiga och kortsiktiga mål och betonar att ett mål kan omfatta flera olika myndigheter. Flera remissinstanser anser att variabler som etnicitet, kön och sexuell läggning särskilt bör beaktas i formuleringen av delmål.

Barnombudsmannen anser att förhållandet mellan barn- respektive ungdomspolitik bör analyseras. *Unga Örnar* anser att barnpolitiken och ungdomspolitiken måste integreras. LSU föreslår att det vid alla beslut i större frågor måste göras en konsekvensanalys av hur beslutet påverkar ungdomar. LSU påpekar också att rollerna mellan barnpolitiken och ungdomspolitiken bör klargöras i syfte att tydliggöra när samordning skall ske och när frågorna bör behandlas separat. *Centerpartiets Ungdomsförbund (CUF)* menar att en av de viktigaste uppgifterna för den statliga ungdomspolitiken är att utvärdera hur övriga politikområden behandlar ungdomar och hur lagar och regler tar tillvara ungdomars intressen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Övergripande mål för ungdomspolitiken

Att ungdomar skall ha verklig tillgång till välfärd och verklig tillgång till makt skall utgöra den nationella ungdomspolitikens två övergripande mål. Syftet med de övergripande målen är att ungdomar, inom ramen för formella gränser såsom myndighetsålder, skall ges samma möjligheter till välfärd och makt som andra i samhället.

De nuvarande tre övergripande målen; att ungdomar skall ha goda förutsättningar att leva ett självständigt liv, att ungdomar skall ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet samt att ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs, har dels varit svåra att särskilja ifrån varandra, dels varit svåra att omsätta i konkreta delmål som givit svar om deras måluppfyllelse. Regeringen anser att innebörden av självständighets- och inflytandemålet täcks av de nya två övergripande målen. Regeringen bedömer att det inriktningsmål som Ungdomsstyrelsen föreslår bör formuleras som ett perspektiv vid utformande av all offentlig verksamhet för ungdomar.

Med *ungdomars verkliga tillgång till välfärd* avser regeringen ungdomars möjlighet till en god materiell, kulturell och social levnadsstandard. Med detta menas en formell rätt till goda levnadsvillkor, men även en verklig tillgång till dem. En viktig aspekt av ungdomars tillgång till välfärd är också goda förutsättningar för fysisk och psykisk hälsa. Skydd från utsatthet för brott, mobbning, diskriminering och andra former av kränkande behandling utgör också viktiga delar i välfärdsmålet.

Med *ungdomars verkliga tillgång till makt* avser regeringen ungdomars möjlighet att påverka såväl samhällsutvecklingen i stort som sina egna liv och sin närmiljö bland annat i frågor som rör boendemiljö, skolmiljö, arbetsmiljö, kamratkrets och familj. Ungdomar skall ha inflytande dels för att inflytande är en demokratisk rättighet i sig, dels för att deras kunskaper, erfarenheter och värderingar är en värdefull resurs för samhället.

Den nationella ungdomspolitiken skall verka för att alla ungdomar, oavsett kön, etnicitet, kulturell eller socioekonomisk bakgrund, ålder, bostadsort, sexuell läggning eller eventuella funktionshinder, ges verklig tillgång till välfärd och makt.

Fyra perspektiv för offentlig verksamhet för ungdomar

Regeringen delar Ungdomsstyrelsens synpunkt att det finns viktiga aspekter av ungdomars levnadsvillkor som är svåra att formulera i termer av mätbara mål. Det är regeringens mening att faktorer som inte kan mätas inte heller bör formuleras som mål. Icke desto mindre kan de vara viktiga utgångspunkter för hur offentliga verksamheter utformas och avstämningspunkter när verksamheterna skall följas upp. Regeringen ser fyra perspektiv som, trots att de inte på något enkelt sätt kan formuleras i mätbara mål, bör utgöra viktiga utgångspunkter för utformningen av all offentlig verksamhet för ungdomar. Dessa är *resursperspektivet*, *rättighetsperspektivet*, *självständighetsperspektivet* samt *mångfaldsperspektivet*.

Ungdomar har unika kunskaper, erfarenheter och värderingar. Det är regeringens övertygelse att dessa kunskaper är av värde för att skapa ett samhälle som präglas av hållbar social och ekonomisk tillväxt, jämställdhet och rättvisa. Samhällets insatser för ungdomar bör syfta till att ungdomars resurser, skapande förmåga och entreprenörskap utvecklas och tas tillvara i den offentliga sektorn, i företagen, på arbetsmarknaden, i eget företagande och i folkrörelserna. I praktiken innebär detta att ungdomar skall ges verkliga möjligheter att delta i, och påverka utformningen av, verksamheter på samma villkor som övriga grupper i samhället. Att skapa sådana möjligheter handlar inte bara om innehållet i insatserna utan också om hur insatserna planeras och genomförs. Det finns inget entydigt sätt att bedöma i hur stor utsträckning ungdomar tas tillvara som en resurs i planering och genomförande av offentliga verksamheter, eller hur väl ungdomar uppmuntras till egna initiativ och entreprenörskap. Ändå bör dessa centrala ungdomspolitiska ambitioner genomsyra hela samhällets bemötande av ungdomarna. Detta är vad regeringen menar med att den nationella ungdomspolitiken bör utgå från ett *resursperspektiv*.

Utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor får emellertid inte endast motiveras med att ungdomar skall kunna bidra till samhället. Lika viktigt är att ungdomar har samma rätt till goda levnadsvillkor som övriga medborgare. Med goda levnadsvillkor avses att ungdomars mänskliga rättigheter skall skyddas och främjas samt att de skall tillförsäkras social och ekonomisk trygghet, god hälsa och möjlighet till utveckling. Inte minst handlar det om rätten att vara med och påverka sitt eget liv, sin närmiljö och samhällsutvecklingen i stort. Detta är vad som avses med *rättighetsperspektivet* i den nationella ungdomspolitiken. FN:s konvention om barnets rättigheter utgör en viktig utgångspunkt för all offentlig verksamhet som påverkar barn och unga under 18 år och därmed även för den nationella ungdomspolitiken.

Ungdomstiden kännetecknas av en successiv utveckling mot ökad självständighet och oberoende. Med oberoende menas inte bara en frigörelse från föräldrarna utan även frånvaron av andra faktorer som skapar beroende eller minskar individens handlingsutrymme. Detta kan gälla bland annat stereotypa könsroller, missbruk, tvång, förtryck, diskriminering, påtryckningar av olika slag och brist på ekonomiska resurser eller kunskapsresurser. Offentliga insatser skall stödja ungdomars möjligheter till självständighet och oberoende. Detta är vad som avses med *självständighetsperspektivet.*

En mångfald av värderingar och livsstilar bland ungdomar är värdefullt och bör bejakas inom demokratins ramar. Ungdomar varken kan eller skall passa in i enhetliga mallar. Ungdomars förutsättningar och villkor varierar bland annat beroende på kön, etnisk, kulturell eller socioekonomisk bakgrund, ålder, bostadsort, sexuell läggning och eventuella funktionshinder. Alla insatser för samordning, styrning och uppföljning av offentliga insatser för ungdomar skall ta hänsyn till att ungdomar i många avseenden är en heterogen grupp. All offentlig verksamhet för ungdomar bör bejaka mångfalden och sträva efter lika rättigheter och möjligheter för alla. Regeringens mål och ambitioner inom andra sektorsövergripande områden såsom jämställdhets-, integrations-, minoritets-, folkhälso-, handikapp-, storstads-, barn- samt den regionala utvecklingspolitiken påverkar därför den nationella ungdomspolitiken. Detta utgör *mångfaldsperspektivet* i den nationella ungdomspolitiken.

Det är slutligen viktigt att understryka att arbetet med att nå en långsiktigt hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens samlade politik och i detta sammanhang har den nationella ungdomspolitiken en viktig roll att spela. Det gäller inte minst utifrån ett demokrati- och rättviseperspektiv.

Ungdomspolitikens ambitioner integreras i övriga politikområden

Regeringen delar i huvudsak Ungdomsstyrelsens och Statskontorets bedömningar när det gäller det nuvarande styrsystemets utformning. Den nuvarande ungdomspolitiken har spelat en viktig roll för att uppmärksamma och belysa ungdomars levnadsförhållanden, men styrsystemet behöver utvecklas. Såväl ungdomspolitikens övergripande mål som delmålens relation till mål inom andra politikområden har i vissa fall varit otydliga. Därmed har de inte på ett tillfredsställande sätt förstärkt styr-

ningen och uppföljningen av den nationella ungdomspolitikens målsättningar på det sätt som avsågs.

Erfarenheter visar att funktionen för, och relationen mellan, de olika komponenterna i det nuvarande styrsystemet (övergripande mål, delmål samt goda exempel) har varit otydlig. Delmålen har dessutom endast i varierande grad varit mätbara.

Det nuvarande styrsystemets tredje komponent, goda exempel, har visserligen inspirerat och spridit kunskap om tillvägagångssätt för den nationella ungdomspolitiken. Men de har inte upplevts som något effektivt styrinstrument. Slutligen har otydligheter i ansvarsfördelningen mellan de statliga aktörerna i systemet lett till ytterligare svagheter i styrningen.

Regeringens föreliggande förslag och bedömningar innebär att styrsystemet förtydligas genom en enhetlig och genomlyst struktur för den nationella ungdomspolitiken. Åtgärder som påverkar ungdomars levnadsvillkor vidtas inom många politikområden. Den nationella ungdomspolitiken är därför ett sektorsövergripande politikområde vars måluppfyllelse är beroende av verksamheter inom övriga politikområden samt av hur insatser inom olika politikområden och myndigheter påverkar varandra. Regeringen anser därför att en bärkraftig ungdomspolitik bäst förverkligas genom att de politikområden som rör ungdomars levnadsvillkor också beaktar ungdomars särskilda förutsättningar och behov. Regeringen delar därmed inte Ungdomsstyrelsens förslag att särskilda delmål bör formuleras för ungdomspolitiken. Ungdomspolitiska insatser skall integreras i verksamheten hos alla politikområden som är av relevans för ungdomars levnadsvillkor. Detta innebär att ungdomspolitik skall utgå från befintliga mål inom dessa politikområden. Detta innebär också att de politikområdesmål som ungdomspolitiken omfattar redan är redovisade till riksdagen genom till exempel budgetpropositionen, där regeringen årligen redovisar mål och inriktning för samtliga politikområden.

Att den nationella ungdomspolitiken utgår från politikområdenas egna mål klargör att varje politikområde ansvarar för att förverkliga och följa upp de av riksdagen beslutade övergripande ungdomspolitiska målen inom ramen för sin ordinarie verksamhet. Som en följd av förslaget kommer därför myndigheternas arbete med ungdomspolitiken att förenklas och förtydligas. Att den nationella ungdomspolitiken inte har egna delmål utan att dess målsättningar istället integreras i övriga politikområden innebär också utmaningar. En viktig uppgift för ungdomspolitiken blir därför att tillhandahålla en helhetsbild av ungdomars levnadsvillkor och följa hur olika insatser inom olika politikområden tillsammans påverkar utvecklingen för ungdomars levnadsvillkor. Ungdomspolitikens främsta uppgift blir också att utifrån detta samordna regeringens verksamhet i det breda spann av politik och samhällsfrågor som påverkar ungdomars levnadsvillkor.

Syftet är att säkerställa att verksamheten samverkar för att uppnå de politiska ambitionerna. Ungdomspolitiken skall också driva på för att ungdomspolitikens övergripande mål och perspektiv skall genomsyra övriga politikområdens verksamhet.

Ungdomspolitiken skall bidra till att alla offentliga insatser som syftar till att förbättra ungdomars levnadsvillkor baseras på goda kunskaper om

målgruppen. Huvuddelen av uppföljningarna av ungdomars livssituation sker inom respektive politikområde. Den nationella ungdomspolitiken bör generera sådan ny samlad kunskap om ungdomars livssituation som inte kan erbjudas genom uppföljningar inom de enskilda politikområdena. Skillnader inom ungdomsgruppen, särskilt i villkoren för flickor respektive pojkar skall uppmärksammas. Ungdomspolitiken skall också förmedla kunskap mellan myndigheter och politikområden och bidra till att dessa kunskaper används som underlag för relevanta åtgärder inom ramen för den sektorsspecifika styrningen.

Regeringen delar Ungdomsstyrelsens bedömning att en bestående nationell ledningsgrupp skulle kunna innebära fördelar i samordningsarbetet. Regeringen anser emellertid att fördelarna inte är tillräckligt stora för att motivera de kostnader och den arbetsbörda som en sådan grupp skulle innebära.

Fem huvudområden för samordning och redovisning av den nationella ungdomspolitiken

Den nationella ungdomspolitikens uppgift är att verka för samverkan och samordning av regeringens politik för ungdomar. Utgångspunkten är att verksamhetsstyrningen skall ske inom ramen för den ordinarie mål- och resultatstyrningen i staten. För att strukturera ungdomspolitiken föreslår regeringen fem huvudområden för analys, samordning och redovisning. Dessa huvudområden motsvarar delvis Ungdomsstyrelsens föreslagna målområden.

Huvudområdena är utformade så att de är sektorsövergripande till sitt innehåll och därmed möjliggör tvärsektoriella analyser av ungdomars levnadsvillkor och kan belysa samband mellan politikområden som påverkar ungdomars levnadsvillkor. Hänsyn har också tagits till vad ungdomar generellt själva anser är viktiga områden för deras levnadsvillkor. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1) och de dialogforum som ungdomsministern haft med ungdomar och ungdomsorganisationer under beredningen av denna proposition utgör underlag för valet av huvudområden. Även betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) om de ungdomar som varken studerar, arbetar eller söker arbete samt de inlägg som inkommit på Utbildningsdepartementets webbplats i projektet *Tyck till* har givit värdefulla bidrag till valet av huvudområden för samordning och redovisning.

Huvudområdena möjliggör också en systematisk kunskapsuppbyggnad och en kunskapsförmedling mellan politikområden och bidrar därigenom till en effektivare uppföljning av den nationella ungdomspolitiken. Regeringen instämmer därmed inte i Statskontorets bedömning att huvudområdena skall fungera som verksamhetsområden. I avsnitt 6.2. följer en beskrivning av huvudområdenas innehåll.

Vissa viktiga frågor för ungdomars levnadsvillkor hanteras inom ramen för politikområdet ungdomspolitik. För närvarande är bland annat ungdomsorganisationernas utveckling och villkor samt internationellt samarbete på ungdomsområdet, såsom ungdomsutbyten och volontärverksamhet, sådana frågor. Detsamma gäller för utvecklingen av lokal ungdomspolitik och frågor kring ungdomsforskning samt utveckling av

ungdomars möjligheter till inflytande. Inom ungdomspolitiken kan också kompletterande åtgärder vidtas i syfte att bidra till verksamheten för ungdomar inom andra politikområden.

I budgetpropositionen presenterar regeringen årligen mål inom olika politikområden. Regeringens bedömning av vilka av dessa mål som för närvarande är väsentliga för ungdomars välfärd och makt inom huvudområdena återges i *bilaga 13*.

Ungdomspolitiken prioriterar

En sektorsövergripande ungdomspolitik som utgår från sektorsspecifika mål måste kunna prioritera frågor där behovet av insatser är särskilt viktiga för ungdomars levnadsvillkor. Regeringen avser därför att årligen redovisa vilka frågor som prioriteras i arbetet för att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Detta bör normalt ske i budgetpropositionen. I samband med en sådan prioritering kommer regeringen ange ett tillvägagångssätt för hur prioriteringarna skall uppnås.

Förhållandet mellan politikområdena ungdomspolitik och barnpolitik

Regeringens insatser för att förverkliga åtagandena enligt FN:s barnkonvention samordnas inom det sektorsövergripande politikområdet barnpolitik. Dess uppgift är att på ett övergripande strategiskt plan initiera, driva på och samordna processer med målsättningen att barnkonventionen, dess anda och intentioner skall genomsyra alla delar av regeringens politik och alla samhällsverksamheter som rör barn och unga. Med barn avses varje flicka och pojke under 18 år.

Regeringens insatser för att uppnå de ungdomspolitiska målen för ungdomar mellan 13 och 25 år samordnas inom politikområdet ungdomspolitik. Ungdomspolitiken skall uppmärksamma, ta initiativ och verka för att åtgärder vidtas i frågor som har särskild betydelse för ungdomar och ungdomars levnadsvillkor. Ungdomspolitiken skall också generera och förmedla kunskaper om ungdomars levnadsvillkor som inte erbjuds av sektorsspecifika uppföljningar.

Barnkonventionen utgör en väsentlig grund för den nationella ungdomspolitiken. Ungdomspolitiken har således en viktig uppgift i att bidra till förverkligandet av barnkonventionen för ungdomar under 18 år. En viktig aspekt av ungdomars liv är att de går igenom en successiv frigörelseprocess för att bli allt mer självständiga och ansvarstagande individer – för att vid 18 års ålder bli myndiga medborgare och därmed formellt vuxna. Under ungdomsåren är det viktigt att tydliggöra att ungdomar är en resurs i samhället och samhället bör bejaka ungdomars vilja att ta ett självständigt ansvar. Både ungdomspolitiken och barnpolitiken bidrar med detta resurs- och självständighetsperspektiv.

Barnpolitiken och ungdomspolitiken har särskilda beröringspunkter i och med att målgrupperna för politikområdena till viss del sammanfaller. För att barnkonventionens intentioner skall förverkligas är det viktigt att ungdomspolitiken och barnpolitiken samverkar i syfte att uppnå effektivitet i såväl resursanvändning som resultat. Det kan till exempel gälla samordning av statistik för barn och ungdomar, uppföljningar av barns

och ungdomars levnadsvillkor, metodutveckling och annan verksamhet riktad till kommuner och landsting samt uppdrag till Barnombudsmannen och Ungdomsstyrelsen.

6.2 Beskrivning av huvudområdena

Syftet med huvudområden för samordning och redovisning är att möjliggöra en systematisk samordning och kunskapsbildning och en effektivare uppföljning av ungdomars levnadsvillkor. Huvudområdena är utformade så att de skall möjliggöra tvärsektoriella analyser av ungdomars levnadsvillkor och belysning av samband mellan de mål inom olika politikområden som är relevanta för ungdomspolitiken. Regeringen föreslår en indelning i fem huvudområden för analys, samordning och redovisning. Dessa huvudområden är:

- lärande och personlig utveckling,
- hälsa och utsatthet,
- inflytande och representation,
- egen försörjning, och
- kultur och fritid.

6.2.1 Lärande och personlig utveckling

Att utvecklas som människa och skaffa sig nya kunskaper är en viktig aspekt av välfärden. Alla ungdomar skall därför ha goda möjligheter till lärande och personlig utveckling. Kunskap är också en förutsättning för att kunna utöva inflytande och utgör därmed ett viktigt instrument för att förverkliga målet om att ungdomar skall ha tillgång till makt. Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa. Grundläggande mål för regeringens arbete med grundskola och gymnasieskola är att skolan skall ge alla kunskap och utveckling och att alla elever har rätt och möjlighet till framsteg. Alla barn och ungdomar, oberoende av kön, geografisk hemvist, sexuell läggning, sociala och ekonomiska förhållanden eller funktionshinder, skall ha tillgång till en likvärdig utbildning av hög kvalitet.

Sverige behöver fler människor som utvecklar sin initiativförmåga, handlingskraft, kreativitet och självtillit, sitt entreprenörskap och sin problemlösningsförmåga liksom sin förmåga att samarbeta i grupp. Allt detta är viktiga grundstenar för individens personliga utveckling och för samhällsutvecklingen. Dessa egenskaper är inte bara viktiga att ha som egenföretagare, utan också som samhällsmedborgare, i arbetet, i organisationen och på fritiden. Såväl skola som föreningsliv är viktiga arenor där ungdomar kan utveckla dessa färdigheter.

Grundläggande kunskaper i informationsteknikens användning är viktiga för att undvika att vissa grupper av ungdomar i framtiden utestängs från arbetsmarknaden. Målsättningen är att alla som går ut grundskolan skall uppnå behörighet att fortsätta i gymnasieskolan och att alla som går ut gymnasieskolan skall vara behöriga för högre studier.

Kommunerna har ansvar för genomförandet av utbildningen bland annat i grundskola och gymnasieskola. Det finns skillnader mellan och inom kommuner när det gäller resultat och kvalitet. Det senaste årets betygsstatistik har visat på förbättrade resultat för såväl elever med utländsk bakgrund som för elever med svensk bakgrund, samt för både pojkar och flickor. Det är dock fortfarande oacceptabla skillnader i resultat mellan dessa grupper.

Regeringen har de senaste åren genomfört en mängd insatser för att skapa en skola med trygghet och studiero utan mobbning, sexuella trakasserier och annan kränkande behandling. Regeringen anser att alla former av kränkande behandling är oacceptabel och har vidtagit en rad åtgärder för att stödja skolor och kommuner i detta arbete. Regeringen avser att även i fortsättningen aktivt stödja en positiv utveckling på detta område.

Regeringens långsiktiga mål är att hälften av en årskull skall ha påbörjat högskoleutbildning vid 25 års ålder. Rekryteringen till högskolan skall breddas. En jämn könsfördelning bland såväl studenter som personal eftersträvas. Även en breddad social och etnisk rekrytering eftersträvas. För att fler elever skall välja att gå till högskolan måste det finnas utbildningsalternativ som naturligt länkar samman med gymnasiala yrkesutbildningar. Även utanför högskolan måste det finnas kortare yrkesutbildningar som bygger på gymnasieskolan och som utvecklas i takt med arbetslivets behov.

Lärande sker inte bara inom det formella utbildningssystemet. Vi utvecklas och skaffar oss kunskap och information inom folkbildningen, i arbete och föreningsliv, i hemmet och genom massmedierna. Med andra ord, i social samvaro med andra människor. Ungdomars möjligheter att skaffa och tillgodoräkna sig kunskaper och erfarenheter även utanför det formella utbildningssystemet skall stödjas.

Föreningslivet utgör en särskilt viktig arena för lärande och utveckling för ungdomar, inte minst när det gäller kunskaper om och förmåga till demokratisk delaktighet. Alla ungdomar, både pojkar och flickor, skall ha goda möjligheter att utvecklas i demokratiska folkrörelser och i den fria folkbildningen. Regeringen vill understryka betydelsen av att ungdomars egna initiativ inom föreningslivet och folkbildningen tas till vara och stöds med olika medel och metoder såväl lokalt som nationellt.

Personlig utveckling genom deltagande i kulturlivet och genom eget kulturellt skapande skall stödjas. Tillgång till olika kulturella och estetiska uttrycksmedel och upplevelser bidrar till att ungdomar utvecklas och blir självständiga och kritiskt tänkande människor.

Ungdomars kunskap, motivation och tilltro till den egna förmågan måste stödjas genom att förutsättningar ges till entreprenöriell verksamhet såsom start och utveckling av organisationer, social och kulturell verksamhet samt eget företagande. IT som pedagogiskt verktyg är centralt för nya innovativa lärprocesser och stöder formandet av kreativa och entreprenöriella individer.

Såväl ungdomar som vuxna växer i möten med andra kulturer. Ungdomars möjlighet att skaffa sig kunskap om och möta olika kulturer och livsstilar inom landet skall främjas. Goda förutsättningar bör även skapas för ungdomars deltagande i studier utomlands, internationella ungdomsutbyten och volontärverksamheter. Särskilt de ungdomsgrupper som har

sämre förutsättningar för att skaffa sig internationella erfarenheter skall prioriteras.

Mål inom utbildningspolitiken, näringspolitiken, folkrörelsepolitiken och kulturpolitiken som påverkar ungdomars möjligheter till kunskap, lärande och personlig utveckling skall samlas i detta huvudområde. Även frågor inom andra politikområden som handlar om kunskaper och lärande kan inkluderas i huvudområdet.

6.2.2 Hälsa och utsatthet

Både den faktiska och den upplevda hälsan påverkar i hög grad individens eget liv, men också hennes perspektiv på samhället och möjligheten till delaktighet. Ungdomar är inte en homogen grupp, utan individer med olika förutsättningar. Alla ungdomar, oavsett kön, etnicitet, kulturell och socioekonomisk bakgrund, sexuell läggning eller funktionshinder, skall ges lika förutsättningar till en god hälsa och trygga levnadsvillkor.

Den fysiska hälsan är över lag god i Sverige, såväl bland ungdomar och barn som bland vuxna. En oroande utveckling är dock den ökande andelen överviktiga och fysiskt inaktiva barn och ungdomar. Skolan har en viktig uppgift att under skoldagen ge utrymme för fysisk aktivitet och erbjuda bra skolmåltider, men också att ge eleverna goda kunskaper om relationen mellan hälsa, mat och fysisk aktivitet.

En inaktiv livsstil och ohälsosamma matvanor är inte endast ett hälsoproblem begränsat till barn- och ungdomsåren, utan riskerar att leda till en sämre hälsa i vuxenlivet. Idrottspolitiken har en viktig roll i att ge ungdomar möjlighet att motionera och idrotta för att på så sätt främja en god folkhälsa. Möjligheter måste skapas för ungdomar till spontan fysisk aktivitet. Regeringen stödjer insatser för breddad rekrytering i idrottsrörelsen och för samarbete mellan idrottsföreningarna och kommunerna. Att bekämpa missbruk av alkohol, narkotika och tobak bland ungdomar har en hög prioritet för regeringen.

Psykisk ohälsa och psykosomatiska besvär såsom stress, ängslan, oro, ångest, sömnproblem och huvudvärk ökar i oroande omfattning bland ungdomar, inte minst hos flickor och unga kvinnor. Unga kvinnor är den grupp i samhället som uppvisar den största ökningen av självrapporterad psykisk ohälsa. Flickor drabbas även i högre grad än pojkar av depressioner, liksom av ätstörningar, bulimi och anorexi. Många faktorer och miljöer kan påverka ungdomars psykiska ohälsa och det är därför nödvändigt att arbeta sektorsövergripande för att bromsa den negativa utvecklingen. Självmord är den näst vanligaste dödsorsaken bland ungdomar i Sverige och självdestruktiva handlingar som att skära sig förefaller ha ökat i omfattning speciellt bland flickor. Eftersom flickors och pojkars villkor och uttryckssätt ofta skiljer sig åt är det viktigt att i allt arbete med ungdomar ha ett tydligt genusperspektiv för att kunna uppmärksamma och tolka båda könens signaler, inte minst när det gäller psykisk ohälsa. Utanförskapet för unga homo- och bisexuella och transpersoner återspeglas i den upplevda hälsosituationen för dessa grupper. Regeringen avser att fortsätta uppmärksamma dessa gruppers situation och främja lika rättigheter för alla oavsett sexuell läggning.

En huvuduppgift för kriminalpolitiken är att förhindra att barn och ungdomar hamnar i kriminalitet eller utsätts för brott. Arbetet med att förebygga brott av och mot ungdomar måste engagera hela samhället och kräver samarbete över politik- och verksamhetsområdena. Rättsväsendet har ett viktigt ansvar i detta arbete. Flickor och pojkar skall ha samma möjligheter till rättstrygghet och rättssäkerhet. Detta kräver insikt i och kunskap om de strukturer och normer som fortfarande särskiljer flickor och pojkars levnadsvillkor. När ungdomar begår brott, måste samhället reagera snabbt och tydligt med insatser för att minska riskerna för fortsatt brottslighet. Påföljdssystemet för ungdomar måste vara tydligt och pedagogiskt så att ungdomar inte stöts bort, vilket kan försämra deras framtida möjligheter i samhället. Påföljdssystemet för unga lagöverträdare ses över och en ramlag har antagits för medling som sker i kommunal eller statlig regi. Medling innebär ett frivilligt möte mellan gärningsman och brottsoffer inför en opartisk medlare för att tala om brottet.

Det brottsförebyggande arbetet är avgörande. Regeringen har sedan ett antal år tillbaka satsat på att förstärka och utveckla det brottsförebyggande arbetet, med utgångspunkt i det nationella brottsförebyggande programmet *Allas vårt ansvar* (Ds. 1996:59). I dag finns lokala brottsförebyggande råd i cirka 80 procent av landets kommuner och när det gäller ungdomar är det lokala arbetet särskilt betydelsefullt. Det är på lokal nivå man har möjlighet att tidigt se problem och snabbt sätta in skräddarsydda förebyggande åtgärder. Skillnader i pojkars och flickors situation och beteendemönster bör uppmärksammas.

Det är också angeläget att uppmärksamma de barn och ungdomar som drabbas av brott. När det gäller brottsofferstödjande insatser för barn och ungdomar är myndigheternas kompetens och samarbete av stor vikt. Detta gäller inte minst rättsväsendets myndigheter och socialtjänsten. Regeringen välkomnar ett ökat samarbete mellan de lokala brottsförebyggande råden och lokala brottsofferstödjande verksamheter. Ungdomar, framför allt flickor, som lever under hedersrelaterat hot och tvång är en särskilt utsatt grupp som behöver samhällets stöd.

En känsla av otrygghet och rädsla för att utsättas för våld kan göra att människor inte vågar röra sig fritt utomhus vilket påverkar livskvaliteten. Genom en god boendemiljö motverkas otrygghet och en god hälsa främjas.

Skolan är många unga människors arbetsmiljö och närvaron i grundskolan är reglerad i lag. Arbetsmiljön i skola och på arbetsplatser regleras av lagstiftning och syftar till att arbetsmiljön skall förebygga ohälsa och olycksfall, vara anpassad till människors fysiska och psykiska förutsättningar samt vara utvecklande för individen. Regeringen ser positivt på de insatser som redan vidtagits på kommunal nivå för att minska elevers utsatthet i skolan. Samtidigt finns det utrymme för ytterligare förbättringar. Ingen elev skall behöva utsättas för hot, våld, diskriminering eller trakasserier i skolan. Skolan har också ett ansvar för att skapa en god miljö för lärande som främjar såväl kunskapsutvecklingen som elevernas hälsa och välbefinnande och som uppmanar till en hälsofrämjande livsstil bland annat genom alkohol- och drogförebyggande arbete, sex- och samlevnadsundervisning samt undervisning om sambandet mellan hälsa, mat och fysisk aktivitet.

Unga män och kvinnor som gör sin värnpliktstjänstgöring skall inte behöva utsättas för trakasserier, mobbning eller annan kränkande behandling. Arbetsmiljöpolitikens mål för en arbetsmiljö som förebygger ohälsa och olycksfall och som är anpassad till människans fysiska och psykiska förutsättningar gäller även för arbetsmiljön i skolan och under värnplikten.

Regeringen strävar efter att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer. Vissa boendemiljöer, särskilt i storstäderna, kan medverka till att skapa särskild utsatthet. Att den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna bryts är därför av stor betydelse.

Vissa ungdomar är mer utsatta än andra. Ohälsan är kraftigt överrepresenterad bland ungdomar i ekonomiskt och socialt utsatta situationer. Regeringen strävar efter att hälsotillståndet bland ungdomar skall förbättras samt att skillnaderna i ohälsa skall minska mellan olika ungdomsgrupper. Alla skall ha tillgång till saklig och opartisk hälsoinformation.

Detta huvudområde för analys, samordning och redovisning omfattar såväl fysisk som psykisk hälsa samt utsatthet i olika former. Regeringens folkhälsopolitik utgör det centrala politikområdet för detta huvudområde. Inom huvudområdet samlas även mål inom hälso- och sjukvårdspolitik, socialtjänstpolitik, idrottspolitik, bostadspolitik, arbetslivspolitik, konsumentpolitik, utbildningspolitik, rättsväsendet och andra politikområden som syftar till att förbättra ungdomars hälsa och minska deras utsatthet.

6.2.3 Inflytande och representation

Ungdomars möjlighet till inflytande och representation är en viktig aspekt av tillgången till verklig välfärd och makt. Möjligheten att kunna göra sin röst hörd påverkar både individens syn på den egna välfärden och tillgången till välfärd. Regeringen vidtar åtgärder inom ett flertal politikområden för att förbättra ungdomars möjligheter till inflytande och representation. Ett samhälle som genomsyras av jämställdhet, jämlikhet och ett högt demokratiskt deltagande ger goda möjligheter till ett bra liv för alla. Ungdomars verkliga inflytande över sin närmiljö, samhällsplaneringen och skolan är en nyckelfråga för huvudområdet.

Inom ramen för EU:s nya samarbete på ungdomsområdet har medlemsländerna antagit gemensamma mål för att utveckla de prioriterade områdena delaktighet och inflytande samt information. Syftet med det första målet är att öka ungdomars delaktighet genom att införa och stödja åtgärder som gynnar utövandet av ett aktivt medborgarskap och som ökar ungdomars faktiska delaktighet i det demokratiska livet. Demokratipolitiken utgör det huvudsakliga verktyget för regeringens ambitioner inom detta huvudområde. Ungdomars deltagande i valen bör uppmuntras bland annat för att deras åsikter och värderingar skall finnas representerade i de valda församlingarna. För att stärka ungdomars tillgång till makt bör också deras möjligheter att påverka den politiska processen förbättras. Möjligheterna att med hjälp av IT locka ungdomar att i större utsträckning ta del av samhälleliga och demokratiska processer bör tas tillvara av såväl skola som offentliga verksamheter. I dag är infor-

mationstekniken en del av ungdomars livsstil och genom den kan delaktigheten i olika samhälleliga processer påverkas. En av ungdomspolitikens främsta uppgifter är att minska skillnaderna inom ungdomsgruppen avseende möjligheterna till delaktighet. För att långsiktigt öka jämlikheten i politiskt deltagande och därmed stärka det demokratiska system som är grunden för vårt samhälle måste klyftan överbryggas mellan dem som anser sig ha möjlighet för att påverka sin livssituation genom politiken och dem som anser att de saknar denna möjlighet. För att öka funktionshindrade ungdomars möjligheter till inflytande krävs att lokaler och information görs tillgängliga utifrån olika gruppers behov. Möjligheter bör vidareutvecklas att med stöd av informationstekniska lösningar inkludera dessa grupper. Ungdomars representation i partiväsendet och i beslutande församlingar både lokalt och centralt måste förbättras. De politiska partierna bör ta ett ansvar för att utse och behålla unga medlemmar, både kvinnor och män, till politiska förtroendeposter inom styrelser och nämnder, liksom till folkvalda församlingar. Partierna har ett ansvar att aktivt utveckla sina arbetsmetoder så att de lockar till sig även unga medborgare. Även skolan har här ett viktigt ansvar.

Den offentliga sektorn och hela det svenska samhället står inför ett genomgripande generationsskifte under det närmaste decenniet. Det är således viktigt att ungdomar skolas in i offentliga uppdrag och att den äldre generations erfarenheter överförs till den yngre. För närvarande är mindre än en procent av samtliga ledamöter i statliga myndighetsstyrelser och kommittéer yngre än 30 år. En majoritet av dessa är unga kvinnor. Regeringen avser att vidta åtgärder för att förbättra åldersammansättningen i statliga myndighetsstyrelser och kommittéer genom att öka antalet unga kvinnor och män i dessa organ. Regeringen strävar också efter att ungdomar skall vara representerade i internationella sammanhang där frågor som påverkar ungdomars levnadsvillkor behandlas.

Ungdomars vardag påverkas till stor del av beslut fattade på kommunal nivå, som därför är en viktig arena för ungdomars delaktighet. Regeringen välkomnar kommunernas utvecklingsarbete med inflytandeforum för ungdomar och ungdomspolitiska handlingsplaner. Dessa inflytandeforum bör dock ses som en av flera vägar för att öka ungdomars makt och delaktighet. De får inte bli den enda kanal som ungdomar kan göra sin röst hörd genom. För de ungdomar som fyllt 18 år utgör inflytandeforum endast ett komplement till delaktighet i de formella demokratiska påverkansvägarna. Erfarenheterna från bland annat det lokala arbetet kring FN:s handlingsprogram för miljö och hållbar utveckling, Agenda 21, bör tas till vara och vidareutvecklas i arbetet för ungdomsinflytande i kommunerna.

Ett viktigt område för ungdomars delaktighet och inflytande är skolan. Elevers rätt till inflytande i skolan finns inskrivet i skollagen. Även i läroplanerna för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan behandlas elevers ansvar och inflytande. Inflytande och delaktighet i skolan har en tydlig demokratiaspekt; om skolan skall kunna utbilda i demokrati är det en förutsättning att skolan även arbetar demokratiskt. Regeringen har vidtagit, och avser att vidta ytterligare åtgärder i syfte att stärka elevinflytandet i skolan. En arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har presenterat förslag som syftar till ökat elevinflytande i skriften *Var-dags-*

inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning (Ds 2003:46). Det konkreta arbetet med elevers inflytande och delaktighet sker dock i kommunerna och på varje enskild skola. Varje skola bör utforma och organisera elevdemokrati och elevinflytande på det sätt som bäst passar verksamheten.

Det ideella föreningslivet har en viktig roll i att skapa förutsättningar för ett jämlikt demokratiskt deltagande i samhället och är därmed en viktig aktör i den demokratiska infrastrukturen i vårt samhälle. Regeringen arbetar för att synliggöra och skapa förutsättningar för människor att bilda, och delta i, olika typer av folkrörelser och föreningar. Lagar och andra offentliga regelverk inom olika samhällsområden som påverkar ideella organisationers verksamhet skall kartläggas. Ungdomars egen organisering och föreningars arbete med demokratirelaterade frågor, mångfald och jämställdhet såväl i samhället som inom organisationslivet skall stödjas. Kunskapen och erfarenheterna hos ungdomsföreningarna bör tas till vara i utformandet av kommunala insatser för ungdomar. Tillväxten av nya organisationer och nätverk bör uppmärksammas i arbetet med att stödja ungas möjligheter till organisering.

Regeringen verkar genom kulturpolitiken för att alla skall ha möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till ett eget skapande. Huvudområdet omfattar förutom dessa mål också mål inom demokratipolitik, folkrörelsepolitik, handikappolitik, miljöpolitik, bostadspolitik och konsumentpolitik. Verksamhet för ungdomars möjligheter till deltagande, inflytande och representation bedrivs även direkt inom ungdomspolitiken.

6.2.4 Egen försörjning

Ungdomars möjligheter till inträde på arbetsmarknaden är en central fråga för ungdomars tillgång till välfärd och utbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för ungdomars möjligheter att få arbete. Kopplingen mellan detta huvudområde och huvudområdet om lärande och personlig utveckling är i detta sammanhang viktig.

De tillfällen till arbete som tidigare fanns för ungdomar med enbart grundskoleutbildning eller ofullständig utbildning har i dag nästan helt försvunnit. I dagens Sverige är fullföljd gymnasieutbildning det som oftast krävs för att få en anställning. Ungdomar som inte fullföljt gymnasieutbildning utgör en grupp som har särskilt svårt att få ett arbete och därmed att försörja sig själva. Olikheter i gruppers grundläggande kunskaper i hantering av informationsteknik, så kallade digitala klyftor, riskerar också att leda till att vissa ungdomar ställs utanför arbetsmarknaden. Långvarig arbetslöshet bland ungdomar måste motverkas.

En viktig målsättning för regeringen är att fler unga människor ser entreprenörskap och företagande i olika former som en lika självklar och möjlig väg som anställning för att realisera sina idéer och försörja sig. Ungdomars initiativförmåga, företagsamhet och kreativitet är också en viktig drivkraft. För detta krävs en nationell samsyn och ett konkret samarbete mellan politikområden. Regeringen avser att fortsätta det pågående arbetet för att öka möjligheterna och höja intresset hos ungdomar att starta eget företag.

Skolan har en viktig roll i att i enlighet med läroplanen för de frivilliga skolformerna sträva mot att eleverna skall få kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde.

Undersökningar och utredningar, så som *Unga utanför* (SOU 2003:92), visar att arbetslöshet i unga år påverkar individens framtida förutsättningar på arbetsmarknaden. Arbetslösa ungdomar med bristfällig utbildning löper större risk att hamna i en ond cirkel där kort eller ingen arbetslivserfarenhet gör det svårt att få ett arbete. Detta leder till ett ökat bidragsberoende eller beroende av föräldrar för den egna försörjningen. Därför bör ungdomar som har särskilt svårt att få ett arbete vara dem inom ungdomsgruppen som särskilt skall uppmärksammas. En av orsakerna till att ungdomar inte får arbete kan vara diskriminering. Alla former av diskriminering skall bekämpas.

Det svenska försäkringssystemet bygger till stor del på att rättigheten till till exempel sjukpenning, föräldraförsäkring och arbetslöshetsförsäkring tjänas in. Ungdomar befinner sig i början av sitt arbetsliv och har ofta låga och/eller tillfälliga inkomster, vilket medför att de också har till exempel låg sjukpenning eller föräldrapenning. Många ungdomar som saknar arbete lever under svåra ekonomiska villkor. En ökande grupp ungdomar som varken studerar eller arbetar är inte heller anmälda som arbetslösa och får i princip helt förlita sig på stöd från familj och andra närstående för sin försörjning.

Att ta emot försörjningsstöd från socialtjänsten är vanligare bland ungdomar än bland övriga befolkningen. Det är önskvärt att andelen ungdomar som är beroende av försörjningsstöd skall minska, framför allt genom att fler ungdomar söker och får arbete.

Ungdomars inkomst är generellt sett betydligt lägre än för den vuxna befolkningen. Samtidigt har ungdomar ofta inte lägre levnadsomkostnader än vuxna bland annat beroende på att deras möjligheter att få en egen bostad till rimlig kostnad är begränsade. Att ha ett eget och tryggt boende till rimliga kostnader är en viktig aspekt av ungdomars välfärd. Frånvaro av tillsvidareanställning gör det ofta omöjligt att hyra eller köpa en lägenhet. Ungdomar bor idag hemma hos sina föräldrar en allt längre tid. Många ungdomar måste också i perioder flytta tillbaka till föräldrarna på grund av höga bostadskostnader eller svårigheter att hitta en bostad. Bostadssituationen är besvärlig för många studenter, särskilt på de större universitets- och högskoleorterna. Kommunerna har det övergripande ansvaret för bostadsförsörjningen och är skyldiga att skapa förutsättningar för alla invånare att leva i goda bostäder. Regeringen betonar att ungdomars behov av bostäder måste vägas in i planeringen av bostadsbehovet och ungdomar bör vara delaktiga i samhällsplaneringen.

Ungdomar är en delvis köpstark grupp som är utsatt för ett hårt kommersiellt tryck. Varu- och tjänsteutbudet ställer höga krav på kunskap och medvetenhet och det är angeläget att ungdomars kännedom om såväl hushållsekonomi som konsumenträttigheter ökar. Även mål inom konsumentpolitiken om inflytande på marknaden är viktigt för målområdet. Skolan har en given roll i arbetet att stärka elevernas kunskaper om hushållsekonomi och konsumentfrågor, främst genom ämnet hem- och konsumentkunskap, men även i den ämnesövergripande undervisningen.

Arbetsmarknadspolitiska mål är betydande för detta huvudområde. Näringspolitiska mål om företagande och entreprenörskap ingår också i huvudområdet. Mål med bäring på ungdomars möjligheter till en egen försörjning finns också inom utbildningspolitiken, socialtjänstpolitiken, bostadspolitiken och socialförsäkringspolitiken.

6.2.5 Kultur och fritid

Ungdomars rätt och möjlighet till deltagande i det kulturella och konstnärliga livet är en viktig fråga för regeringen. Fritiden är viktig och får en allt viktigare betydelse i ungdomars liv och identitetsutveckling. En meningsfull och varierande fritid bidrar till både välmående och personlig utveckling. Regeringen vill skapa goda möjligheter för alla ungdomar att såväl delta i som att skapa kultur- och fritidsaktiviteter på egna villkor. Såväl flickors som pojkars behov måste beaktas. Tillgängligheten till kultur- och fritidsaktiviteter för ungdomar med funktionshinder är många gånger begränsad och måste förbättras. Regeringens kulturpolitiska ambition är att ge ungdomar möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till ett eget skapande.

Den kulturella mångfalden och konstnärliga förnyelsen skall främjas. De offentliga kulturinstitutionerna har ett ansvar för att utveckla ungdomars möjligheter att utveckla sina kulturella uttryck. Dessutom bör politiker och beslutsfattare vara lyhörda för nya former av kultur och fritidsverksamhet utifrån ungdomars intressen och önskemål.

Regeringen avser att stödja arbetet med kultur och estetik i skolan. Skolbiblioteken har en viktig roll i att stimulera förskolors och skolors arbete med språkutveckling, läsning och litteratur. Den pedagogiska miljön från förskolan och framåt är avgörande för elevernas språkutveckling liksom behovet av en variation av olika läs- och skrivmiljöer. Det finns också ett ökande behov att kunna orientera sig i informationsflödet, att kunna granska och värdera information och att arbeta problemlösande. Regeringen anser att en ökning av resurserna till personal i skolbiblioteken skulle betyda mycket för stimulans till läsning. Det är möjligt för kommunerna att utnyttja statens stöd till personalförstärkning i skola och fritidshem för detta ändamål.

Inom föreningslivet skapar ungdomar sin egen kultur och fritid. Ungdomarnas egna organisationer intar här en särställning. Ungdomar skall ges bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i olika typer av folkrörelser och föreningar. Det är viktigt att de offentliga stöden till ungdomars föreningsliv ger möjligheter till såväl långsiktighet som förnyelse. God tillgång till öppna mötesplatser skapar grogrund för en livlig lokal föreningsdriven kultur- och fritidsverksamhet. Fritidsledare och andra ungdomsledare är viktiga i ungdomarnas liv och bör därför ha sådana kunskaper att de kan möta både pojkars och flickors behov. Regeringen strävar efter en jämställd fritid och anser att flickors och pojkars fritidsverksamheter bör ges likvärdiga resurser med hänsyn till tid och pengar. Mötesplatser såsom idrottsanläggningar, fritidsgårdar, ungdomens hus och andra platser där ungdomar kan utöva aktiviteter spelar också en viktig roll i att erbjuda infrastruktur för ungdomars möjligheter till inflytande. Ungdomars möjligheter till eget kulturellt skapande och till att

utveckla sina färdigheter inom folkbildningen bör värnas. Goda förutsättningar skall ges till internationella ungdomsutbyten och volontärverksamhet.

Idrotten är en av de viktigaste arenorna för ungdomars fritid. Idrotten bidrar till en god folkhälsa och kan bidra till demokratisk delaktighet. Kopplingar finns således mellan detta huvudområde och huvudområdena hälsa och utsatthet samt inflytande och representation. Idrottsföreningarna kan utgöra en positiv vardaglig mötesplats för många ungdomar, både flickor och pojkar, med skiftande bakgrund. Arbetet för jämställdhet, etnisk och kulturell mångfald samt breddad rekrytering inom idrottsrörelsen skall därför stödjas.

Unga människor upplever det ofta som diskriminerande att klubbar och andra nöjesarrangörer har åldersgränser som många gånger inte bara ligger långt över myndighetsåldern utan som dessutom är olika för män och kvinnor. Kollektiva restriktioner och inskränkningar av ungdomars rättigheter och självständighet som endast utgår från kön är inte förenliga med den nationella ungdomspolitiken.

Detta huvudområde innefattar mål framför allt inom kultur-, medie-, idrotts- och folkrörelsepolitiken. Ungdomspolitiken bedriver också egen verksamhet på detta huvudområde.

Enligt min åsikt så slutar man aldrig lära. Man lär sig massor med saker varje dag. Även om det enda man lär sig i skolan en dag är att det finns ett spindelnät i ett utav fönstren i D4 på Historie-avdelningen så är det alltid något. Jämför man det med att man på en lektion lär sig att budgetpropositionen släpptes igår så kan spindelnätet vara ganska intressant. Om man granskar spindelnätet så kan man se att det är konst. Lärandet slutar aldrig och även om man sitter inne med okvalificerat vetande och inte kan hänvisa till det när man söker arbete så kanske man kan använda detta vetande när man utför ett jobb.

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

7 Uppföljning, analys och kunskapsinhämtning

7.1 Uppföljning och analys av mål, huvudområden och åtgärder

Regeringens bedömning: Uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor bör främst ske inom respektive politikområde. För varje politikområdesmål av betydelse för ungdomars verkliga tillgång till välfärd och makt bör det finnas en eller flera mätbara indikatorer som följs upp regelbundet.

En bred analys av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor inom hela eller delar av ett huvudområde bör genomföras regelbundet.

Redovisningen av de åtgärder som staten vidtar för att uppnå målen bör förbättras.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsens förslag om framtagande av indikatorer, en årlig översiktlig redovisning av dessa, tematiska fördjupningar inom målområden, arbetsfördelning inom ramen för EU:s öppna samordningsmetod samt behovet av metodstöd för myndigheterna stämmer i huvudsak överens med regeringens bedömning.

För att kunna göra mer specifika analyser av olika åldersgrupper och deras specifika förutsättningar, till exempel i övergången mellan olika livsfaser, föreslår Ungdomsstyrelsen att det skall införas två olika analytiska målgruppskategorier för ungdomspolitiken: ”ungdomar” och ”unga vuxna”. Myndighetsåldern bör utgöra den huvudsakliga avgränsningen mellan de två kategorierna.

Statskontorets förslag: Statskontoret bedömer att det nuvarande systemet för uppföljning av delmålen inte på ett tillfredsställande sätt kunnat skapa en helhetsbild av ungdomars situation och att det har varit svårt att identifiera vilka åtgärder som målstyrningen givit upphov till.

Remissinstanserna: I stort sett samtliga remissinstanser som har uttalat sig i frågan är eniga om att uppföljningen av såväl ungdomars levnadsvillkor i förhållande till målen för ungdomspolitiken som åtgärderna för att påverka levnadsvillkoren bör stärkas. *Socialstyrelsen, Statens skolverk, Ekonomistyrningsverket* och *Gävle kommun* påpekar dock att sådana uppföljningar riskerar att bli resurskrävande och ytliga om de sker årligen. *Socialstyrelsen* anser att det är värdefullt att komplettera uppföljningarna med kunskap om aktiviteter i förhållande till huvudområdena. *Ekonomistyrningsverket* anser att målen bör följas upp även i mål- och resultatdialogen mellan ansvariga departement och myndigheter och att bestående uppdrag på sikt bör överföras från regleringsbrev till instruktionen för myndigheten. *Statens kulturråd* föreslår att tidpunkten för redovisningar bör kopplas till när fakta finns att tillgå hos respektive myndighet. *Statens folkhälsoinstitut* anser att samordningsvinster kan uppnås om statistiksamlande myndigheter samordnar sina redovisningar. Flera remissinstanser, bland andra *Integrationsverket*, anser att mål bör formuleras så att man kan se eventuella skillnader mellan olika ungdomsgrupper och så att social och etnisk bakgrund kan analyseras. *Svenska Kommunförbundet* och

Jämställdhetsombudsmannen (JämO) anser att målen även bör följas upp utifrån kön. *Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)* anser att sexuell läggning bör vara en variabel i analys och uppföljning. *JämO, HomO* och *Sveriges roll- och konfliktspelsförbund (Sverok)* betonar behovet av kvalitativa analyser vid sidan av kvantitativa uppföljningar av indikatorer. *Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU)* välkomnar att förslaget beaktar utsatta ungdomars förhållanden. LSU efterfrågar också en analys av hur de offentliga resurserna fördelas mellan olika ungdomsgrupper.

LSU*, Röda Korsets Ungdomsförbund* och Sverok ser fördelar med att särskilja grupperna ”ungdomar yngre än 18 år” respektive ”ungdomar 18 år och äldre” i uppföljningen. Statens kulturråd ställer sig dock tveksam till om det går att skilja analyskategorin unga vuxna från övriga vuxna.

Skälen för regeringens bedömning

Uppföljning av indikatorer och analys av huvudområden

Utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor bör följas upp regelbundet. För att göra uppföljningar möjliga är det nödvändigt att mätbara indikatorer kopplas till målen. Det finns dock redan indikatorer för de flesta målen för statlig verksamhet. Det kan ibland finnas behov att hitta särskilda indikatorer för ungdomar eller att utveckla uppföljningen så att ungdomars situation täcks på ett bättre sätt. Indikatorerna skall identifieras eller utformas av den ansvariga myndigheten i samverkan med Ungdomsstyrelsen. Den regelbundna uppföljningen av indikatorerna hos myndigheterna bör, såvida inte myndigheten har fått i uppdrag att göra mer omfattande uppföljningar eller analyser, begränsas till en kvantitativ redovisning av utvecklingen för varje enskild indikator. Bedömningen av om nya indikatorer skall tas fram och vilka de i så fall skall vara, skall göras med utgångspunkt bland annat i vad som är rimligt med hänsyn till den aktuella myndighetens totala verksamhet.

Regeringen delar Ekonomistyrningsverkets syn på behovet av stärkt kommunikation mellan regeringen och myndigheterna om måluppfyllelsen för den nationella ungdomspolitiken. Därför bör redovisningen av indikatorerna även ställas direkt till det ansvariga departementet och inte endast till Ungdomsstyrelsen. Den föreslagna processen bör också integreras i myndigheternas årsredovisningscykel så att den därigenom blir en del av den ordinarie statliga budgetprocessen.

Regeringen delar också Ungdomsstyrelsens syn på behovet av årliga tematiska och kvalitativa analyser av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor avseende välfärd och makt inom ett eller flera utvalda huvudområden. Regeringen avser att årligen i budgetpropositionen redovisa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor på basis av redovisningarna av indikatorer och de tematiska analyserna.

En stor del av de beslut som påverkar ungdomars villkor fattas på kommunal nivå. Utfallet för den nationella ungdomspolitiken och för ungdomspolitiken i kommunerna är därför ömsesidigt beroende. En kunskapsbaserad sektorsövergripande kommunal ungdomspolitik är

avgörande även för den nationella ungdomspolitikens genomslag. Det är därför av stor vikt att uppföljningar och analyser av ungdomars levnadsvillkor sker på ett sätt som ger relevant kunskap för kommunerna och för den regionala nivån.

Levnadsvillkoren för ungdomar kan skilja sig beroende på kön, etnicitet, kulturell eller socioekonomisk bakgrund, ålder, bostadsort, sexuell läggning eller eventuella funktionshinder. Därför anser regeringen att uppföljningssystemet skall belysa skillnader i utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor med utgångspunkt i dessa faktorer. Urvalet av indikatorer skall också i möjligaste mån tillåta internationella jämförelser av ungdomars levnadsvillkor.

Redovisning av åtgärder

Genom den föreslagna uppföljningen av indikatorer och analysen av huvudområden skapas en bred bild av hur ungdomars tillgång till välfärd och makt utvecklas. Utöver detta förutsätter ett effektivt målstyrningssystem också regelbundna uppföljningar av vilka åtgärder som vidtagits för att påverka utfallet för målen inom respektive politikområde.

Målgruppskategorier

Regeringen delar inte Ungdomsstyrelsens uppfattning om att det skulle vara ändamålsenligt att införa två analytiska målgruppskategorier för uppföljning och analys inom den nationella ungdomspolitiken. Förvisso utgör myndighetsåldern i flera avseenden en viktig avgränsare för levnadsvillkoren inom ungdomsgruppen. I många avseenden kan emellertid andra åldersgränser vara lika viktiga markörer för förändrade levnadsvillkor. Utbildningsområdet är ett område där myndighetsåldern är av mindre betydelse än uppdelningen i elever i grundskola, gymnasium respektive högre utbildning. I andra fall är det över huvud taget inte meningsfullt att i analyser dela upp ungdomsgruppen i flera ålderskategorier. Såväl redovisningarna och analyserna av ungdomars levnadsvillkor som åtgärderna för att påverka dem bör kunna riktas till olika ålderskategorier på ett flexibelt sätt.

Sammanfattningsvis innebär regeringens bedömningar om ett förnyat system för uppföljning en betydande förenkling och effektivisering i förhållande till det nuvarande uppföljningssystemet. Målen och indikatorerna utgår i större utsträckning från myndigheternas befintliga verksamhetsmål. Detta innebär att arbetsbelastningen för framtagande av mål och indikatorer minskar. Vidare begränsas myndigheternas återrapporteringsuppdrag i omfång och rapporteringsvägen kortas. Slutligen förtydligas Ungdomsstyrelsens ansvar för analyser av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor i helhet.

7.2 Regelbundna attityd- och värderingsstudier

Regeringens bedömning: Det bör regelbundet tas fram information om hur ungdomar upplever sin tillgång till välfärd och makt. Även

förändringar av ungdomars uppfattning av vad som utgör viktiga aspekter av välfärd och makt bör belysas.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsens bedömning överensstämmer med regeringens. Ungdomsstyrelsen menar att man bör överväga att genomföra undersökningar något oftare än hittills för att bättre kunna följa utvecklingstendenser.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser anser att det finns brister i kunskapsinhämtning och statistik inom ungdomspolitiken och stödjer därmed Ungdomsstyrelsens förslag om kompletterande studier. Flera remissinstanser betonar vikten av att beakta aspekter som etnicitet, kön och sexuell läggning i kunskapsinhämtningen. Flera remissinstanser påpekar att det även är nödvändigt med kvalitativa studier för inhämtning av relevant kunskap. *Barnombudsmannen* bedömer att underlaget för värderingsstudien kan breddas till att omfatta barn och unga från tio år och uppåt.

Skälen för regeringens bedömning: Subjektiva upplevelser, värderingar och attityder kan utgöra lika viktiga aspekter av tillgången till välfärd och makt som objektiva yttre indikatorer. Att vara medicinskt frisk behöver inte betyda att man mår bra. Att ha tillgång till en viss ekonomisk standard behöver inte betyda att man upplever ekonomisk trygghet. Formella rättigheter till inflytande är inte detsamma som att uppfatta sig som inflytelserik. De ovan nämnda kvantitativa uppföljningarna och analyserna av indikatorer, huvudområden och åtgärder bör därför kompletteras med kvalitativa studier av hur ungdomar upplever sin tillgång till olika aspekter av välfärd och makt. Även förändringar av ungdomars uppfattning av vad som utgör viktiga aspekter av välfärd och makt bör belysas.

Ungdomsstyrelsen har 1997 och 2002 genomfört omfattande urvalsundersökningar om utvecklingen av ungdomars attityder och värderingar inom olika områden. År 1993 genomförde Barn- och ungdomsdelegationen en liknande undersökning. Genom att belysa ungdomars egna upplevelser har attityd- och värderingsstudierna givit värdefullt kunskapsunderlag till den nationella ungdomspolitiken. Motsvarande kunskapsunderlag bör inhämtas regelbundet även i framtiden.

En av utgångspunkterna för den nationella ungdomspolitiken är att ungdomar är en heterogen grupp. Kön, etnicitet, kulturell eller socioekonomisk bakgrund, ålder, bostadsort, sexuell läggning och funktionshinder kan påverka både tillgången till och värderingarna kring olika aspekter av välfärd och makt. Attityd- och värderingsstudierna bör därför utformas så att det är möjligt att analysera likheter och skillnader mellan olika ungdomsgrupper och de bör också kontinuerligt utvecklas.

7.3 Förbättrad ungdomsstatistik

Regeringens bedömning: Behovet av och möjligheterna till att skapa en samlad statistik för bättre uppföljningar och internationella jämförelser av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor bör ses över.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsen föreslår att Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning om levnadsförhållanden (ULF) vidareutvecklas för att den skall ge ett bättre underlag om ungdomars faktiska levnadsförhållanden.

Statskontorets förslag: Statskontoret föreslår att regeringen uppdrar åt en arbetsgrupp att utreda statistikbehovet inom ungdomspolitikens verksamhetsområden. Statskontoret föreslår vidare att det utformas ett statistikpaket som Ungdomsstyrelsen bör ansvara för. Statskontoret föreslår också att SCB ges i uppdrag att definiera ungdomsbegreppet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker Ungdomsstyrelsens förslag och betonar behovet av ny statistik utöver den befintliga. *Integrationsverket* påpekar brister i den existerande statistiken när det gäller utländsk bakgrund som variabel. *Svenska Kommunförbundet* och *Fritidsforum* betonar behovet av ett jämställdhetsperspektiv i kunskapsinhämtningen. *Statens Kulturråd* anser att statistikfrågorna på kulturområdet måste ses över och föreslår en dialog med andra aktörer om detta. *Barnombudsmannen,* som i övrigt delar Ungdomsstyrelsens resonemang och förslag, menar att både de fördjupade studierna om barns levnadsförhållanden, så kallad Barn-ULF, och Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudier bör samordnas med ULF-undersökningarna. Även *Socialstyrelsen* stödjer tanken på vidareutveckling av statistikinhämtningen och framhåller värdet av återkommande undersökningar om ungdomars attityder och aktiviteter i förhållande till målområdena för ungdomspolitiken.

Skälen för regeringens bedömning: Ett stort antal myndigheter har i uppdrag att ta fram statistik om ungdomars levnadsvillkor. Den myndighetsspecifika statistiken används ofta även för uppföljningar och analyser inom den nationella ungdomspolitiken. SCB:s återkommande ULF-undersökningar ger ett viktigt underlag om ungdomars faktiska levnadsförhållanden. Data från ULF behandlar hela befolkningen över 16 års ålder och berör samtliga föreslagna huvudområden för den nationella ungdomspolitiken.

SCB har i samband med ULF-undersökningarna 2001, 2002 och 2003 genomfört fördjupade studier om barns levnadsförhållanden (Barn-ULF), som täcker åldersgruppen 10–18 år. Regeringen gav i december 2003 SCB i uppdrag att genomföra Barn-ULF även under 2004.

Regeringen har också givit SCB i uppdrag att upprätta en gemensam ram för systematisk framställning av statistik över inkomst- och levnadsvillkor (EU-SILC) i enlighet med beslut av Europaparlamentet och Europeiska unionens råd (Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1177/2003 av den 16 juni 2003). En sådan ram gör det möjligt att göra internationella jämförelser av levnadsförhållanden i Sverige med övriga EU-länder. EU:s Eurobarometerundersökningar kan redan i dag användas för internationella jämförelser av ungdomars attityder och levnadsförhållanden.

Regeringen har som ambition att skapa en samlad statistik som möjliggör effektivare uppföljningar och internationella jämförelser av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. För att uppnå detta bör inhämtningen av statistik om ungdomars levnadsvillkor utvecklas ytterligare. Bland annat bör möjligheten att mellan myndigheter kunna samordna statistikinhämtning ses över, inte minst för att undvika dubbelarbete eller

att viktiga frågor hamnar mellan stolarna. Ett viktigt område för sådan samordning är hälsostatistiken där det för närvarande saknas ett enhetligt nationellt system för att följa upp ungdomars hälsa över tid. Ett annat område som behöver utvecklas är statistikinhämtning som följer ungdomars levnadsvillkor från de tidiga tonåren och en bit över tjugoårsåldern och som möjliggör jämförelser av utvecklingen av levnadsförhållanden för olika delar av ungdomsgruppen. Regeringen anser att möjligheterna att skapa ett sådant system bör undersökas. Slutligen bör möjligheterna att utveckla ULF:s roll som källa till kunskap om ungdomars levnadsvillkor analyseras.

7.4 Utvärdering av den nationella ungdomspolitiken

Regeringens bedömning: Sambandet mellan mål, insatser och utfall inom den nationella ungdomspolitiken bör utvärderas regelbundet och redovisas till riksdagen.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsen förslag om regelbundna utvärderingar av sambandet mellan mål, insatser och utfall inom ungdomspolitiken stämmer i huvudsak överens med regeringens bedömning. Ungdomsstyrelsen föreslår att sådana utvärderingar genomförs vart femte år av ett organ som är fristående från i den nationella ungdomspolitiken ingående aktörer, till exempel en enskild forskningsinstitution, en grupp forskare eller en myndighet med sektorsövergripande utvärderingsfunktion.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som berör förslaget om den fördjupade analysen är positiva till Ungdomsstyrelsens förslag. *Ekonomistyrningsverket* är dock tveksamt till om hela politikområdet ungdomspolitik måste utvärderas vart femte år och förordar istället regelbundna behovsstyrda utvärderingar i syfte att utveckla verksamheten. *Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU)* ser positivt på en större återkommande forskningsanknuten utvärdering. LSU menar också att ungdomar bör vara delaktiga i att formulera frågeställningar för en sådan utvärdering. *Myndigheten för skolutveckling* påpekar att uppdraget kan ges till en extern utvärderare.

Skälen för regeringens bedömning: I den förra ungdomspolitiska propositionen bedömde regeringen att Ungdomsstyrelsen vart fjärde år bör genomföra en fördjupad analys av hur ungdomspolitiken utvecklats. Analysen skulle därefter ligga till grund för regeringens redovisning till riksdagen. Det är regeringens mening att den nationella ungdomspolitiken och dess utfall även fortsättningsvis bör redovisas för riksdagen regelbundet. Vart fjärde år kan vara en lämplig intervall för sådan redovisning. Redovisningen bör, i enlighet med Ungdomsstyrelsens förslag, riktas in på att utvärdera sambandet mellan mål, insatser och utfall inom politikområdet ungdomspolitik. Att analysen och redovisningen av den nationella ungdomspolitiken utformas med hänsyn till ungdomars synpunkter på vad som utgör viktiga frågeställningar är en självklarhet.

Regeringen bedömer att Ungdomsstyrelsen även fortsättningsvis bör ha huvudansvaret för att det vart fjärde år genomförs en utvärdering som

skall ligga till grund för regeringens redovisning till riksdagen. Detta utesluter inte att delar av uppdraget kan ges till ett fristående organ.

Det borde vara självklart att redan som barn få möjlighet att gå på teater och inte sitta i en gymnastiksal, där det luktar unket, och försöka att trollbindas av teaterns magi.
En ändamålsriktig miljö som luktar teaterdamm och äventyr är halva upplevelsen.

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

8 Ungdomsforskning

8.1 Inriktning och innehåll

En större och bredare förståelse för ungdomars levnadsförhållanden behövs i hela samhället och inte minst hos de yrkesgrupper som dagligen kommer i kontakt med ungdomar; exempelvis lärare, fältassistenter och arbetsförmedlare. Det är också viktigt att arbetet med reformer, handlingsplaner och liknande grundas på gedigna och aktuella kunskaper om ungdomars förhållanden. En systematisk och allsidig ungdomsforskning fyller också en viktig funktion i det utökade internationella samarbetet och kunskapsutbytet på ungdomsområdet.

Ungdomsforskningen är ett relativt nytt och mångdisciplinärt forskningsfält, som främst verkar inom det samhällsvetenskapliga området. Ungdomsforskningen intensifierades och tydliggjordes i slutet av 1980-talet bland annat genom att det inrättades ett ungdomsforskningsprogram vid det dåvarande Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). Genom omorganisationen av de forskningsfinansierande myndigheterna 2001 fördes HSFR:s ansvar för ungdomsforskning över till Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS). FAS stödjer forskning om ungdomars villkor inom flera huvudområden, bl.a. arbetsmarknad, folkhälsa samt omsorg och sociala relationer. Projektstöd tilldelas forskarna i öppen konkurrens med andra forskare inom FAS:s verksamhetsområde. Forskning som rör ungdomar beviljas stöd även av andra forskningsfinansierande myndigheter, exempelvis Vetenskapsrådet.

Nordiska ungdomskommittén (NUK) har sedan 1992 finansierat en nordisk ungdomsforskningskoordinator med uppdrag att stimulera nordisk ungdomsforskning och dess bidrag till utvecklingen av ungdomspolitiken i Norden. I den nuvarande koordinatorns uppdrag ingår att ta fram en strategi för ungdomsforskningsarbetet inom Nordiska Ministerrådet. Strategin kan också ses i ljuset av den förändringsprocess som pågår beträffande det nordiska forskningssamarbetet till följd av Nordiska ministerrådets beslut att inrätta ett nordiskt forsknings- och innovationsområde.

Vartannat år anordnar NUK ett ungdomsforskningssymposium, NYRIS. På dessa symposier deltar vanligen ett stort antal internationella ungdomsforskare, beslutsfattare och praktiker på ungdomsområdet. Det är Sveriges tur att anordna nästa nordiska ungdomsforskningssymposium, som planeras äga rum i början av 2006.

Det behövs breddade och fördjupade kunskaper på europeisk nivå om ungdomars situation. Som ett led i uppföljningsprocessen av Europeiska kommissionens vitbok *Nya insatser för Europas ungdom* (KOM (2001) 681 slutlig) har medlemsstaterna antagit ett ramverk för ett utökat samarbete på ungdomsområdet. Ett av fyra prioriterade områden är ökad förståelse för och ökade kunskaper om ungdomar. Medlemsstaterna förväntas anta gemensamma mål för bättre kunskaper och forskning om ungdomars situation i slutet av 2004. Bättre kunskap om ungdomar skall uppnås bl.a. genom att underlätta sammanställningen av undersökningar om ungdomsfrågor som genomförs på nationell och europeisk nivå.

Arbetet i forskningsnätverk skall dels underlättas och dels bidra till att skapa indikatorer. Arbetet genomförs i samarbete med Europarådet.

Den svenska ungdomsforskningen har utvärderats vid ett flertal tillfällen. FAS har haft ett särskilt regeringsuppdrag att utvärdera svensk ungdomsforskning mellan 1995–2001. Utvärderingen, *Youth Research in Sweden 1995–2001, An Evaluation Report* (S2003/2319/SK), ger en bild av den svenska ungdomsforskningens inriktning och kvalitet.

Enligt utvärderingen är den svenska ungdomsforskningen oftast relevant och av god kvalitet även om vissa brister påtalas, bl.a. när det gäller teorianknytning. Många aspekter av svenska ungdomsfrågor skulle, enligt utvärderarna, kunna förstås bättre med ett mer internationellt komparativt angreppssätt. Många internationella tidskrifter om ungdomsforskning saknar helt artiklar från svenska forskare och majoriteten av alla avhandlingar skrivs på svenska, vilket försvårar internationell spridning.

Utvärderingen visar vidare att vissa områden i den svenska ungdomsforskningen är relativt lite studerade. Inom till exempel den epidemiologiska forskningen är det få studier som berör prevention eller behandling, liksom droganvändning hos ungdomar. Områden som rör ungdomars sociala och ekonomiska resurser, familjemönster, deltagande i organisationer, roller på arbetsmarknaden samt tillvaron i skolan är inte heller särskilt väl täckta. Inom vissa discipliner, så som nationalekonomi, företagsekonomi, statsvetenskap och juridik, finns i stort sett ingen svensk forskning som fokuserar på ungdomar.

Regeringen menar att forskningen om ungdomars villkor kan ge viktiga bidrag till samhällets utformning. Enligt utvärderingen av ungdomsforskningen finns det också ett antal utvecklingsmöjligheter för denna forskning. Området skulle därför kunna gynnas av att olika samordningsaktiviteter genomförs på nationell nivå. Barnforskningen är ett närliggande område med många beröringspunkter. Båda forskningsområdena kan enligt regeringen stärkas av en gemensam samordning på nationell nivå. Av denna anledning avser regeringen att tilldela FAS ett samordningsansvar för såväl barn som ungdomsforskningen. Detta ansvar innebär delvis ett finansieringsansvar, men framförallt ett ansvar att genom olika aktiviteter bidra till kommunikation och samverkan mellan berörda intressenter.

8.2 Kunskapsutbyte mellan ungdomsforskare och praktiker

Regeringens bedömning: Kunskapsutbyte mellan ungdomsforskare och praktiker bör ske mer kontinuerligt. Behovet av och förutsättningarna för att utveckla ett sådant kunskapsutbyte bör analyseras.

Skälen för regeringens bedömning: Hela samhället är mottagare av den kunskap som tas fram genom forskningen. Ett omfattande, aktivt och förtroendefullt kunskapsutbyte mellan forskare och det övriga samhället är därför fruktbart för samtliga parter. Personer som praktiskt arbetar med ungdomar och ungdomsfrågor, liksom ungdomar själva och ung-

domsorganisationerna, behöver kompetens såväl för att tillgodogöra sig forskning som för att formulera kunskapsbehov.

När det gäller ungdomsforskning har FAS bland annat gjort en populärvetenskaplig skrift om pågående projekt, *Ungdomsforskning – skilda världar och värderingar* (2002) samt arrangerat möten med ungdomsforskare och praktiker, det senaste i juni 2004 med titeln *Ungdomsforskningens olika ansikten.* Regeringen anser att ett kontinuerligt kunskapsutbyte mellan forskare och praktiker är betydelsefullt. För att ett sådant kunskapsutbyte skall vara möjligt behövs mötesplatser. Dessa identifieras och skapas bäst i samverkan mellan dem som arbetar inom respektive område.

Regeringen har för avsikt att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning och analys av behovet av och förutsättningarna för ett kontinuerligt kunskapsutbyte mellan ungdomsforskare och praktiker. Kartläggningen kan genomföras inom ramen för de medel som myndigheten disponerar.

Insatsen leder inte till ökade utgifter för statsbudgeten.

8.3 En referensgrupp med ungdomsforskare

Regeringens bedömning: En referensgrupp som består av ungdomsforskare från olika områden och discipliner bör knytas till Ungdomsstyrelsen. Dessa forskare bör bidra med kunskaper när det gäller myndighetens arbete med fördjupad analys av utvecklingen av ungdomars levnadsförhållanden. Referensgruppen bör också fungera som bas för ett nationellt nätverk i kontakter med ungdomsforskningsnätverk från andra länder.

Skälen för regeringens bedömning: Ungdomsstyrelsen har i sin verksamhet ofta kontakter med forskare, både av tillfällig och mer permanent karaktär. Ungdomsstyrelsens verksamhet är kunskapsintensiv och behov föreligger av ett kontaktnät med forskare med bred ämnestillhörighet. Det gäller bl.a. forskarmedverkan på konferenser, utvärdering av satsningar på utvecklingsprojekt, råd till kommunerna om specifika forskarkontakter och medverkan i fördjupad analys av ungdomspolitiken. Regeringen bedömer att Ungdomsstyrelsens verksamhet, när det gäller såväl analys och utvärderingar som aktiviteter för att få till stånd ett erfarenhetsutbyte mellan forskare och praktiker, skulle gynnas av att en referensgrupp med ungdomsforskare inrättas. Den sektorsövergripande och aktuella kunskap som en sådan referensgrupp kan generera skulle även bidra med ett relevant underlag till regeringen i dess uppgift att bedriva en kunskapsbaserad ungdomspolitik.

Ungdomsstyrelsen har vidare i sin internationella verksamhet funnit att det finns en stor efterfrågan på den samlade kunskapen i ett nationellt nätverk, som en bas för kontakter med nationella forskarnätverk från andra länder. Det behövs bättre kunskaper på europeisk nivå om ungdomars situation. Den referensgrupp som här föreslås kan utgöra grunden för ett nationellt nätverk i EU-samarbetet och i andra internationella sammanhang.

Regeringen bedömer att Ungdomsstyrelsen bör inrätta en referensgrupp med ungdomsforskare som kan fungera som ett nationellt och samlat kunskapscentrum för att tillgodose såväl myndighetens som regeringens behov att överblicka den aktuella ungdomsforskningen. En sådan forskarreferensgrupp inrättas inom ramen för de medel som myndigheten disponerar, varför förslaget inte leder till ökade kostnader för statsbudgeten.

Skolan skapar morgondagens samhälle - Det heter att skolan skapar morgondagens samhälle, att barnen är framtiden, som ska ta över morgondagen. Men nu då? Är vi inte viktiga nu? Varför glöms vi bort, varför frågar ingen vad vi vill ha nu? Varför ska andra bestämma över hur vi vill ha det nu? Varför får vi inte bestämma själva hur vi vill ha det nu?

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

9 Ungdomspolitik i kommunerna

En stor del av de beslut som påverkar ungdomars tillgång till välfärd och makt fattas av den kommunala självstyrelsen. Detta begränsar regeringens möjligheter att direkt påverka utfallet av den nationella ungdomspolitiken. Förhållandet förstärks också genom att den statliga styrningen av kommunerna i allt högre grad har tagit formen av ramlagar, vilket innebär att kommunerna har ansvaret för hur målen för verksamheten skall uppnås. Ungdomspolitiken i kommunerna utgår från den enskilda kommunens egna perspektiv och förutsättningar. Ungdomars förhållanden och möjligheter kan således variera mellan olika kommuner.

Att kommunerna ansvarar för verksamhetens genomförande innebär dock inte att den nationella ungdomspolitiken är återhållsam i sina ambitioner för ungdomars villkor på lokal nivå. Tvärtom; den nationella ungdomspolitikens inriktning och mål omfattar villkoren för alla ungdomar. Detta gäller även i frågor som kommunerna beslutar om. Den nationella ungdomspolitiken har också ett övergripande ansvar för ungdomars möjligheter att utvecklas under jämlika och rättvisa villkor, oavsett vilken kommun ungdomarna bor i. Det är därför avgörande för ungdomspolitikens genomslag att de nationella målen och prioriteringarna är relevanta i kommunerna.

Kommunernas motiv för den egna ungdomspolitiken varierar. Motivet kan vara att ge ungdomar inflytande över frågor som gäller deras eget liv, att förebygga eller motverka problem som ungdomar kan stöta på eller att förbättra ungdomars möjligheter till arbete, bostad och utbildning. Regeringen vill betona att ungdomar är en resurs, inte bara när det gäller frågor som rör ungdomars eget liv, utan för kommunala angelägenheter i stort.

9.1 Sektorsövergripande ungdomspolitik i kommunerna

Regeringens bedömning: Kommunernas arbete med en sektorsövergripande, kunskapsbaserad ungdomspolitik med hög grad av ungdomsmedverkan bör utvecklas ytterligare.

Skälen för regeringens bedömning: Ungdomspolitikens sektorsövergripande karaktär är särskilt tydlig och konkret i kommunerna, eftersom det är där en stor del av de politiska beslut som rör ungdomar fattas och genomförs. Med en helhetssyn på ungdomar kan kommunens insatser lättare samordnas även över förvaltningsgränserna. Samverkan är också viktig när det gäller angränsande politikområden, inte minst barnpolitiken. FN:s barnkonvention gäller för barn och ungdomar upp till 18 år och är en viktig utgångspunkt för kommunernas utveckling av en lokal barn- och ungdomspolitik. Många kommuner utvecklar sammanhållna handlingsprogram för barn och ungdomar. Det finns dock stora skillnader mellan kommunerna i inriktningen av och upplägget i strategidokumenten. Barnombudsmannen har regeringens uppdrag att aktivt arbeta för utveckling av barnkonventionsarbetet i kommunerna.

År 2002 uppgav 168 kommuner att de *arbetar sektorsövergripande* med ungdomsfrågor. Året därpå angav 58 kommuner att de har någon

form av *sektorsövergripande mål- och strategidokument* för det ungdomspolitiska arbetet. Det är av stort värde att det ungdomspolitiska arbetet i kommunerna bedrivs målmedvetet och strategiskt och regeringen ser mycket positivt på den utveckling som skett i kommunerna inom detta område sedan den föregående ungdomspolitiska propositionen.

Ungdomsstyrelsen har sedan 2001 arbetat tillsammans med nio kommuner för att hitta metoder för att följa upp och utveckla den kommunala ungdomspolitiken. De kommuner som deltagit i projektet är spridda geografiskt, är olika stora och har olika erfarenheter av ungdomspolitiskt arbete. Från och med 2003 deltar ytterligare nio kommuner i arbetet. Ett första steg i arbetet med kommunerna har varit att genom enkätundersökningar inhämta kunskap om ungdomarnas levnadsvillkor i den egna kommunen och om vad ungdomarna tycker är viktigt. Utifrån resultatet av enkätundersökningarna har kommunerna sett över sina strategier och mål för den kommunala ungdomspolitiken.

Regeringen är positiv till denna metodutveckling som dels fått goda effekter i de kommuner som deltagit och dels kan inspirera och intressera andra kommuner att ta efter. Regeringen vill bidra till att skapa ett brett kunskapsunderlag för att sprida erfarenheter av olika modeller och arbetssätt. Resultaten från arbetet presenteras i en rapport per kommun samt i en sammanfattande rapport om de nio kommunernas resultat. Rapporterna finns på Ungdomsstyrelsens hemsida. Kommunerna har därmed givits möjlighet att göra jämförelser med andra kommuner som har någorlunda lika förutsättningar.

För att de övergripande nationella målen om ungdomars tillgång till välfärd och makt skall nås krävs insatser av en mängd aktörer på nationell och inte minst kommunal nivå. Regeringen har i kapitel 7 i denna proposition redovisat sina bedömningar kring uppföljning och analys av ungdomars levnadsvillkor. Där framgår också att sektorsövergripande analyser skall genomföras inom huvudområdena. En viktig uppgift för analyserna är att ge en samlad och kvalificerad bild av utvecklingen av ungdomars tillgång till välfärd och makt på både nationell och kommunal nivå. Avsikten är att analyserna skall bilda underlag för breda diskussioner i samhället om utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. Analysen av skillnader mellan och utvecklingstendenser i kommunerna bör kunna komplettera den kunskap som kommuner kan ta fram på lokal nivå.

Kommunerna och det ungdomspolitiska samarbetet inom Europeiska unionen

Regeringens bedömning: Informationen om de gemensamma ungdomspolitiska mål som EU beslutat om bör utvecklas. Målens inverkan på ungdomspolitiken på kommunal nivå bör analyseras.

Skälen för regeringens bedömning: Inom Europeiska unionen pågår ett arbete för att anta gemensamma mål inom fyra samarbetsområden. Mål för *ungdomars inflytande* och mål för *information till ungdomar* antogs i november 2003. Hösten 2004 beräknas beslut fattas även om

gemensamma mål för de två samarbetsområdena *volontärverksamhet* och *kunskap om ungdomar och ungdomsforskning*. Skillnaderna medlemsländerna emellan när det gäller ungdomspolitikens organisation är stor. De gemensamma målen är därför övergripande och allmänna. Regeringen anser trots detta att målen har ett stort värde för utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor, särskilt när det gäller tillgång till makt. Målen skall följas upp efter två år. Ländernas resultat kan jämföras, vilket ger goda möjligheter till självreflektion och till att få kunskaper från andra länder. För att uppnå detta är det viktigt att målens innehåll och deras uppföljning blir väl kända inte bara nationellt utan också på den kommunala nivån. Regeringen avser därför att, i samråd med Svenska Kommunförbundet, informera om målen på kommunal nivå och föra en diskussion om hur de kan berika det lokala ungdomspolitiska arbetet. Regeringen avser också att ta initiativ till en utvärdering av målens genomslagskraft på den kommunala nivån.

Den internationella dimensionen i det lokala arbetet

Internationellt ungdomsutbyte, volontärverksamhet och annat internationellt ungdomssamarbete har blivit viktiga redskap i det lokala ungdomsarbetet. Utvärderingarna av EU-programmen *Ungdom*, *Sokrates* och *Leonardo*, samt Internationella programkontorets utvärdering av *Interpraktiken* visar att internationellt samarbete ger ökat självförtroende och stimulerar till lärande och personlig utveckling både för de ungdomar som berörs och för deras vuxna ledare/lärare. Europeisk volontärtjänst och Interpraktik ger också ungdomarna en ökad anställningsbarhet och en ökad vilja till vidareutbildning. Dessutom är lokala ungdomsprojekt i samarbete med ungdomar i andra länder ett viktigt inslag i skapandet av ett gränslöst Europa. Detta gäller inte bara projekt inom EU utan minst lika mycket projekt som överbrygger de nya gränser mot öster som har uppstått genom utvidgningen av EU. De erfarenheter och nätverk som ungdomar på så sätt skapar både inom och utom Europa tillför Sverige viktig kunskap och värdefulla kontakter.

Regeringen ser därför mycket positivt på det ökade internationella engagemang som utvecklas såväl av ungdomar själva genom sina organisationer som av ungdomar och vuxna gemensamt i det lokala ungdomsarbetet.

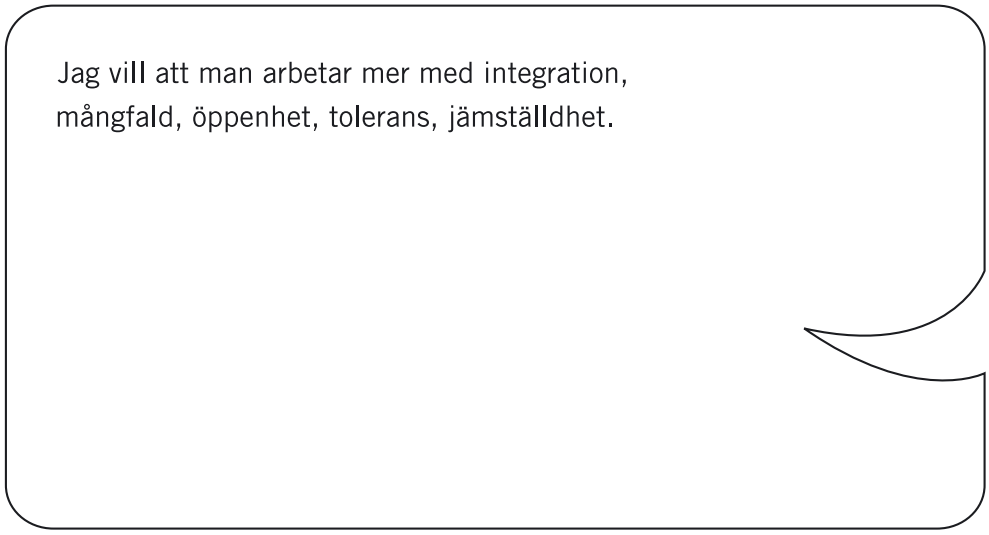

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

10 Ungdomsstyrelsens verksamhet

Regeringens bedömning: Ungdomsstyrelsen bör verka för att målen för den nationella ungdomspolitiken uppfylls. Ungdomsstyrelsens huvuduppgifter bör därmed vara att

- ansvara för att det finns sektorsövergripande och aktuell kunskap om utvecklingen för ungdomars levnadsvillkor lokalt och nationellt,
- öka nationella aktörers förutsättningar att bidra till att den nationella ungdomspolitikens mål uppnås,
- öka kommunernas förutsättningar att utveckla en kunskapsbaserad sektorsövergripande kommunal ungdomspolitik med en hög grad av ungdomsinflytande, samt att
- stärka ungdomars interkulturella förståelse samt delaktighet och deltagande i samhället.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsen bedömningar om myndighetens egen roll i ungdomspolitiken stämmer i huvudsak överens med regeringens.

Statskontorets förslag: För att möjliggöra ett effektivt samarbete mellan berörda myndigheter kring ungdomsfrågorna föreslår Statskontoret att ansvaret för samarbetet läggs på Ungdomsstyrelsen. Ungdomsstyrelsen verksamhet bör därmed utredas. Ungdomsstyrelsens funktion som kunskapsbank och dess verksamhet avseende utvärderingar, forskningsrapporter och uppföljningar bör förstärkas. Ungdomsstyrelsen bör också ansvara för en samlad statistik om ungdomar.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna instämmer i Ungdomsstyrelsens bedömningar. *Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU)* efterfrågar ett utökat uppdrag för Ungdomsstyrelsen att stödja, följa och analysera kommunernas arbete med ungdomspolitiken, med särskilt fokus på ungdomsinflytandet i kommunerna. *Karlstads kommun* anser att Ungdomsstyrelsen bör föreslå uppföljningsmodeller som stöd i arbetet för kommuner och myndigheter.

Skälen för regeringens bedömning: Ungdomsstyrelsen har sedan den förra ungdomspolitiska propositionen stärkt sin ställning som en expertmyndighet med bred kunskap om ungdomars levnadsvillkor. Ungdomsstyrelsen har också spelat en viktig roll i kommunernas utveckling av ungdomspolitik och i att möjliggöra ungdomars inflytande i det kommunala beslutsfattandet. Regeringen bedömer att denna utveckling av Ungdomsstyrelsens verksamhet har varit positiv såväl för myndighetens arbete som för den kommunala ungdomspolitiken.

Ungdomsstyrelsen bör nu få en förstärkt roll och myndighetens funktion som stöd och resurs bör förtydligas. Det grundläggande uppdraget att verka för att målen för den nationella ungdomspolitiken uppfylls bör bestå.

Ungdomsstyrelsen bör få ett tydligt ansvar för samordning av sektorsövergripande kunskap om utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor såväl lokalt, regionalt, nationellt som till viss del internationellt. Detta innebär att Ungdomsstyrelsen skall samordna och analysera utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor på olika samhällsområden samt följa upp de

sektorsansvariga myndigheternas verksamhet. Ungdomsstyrelsen skall härvid samverka med Svenska Kommunförbundet och kommunerna.

Detta innebär också att Ungdomsstyrelsen bör ha tillgång till en bred och relevant kunskap om ungdomars levnadsvillkor, vilket underlättas av att Ungdomsstyrelsen till sig knyter en vetenskaplig referensgrupp (se avsnitt 8.3). En viktig uppgift för Ungdomsstyrelsen är att stödja sektorsmyndigheterna i deras arbete med att uppnå målen för ungdomspolitiken. Regeringen har för avsikt att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att finna nya former och metoder för den stödjade verksamheten gentemot sektorsmyndigheterna. Fokus bör ligga på att finna metoder för att integrera ungdomspolitiken i den ordinarie verksamheten.

Vidare bör Ungdomsstyrelsen gå vidare och sprida utvecklingen av en kunskapsbaserad tvärsektoriell ungdomspolitik i kommunerna. De kunskaper och erfarenheter som samlats genom Ungdomsstyrelsens uppdrag med lokal uppföljning av ungdomspolitiken (LUPP) bör tas till vara. Ungdomsstyrelsen samarbetar i dag med sex så kallade ungdomspolitiska stödjepunkter. Stödjepunkterna är föreningar eller samverkansorgan och fungerar som specialister och pådrivare av ungdomspolitik och ungdomsarbete. Stödjepunkterna driver en nyskapande verksamhet som syftar till att förbättra ungdomars situation på olika områden. Med sin expertkunskap skall stödjepunkterna utgöra en källa till kunskap och inspiration för bland annat kommuner och ideella organisationer när det gäller att utveckla metoder för den lokala ungdomspolitiken. Stödjepunkterna och deras verksamhet presenteras närmare i avsnitt 13.1.6.

Även uppdraget att stärka ungdomars interkulturella förståelse samt delaktighet och deltagande i samhället genom stöd till ungdomars egen organisering, internationella ungdomsutbyten och metodutveckling inom ungdomars fritids- och kulturliv bör fortsätta och utvecklas vidare. Regeringen betonar vikten av ett jämställdhetsperspektiv i detta arbete. Erfarenheterna från Ungdomsstyrelsens tidigare arbete för att stärka flickors villkor bör tas till vara.

Regeringen avser att uppdra åt Ungdomsstyrelsen att ansvara för genomförandet av insatserna för ungdomar i riskmiljöer (se avsnitt 12.7.1 och 12.7.2). Genom dessa uppdrag kommer Ungdomsstyrelsens uppgift att stödja kommunernas arbete med kultur- och fritidsverksamhet för ungdomar att kompletteras. Ungdomsstyrelsen får nu också ett tydligt uppdrag att stödja utvecklingen av kommunernas förebyggande och främjande ungdomsarbete.

Kostnadsanalys

Ungdomsstyrelsens förstärkta ansvar för styrning och uppföljning av den nationella ungdomspolitiken samt för fördjupad analys som bygger på aktuell och relevant kunskap skall inte innebära några kostnadsökningar. Ambitionshöjningen skall kunna genomföras genom att ändamålsenliga system, metoder och instrument tas fram i enlighet med riktlinjerna i de uppdrag som regeringen har för avsikt att ge till Ungdomsstyrelsen. För att möjliggöra att uppdragen kan genomföras bör anslagsposten 7 Till regeringens disposition på anslaget 29:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* förstärkas med 1 miljon kronor. Förstärk-

ningen finansieras genom att 1 miljon kronor överförs från utgiftsområde 16, anslaget 25:15 *Bidrag till viss verksamhet inom vuxenutbildningen.*

Ungdomsstyrelsen bör under 2006 och 2007 genomföra riktade insatser för sammanlagt 125 miljoner kronor till förebyggande verksamhet för ungdomar i riskmiljöer samt för stöd till drogfria ungdomslokaler i utsatta områden (se kap 12.7.1 och 12.7.2).

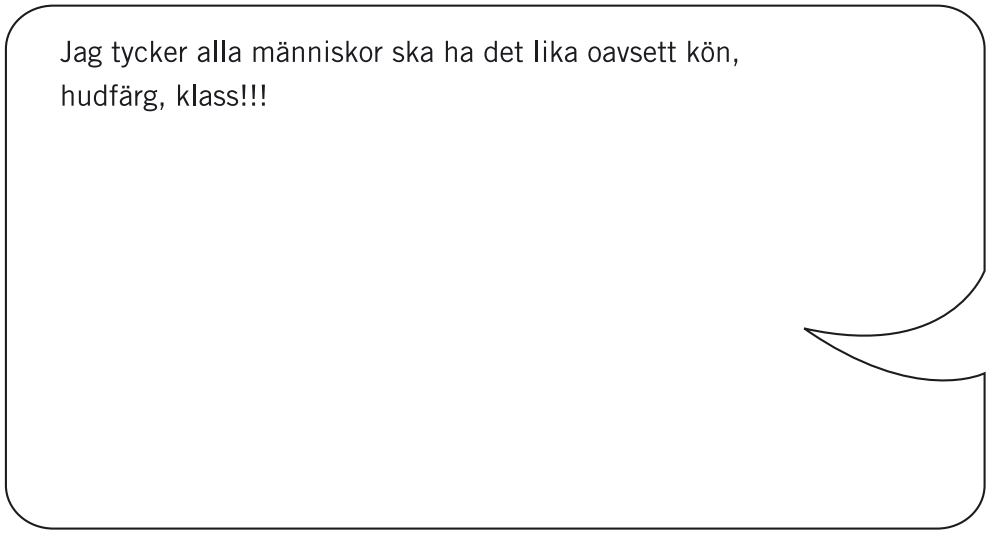

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

11 Internationellt samarbete

11.1 Övergripande strategi för det internationella samarbetet

Regeringens bedömning: Det internationella ungdomspolitiska samarbetet bör utgå från den nationella ungdomspolitikens mål och synsätt. Samordning och samverkan mellan olika internationella organisationer bör främjas liksom utbyte av erfarenheter och kunskapsutveckling. Sverige bör även i fortsättningen verka för att

- ungdomspolitikens sektorsövergripande karaktär tydliggörs i det internationella arbetet,
- ungdomar tas till vara som en resurs i det internationella samarbetet,
- ungdomars egna internationella samarbete stärks, och att
- särskild prioritet ges åt ungdomar som har begränsade möjligheter att skaffa sig internationell erfarenhet.

Skälen för regeringens bedömning: I en allt mer globaliserad värld suddas gränsen mellan internationellt och nationellt arbete ut. Synergieffekterna av ett samordnat arbete på alla nivåer är många. Genom det internationella samarbetet utbyter den svenska regeringen erfarenheter och goda exempel med andra länder. Detta ger ett bredare perspektiv och en bättre helhetssyn i det ungdomspolitiska arbetet, vilket också bidrar till mer välgrundade beslut i den nationella ungdomspolitiken.

Efter Europeiska unionens utvidgning uppgår antalet ungdomar mellan 15 och 25 år inom EU till ca 75 miljoner. Flera utmaningar står för dörren. Bland annat innebär den demografiska utvecklingen att andelen äldre i befolkningen kommer att öka kraftigt. Det kan även konstateras att ungdomar i dag har en förlängd ungdomstid (se kap. 5). Samhället måste möta de behov och krav som denna förändring innebär. Det internationella samarbetet stärker samhällets möjligheter att möta ungdomars förändrade levnadsvillkor. Erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling är viktiga redskap i samarbetet.

Under senare år har det internationella samarbetet på det ungdomspolitiska området ökat markant. Alltfler internationella organisationer har börjat fästa vikt vid ungdomsfrågor och antagit ett ungdomsperspektiv i sitt arbete. OECD och Världsbanken kan nämnas som exempel på detta. För närvarande deltar Sverige i ungdomssamarbete framför allt inom EU, Europarådet, FN, Östersjöstaternas råd, Nordiska ministerrådet och Barentsrådet. Det internationella samarbetet kring ungdomspolitiska frågor syftar främst till att utveckla den nationella ungdomspolitiken samt till att stödja ungdomars och ungdomsorganisationers internationella samarbete.

Regeringen strävar efter ett starkt och effektivt ungdomspolitiskt arbete på den internationella arenan. Därför avser regeringen att verka för ökad samordning och ökat samarbete mellan de olika internationella organisationerna. Ett exempel är det arbete som inleddes redan under det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2003. Sverige bjöd då in ett flertal samarbetsforum på ungdomsområdet för regeringar och ung-

domsorganisationer i norra Europa för att diskutera samordning och samarbete.

Det nationella och internationella ungdomspolitiska arbetet är nära kopplade till och ömsesidigt beroende av varandra. Mot den bakgrunden bör de två övergripande nationella målen, att ungdomar skall ha verklig tillgång till välfärd och verklig tillgång till makt, också vara vägledande i regeringens internationella samarbete i ungdomsfrågor. Detsamma gäller för de fyra grundläggande perspektiven; resurs-, rättighets-, självständighets- och mångfaldsperspektivet. Jämställdhets- och diskrimineringsfrågorna är av särskild betydelse i sammanhanget. Detta innebär bland annat att alla beslut och handlingsplaner bör utgå från ett könsperspektiv, det vill säga uppmärksamma eventuella olikheter och behov för flickor och pojkar samt för unga kvinnor och unga män. Att tydliggöra frågornas sektorsövergripande karaktär samt att arbeta både genom att främja ett ungdomsperspektiv i olika verksamheter och genom riktade insatser, skall också vara grundläggande utgångspunkter.

Vidare är det viktigt att göra det möjligt för ungdomar att få internationella kontakter och erfarenheter. Ungdomars deltagande i internationella utbyten, volontärverksamhet, projekt och officiella delegationer till internationella möten bidrar till ett ökat självförtroende, en starkare känsla av delaktighet och inflytande i samhället samt till ett icke-formellt lärande.

Inom det internationella ungdomspolitiska samarbetet finns en lång tradition av att se ungdomar och ungdomsorganisationer som en resurs i utvecklingen av arbetet. En ungdomsrepresentant deltar sedan flera år i den svenska delegationen till FN:s generalförsamling. Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) har en representant i Svenska Unescorådet och i Nordiska ungdomskommittén. Regeringen anser att dessa och andra erfarenheter är mycket värdefulla och avser därför att fortsatt verka för att ungdomar skall ges möjlighet att delta i till exempel internationella arbetsgrupper och konferenser.

Utvärderingen som gjordes i Sverige av EU-programmet Ungdom under 2003 visar att resultaten av ungdomsutbyten och volontärtjänst är särskilt positiva för ungdomar som annars har begränsade möjligheter att få internationell erfarenhet. De fördelar som EU-programmet Ungdom och andra program medför kommer inte alltid alla till del utan innebär ibland att de som redan kan hävda sina intressen får företräde. Sverige kommer därför aktivt att sträva efter att uppmuntra ökat deltagande hos de ungdomar som vanligtvis inte utnyttjar möjligheterna som EU-samarbetet och andra internationella samarbeten ger.

Regeringen använder sig av flera slags samrådsmetoder för att skapa bättre kontakt med ungdomar och deras organisationer och för att möjliggöra både delaktighet och verkligt inflytande. Hearings, temamöten, konferenser och inhämtande av synpunkter via webbplatsen kan nämnas bland de metoder som använts under det senaste året. Inom Regeringskansliet finns också en arbetsgrupp för internationella ungdomsfrågor (Ju 2001:R) där ungdomsorganisationer, berörda myndigheter, Svenska Kommunförbundet och ansvariga departement ingår. Arbetsgruppen, som tillsattes i nuvarande form 2001, har fyllt en viktig rådgivande funktion i regeringens arbete med internationella ungdomsfrågor. Dess roll och funktion kan dock stärkas ytterligare och ungdomsorganisationerna kan ges ett ännu större inflytande över dess arbete.

Regeringen avser därför att se över organisationen av och uppgifterna för arbetsgruppen.

11.2 Strategier för arbetet inom EU, Europarådet, FN, Unesco, Nordiska ministerrådet, Östersjöstaternas råd, Barentsrådet samt globalt samarbete

De övergripande inriktningarna och perspektiven ovan gäller samtliga internationella forum i vilka regeringen är representerad. Utöver dessa generella handlingslinjer redovisas nedan regeringens nuvarande intentioner för det ungdomspolitiska arbetet i vissa internationella organisationer och samarbetsorgan av särskild vikt.

EU

Europeiska kommissionen antog den 21 november 2001 sin vitbok ”Nya insatser för Europas ungdom” med förslag om ett utökat samarbete på ungdomsområdet. Som en del i uppföljningen av vitboken, beslutade ungdomsministrarna vid rådsmötet den 30 maj 2002 att anta ett nytt ramverk för det fördjupade europeiska samarbetet på ungdomsområdet. Inom ramen för detta arbete, och i enlighet med subsidiaritetsprincipen, skall den öppna samordningsmetoden användas inom fyra prioriterade områden: inflytande och delaktighet, information, volontärverksamhet och bättre kunskap om unga. Ungdomsministrarna har vid rådsmötet den 24–25 november 2003 enats om gemensamma mål för två av områdena, nämligen inflytande och delaktighet samt information. Ungdomars inflytande och delaktighet i samhällslivet utgör själva kärnan i svensk ungdomspolitik. Beträffande information till ungdomar avser regeringen att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att undersöka ungdomars egen syn på befintlig information som berör EU samt att kartlägga behovet av särskilt riktad ungdomsinformation i Sverige.

Ungdomsministrarna skall också enligt ramverket från maj 2002 verka för att ungdomsperspektivet beaktas på vissa områden som särskilt berör ungdomar, nämligen utbildning, livslångt lärande, rörlighet, arbetsmarknad och social integration, rasism och främlingsfientlighet samt självständighetsfrågor. Tidsplanen för detta arbete följer processerna inom berörda politikområden. Regeringen lägger stor vikt vid det sektorsövergripande samarbetet. I detta sammanhang är det även viktigt att stödja kommissionen i att anamma ett liknande arbetssätt. Regeringen vill särskilt betona betydelsen av att kommissionen fortsätter arbetet med självständighetsfrågorna.

Kommissionen presenterade ett förslag till nästa generations ungdomsprogram i juli 2004, som förväntas träda i kraft den 1 januari 2007. Rådet kommer att påbörja förhandlingar om förslaget under hösten 2004. Nationella konsultationer och utvärderingar visar att det nuvarande programmet Ungdom i hög grad har lyckats nå de uppsatta målen och prioriteringarna. Till dessa hör bland annat att många ungdomar har fått internationella erfarenheter som de troligtvis inte hade fått annars, att erfarenheterna fått betydelse för den personliga utvecklingen samt att språkkun-

skaperna bland deltagarna ökat, liksom förståelsen för Europas kulturella mångfald. Effekterna kan avläsas tydligast hos ungdomar som annars har begränsade möjligheter till internationella erfarenheter. Regeringen avser att verka för att de svagheter som har upptäckts åtgärdas. Programmet skall i ännu större utsträckning kunna nå ungdomar, lokala samhällen och organisationer. Användarnas och framförallt ungdomarnas behov skall tas till vara och förvaltas bättre i framtiden.

Vidare betonar regeringen vikten av ett nära samband mellan det framtida programmet och prioriteringarna för det övriga samarbetet på ungdomsområdet. Kunskapen om det icke-formella och det informella lärandet bör förbättras i syfte att höja statusen på dessa. Regeringen vill också framhålla betydelsen av att det framtida programmet utformas så användarvänligt som möjligt för ungdomar. Det gäller såväl programmets innehåll och utformning som information om det. Regeringen kommer att aktivt sträva efter att gruppen ungdomar med färre möjligheter prioriteras i det nya ungdomsprogrammet. Regeringen kommer också att verka för att det nya ungdomsprogrammet jämställdhetsintegreras och utgår ifrån flickors och pojkars olika behov, situation och livsvillkor.

Med anledning av utvidgningen vill regeringen understryka vikten av ett ökat informationsutbyte och nätverksbyggande med de nya medlemsstaterna, men även med de nya gränsstaterna till EU.

Europarådet

Arbetet i styrkommittén för ungdomsfrågor (European Steering Committee for Youth) är unikt i förhållande till andra styrkommittéer i Europarådet. Ungdomsorganisationernas organ i styrkommittén, ”Advisory Council”, sammanträder enligt en så kallad co-managementprincip tillsammans med regeringarnas representanter och fattar gemensamma beslut till exempel beträffande budgetfrågor. Regeringen ser arbetssättet som mycket värdefullt och som ett gott exempel på hur ungdomar kan ges möjligheter till verkligt inflytande.

Europarådets ungdomssektor prioriterar för närvarande bland annat samarbeten mellan olika direktorat. Regeringen anser att denna form av sektorsövergripande samarbete är särskilt viktigt mot bakgrund av en allmän strävan att effektivisera Europarådets roll och verksamhet. Regeringen stödjer därför en fortsättning av sådant samarbete på ungdomsområdet.

Europarådets huvuduppgift är att främja respekten för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer. Ungdomar och deras organisationer är av stor betydelse i detta arbete. Ett tredje toppmöte i Europarådet 2005 förbereds för närvarande. Ungdomsfrågorna bör få en tydlig koppling till kärnverksamheten och till framtida prioriteringar vid mötet.

Samarbetet mellan Europarådet och EU har förstärkts under 2003. Partsavtal har skrivits om ungdomsledarutbildning, utveckling av ungdomspolitik och forskning. Detta ligger i linje med Sveriges vilja att ta till vara de särskilda kunskaperna och de samarbetsmöjligheter som dessa organisationer har.

Regeringen skall inom ramen för samarbetet i Förenta nationerna (FN) verka för att existerande resolutioner rörande ungdomsfrågor samlas i en gemensam resolution, som täcker ett brett spektrum av frågor som Sverige prioriterar. Regeringen skall vidare se över möjligheterna att även fortsättningsvis stödja nätverket *Youth Employment Network* som arbetar med frågor rörande ungdomars arbetsmarknad och som tillkom på initiativ av FN:s generalsekreterare i samband med FN:s millennietoppmöte i september 2000. Förutom ungdomsarbetslöshetsfrågor, driver Sverige inom FN-samarbetet en rad frågor av särskild betydelse för ungdomar, såsom delaktighet och inflytande, utbildning, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter samt jämställdhet och motverkande av diskriminering. I detta sammanhang bör också nämnas regeringens arbete med att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter och deltagandet i FN:s arbete för en konvention för funktionshindrade.

Unesco

Ungdomar är en av Unescos prioriterade målgrupper. Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) ingår i myndigheten Svenska Unescorådet.

Vid varje generalkonferens anordnar Unesco ett så kallat Youth Forum. Regeringen ser mycket positivt på detta men anser att det också är viktigt att ungdomar inkluderas som en naturlig del i organisationens övriga arbete. Ungdomar bör delta i organisationens samtliga processer från planering, beslutsfattande och genomförande till utvärdering. Regeringen avser att verka för att Youth Forum blir en del av den reguljära verksamheten inom Unesco samt för ett ökat ungdomsinflytande i alla organisationens beslutande organ och strukturer.

Nordiska ministerrådet

Sverige skall verka för en stark ny handlingsplan för det nordiska samarbetet på det barn- och ungdomspolitiska området när den nuvarande handlingsplanen löper ut vid årsskiftet 2005/2006. Arbetet med att ta fram en ny handlingsplan bör kopplas samman med Nordiska ungdomskommitténs (NUK) arbete relaterat till nordisk ungdomsforskning. NUK består av representanter från såväl regeringar som ungdomsorganisationer. Kommittén arbetar enligt co-managementprincipen, vilket innebär att ungdomsrepresentanterna deltar i beslutsfattandet på samma villkor som regeringsrepresentanterna. Regeringen ser principen som mycket värdefull och som ett gott exempel på ungdomars möjligheter till verkligt inflytande. Co-managementprincipen har bidragit till att utveckla kommitténs arbete.

Under det svenska ordförandeskapet i Nordiska ungdomskommittén inleddes ett aktivt arbete för att öka deltagandet av grupper som i mindre utsträckning än andra deltar i det nordiska samarbetet, exempelvis invandrarorganisationer och nya former av ungdomsorganisationer. Denna inriktning bör bestå. Det nordiska samarbetet bör användas som

en bas i det fortsatta arbetet för en stärkt samordning och ett stärkt samarbete mellan aktörer på ungdomsområdet i norra Europa.

I samband med den pågående omorganiseringen och moderniseringen i Nordiska ministerrådet bör rådet förses med verktyg för ett kraftfullt nordiskt samarbete på det barnpolitiska och ungdomspolitiska området.

Östersjöstaternas råd

Regeringen bedömer att samarbetet inom Östersjöregionen kan komma att bli ännu viktigare än tidigare i samband med att EU har utvidgats. På initiativ av den svenska regeringen utvärderas det ungdomspolitiska samarbetet inom Östersjöregionen under 2004. Utvärderingen bör noggrant följas upp i det fortsatta arbetet. Diskussionen om den fortsatta inriktningen för och organisationen av samarbetet bör ta sitt avstamp i utvärderingen. I utarbetandet av framtida strategier bör särskild hänsyn tas även till den process för samordning och samarbete mellan olika strukturer på det ungdomspolitiska området i norra Europa som inleddes i Sigtuna 2003. Den pågående satsningen inom Allmänna arvsfonden på ungdomars samarbete i österled kommer att utvärderas. I samband med detta bör förutsättningarna för svenska ungdomsorganisationers fortsatta samarbete med ungdomsorganisationer i EU:s östra gränsområde undersökas.

Barentsrådet

Uppföljningar av samarbetet inom Barentsrådet tyder på att arbetet har givit och ger en god plattform för att samarbeta inom Barentsregionen, inte minst med de fem ryska Barentslänen. Den nuvarande handlingsplanen för det ungdomspolitiska samarbetet i regionen, som antogs vid en ungdomsministerkonferens i Tromsö 2001, ger fortfarande en god grund att stå på. Sedan handlingsplanen antogs har dock stora framsteg gjorts. Bland annat inrättandes 2002 ett samordningskontor för ungdomssamarbete i Barentsregionen, *Barents Youth Cooperation Office*, i Murmansk med stöd från regeringarna i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Under 2003 omstrukturerades samarbetet på länsnivå och en regional arbetsgrupp för ungdomspolitiskt samarbete bildades. Mot bakgrund av denna utveckling och av utvecklingen av det regionala samarbetet i övrigt under de senaste åren bör Sverige verka för att organisationen av och inriktningen på ungdomssamarbetet i Barentsregionen ses över i syfte att ytterligare effektivisera och koordinera det framtida arbetet.

Globalt samarbete

I enlighet med regeringens proposition *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling* (prop. 2002/03:122) har samtliga politikområden nu ett gemensamt ansvar att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Regeringen anser att det är viktigt att ta tillvara engagemanget och initiativrikedomen bland ungdomar och ungdomsorganisationer inte minst när det gäller det internationella samarbetet med utvecklingsländerna och i arbetet för en hållbar utveckling.

Ett intressant exempel på projekt där ungdomar i Sverige och utvecklingsländerna samarbetar är det pilotprojekt som Sida har drivit sedan 2001 i samverkan med Ungdomsstyrelsen och Svenska Kommunförbundet. De övergripande målen är bland annat att stödja en demokratisk samhällsutveckling via ett stärkt civilt samhälle och att skapa levande kontakter och relationer mellan Sveriges och utvecklingsländernas civila samhällen. Projektet har fått ett stort gensvar bland svenska ungdomsorganisationer och ger många intressanta erfarenheter. Projektet utvärderas under 2004.

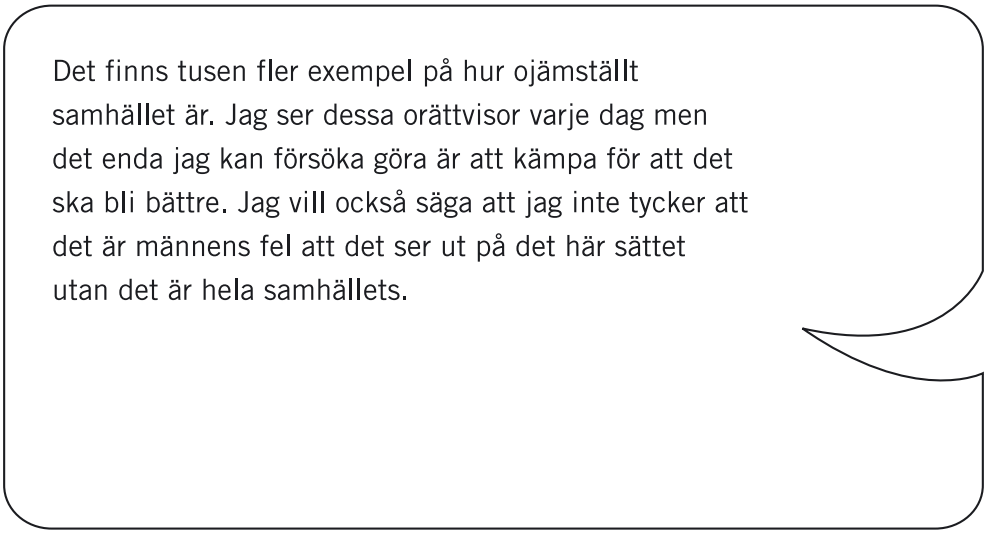

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

12 Ungdomspolitiskt handlingsprogram

12.1 Ungdomspolitiska prioriteringar

En ungdomspolitik som utgår från sektorsspecifika mål måste prioritera frågor där behovet av insatser är särskilt viktiga för ungdomars levnadsvillkor. Regeringen avser att årligen redovisa vilka frågor som prioriteras i arbetet för att förbättra ungdomars levnadsvillkor.

Frågor som prioriteras av regeringen i arbetet att förbättra ungdomars tillgång till makt och välfärd de närmaste åren är att öka sysselsättningen, stärka ungdomars tillgång till utbildning och att göra fler bostäder tillgängliga för ungdomar. Regeringen vill också prioritera insatser för ungdomars hälsa och trygghet, ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet samt ungdomars tillgång till kultur och fritid. Dessa prioriteringar är alla viktiga var för sig. Regeringen vill dock poängtera att de är ömsesidigt beroende av, och nära sammanlänkade med, varandra. Genom att skapa goda förutsättningar för utbildning kan fler ungdomar få ett tryggt och utvecklande arbete. Genom att skapa goda förutsättningar för ungdomar till egen inkomst och egen bostad kan de ungdomar som vill flytta hemifrån, bilda familj och leva ett självständigt liv. Individens upplevda hälsa och trygghet påverkas i hög grad av förutsättningarna att leva ett självständigt liv.

Sverige står inför en demografisk utveckling där färre i förvärvsarbetande ålder skall försörja ett ökande antal äldre. Det är därför av yttersta vikt att skapa goda förutsättningar för samtliga ungdomar att delta på arbetsmarknaden. Att ge dagens ungdomar goda förutsättningar till arbete, hälsa och delaktighet i samhället blir därmed en överlevnadsfråga för morgondagens samhälle. En av de kommande årens stora utmaningar är därför att stärka ungdomars ställning i samhället och att öka ungdomars verkliga tillgång till makt och välfärd.

Den nationella ungdomspolitikens uppgift är att samtliga ungdomar, oavsett bakgrund, skall ha goda möjligheter och förutsättningar att utvecklas, ha makt och inflytande över sin vardag, samt att förverkliga sina livsdrömmar. I dagens Sverige mår det stora flertalet ungdomar bra och lever ett gott liv. De stora samhällsekonomiska problemen i början 1990-talet drabbade emellertid i stor utsträckning ungdomar och effekter av detta lever fortfarande kvar. Det finns idag många ungdomar som känner att deras förutsättningar att leva ett gott liv och att kunna påverka sin vardag är små. Insatserna inom de ovan nämnda prioriterade områdena tar sin utgångspunkt i att stödja de ungdomar som har sämst förutsättningar så att alla får likvärdiga möjligheter och rättvisa villkor.

12.2 Insatser för att ge fler ungdomar möjlighet till en bra utbildning

Alla barn och ungdomar har rätt till en god och likvärdig start i livet. Kunskap ger självförtroende, makt och frihet att göra egna livsval. Utbildning utjämnar därmed olikheter i fördelning av välfärd och infly-

tande. Skolan skall främja kunskap, vetgirighet, kreativitet och kritiskt granskande.

Regeringen genomför en av de största riktade satsningarna på skolan under modern tid. Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2001 att ett särskilt statsbidrag till personalförstärkningar i skola och fritidshem skulle införas. Totalt beräknas 15 000 nya lärare och andra specialister kunna anställas i kommunerna. Den uppföljning som Statens skolverk genomförde av läsåret 2002/2003 visar att redan efter andra årets utbetalning har 8 500 fler heltidstjänster tillkommit inom skola och fritidshem jämfört med läsåret 2000/2001 då satsningen startade. Goda kunskaper i svenska är grunden för delaktighet i samhället och för att kunna ta del av utbildning på alla nivåer. Skolornas arbete med språk-, läs- och skrivutveckling skall därför stimuleras, liksom användningen av skönlitteratur och skolbibliotek. Modersmålet är viktigt för identiteten och möjligheten att lära sig andra språk. Fler elever med annat modersmål än svenska skall stimuleras till att utveckla sitt modersmål för att kunna bli aktivt flerspråkiga. Regeringen har därför beslutat att införa en fyraårig försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolans årskurs 7–9.

Framtidens gymnasieskola måste bättre än den nuvarande svara mot de krav som det moderna samhället ställer på såväl breda kunskaper som hög specialisering. Gymnasieskolan behöver utvecklas så att fler elever når målen och därmed får de kunskaper som krävs för ett bra liv, både vad gäller arbete och fritid.

Regeringen överlämnade i april 2004 propositionen *Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan* (prop. 2003/04:140) till riksdagen. Under förutsättning att riksdagen godkänner förslagen kommer de i huvudsak att träda i kraft den 1 januari 2007. Regeringen har givit Statens skolverk i uppdrag att förbereda och genomföra förslagen i propositionen. Regeringen avser även att ge Myndigheten för skolutveckling motsvarande uppdrag inom myndighetens ansvarsområde.

Bostadsort och föräldrars utbildningsnivå har stor betydelse för beslutet att studera vidare efter gymnasiet. Ungdomar från studievana hem ser studier som ett självklart val medan det är ett större steg att välja studier för ungdomar vars föräldrar inte har högskoleutbildning. Valet att studera kan också påverkas av faktorer som avstånd och möjligheten till studier nära hemorten. Dessa insikter har legat till grund för en medveten utbildningssatsning som gjort att det långsiktiga målet att minst hälften av ungdomarna skall ha börjat högskolestudier vid 25 års ålder snart är uppnått. Satsningarna har också lyckats minska den sociala snedrekryteringen och öka mångfalden i högskolan.

Alla som vill skall ha möjligheter att studera vidare i olika former. Det är också betydelsefullt att underlätta direktövergången till högskolan. Det är varken rimligt eller önskvärt att kommunal vuxenutbildning nästintill blivit ett fjärde gymnasieår för de elever som endast vill höja sina redan godkända betyg, och därmed förbättra sina meriter till högskolan. Dörren till vuxenutbildningen skall alltid vara öppen för dem som vill skaffa sig nya kunskaper, byta yrkesområde eller utveckla en kompetens i övrigt. Att de med lägst utbildningsnivå skall ha företräde är dock en självklarhet. Regeringen tillsatte i mars 2003 en särskild utredare för att se över reglerna för tillträde till högre utbildning. Utgångspunkter för utredarens

arbete var att öka direktövergången från gymnasieskola till högskola, att uppmuntra elevers prestationer i gymnasieskolan, att minska konkurrenskompletteringen och att bredda rekryteringen till högre utbildning. Utredaren presenterade sina förslag till ändrade tillträdesregler i betänkandet *Tre vägar till den öppna högskolan* (SOU 2004:29) i februari 2004. Utredarens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Den grupp ungdomar som väljer att inte gå direkt till högskolan skall också ges möjlighet till eftergymnasial utbildning för personlig utveckling och för att få fäste på arbetsmarknaden. Den eftergymnasiala utbildningen skall hålla hög kvalitet. Vuxenutbildning, folkhögskolor, studieförbund och andra aktörer har en viktig roll för att ge alla över 20 år möjligheter till ett livslångt lärande. Regeringen vill därför vidareutveckla olika former av eftergymnasial yrkesutbildning såsom kvalificerad yrkesutbildning (KY) och påbyggnadsutbildningar. Eftergymnasiala yrkesutbildningar förekommer såväl inom som utanför högskolan, med offentliga huvudmän såväl som privata. Utbudet kan uppfattas som så svåröverskådligt att det blir besvärligt att få ett helhetsgrepp om det. För individen kan det upplevas som en svårighet att värdera liknande utbildningar erbjudna inom olika system till exempel som grund för fortsatta studier. Regeringen anser därför, mot bakgrund av de förändringar som nu föreslås i gymnasieskolan och förändringarna i arbetslivet, att det finns skäl att närmare analysera utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning och i vilka utbildningsformer den erbjuds, hur olika utbildningar värderas vid vidare studier samt hur den finansieras. En viktig del av analysen är också att se hur de eftergymnasiala yrkesutbildningarna kvalitetssäkras. Regeringen avser att ta initiativ till en sådan översyn.

Betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) visar att det under år 2001 fanns cirka 70 000 unga i åldern 16–24 år som stod utanför både studie- och arbetslivet. Årligen finns i genomsnitt 27 000 ungdomar mellan 16 och 24 år som långvarigt befinner sig utanför både skola och arbetsmarknad och som har tydliga etableringssvårigheter. Studier visar också att andelen 19–20-åringar som varken arbetar eller studerar har ökat sedan 1970-talets slut och fördubblats under de senaste tio åren. Dessa ungdomar saknar ofta en slutförd gymnasieutbildning och ibland även slutförd grundskoleutbildning. För ungdomar över 20 år i denna grupp är tillgång till vuxenutbildning extra viktig.

Samhället som de äldre generationerna lämnar över till de yngre skall vara hållbart såväl ekonomiskt, socialt som miljömässigt. En viktig uppgift för utbildningen är att rusta den uppväxande generationen med kunskaper och insikter om agerande och livsstilar som är förenliga med hållbar utveckling. Regeringen vill därför stimulera utbildning för hållbar utveckling i skolan. Myndigheten för skolutveckling har uppdraget att utveckla stöd till och verktyg för detta för landets elever och lärare. En webbplats innehållande metoder, goda exempel, material och litteratur vidareutvecklas. FN:s årtionde på temat uppmärksammas genom särskilda aktiviteter, nätverksarbete, erfarenhetsutbyte och temadagar. Arbetet med att utveckla utmärkelsen Hållbar Skola fortsätter. Dessutom överväger regeringen att införa en bestämmelse i högskoleförfattningarna som innebär att samhällsansvaret för hållbar utveckling tydliggörs så att

studenterna på landets högskolor och universitet får fördelarna av ett modernt synsätt med sig ut i arbetslivet.

12.2.1 Strategiska utvecklingsinsatser i syfte att stärka skolor i segregerade områden

Regeringens bedömning: Strategiska insatser bör genomföras för att stärka utbildningsvillkoren i de skolor i segregerade områden som har störst behov av utvecklingsresurser och i skolor där behovet av motsvarande strategiska insatser är särskilt stort.

Skälen för regeringens bedömning: Sverige är ett land med många olika kulturer, och skolan är en av våra viktigaste mötesplatser för barn och ungdomar med olika bakgrund och erfarenhet. I många kommuner finns områden som är ekonomiskt svaga och präglade av social eller etnisk segregation. En sådan miljö kan medföra en ökad risk för barn och ungdomar att hamna i ett långvarigt utanförskap i samhällsgemenskapen. I skolans uppdrag ligger att förmedla såväl kunskaper som de demokratiska värderingar som vårt samhälle bygger på. I detta uppdrag ingår att i samverkan med hemmen överföra och levandegöra de grundläggande demokratiska värderingarna och att främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I skolor i segregerade och socialt utsatta områden finns ofta en överrepresentation av elever som har svårigheter att nå kunskapsmålen för utbildningen. Detta kan bland annat bero på kort vistelsetid i landet eller brister i tidigare skolutbildning. Dessa skolor har många gånger ett särskilt behov av utvecklingsresurser. Det finns även skolor i andra områden där behovet av motsvarande strategiska insatser är stort. Regeringen har givit Myndigheten för skolutveckling som sitt viktigaste uppdrag under de närmaste åren att arbeta för en förbättrad förskole- och skolsituation i segregerade områden. Förskolans, förskoleklassens och fritidshemmens roll i sammanhanget skall särskilt beaktas. Myndigheten lämnade en första delredovisning av uppdraget i december 2003. I rapporten anges vilka kommuner som valts ut för riktade stödinsatser, och formerna för myndighetens fortsatta arbete. Myndigheten avser främst att arbeta med utvecklingsdialoger, nätverksskapande och andra former för spridande av kunskap.

Regeringen anser emellertid att ytterligare insatser behövs för att utbildningsvillkoren för barn och ungdomar i skolor i socialt utsatta och segregerade områden ytterligare skall kunna utvecklas och stärkas. Regeringen aviserar därför i budgetpropositionen för 2005 att särskilda medel avsätts för detta ändamål under 2006 och 2007. Medlen skall i första hand användas till strategiska insatser på skol- och kommunnivå. Myndigheten för skolutveckling kommer att få regeringens uppdrag att ta fram en plan för hur strategiska överenskommelser om användning av pengarna skall kunna träffas med kommuner och andra centrala aktörer.

Enligt regeringens uppfattning skall medlen i första hand användas till de områden som i störst utsträckning omfattas av den aktuella problematiken, oberoende av i vilken typ av kommun områdena finns. Det är emellertid väl känt att många av de mest utsatta områdena är koncentre-

rade till våra tre storstadsområden och regeringen anser det angeläget att de framgångsrika metoder som inom ramen för storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal utarbetas på skolor skall tas tillvara och utvecklas i myndigheters och kommuners arbete.

12.2.2 Stärkt elevinflytande i skolan

Regeringens bedömning: Elevernas möjligheter till inflytande i skolan bör utvecklas och förbättras. Följande åtgärder är angelägna i syfte att stärka elevernas inflytande i skolan.

Rektors ansvar för att främja och utveckla ett aktivt elevinflytande bör förtydligas.

Rektor bör ansvara för att eleverna får information om rätten till inflytande och om huvuddragen i de bestämmelser som styr utbildningen.

Statens skolverk bör få i uppdrag att se över kursplanerna för de samhällsorienterande ämnena i grundskolan så att kunskaper om och ett aktivt arbete med lokal demokrati både på skol- och kommunnivå lyfts fram.

Myndigheten för skolutveckling bör få i uppdrag att genomföra insatser för att stödja och inspirera arbetet med att öka både det vardagliga och det formaliserade inflytandet för elever och föräldrar i skolorna.

I varje skola bör det finnas en organisation för arbetet med inflytandefrågorna, där exempelvis ett eller flera inflytanderåd kan ingå.

Elevers rätt till extra undervisning på grund av uppdrag att företräda andra elever bör stärkas.

Möjligheten att tillsätta lokala styrelser, som funnits i en försöksverksamhet, bör göras permanent.

Regeringen avser att återkomma med förslag till riksdagen om hur arbetet med elevinflytande bör organiseras.

Arbetsgruppens förslag (i rapporten *Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning*, Ds 2003:46): Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Totalt har remissen skickats ut till 76 instanser var av 59 har kommit in med svar. *Statskontoret*, *Göteborgs universitet*, *BO*, *Sameskolsstyrelsen*, *Oskarshamns kommun*, *Ovanåkers kommun*, *Sölvesborgs kommun* och *Stockholms stad* m.fl. är positiva till förslagen i sin helhet. *Kammarrätten i Stockholm* har ingen erinran mot förslagen men saknar författningsförslag. *Friskolornas riksförbund* har ingen erinran mot förslagen men betonar vikten av lokala lösningar för att bäst uppnå reellt inflytande. *Carlbeck-kommittén* framhåller att föräldrar till barn och unga med utvecklingsstörning kan behöva vara ombud för sina barn också högre upp i åldrarna. *Karlskoga kommun* avstyrker hela förslaget då regleringar via lagar inte är rätt sätt att uppnå inflytande. *Umeå universitet* och *LO* betonar att det viktiga är att man fokuserar på hur man skall kunna fylla inflytandet med en reell innebörd så att det inte blir en ”pappersprodukt”. *Svenska kommunalarbetareförbundet*, *Gotlands kommun*, *Malmö stad* och *Luleå kommun* med flera anser att

arbetsgruppen inte tagit hänsyn till dessa och att man i det fortsatta arbetet bör fokusera på lärarna för att uppnå reellt inflytande. *Statens skolverk*, *Myndigheten för skolutveckling* och *Svenska Kommunförbundet* delar arbetsgruppens grundläggande synsätt och uppfattningar i remissen. Dessa remissinstanser anser dock att skollagskommitténs förslag rörande inflytande är tillräckligt samt att förslagen inte står i samklang med målstyrningen i skolan.

Skälen för regeringens bedömning: Skolans demokratiuppdrag och elevernas möjlighet till inflytande är starkt kopplade till varandra. Demokratiuppdraget, som innebär att förankra, levandegöra och förmedla de grundläggande demokratiska värdena, handlar till exempel om att arbeta med inflytande, jämställdhet och människors lika värde. Skolan skall dels ge eleverna kunskaper om demokrati, mänskliga rättigheter med mera, dels ha ett demokratiskt arbetssätt. Rätten till inflytande finns också fastslagen i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt i FN:s konvention om barnets rättigheter. Inte minst behöver arbetet med att nå inflytandemålen i läroplanerna stärkas för att få en skola med hög kvalitet och måluppfyllelse. Ungdomar skall ses som resurs, och vara delaktiga i skolans arbete. Det skapar starkare förutsättningar för såväl en vital läroprocess som en trygg och stabil studiemiljö.

Regeringen anser att möjligheterna till inflytande för elever inom utbildningsväsendet behöver utvecklas och förbättras samt att åtgärder vidtas för att undanröja hinder för deltagande och inflytande. Regeringen har uppmärksammat att arbetet med att vidga och fördjupa inflytandet i viss mån har stagnerat.

Regeringen anser att ansvaret för att främja och utveckla inflytandet över det egna lärandet bör förtydligas i läroplanerna. Lärarnas och skolledningens engagemang i och kunskaper om hur elevers lärande kan främjas genom inflytande är centralt. För att kunna utveckla inflytandet krävs att informationen och kommunikationen mellan parterna förbättras. En annan viktig del är att stärka och uppmuntra det engagemang som finns hos eleverna.

Det är rimligt att utgå från att elevernas intresse för inflytandefrågorna i skolan skiftar över tid. Personal och rektor måste stå för kontinuiteten, och i bästa fall ingår inflytandet som en så naturlig del av skolans arbete att det inte kan väljas bort. Det är därför rimligt att ansvaret för att uppmuntra och stärka eleverna läggs på rektor.

För att ytterligare stärka skolans demokratiuppdrag anser regeringen att det behövs förändringar i kursplanerna för de samhällsorienterande ämnena. Detta aviserades i regeringens proposition *Demokrati för det nya seklet* (prop. 2001/02:80). Demokratiundervisning bör omfatta kunskap såväl om hur systemen för demokrati fungerar som om hur man som elev eller medborgare själv aktivt kan medverka i praktiken. Kunskaper om och ett aktivt arbete med lokal demokrati, både i skolan och på kommunnivå, bör ingå som ett tydligt mål för de samhällsorienterande ämnena. Regeringen avser att ge Statens skolverk i uppdrag att se över kursplanerna för de samhällsorienterande ämnena i grundskolan i dessa hänseenden. Regeringen avser att ge Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att förstärka insatserna med att stödja utvecklingen av arbetet för att eleverna skall bli delaktiga i skolans processer och medvetna om vilka

förutsättningar och kunskaper som krävs för att kunna delta på ett aktivt sätt.

För att öka det reella inflytandet måste det finnas möjlighet för elever att delta, påverka och samråda. Det kan inte lämnas öppet för en skolhuvudman att välja om man vill arbeta med inflytandefrågor eller inte. Därför bör det vid varje skola finnas en organisation för att utveckla informationen samt för delaktighet och påverkan. Det bör dock beslutas lokalt hur inflytandet i detalj skall utformas samt i vilka sammanhang olika frågor skall tas upp.

Som arbetsgruppen föreslår kan en del av skolans organisation för inflytandet bestå av ett eller flera så kallade inflytanderåd. Sådana råd kan ha två huvuduppgifter. Den ena är att utgöra en arena där elever och föräldrar kan föra fram förslag och synpunkter i frågor som berör det kollektiva inflytandet. Den andra är att utgöra ett forum där rektorn i god tid innan besluten fattas informerar eleverna och deras vårdnadshavare om förslag i frågor som är av betydelse för dem. På detta sätt ges de en möjlighet att påverka besluten. Frågan om hur elevernas inflytande närmare skall regleras är föremål för ytterligare beredning inom Regeringskansliet.

Elevskyddsombudens roll i skolan är viktig och bör stärkas. Regeringen tillsatte i juni 2004 en särskild utredare (dir. 2004:91) med uppdrag att utreda vissa delar av arbetsmiljölagen. Utredaren skall bland annat se över om arbetsmiljölagen bör utvidgas till att omfatta även barn i förskola och fritidshem. Utredaren skall också se över elevrepresentanternas befogenheter och pröva om möjligheter finns att stärka bevakningen av elevernas arbetsmiljö. Uppdraget skall redovisas den 1 mars 2006.

Att elever åtar sig förtroendeuppdrag är positivt och bör stödjas. En viktig faktor för att elever skall åta sig uppdrag att företräda andra elever är att deras studieförutsättningar inte försämras. I dag finns möjlighet för elever i gymnasieskolan att få kompletterande undervisning som kompensation för vad de går miste om på grund av sina uppdrag. En motsvarande reglering bör finnas för elever i de obligatoriska skolformerna. Ett antal ungdomar har politiska förtroendeuppdrag under sin gymnasietid. Regeringen anser att det är viktigt att skolan strävar efter att erbjuda även dessa elever kompletterande undervisning.

Riksdagen fattade 1997 ett beslut om lokala styrelser med elevmajoritet inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Lokala styrelser skulle bedrivas i form av en försöksverksamhet under fyra år. Bestämmelser om försöksverksamheten finns i förordningen (1997:642) om försöksverksamhet med lokala styrelser inom gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Försöksverksamheten har förlängts vid två tillfällen, senast till utgången av juni 2007. Motsvarande försöksverksamhet pågår även för grundskolan och den obligatoriska särskolan i enlighet med förordningen (1996:605) om försöksverksamhet med lokala styrelser inom grundskolan och den obligatoriska särskolan. I en sådan styrelse skall bland annat företrädare för elevernas vårdnadshavare ingå som ledamot. Företrädare för eleverna får också ingå.

Enligt regeringens mening bör möjligheten till lokala styrelser göras permanent. Frågan om hur denna närmare skall regleras är föremål för ytterligare beredning inom Utbildningsdepartementet.

Vad som har anförts om stärkt inflytande i skolan innebär i huvudsak att ansvaret för genomförande av redan befintliga bestämmelser förtydligas, och att möjligheten till en frivillig verksamhet med lokala styrelser görs permanent. Detta medför inga ökade kostnader för kommunerna.

12.2.3 Stärkt skydd mot kränkningar av elever i skolan

Regeringens bedömning: Skyddet för elever mot kränkande behandling bör stärkas. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling inom skolväsendet.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns ett stort behov av ett stärkt skydd och förebyggande åtgärder mot kränkande behandling för barn och ungdomar inom skolväsendet. År 2002 gav regeringen Statens skolverk i uppdrag att kartlägga förekomsten av rasism, etnisk diskriminering, sexuella trakasserier, homofobi och könsrelaterad mobbning i skolan. Enligt undersökningen uppger en av tio elever i grund- och gymnasieskolan att de vid upprepade tillfällen utsatts för fysiska kränkningar och ännu fler att de utsatts för verbala kränkningar. Särskilt allvarligt är att många elever anger att det är skolans personal som kränker. Sammantaget visar undersökningen att pojkar utsätts för mer kränkningar än flickor. Flickor känner sig dock enligt undersökningen mer utsatta än pojkar för i stort sett alla olika former av kränkningar. Enligt Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) brister många skolor i att respektera homo- och bisexuella ungdomars lika värde och rättigheter. Handikappombudsmannen har påpekat brister i skyddet mot osaklig särbehandling av elever med funktionshinder. Bland annat därför initierade regeringen hösten 2003 en utredning om skolans ansvar vid kränkning av elever. I utredningens uppdrag ingick att lämna förslag på en lagsom syftar till att främja elevers lika rättigheter i olika utbildningssituationer och till att motverka diskriminering av elever på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Skolansvarsutredningen har i sitt slutbetänkande *Skolans ansvar för kränkningar av elever* (SOU 2004:50) föreslagit en särskild lag om förbud mot diskriminering och andra former av kränkningar på området. Utredningens förslag innebär skärpning av skolans ansvar för att vidta åtgärder mot och förebygga diskriminering, kränkningar med diskriminerande inslag, sexuella trakasserier och mobbning av annat slag. Förslaget till ny lag omfattar kränkningar av elever såväl från skolpersonalens sida som från andra elever. Förslaget är för närvarande under beredning i Regeringskansliet och regeringen avser att återkomma till riksdagen i frågan.

12.2.4 Kvalitetsförbättringar inom gymnasieskolan

Regeringens bedömning: Åtgärder bör vidtas som leder till kvalitetsförbättringar inom gymnasieskolan, bland annat genom att stärka individuella program och genom en förstärkt lärlingsutbildning.

Utredningens förslag: Betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) menar att det behövs en fortsatt pedagogisk utveckling av såväl grundsom gymnasieskolan för att skolan skall kunna möta även de elever som är i behov av särskilt stöd. Möjligheten till individuellt anpassad undervisning måste därför behållas och utvecklas vidare. Gymnasieskolan föreslås i detta sammanhang få större möjligheter att upphandla tjänster från andra aktörer, såsom studieförbund och folkhögskolor.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat förslaget om fortsatt pedagogisk utveckling är den övervägande delen positiva till utredningens förslag. *Socialstyrelsen* menar att de befintliga individuella programmen måste utvecklas och att skolans möjligheter att ge elever socialt och psykologiskt stöd måste stärkas. *Statens skolverk* understryker vikten av att skolan skall ha ett individualiserat förhållningssätt, och att de elever som ännu är inte behöriga skall erbjudas individuellt anpassad skolgång. *LO* delar utredningens uppfattning att målgruppen behöver ett särskilt stöd i form av vägledning och handledning och menar vidare att det individuella programmet, såsom det är utformat idag, inte uppfyller de behov ungdomsgruppen har.

Myndigheten för skolutveckling ställer sig negativ till att inrätta ett nytt individuellt kompensatoriskt inriktat program. *SACO* avstyrker förslaget om pedagogisk utveckling i sin helhet. *Malmö stad* instämmer i utredningens förslag att öka antal lärlingsplatser inom icke-traditionella lärlingsområden.

Skälen för regeringens bedömning: Det är ett centralt mål för regeringen att höja utbildningens kvalitet och likvärdighet för elever med individuella program, så att fler kan slutföra en gymnasieutbildning. Alla elever måste få rimliga möjligheter att skapa en framtid som rymmer både arbete, social integration och trygghet samt tillit till sin egen förmåga. Som anges i den nyligen presenterade gymnasiepropositionen (prop. 2003/04:140) gör regeringen bedömningen att utbildningen på individuella program bör bedrivas på heltid.

Regeringen bedömer också att andra åtgärder kan behövas för att ge alla elever en adekvat utbildning. Regeringen har därför tillsatt en särskild utredare för att se över dels bestämmelserna om entreprenad i gymnasieskolan, dels frågan om kommuners möjlighet att anordna gymnasieutbildning även i andra former än genom ett direkt huvudmannaskap (dir. 2004:04). Översynen av entreprenadreglerna skall behandla vilka inslag i verksamheten som bör kunna läggas ut på entreprenad samt till vem ett sådant uppdrag skall få lämnas. Utredningen skall presentera sitt förslag senast den 1 oktober 2005.

En lärlingsutbildning kan utgöra en viktig alternativ utbildningsväg. Regeringen har därför givit Statens skolverk i uppdrag att närmare utreda förslag till utformning och reglering av en sådan gymnasial utbildning.

Regeringen aviserar i budgetpropositionen för 2005 att kommunerna, inom ramen för det generella statsbidraget, kommer att tillföras 450 mil-

joner kronor årligen från och med den 1 juli 2006 för att stärka de individuella programmen.

12.2.5 Kommunalt ansvar att hålla sig informerad om hur ungdomar som inte fyllt 20 år är sysselsatta

Regeringens förslag: Genom en ändring i skollagen (1985:1100) åläggs hemkommunen uttrycklig skyldighet att fortlöpande hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta, i syfte att kunna erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder. Kommunens skyldighet skall inte omfatta de ungdomar som genomför eller har fullföljt utbildning på nationella eller specialutformade program i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att meddela föreskrifter om den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att kommunen skall kunna genomföra denna skyldighet.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår i sitt betänkande *Unga utanför* (SOU 2003:92) att varje kommun skall ha en lagstadgad skyldighet att skapa en organisation som ansvarar för att aktivt söka upp och ge stöd till alla ungdomar under 20 års ålder som inte arbetar eller studerar. Genom individuellt utformat stöd, vägledning och utvecklingsinsatser kan dessa ungdomar ges kompetens för vidare studier eller arbete. Kommunen skall, enligt förslaget, erbjuda insatser på heltid för dem som har behov av dessa. Utredningen föreslår också att berörda myndigheter, såsom skola, arbetsförmedling och socialtjänst, skall vara skyldiga att aktivt samverka. En statlig myndighet föreslås ansvara för uppföljning, metodutveckling, kvalitetssäkring, kunskapsutveckling samt nationell statistikinsamling för samtliga ungdomar upp till 25 års ålder.

Remissinstanserna (Unga utanför): Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag om att kommunerna skall ansvara för att aktivt söka upp och ge stöd till unga under 20 års ålder. Några av de positiva remissinstanserna anser dock att det inte bör föreskrivas en särskild organisation för denna uppgift, utan att kommunerna bör organisera sig för uppgiften som det faller sig lämpligt. De flesta av kommunerna som yttrat sig över förslaget är positiva till ett *förstärkt* kommunalt uppföljningsansvar. Drygt hälften av dessa betonar dock att ett förstärkt kommunalt uppföljningsansvar måste finansieras fullt ut genom statliga medel.

En tredjedel av remissinstanserna är negativa till utredningens förslag om ett förstärkt kommunalt uppföljningsansvar. Bland de negativa remissinstanserna förordar de flesta ett *förtydligat* kommunalt uppföljningsansvar i enlighet med det förslag som Gymnasiekommittén lämnat i betänkandet *Åtta vägar till kunskap – En ny struktur för gymnasieskolan* (SOU 2002:120). De flesta av remissinstanserna som är negativa anser att arbetsmarknadspolitik bör vara ett statligt ansvarsområde, och att staten skall stå för finansiering av insatser och ersättning till den arbetslösa personen. Ett antal av de remissinstanser som avstyrker ett förstärkt

kommunalt uppföljningsansvar anser att det underlag som presenteras i *Unga utanför* är otillräckligt som grund för förslagets genomförande.

Utbildningsdepartementets promemoria: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag.

Remissinstanserna (Utbildningsdepartementets promemoria): Remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag om att *förtydliga* hemkommunens skyldighet att fortlöpande hålla sig informerad om situationen för de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta, i syfte att kunna erbjuda dem lämplig individuell åtgärd. *Arbetsmarknadsstyrelsen* menar dock att en grundlig konsekvensanalys av förslaget bör göras. *Ungdomsstyrelsen* anser att det bör framgå att det åligger kommunen att samverka med berörda aktörer. *Datainspektionen* och *Socialstyrelsen* anser att frågan om hur och av vem information skall samlas in samt dess konsekvenser för sekretess vid personuppgifter bör regleras. *Svenska Kommunförbundet* anser att lagförslaget bör träda i kraft samtidigt med att föreslagna nya bestämmelse om gymnasieskolans individuella program införs (jfr prop. 2003:04:140, s 49 ff.).

Skälen för regeringens förslag

Bakgrund

Av 5 kap. 13 § skollagen (1985:1100) framgår bland annat att varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade eller individuella program åt de ungdomar som inte antagits till något nationellt program i gymnasieskolan. Detsamma gäller för den som tagits emot på ett nationellt program i gymnasieskolan, men som avbrutit utbildningen där. Ungdomar har rätt att påbörja en gymnasieutbildning till och med vårterminen det kalenderår de fyller 20 år.

Skollagen trädde i kraft den 1 juli 1986. Lagen innehöll en uttrycklig bestämmelse om hemkommunens skyldighet att hålla sig informerad om hur ungdomarna är sysselsatta. Genom de ändringar som propositionen *Växa med kunskaper* (prop. 1990/91:85, bet. 1990/91:UbU16, rskr. 1990/91:356) föranledde togs denna uttryckliga skyldighet bort ur författningstexten, samtidigt som individuella program infördes. Förändringen innebar bland annat att kommunerna ålades att erbjuda en gymnasieutbildning till alla inom den avsedda gruppen. Skyldigheten för kommunerna att hålla sig informerade om hur ungdomar under 20 år sysselsätter sig avsågs därmed inte upphöra, utan skulle utgöra en integrerad del i verksamheten (jfr nämnda proposition s. 92). I betänkandena *Unga utanför* (SOU 2003:92) och *Åtta vägar till kunskap* (SOU 2002:120) samt i Statens skolverks rapport ”*Det kommunala uppföljningsansvaret” – finns det?* (dnr 2002:46) påpekas att borttagandet av bestämmelsen har lett till att kommunerna uppfattat reglerna som otydliga. Det framgår vidare att uppfattningen om vilket ansvar kommunen har för ungdomarna och vad kommunens åtaganden omfattar varierar bland kommunerna.

Informationsansvar om icke skolpliktiga ungdomar

För att undanröja denna otydlighet och för att skapa en enhetlig hantering i landets kommuner anser regeringen att det i skollagen bör införas en bestämmelse som innebär att varje kommun fortlöpande skall hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta. Kommunens skyldighet bör dock inte omfatta de ungdomar som genomför eller har fullföljt utbildning på nationella eller specialutformade program i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning. Syftet med att samla informationen är att kunna erbjuda ungdomarna lämpliga individuella åtgärder.

Statens skolverk har i dag ansvaret för tillsynen över skolväsendet och utövar tillsyn över det uppföljningsansvar som redan enligt dagens regelverk åvilar kommunen. Regeringen avser att ge Skolverket tillsynsansvar även för kommunens ansvar att hålla sig informerad om icke skolpliktiga ungdomar. Regeringen avser att ändra förordningen (2002:1160) med instruktion för Statens skolverk så att detta framgår.

Avsikten med den föreslagna skyldigheten är att kommunen löpande skall hålla sig informerad om hur ungdomarna är sysselsatta genom utbildning, arbete eller arbetsmarknadsåtgärd. Denna information skall underlätta för kommunen att erbjuda ungdomar, som trots tidigare erbjudanden inte studerar på gymnasieskolan, en lämplig individuell åtgärd inom ramen för kommunens befintliga verksamhet. Detta skulle för det stora flertalet ungdomar som berörs av förslaget innebära ett erbjudande om gymnasieutbildning bestående av nationella program, specialutformade program eller individuella program. Inom individuella program kan även lärlingsutbildning erbjudas. En förutsättning för att dessa elever skall bli väl förberedda för framtida arbete och studier är att gymnasieskolan utvecklar arbetsformer och arbetssätt som möter ungdomarnas individuella behov. För de ungdomar som saknar grundskoleutbildning eller på annat sätt inte kan tillgodogöra sig gymnasieutbildning, bör i första hand åtgärder som möjliggör utbildning finnas tillgängliga. Det bör vara en kommunal angelägenhet att stödja och stimulera alla ungdomar under 20 år som saknar en gymnasieutbildning att påbörja och fullfölja en utbildning. Inom varje kommun bör det finnas beredskap att erbjuda vägledning och stöd för de ungdomar som inte på egen hand lyckas ta sig från grundskola till gymnasieskola, eller som avbryter sina gymnasiestudier. I de fall kommunen genom avtal med Länsarbetsnämnden anordnar kommunala ungdomsprogram kan de ungdomar som av olika anledningar är arbetslösa men som inte går i gymnasieskolan erbjudas att delta i den verksamheten. Även insatser inom landsting och socialtjänsten kan komma i fråga.

Den förstärkning av gymnasieskolans kvalitet som regeringen nyligen presenterat i propositionen *Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan* (prop. 2003/04:140) bör i kombination med regeringens nu aktuella förslag, leda till att fler ungdomar påbörjar och fullföljer en gymnasieutbildning. Den samlade kunskap som uppföljningen ger bör också leda till att förutsättningarna förbättras för att de ungdomar som trots olika åtgärder inte går i gymnasieskolan kan erbjudas en sysselsättning som gör dem bättre förberedda för kommande

utbildning och arbete. Förslaget om kommunens ansvar att hålla sig informerad om icke skolpliktiga ungdomar förbättrar även möjligheterna för samordning och samverkan mellan berörda aktörer som finns i ungdomars omgivning. Detta är särskilt viktigt för att möjliggöra effektivare insatser, för att minska risken att ungdomar som är aktuella för flera olika åtgärder slussas fram och tillbaka mellan olika instanser samt för att förutsättningarna för nationell likvärdighet skall förbättras.

Regeringens förslag syftar sålunda till att minska riskerna för att ungdomar hamnar utanför. I betänkandet *Unga utanför* (2003:92) föreslås ett förstärkt kommunalt uppföljningsansvar som bland annat innebär att kommuner åläggs en skyldighet att erbjuda individuellt utformade insatser på heltid såsom orientering, vägledning, praktik eller utvecklingsinsatser för de ungdomar som inte går i gymnasieskolan och som omfattas av kommunens uppföljningsansvar. Regeringen anser att det är mycket angeläget att förbättra förutsättningarna för denna grupp ungdomar, och utredningens förslag utgör ett viktigt bidrag till hur situationen för gruppen kan förbättras. Förslagen innebär emellertid också en förändrad ansvarsfördelning mellan staten och kommunerna. Mot denna bakgrund, och i likhet med remissopinionen avseende betänkandet *Unga utanför* (2003:92), anser regeringen att en sådan förändring i dag inte är lämplig att genomföra utan att den har föregåtts av en grundlig analys av konsekvenserna. Regeringen vill påpeka att den nu föreslagna bestämmelsen inte innebär något utökat ansvar för kommunerna utan utgör ett förtydligande av vad det befintliga ansvaret innebär. Regeringen avser att följa utvecklingen för att se om villkoren för målgruppen förbättras. Regeringen avser vidare att vid behov närmare analysera effekterna av en förändrad ansvarsfördelning och återkomma med förslag om förstärkta åtgärder.

Kommunernas organisering av verksamheten skiljer sig åt över landet på grund av att kommunerna är olika i många avseenden. Kommunernas sakkunskap om hur verksamheten organiseras måste tas till vara. Regeringens förslag innebär inte att kommunernas frihet att välja organisationsform inskränks.

Personuppgifter

För att kommunerna skall kunna fullgöra sitt ansvar att hålla sig informerad om icke skolpliktiga ungdomar måste personuppgifter samlas in och bearbetas. Uppgifter om för närvarande cirka 430 000 ungdomar i landet kommer att beröras av förslaget. Av integritetsskäl är det mot den bakgrunden särskilt angeläget att säkerställa att endast nödvändig information behandlas. Syftet med förslaget är inte att öka kontrollen av enskilda individer, utan att säkerställa att berörda erbjuds individuella åtgärder. Det bör vidare erinras om att kommunernas ansvar om att hålla sig informerad om icke skolpliktiga ungdomar är ett ansvar inom ramen för gällande sekretessreglering. Regeringen vill erinra om att de uppgifter som blir aktuella att behandla endast skall utgöras av sådan information som är nödvändig och som inte är av känslig natur. Någon detaljerad information behövs inte, utan det bör vara tillräckligt att ange om en person kan bli föremål för någon av kommunens åtgärder. Närmare uppgifter om varför en viss person inte kan komma i fråga för en åtgärd av nu

aktuellt slag från kommunens sida behövs inte. Den information som det således kan komma att röra sig om utgörs av uppgifter om namn, adress, sysselsättning i form av utbildning eller arbete samt eventuellt uppgift om att en person inte är aktuell för någon åtgärd. Med hänsyn till uppgifternas karaktär föreligger det enligt regeringen inte skäl att i lag närmare reglera handhavandet av dessa. För att säkerställa att integritetsproblem inte skall uppstå vid hanterandet av dessa uppgifter främst i förhållande till personuppgiftslagen (1998:204) bör regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, bemyndigas att meddela föreskrifter om den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att kommunen skall kunna genomföra sin skyldighet.

Ekonomiska konsekvenser

Lagförslaget om ett förtydligande av att kommunerna skall hålla sig informerade om hur ungdomar i åldern 16–19 år är sysselsatta innebär inte något utökat ansvar för kommunerna. Lagförslaget innebär därför inte några kostnadsökningar, för vilka kommunerna skall kompenseras.

12.3 Insatser för att förenkla ungdomars inträde på arbetsmarknaden

Hög sysselsättning är avgörande för ekonomisk tillväxt och utgör grunden för samhällets välfärd. Arbete ger en egen försörjning och stärker självkänslan. Särskilt allvarligt är det när unga människor som försöker etablera sig på arbetsmarknaden istället hamnar i passivitet. De riskerar att mista tron på både sig själva och samhället. Alla människor skall ha möjlighet till utbildning, arbete och ett livslångt lärande. Vårt samhälle blir mer och mer kunskapsinriktat, och idag är det svårt att få fäste på arbetsmarknaden utan en gymnasieutbildning. Dessutom ger gymnasieskolan ungdomar kunskaper som de behöver för deltagande i samhällslivet i övrigt.

Under den senaste treårsperioden har arbetsmarknadsläget för ungdomar mellan 16 och 24 år kraftigt försämrats. Antalet ungdomar i öppen arbetslöshet och i arbetsmarknadspolitiska program var i genomsnitt 55 000 under 2001. Under första halvåret 2004 hade antalet stigit till närmare 73 000. Antalet långtidsarbetslösa ungdomar fördubblades mellan sommaren 2002 och årsskiftet 2003/04. I genomsnitt var 6 700 ungdomar var långtidsarbetslösa under 2003. Unga män har i betydligt större omfattning än unga kvinnor varit långtidsarbetslösa. Trots att bland annat Arbetsmarknadsstyrelsens insatser medfört att långtidsarbetslösheten bland ungdomar har halverats sedan augusti 2003 är den totala arbetslösheten, dvs. ungdomar i öppen arbetslöshet och i program fortfarande oacceptabelt hög.

Betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) som presenterades hösten 2003 visar att 27 000 ungdomar i åldern 16–24 år ofrivilligt befinner sig långvarigt utanför skola eller arbete. Fördelningen mellan könen är relativt jämn. Studier visar också att andelen 19–20-åringar som varken arbetar eller studerar har ökat sedan 1970-talets slut, och fördubblats

under de senaste tio åren. Det finns därmed en stor grupp ungdomar som har tydliga svårigheter att etablera sig i arbetslivet.

I den fördjupade synpunktsinsamlingen uttrycker många ungdomar ett starkt självförtroende och en stark vilja att komma ut i arbetslivet, men också kritik mot både stödet och kraven från samhället. Ett inlägg lyder: ”Ett meningsfullt arbete måste vara varje ung människas rättighet. Arbetet ska motsvara utbildningen och ge lön som går att leva på. Lönen ska inte sättas efter ålder.” Ett annat inlägg lyder: ”Jag tycker att man ska arbeta för att unga lättare ska kunna hitta jobb när dom blir färdigutbildade.”

På senare år har gymnasieutbildning blivit en allt viktigare grund för att minska risken för arbetslöshet, och därmed ör att skapa bättre möjligheter för ungdomar att bli självständiga och förverkliga sina livsdrömmar. AMS rapport *Arbetsmarknaden för personer som avbrutit sina gymnasiestudier* (Ura 2003:8) pekar på att de som inte gått gymnasieskolan, eller som avbrutit sina studier, är arbetslösa längre tid än de som har en slutförd gymnasieutbildning. Avsaknad av gymnasieutbildning eller avbrutna skolstudier påverkar inte bara ungdomars möjlighet till etablering på arbetsmarknaden, utan också den framtida löneutvecklingen. Ett generellt drag i ungdomars etablering på arbetsmarknaden tycks vara en tilltagande polarisering mellan de som kan dra fördel av en allt mer individualiserad ungdomstid och de som inte klarar att skapa sina egna möjligheter till ekonomisk självständighet. Mycket tyder också på att det sociala sammanhanget påverkar arbetslösheten. Föräldrars utbildningsbakgrund och ekonomi tenderar att påverka ungdomars egna utbildnings- och yrkesval. I en miljö som kännetecknas av hög arbetslöshet är risken större för den enskilda individen att bli, eller fortsätta vara, arbetslös. Sådana miljöer återfinns inte minst i glesbygden och i de storstadsområden som omfattas av de lokala utvecklingsavtalen.

Risken att hamna i arbetslöshet vid unga år måste minimeras. Möjligheten för samtliga ungdomar att skaffa sig en utbildning är grundläggande, och i detta spelar inte minst utbildningspolitiken en viktig roll. Arbetsmarknadspolitiken kan endast bidra till en lösning för de ungdomar som hamnar i arbetslöshet. Det är därför särskilt angeläget att regeringens samlade politik för ungdomar förebygger arbetslöshet, motverkar långtidsarbetslöshet samt förebygger att de ungdomar som är i riskzonen slås ut från arbetsmarknaden.

12.3.1 Insatser inom arbetsmarknadspolitiken

Regeringens bedömning: Det behövs ytterligare kvalitetsförbättringar inom insatserna för arbetslösa ungdomar. Åtgärder som förstärker de arbetsmarknadspolitiska insatserna gentemot ungdomar bör därför vidtas. Enligt regeringens mening är följande åtgärder angelägna:

- en individuell handlingsplan bör upprättas med den arbetssökande snarast möjligt, dock senast inom 14 dagar från det att den arbetssökande anmäler sig på arbetsförmedlingen,
- det kommunala ungdomsprogrammet och ungdomsgarantin bör inledas med jobbsökaraktiviteter,
- den individuella handlingsplanen bör följas upp regelbundet och inriktas på individens aktiva sökande av arbete,
- arbetsförmedlingen bör garantera samtliga arbetslösa ungdomar jobbsökaraktiviteter inom 90 dagar,
- de kommunala ungdomsprogrammen bör ges ett tydligare utbildningsinnehåll och skall leda till ett intyg,
- aktiviteterna i det kommunala ungdomsprogrammet och ungdomsgarantin bör ligga i linje med den individuella handlingsplanen och öka sökaktiviteten,
- kombinationen mellan praktik och utbildning bör utvecklas,
- anställningsstöd bör under 2005 möjliggöras för ungdomar mellan 20 och 25 år från sex månaders inskrivningstid,
- det kommunala ungdomsprogrammet och ungdomsgarantin bör utvärderas. Utvärderingen bör ligga till grund för förbättringar av de arbetsmarknadspolitiska insatserna riktade till ungdomar,
- arbetsmarknadsstyrelsen bör kartlägga och analysera långtidsinskrivna ungdomars deltagande i aktivitetsgarantin.

I budgetpropositionen för 2005 utvecklar regeringen behovet av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna samt behandlar finansieringen av dessa åtgärder.

Utredningens förslag: I betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) föreslås att ungdomsgarantin för 20–25-åringar omformas så att alla deltagare garanteras en individuell handlingsplan inom 14 dagar. I särskilda fall bör det även finnas möjligheter att använda sig av anställningsstöd i upp till sex månader. Betänkandet föreslår vidare att ett portfoliosystem för validering av informellt lärande i exempelvis föreningsliv och internationellt ungdomsutbyte inrättas.

Remissinstanserna: Ett övervägande antal remissinstanser stödjer utredningens förslag. *Svenska Kommunförbundet* menar att ungdomar alltid skall ha en individuell handlingsplan hos arbetsförmedlingen efter avslutad gymnasieutbildning även om de är aktuella hos en annan myndighet. *Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)* är negativ till att erbjuda ungdomar arbetsmarknadsutbildningar redan från 18 års ålder. AMS menar att arbetsmarknadsutbildningar inte skall vara ett alternativ till gymnasieskolan utan vara ett komplement till redan erhållen yrkes- och/eller vida-

reutbildning. *Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering* (IFAU) är negativ till förslaget om en 14-dagars regel för handlingsplaner. IFAU anser att individuella handlingsplaner riskerar att medföra extra arbete på arbetsförmedlingar och därmed bli ett trubbigt verktyg. *Göteborgs stad* menar att utredningens förslag om en individuell handlingsplan inom 14 dagar är otydlig och bör klargöras bland annat i ljuset av de juridiska konsekvenserna. *Örebro kommun* pekar på att ”unga utanför” är en heterogen grupp och att stödet måste ta hänsyn till individuella förutsättningar. *Sveriges Akademikers Centralorganisation* (SACO) avstyrker hela förslaget. *Malmö stad* anser att validering av informellt lärande i form av ett portfoliosystem är en god idé. *Arbetslivsinstitutet* ställer sig negativt till valideringssystemet.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt en undersökning genomförd av SCB på uppdrag av Regeringskansliet är intensiteten i jobbsökande och i kontakter med arbetsgivare låg bland arbetslösa ungdomar. Regeringens insatser bör därför inriktas på att förbättra arbetsförmedlingens stöd till arbetslösa ungdomar så att de fokuserar på att öka jobbsökandet och också säkerställer kvaliteten i sökaktiviteterna.

Samtliga arbetslösa ungdomar bör snarast möjligt, dock senast inom 14 dagar efter det att de skrivit in sig hos arbetsförmedlingen, få en handlingsplan med fokus på jobbsökaraktiviteter. Denna skall utarbetas tillsammans med arbetsförmedlingen, som också skall kunna erbjuda individuell handledning av handläggare med särskild kompetens beträffande ungdomars behov. Handlingsplanen bör uppdateras regelbundet under arbetslöshetsperioden. Arbetsförmedlingen skall upprätthålla täta kontakter med samtliga arbetssökande ungdomar under den tid de är arbetssökande och ge dem stöd för ett aktivt jobbsökande.

Samtliga ungdomar som trots detta inom 90 dagar inte lyckats skaffa sig en sysselsättning bör av arbetsförmedlingen garanteras jobbsökaraktiviteter.

Kvaliteten i de två arbetsmarknadspolitiska program som är särskilt riktade till ungdomar, kommunalt ungdomsprogram (KUP) och ungdomsgarantin (UG), föreslås höjas. Deltagande i programmen skall alltid inledas med jobbsökaraktiviteter och ingå i den arbetssökande ungdomens handlingsplan. För dem som trots detta inte får ett arbete bör den efterföljande verksamheten, så som praktik, ha ett klart sikte på ett reguljärt arbete. Regeringen anser också att det är av stor vikt att den kunskap och de färdigheter som deltagaren tillägnar sig i programmet dokumenteras och resulterar i ett intyg som kan användas när deltagaren söker jobb.

Tidigare studier har visat på låg effektivitet i ungdomsinsatserna KUP och UG. Utöver de kvalitetshöjande insatser inom KUP och UG som nämns ovan avser regeringen också att utvärdera programmen i syfte att få ett bättre beslutsunderlag avseende de arbetsmarknadspolitiska insatserna för ungdomar.

Det allmänna anställningsstödet är ett av de arbetsmarknadspolitiska program som uppvisat positiva effekter för sannolikheten att arbetssökande får anställning. Internationella erfarenheter visar också att anställningsstöd kan vara en effektiv insats för ungdomar som befinner sig långt från arbetsmarknaden och som varit arbetslösa en längre tid. Regeringen överväger därför att under 2005 införa ett anställningsstöd för ungdomar som befinner sig långt från arbetsmarknaden och som efter 6 månaders

inskrivningstid inte fått arbete. Målsättningen är att ge arbetsförmedlingen ett effektivare verktyg för att stödja ungdomar att få ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden och att dämpa den kraftiga ökningen av antalet långtidsarbetslösa ungdomar som ägt rum sedan år 2000.

De ungdomar som är eller riskerar att bli långvarigt arbetslösa kan skrivas in i arbetsförmedlingens aktivitetsgaranti på samma villkor som övriga arbetslösa och därigenom få del av den programform som är mest lämplig för deras individuella behov. Statistik tyder dock på att alla långtidsinskrivna ungdomar inte skrivs in i aktivitetsgarantin. Det är oklart varför detta inte sker, och regeringen avser därför att ge AMS ett uppdrag att analysera orsakerna till detta.

Kvinnor och män arbetar inom olika delar av arbetsmarknaden. Hälften av alla förvärvsarbetande kvinnor arbetar i offentlig sektor. Av männen arbetar 20 procent i offentlig sektor och 80 procent i privat sektor. Att motverka könsuppdelningen på arbetsmarknaden ökar möjligheterna att tillvarata den kunskap och de erfarenheter som ungdomar har. Könsstereotypa föreställningar kan hindra unga kvinnor och män från att göra de yrkesval som bäst svarar mot deras intressen och utvecklingsmöjligheter. Könsuppdelningen förhindrar dessutom rörligheten på arbetsmarknaden som i sin tur innebär ett dåligt utnyttjande av arbetskraftens totala kompetens något som leder till lägre tillväxt. Det är därför angeläget att arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till ungdomar inte befäster könsuppdelningen utan uppmuntrar och stöder såväl unga kvinnor som unga män att göra otraditionella yrkesval.

I betänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) framgår att många av de ungdomar som inte fullföljer en gymnasieutbildning och som har svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden efterfrågar stöd och rådgivning för att kunna ta upp studierna på nytt eller få anställning. Det finns, förutom myndigheter, många andra aktörer i ungdomars omgivning som har kompetens att fungera som stöd och vägledare så att dessa ungdomar motiveras till fortsatt utbildning eller till att skaffa och behålla ett arbete. Den resurs som dessa organisationer utgör bör tas tillvara i också det offentliga samhällets insatser för gruppen. Regeringen har därför nyligen avsatt 15 miljoner kronor för en försöksverksamhet där lokala ideella initiativ, så kallade navigatorcentrum, kompletterar ett antal kommuners kontinuerliga arbete med arbetslösa ungdomar. Regeringens ambition är att dessa navigatorcentrum också skall kunna utveckla metoder så att allt fler arbetslösa ungdomar på sikt skall kunna erbjudas ideella mentorer från föreningslivet. Erfarenheterna från försöksverksamheten med navigatorcentrum bör också kunna ge värdefull kunskap för utvecklingen av samhällets insatser för att underlätta ungdomars etablering.

Samhället ställer höga krav på kunskap och utbildning, och det finns en tradition på arbetsmarknaden att i första hand bedöma formella meriter. Arbetsgivare efterfrågar såväl generella som yrkesspecifika kunskaper, men vill ha ett kvitto på att arbetstagaren har inlärningsförmåga och kan sköta olika uppgifter. Det är viktigt både för den enskilda individen och för samhället att människors sammanlagda kunskaper och kompetens tillvaratas. Validering är ett viktigt redskap för att synliggöra dessa. Regeringen har inrättat Valideringsdelegationen som skall arbeta under åren 2004 till 2007. Delegationen har till uppgift att i fråga om validering

av vuxnas kunskaper och kompetens främja kvalitet, legitimitet och likvärdighet samt bedriva och stödja utveckling av metoder och verksamhetsformer. Delegationen skall även utforma förslag till vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att långsiktigt säkerställa en verksamhet med validering, se vidare förordning (2003:1096) med instruktion för Valideringsdelegationen. Inom denna ram kan möjligheter att till exempel genom portfoliesystem dokumentera de erfarenheter och kunskaper som ungdomar skaffar sig i exempelvis föreningsliv och internationellt ungdomsutbyte utvecklas.

Regeringen återkommer i budgetpropositionen för 2005 avseende de åtgärder som rör arbetsmarknadspolitiken och bedömer att dessa kan finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 13 Arbetsmarknad.

12.3.2 Nationell koordinator för snabbare etablering på arbetsmarknaden

Regeringens bedömning: En särskild koordinator bör tillsättas som skall undersöka förutsättningarna, samt utarbeta metoder, för arbetsmarknadens parter att sluta avtal som gör det möjligt för ungdomar att snabbare etablera sig på arbetsmarknaden.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen anser att det är av stor vikt att öka ungdomars arbetsdeltagande för att bland annat möta kommande års stora pensionsavgångar. Etableringsåldern - åldern då man har en fast förankring på arbetsmarknaden - för ungdomar har ökat kontinuerligt och var år 2000 i genomsnitt 27 år för kvinnor och 26 år för män. Den demografiska utvecklingen i landet med en åldrande befolkning, färre i arbetsför ålder samt ett lågt arbetskraftsdeltagande i vissa åldrar kan få långsiktigt negativa konsekvenser för samhället och leda till svårigheter att upprätthålla välfärdssystemen i framtiden. Inom flera branscher, till exempel byggbranschen, finns introduktionsavtal som innebär att arbetstagaren får utbildning och praktiska kunskaper på arbetsplatsen. Flera branscher har också utvecklat traineeprogram.

Regeringen avser att tillsätta en koordinator med uppgift att utreda hur en snabbare etablering för ungdomar på arbetsmarknaden kan möjliggöras. Den nationella koordinatorn skall tillsammans med parterna undersöka förutsättningarna för att sluta avtal som möjliggör en snabbare etablering på arbetsmarknaden för ungdomar med slutförd gymnasie- eller eftergymnasial utbildning. Koordinatorn skall tillsammans med arbetsmarknadens parter också kartlägga och analysera nuvarande metoder för snabbare inträde på arbetsmarknaden samt se över möjligheten att utveckla nya metoder. Regeringen vill poängtera att metoderna bör vara fördelaktiga för så väl arbetsgivare som arbetstagare. Inom ramen för uppdraget ingår också att sprida goda exempel. Koordinatorn skall inte lämna förslag utan endast arbeta gentemot arbetsmarknadens parter för att nå resultat. Regeringen anser att koordinatorn bör samråda med bland annat den yrkesutbildningsdelegation vars uppgift är att åstadkomma en närmare samverkan mellan gymnasieskolan och arbetslivet i syfte att höja kvaliteten i yrkesutbildningen.

Kostnaden för insatsen beräknas uppgå till 1 miljon kronor per år under två år och finansieras inom Regeringskansliets förvaltningsanslag.

12.3.3 Arbetsrätt

Regeringens bedömning: Det finns ett behov av ökade kunskaper om arbetsrättsliga frågor bland ungdomar. Skolans roll i att möjliggöra detta är viktig.

Arbetsrättslagstiftningen bör förändras i syfte att dels underlätta för dem med tidsbegränsade anställningar att få ett fast och tryggt arbete, dels stärka föräldraledigas ställning på arbetsmarknaden.

Skälen för regeringens bedömning: Alla anställda måste känna sig säkra och trygga i sina arbeten. Flera studier från senare år visar att ungdomar värdesätter såväl trygghet i arbetslivet som ett fast arbete. Utan arbetsrättslig trygghet blir den egna försörjningen osäker. Dessutom blir det svårt att vara självständig i andra delar av livet. Utan fast arbete är det till exempel svårt att få ett förstahandskontrakt på bostadsmarknaden, erhålla lån till bostadsrätt eller bilda familj.

Ungdomar är ofta sårbara på arbetsmarknaden. De kan sakna kunskap om vilka rättigheter de har som arbetstagare eller vilka skyldigheter arbetsgivarna har och de är sällan fackligt anslutna. Risken för att ungdomar utnyttjas av oseriösa arbetsgivare måste minska och ungdomars kunskaper om rättigheter och skyldigheter i arbetslivet behöver stärkas. Regeringen har därför givit Statens skolverk i uppdrag att i kursplaneöversynen för gymnasieskolan även överväga hur kunskaper i arbetsrättsliga frågor kan ges ökad betydelse.

För unga familjer är det centralt att kunna förena familjeliv och arbete. Många unga kvinnor och föräldralediga har en svagare position på arbetsmarknaden. Deras villkor behöver förbättras.

Regeringen anser att visstidsanställningarna måste minska. Regeringen avser därför föreslå förändringar i arbetsrättslagstiftningen i syfte att underlätta för dem med tidsbegränsade anställningar att få ett fast arbete, samt stärka föräldraledigas ställning på arbetsmarknaden.

12.3.4 Insatser för ökat entreprenörskap och företagande bland ungdomar

Regeringens bedömning: Skolan och föreningslivet har en viktig roll när det gäller att utveckla ett företagsamt förhållningssätt hos ungdomar. Regeringen avser därför att stödja insatser som stärker ungdomars företagsamhet och som skapar förutsättningar och möjligheter för fler ungdomar att förverkliga sina idéer som företagare och innovatörer. I detta sammanhang avser regeringen att göra följande:

- satsa på ett utökat nationellt entreprenörskapsprogram,
- införa ett tydligare entreprenörskapsperspektiv i gymnasieskolans programmål,
- fortsätta att stödja organisationer som främjar ungdomars entreprenörskap och stimulera samverkan mellan skolan och dessa organisationer, samt
- arbeta för att underlätta rörligheten mellan anställning och eget företagande.

Skälen för regeringens bedömning: Entreprenörskap är inte bara viktigt för egenföretagare, utan också en drivkraft för varje samhällsmedborgare i arbetet, i organisationslivet och på fritiden. Det är en viktig målsättning för regeringen att fler unga människor ser entreprenörskap och företagande i olika former som ett realistiskt alternativ till anställning för att realisera sina idéer och försörja sig. Såväl skola som föreningsliv är viktiga arenor där ungdomar kan stimuleras att utveckla sina entreprenöriella egenskaper och färdigheter.

Att förändra attityder och öka kunskaperna är en dock process som tar lång tid. Skolans undervisning för att främja företagsamhet kan ta sig olika uttryck. Det kan handla om att utveckla värderingar och attityder, men också om att använda elevaktiva arbetssätt och även att förmedla mer specifik kunskap om att starta och driva ett eget företag. Regeringen ser positivt på att skolans arbete med att utveckla elevernas företagsamhet stärks, bland annat genom ökad samverkan med det omgivande samhället. Samarbete kan ske med det lokala näringslivet till exempel genom arbetsplatsförlagda utbildningsinslag. Genom internationellt skolsamarbete kan nya idéer födas om hur företagsamhet kan främjas. Inom denna ram kan möjligheter utvecklas. Myndigheter med ansvar för entreprenörskapsfrämjande åtgärder, till exempel Verket för näringslivsutveckling (NUTEK), ALMI och Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS), kan vara källor till stöd och inspiration i entreprenörskapsarbetet. Organisationer som arbetar för att främja ungdomars entreprenörskap, såsom till exempel Ung Företagsamhet och Snilleblixtarna är också viktiga resurser. Regeringen avser att genom NUTEK fortsätta att stödja dessa organisationers arbete. Regeringen avser också att i samband med den kommande reformeringen av gymnasieskolan införa ett tydligare entreprenörskapsperspektiv i gymnasieskolans utbildningar, genom att detta beaktas i den kommande revideringen av programmål och kursplaner.

Det är viktigt att de framtida lärarna, som skall jobba med barn och ungdomar på alla nivåer, är medvetna om vikten av att främja entreprenörskap i skolan och hur de kan bidra till detta i sitt arbete.

Ett ökat nyföretagande är centralt för tillväxten och den framtida välfärdsutvecklingen och det är viktigt att ta tillvara den resurs som ungdomar utgör i samhällsutvecklingen och för tillväxten. Sverige uppvisar ett lågt nyföretagande i jämförelse med andra länder. I syfte att ändra denna utveckling har NUTEK mellan 2002 och 2004 drivit ett nationellt program för entreprenörskap där fokus bland annat varit på unga. Medel har gått till regionala pilotprojekt och stöd till befintlig verksamhet, till exempel Ung Företagsamhet. Utöver detta pågår en rad aktiviteter som kommunala entreprenörskaps- och tekniskolor, Open for Business, universitetskurser, drivhus, teknik- och forskningsparker, utbyten mellan skola och näringsliv med mera NUTEK har nu fått regeringens uppdrag att komma med förslag på ett utökat nationellt entreprenörskapsprogram. Förslaget skall vara åtgärdsinriktat och bygga på ett samarbete med andra myndigheter och organisationer.

I regeringens riktlinjer till länsstyrelser, regionala självstyrelseorgan respektive kommunala samverkansorgan för utarbetande av regionala tillväxtprogram pekas entreprenörskap ut som en av tre strategiska frågor att särskilt analysera. I stort sett alla län har lyft fram entreprenörskap i sina förslag till tillväxtprogram. Den regionala utvecklingen är beroende av att människor, och framför allt unga kvinnor och män, väljer att stanna kvar eller återvända till sin hembygd för att bilda familj, ta en anställning eller starta företag. För att attrahera ungdomar att stanna kvar eller återvända krävs attraktiva miljöer i vid bemärkelse. Det handlar bland annat om att erbjuda möjligheter för människor att förverkliga sina idéer och intressen, där möjligheten att starta eget företag är en aspekt. Att stödja ansträngningarna på regional nivå för att stärka entreprenörskapet och främja ungdomars kunskaper och attityder till företagande är därför angeläget. Regeringen ser positivt på det arbete som görs i flera län inom ramen för de regionala tillväxtprogrammen för att stärka entreprenörskapet bland ungdomar.

Enligt en undersökning genomförd av NUTEK är ett skäl till att vissa ungdomar inte kan tänka sig att starta företag att det uppfattas som mindre tryggt än en anställning och att det är osäkert ekonomiskt. I EU:s nyligen beslutade handlingsplan för entreprenörskap är ett av insatsområdena att främja attityder till entreprenörskap hos ungdomar. Insatsområdet kommer att följas upp bland medlemsländerna. Gymnasieskolan bör förbereda för såväl vidare studier som för övergång till arbetslivet, ett arbetsliv som kan medföra både anställning och eget företagande.

Insatserna som rör Utbildningsdepartementets område har inte några statsfinansiella konsekvenser. Insatserna inom Näringsdepartementet finansieras inom utgiftsområde 24 Näringsliv.

12.4 Insatser för bostadsförsörjning för ungdomar

Målet för bostadspolitiken är att alla skall ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader och i en stimulerande och trygg miljö inom långsiktigt hållbara ramar. Bostadssituationen i framförallt landets

storstäder är dock bekymmersam, vilket framförallt drabbar ungdomar. För att stimulera nybyggnad av bostäder på orter med bostadsbrist har ett tillfälligt investeringsbidrag införts för nybyggnad av hyresbostäder. Detta bidrag kompletterades 2003 med en särskild investeringsstimulans för att främja byggande av vissa mindre bostäder, se förordningen (2003:506) om investeringsstimulans för byggande av mindre hyresbostäder och studentbostäder. Stimulansen lämnas till hyres- och studentbostäder vars yta inte överskrider 70 kvadratmeter. Investeringsstimulansen lämnas med ett belopp som i praktiken motsvarar en sänkning av mervärdesskattesatsen till sex procent. Genom att stimulansen sänker produktionskostnaderna för dessa bostäder blir hyrorna i dessa lägenheter lägre än vad som annars varit fallet. Stödet riktar sig till byggandet av bostäder av god kvalitet, men med krav på rimliga inflyttningshyror. Investeringsstimulansen fokuserar således på sådana bostäder som också ungdomar kan efterfråga.

Antalet lägenheter som byggs har successivt ökat under de senaste åren. Insatserna för att öka nyproduktionen fortsätter dock att vara ett av regeringens prioriterade mål för att råda bot på bostadsbristen.

Många ungdomar särskilt i storstadsregionerna är i dag hänvisade till ett andrahandsboende. Regeringen har för avsikt att tillsätta en utredare som skall se över villkoren för uthyrning av bostad i andra hand.

Regeringen anser att det är viktigt att förbättra ungdomars möjligheter till eget boende. Som ett komplement till de ansträngningar som redan görs för att öka bostadsbyggandet bör man även se över förutsättningarna att förbättra möjligheten för unga hushåll att i vissa fall förvärva eller hyra en egen bostad.

12.4.1 En nationell bostadssamordnare utses

Regeringens bedömning: En nationell bostadssamordnare bör utses med uppgift att under en treårsperiod arbeta för att ta fram förslag på konkreta åtgärder i syfte att underlätta ungdomars tillträde till bostadsmarknaden.

Skälen för regeringens bedömning: När det råder brist på bostäder drabbas framför allt ungdomar som vill flytta från föräldrahemmet eller från tillfälligt andrahandsboende. Ungdomars bostadsproblem beror främst på brist på bostäder och då särskilt billiga bostäder. Många ungdomar liksom andra grupper har också svårigheter att klara boendekostnaderna. Vidare saknas i dag ofta möjlighet att köa via kommunal bostadsförmedling. Dessutom är det många människor som inte uppfyller fastighetsägarnas krav för ett eget hyreskontrakt, till exempel fast anställning eller ett borgensåtagande från en närstående. Av dessa skäl finns ofta andrahandsboende som det enda alternativet för ungdomar.

I syfte att uppmärksamma och kartlägga ungdomars bostadsbehov avser regeringen att tillsätta en nationell bostadssamordnare. Samordnaren bör ha till uppgift att kartlägga hinder för ungdomar att skaffa sig ett eget boende. Hinder kan uppstå vad avser utbudet av lämpliga bostäder, regler kring rätten att teckna hyreskontrakt, tillgänglighet med mera. Samordnaren bör överlägga med aktörerna på bostads-, bygg-, finans-

och kreditmarknaderna liksom med kommunerna. Vidare ingår att kartlägga och sprida kunskap om framgångsrika initiativ, privata såväl som kommunala. Sådana initiativ kan omfatta allt från särskilda pilotprojekt till bostadsförmedlingarnas sätt att arbeta. Samordnaren skall också se över behovet av nationell övergripande information om lediga bostäder som ungdomar kan efterfråga, och vilka former som kan övervägas för en sådan tjänst. För att underlätta ungdomars tillträde till äldre och billigare bostäder i det befintliga bostadsbeståndet bör samordnaren vidare se över vilka insatser som behövs för att stimulera omflyttning och därmed få igång flyttkedjor.

Målgruppen för samordnarens arbete är i första hand unga personer men de förslag på åtgärder som bostadssamordnaren kommer fram till kan också komma andra grupper till del. Bostadssamordnaren bör samverka med den verksamhet som bedrivs på uppdrag av regeringen för att minska hemlösheten i Sverige. Det är viktigt att förslag till nya eller förändrade regler inte innebär alltför stora tröskeleffekter i samband med att en viss åldersgräns passeras.

Samordnaren skall samverka med ungdomars egna organisationer och nätverk, Svenska Kommunförbundet, kommunerna, Boverkets Byggkostnadsforum, Ungdomsstyrelsen och Byggsamordnaren samt med Statens Bostadskreditnämnd i den del som gäller översynen av unga hushålls möjligheter att förvärva eller hyra en egen bostad.

Bostadssamordnaren bör bedriva sin verksamhet under en treårsperiod från och med 2005. Bostadssamordnaren beräknas medföra kostnader uppgående till 1,5 miljoner kronor årligen. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2005 att bostadssamordnarens verksamhet finansieras genom att anslaget 31:3 Statens Bostadskreditnämnd minskas med motsvarande belopp under åren 2005, 2006 och 2007.

12.4.2 Pilotprojekt för bra och billiga bostäder

Regeringens bedömning: Boverkets Byggkostnadsforum bör inom ramen för sitt nuvarande uppdrag när det gäller bidrag till pilotprojekt, i högre grad beakta behovet att få fram bra och billiga bostäder som är avsedda för och anpassade till de behov och krav som ungdomar har.

Bakgrund: I januari 2001 fick Boverket i uppdrag att inrätta ett Byggkostnadsforum (BKF). BKF skall verka för en ökad effektivitet och lägre kostnader i byggande och boende genom att fungera som en kunskaps- och idébank för byggherrar, kommuner, myndigheter och byggentreprenörer. Syftet är att förmedla kunskap om byggprojekt eller byggprocesser som leder till att man kan bygga billigt, utan att försämra kvalitén eller utrustningsstandarden. BKF ger bland annat stöd till pilotprojekt som utvecklar nya sätt att få ner boendekostnaderna vid nybyggnad av hyresbostäder. BKF fördelar årligen 20 miljoner kronor till sådana pilotprojekt. BKF gör också utvärderingar och tar fram dokumentation om projekt som kan tjäna som goda exempel.

Skälen för regeringens bedömning: Genom att stimulera till ett ökat bostadsbyggande generellt så utökas bostadsbeståndet. Därmed skapas också förutsättningar för omflyttningar inom beståndet, vilket innebär att

ungdomar via flyttkedjor kan komma över äldre och billigare lägenheter. BKF kan i sin verksamhet fylla en mera direkt funktion i regeringens strävanden att förbättra ungdomars situation på bostadsmarknaden. Inriktningen är att verka för att långsiktigt få ner boendekostnaderna i de bostäder som byggs, utan att kravet på tillgänglighet åsidosätts. Regeringen anser att BKF i sin fortsatta verksamhet i högre grad bör beakta ungdomars möjligheter till eget boende och avser därför att komplettera riktlinjerna för BKF:s verksamhet. BKF bör därmed i sin bidragsgivning beakta projekt som syftar till att få fram goda och billiga bostäder som är avsedda för unga personer under 30 år och som är anpassade till denna målgrupps behov och krav. Det är viktigt att BKF beaktar erfarenheterna från tidigare verksamhet och pilotprojekt.

Denna åtgärd finansieras inom ram på utgiftsområdet 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande.

12.4.3 Förutsättningar för unga hushåll för att förvärva eller hyra en egen bostad

Regeringens bedömning: Särskilda åtgärder för att underlätta ungdomars tillträde till bostadsmarknaden bör vidtas. Som ett första steg bör ungdomars förutsättningar att förvärva eller hyra en egen bostad ses över.

Skälen för regeringens bedömning: Även om byggandet av lägenheter stadigt ökar ligger nyproduktionsnivån fortfarande på en för låg nivå för att säkerställa balans på bostadsmarknaderna, särskilt i landets tillväxtregioner. Antalet kommuner med bostadsbrist ökar kraftigt. Enligt Boverkets bostadsmarknadsenkät för 2004 bedömer nu mer än var tredje kommun att det råder bostadsbrist på den lokala bostadsmarknaden. Situationen är särskilt problematisk i landets tre storstadsregioner och flertalet högskoleorter, där hög tillväxt, befolkningsökning och nettoinflyttning bidrar till bostadsbristen. Totalt sett bor 60 procent av befolkningen i kommuner där det råder bostadsbrist.

Där det är bostadsbrist är det vanligtvis en särskilt stor brist på små och medelstora hyresrätter. Som en följd av detta hör ungdomar och yngre familjer till de grupper som drabbas hårdast av bostadsbristen. Även i de kommuner där det finns lediga bostäder är det ofta brist på bostäder för yngre, eftersom de lediga bostäderna är för stora eller för dyra. På bostadsmarknader som kännetecknas av bostadsbrist tenderar omsättningen av attraktiva mindre lägenheter vara låg, vilket ytterligare försvårar för ungdomar att etablera sig på bostadsmarknaden.

Det är mot denna bakgrund som regeringen under senare år har prioriterat insatser som främjar ett ökat byggande av studentbostäder och mindre hyresbostäder. Stöd till byggande av studentbostäder har bidragit till att åstadkomma drygt 14 000 studentrum på landets högskoleorter, och investeringsstödet och stimulansen för byggande av mindre hyreslägenheter börjar nu få effekt även på byggandet av vanliga hyreslägenheter. Insatserna för att öka nyproduktionen fortsätter att vara ett av regeringens viktigaste medel för att råda bot på bostadsbristen.

Samtidigt är det angeläget att även yngre hushåll kan efterfråga bostäder bland övriga upplåtelseformer. Hyresrätten, som har ett högt servi-

ceinnehåll och som inte ställer krav på kapitalbindning utgör ett av de mest attraktiva och rationella boendealternativen särskilt för yngre hushåll. Bristen på hyreslägenheter gör dock att alternativet att köpa en bostad ibland kan vara det enda som är tillgängligt på marknaden. Även i andra fall kan det vara ett bra alternativ att bo i ägd bostad.

För många unga hushåll som inte är etablerade på bostadsmarknaden är det dock i dagsläget svårt, eller förknippat med stora uppoffringar, att förvärva en egen bostad. I storstadsområdena krävs det ofta ett betydande sparkapital för att kunna lägga den kontantinsats som krävs även vid köp av en mindre bostad. Detta utestänger många ungdomar från andra upplåtelseformer än hyresrätt. Regeringen anser mot denna bakgrund att det är angeläget att, som ett komplement till de ansträngningar som redan görs för att öka bostadsbyggandet, vidta åtgärder för att underlätta ungdomars tillträde till bostadsmarknaden. I ett första steg bör en översyn göras av möjligheterna att i vissa fall förvärva eller hyra en egen bostad, till exempel genom direkta statliga lån, bidrag eller statliga kreditgarantier. Även andra insatser, som till exempel utbildningspaket för bostadsköpare eller försäkringslösningar anpassade till ungdomars situation bör studeras.

Hyreslägenheternas hyror har ökat i snabb takt under senare år. Detta har lett till att många fastighetsägare, och då även de allmännyttiga bostadsföretagen, har utformat speciella villkor för att någon skall komma i fråga för ett hyreskontrakt. Villkoren kan avse krav på fast anställning, krav på en minsta årsinkomst och liknande. Regeringen har därför för avsikt att låta undersöka förutsättningarna för att inrätta någon form av hyresgaranti som skall kunna uppväga att villkoren för att få ett hyreskontrakt inte uppfylls.

Uppdraget skall utföras inom ramen för Statens Bostadskreditnämnds verksamhet och rapporteras under våren 2005. Regeringen avser att återkomma till frågan om ungdomars tillträde till bostadsmarknaden i budgetpropositionen för 2006.

12.5 Insatser för hälsa och trygghet för alla ungdomar

Det stora flertalet ungdomar mår bra. Samtidigt ökar utsattheten och ohälsan hos vissa grupper av ungdomar. En ökande andel ungdomar vittnar om stress, huvudvärk, ångest, sömnbesvär och svårigheter att klara vardagen. Flickor i alla åldrar uppger i högre grad än pojkar att de mår sämre än vad pojkar uppger. Den ekonomiska utsatthet, svaga framtidstro och ojämlikhet som ofta följer med arbetslöshet och låg utbildning kan också ge upphov till sämre hälsa bland många ungdomar. Regeringen avser därför att genomföra insatser för att förebygga och motverka psykisk ohälsa bland ungdomar.

Ungdomar har rätt till en uppväxt fri från alkohol och narkotika. De senaste åren har trenden mot ökad alkoholkonsumtion bland yngre ungdomar brutits. Detsamma gäller för narkotikaanvändningen bland de yngre åldersgrupperna. Denna positiva utveckling visar att de insatser som gjorts hittills har givit resultat och bör fortsätta och utvecklas. Det krävs också kraftfulla insatser för att bryta trenden mot ökad alkoholkonsumtion bland äldre ungdomar.

En trygg och säker sexualitet är en viktig förutsättning för hälsa och välfärd. Unga homo- och bisexuella och transpersoner (s.k. hbt-grupper) befinner sig i en särskilt utsatt hälsosituation, bland annat på grund av diskriminering och fördomar. Sexuella riskbeteenden och förekomsten av sexuellt överförbara sjukdomar har också ökat bland ungdomar. Utvecklingen kräver fortsatt uppmärksamhet.

Alltför många ungdomar begår brott eller utsätts för brott. För att bekämpa brotten måste orsakerna till brott bekämpas. Det krävs långsiktiga insatser för att motverka diskriminering och andra orsaker till socialt utanförskap. Även påföljdssystemet för unga lagöverträdare skall utvecklas, liksom stödet för unga brottsoffer. Framgångsrika verksamheter för ungdomar i riskmiljöer måste ges ekonomiska förutsättningar för långsiktig överlevnad och utveckling.

Olika former av ohälsa, otrygghet och utsatthet uppträder ofta tillsammans och har en tendens att förstärka varandra. Regeringen vill särskilt betona vikten av att insatser för att främja hälsa och trygghet bland ungdomar tar sin utgångspunkt i livssituationen och miljön i sin helhet.

12.5.1 Insatser för förbättrad psykisk hälsa

Regeringens bedömning: I arbetet med att förbättra ungdomars levnadsvillkor bör insatser som skapar bättre förutsättningar för god psykisk hälsa och välbefinnande hos ungdomar prioriteras. I detta sammanhang avser regeringen att

- låta analysera ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan,
- initiera en översyn av möjligheterna att skapa ett enhetligt nationellt system för att följa upp ungdomars hälsa över tid, samt att
- verka för att behovet av fortsatta satsningar på barn och ungdomar med psykisk ohälsa lyfts fram i den överenskommelse om insatser för personer med psykisk sjukdom eller psykiska funktionshinder som regeringen avser att teckna med Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet, inom ramen för den nationella handlingsplanen för hälso- och sjukvården 2005–2007.

Skälen för regeringens bedömning

Situationen

De flesta ungdomar i Sverige mår bra och ser med tillförsikt på livet. Även i internationella jämförelser har svenska ungdomar en god fysisk och psykisk hälsa. Andelen ungdomar som upplever olika former av psykisk ohälsa eller psykosomatiska besvär har dock ökat. I avsnitt 13.1.2 i denna proposition redogör regeringen närmare för utvecklingen på området.

Det finns flera möjliga orsaker till den försämrade självupplevda hälsan bland ungdomar. Situationen för ungdomar varierar också kraftigt. Ökningen av självrapporterad psykisk ohälsa i form av oro, ängslan, nedstämdhet etcetera har varit särskilt markant bland unga kvinnor. Diskriminering på grund av bland annat kön, etnisk eller kulturell bakgrund,

sexuell läggning eller eventuella funktionshinder leder till att många ungdomar mår dåligt. Undersökningar i Sverige och Norge tyder på att unga homosexuella, bisexuella och transpersoner i många avseenden har sämre hälsosituation än heterosexuella ungdomar. Många ungdomar utsätts för sexuella trakasserier och våld av såväl vuxna som andra ungdomar. Ungdomar med utländsk bakgrund som lever i ekonomiskt utsatta familjer riskerar att drabbas av ett dubbelt utanförskap på grund av språkförbistring och fördomar. Det finns också ett starkt samband mellan å ena sidan barns och ungdomars fysiska och psykiska hälsa och å andra sidan föräldrars sociala och ekonomiska situation. Fysisk inaktivitet och dåliga kostvanor medför att övervikt och fetma bland barn och unga ökar, vilket i sin tur kan vara en grogrund för både fysisk och psykisk ohälsa.

Förklaringar till den ökade ohälsan bland ungdomar kan bland annat sökas i att riskgrupperna har ökat i storlek, och att riskgruppernas situation har försämrats genom ökade ekonomiska klyftor eller andra samhällsförändringar. Ökad arbetslöshet eller förändringar i utbildningssystemet kan ha givit upphov till osäkerhet och högre prestationskrav. En annan förklaring kan vara att massmedia, reklam och det sexualiserade offentliga rummet skapar orealistiska krav och förväntningar hos ungdomarna. En överdriven fokusering på utseende och prestation kan också bidra till att olika former av ätstörningar ökar bland barn och unga. Det finns också flera möjliga förklaringar till det förändrade sökbeteendet av psykisk vård bland barn och ungdomar. Bristen på epidemiologiska data över tid försvårar dock analysen av vilka förändringar som skett i barns och ungdomars psykiska hälsa och vilka orsakerna är.

Inriktningen för regeringens framtida arbete

Ungdomars tillgång till välfärd är ett av de två föreslagna övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken. Förutsättningar för en god hälsa är kanske den mest grundläggande aspekten av välfärd. Därför är utvecklingen mot en ökad psykisk ohälsa och ökande psykosomatiska symptom ett allvarligt hinder för ungdomars välfärd. Ökningen av upplevd psykisk ohälsa bland ungdomar kan också ha allvarliga långsiktiga konsekvenser både för de drabbade individerna och för samhällsekonomin. Ungdomars psykiska hälsa bör därför lyftas fram som ett prioriterat område i regeringens arbete för ungdomar under den närmaste tiden. I avsnitt 13.1.2 i denna proposition redogör regeringen för de omfattande insatser som redan inletts på området.

Regeringen avser att fortsätta att utveckla sitt arbete för att hindra och förebygga ökningen av psykisk ohälsa, främst psykosomatiska besvär, bland ungdomar. Kunskapsinhämtningen på området har hög prioritet. Ojämlikheter i hälsa såväl mellan könen som mellan ungdomar med olika bakgrund skall motverkas.

Regeringen anser det viktigt att följa utvecklingen av levnadsvillkoren för hbt-ungdomar. Regeringen har därför givit olika myndigheter uppdrag som rör hälsosituationen för dessa ungdomar. Baserat på utvärderingen av dessa uppdrag avser regeringen att överväga vilka eventuellt ytterligare åtgärder som det kan finnas behov av.. Det arbete som påbörjats för att uppmärksamma negativa effekter av sexualiseringen av det offentliga rummet bör fortsätta.

De former av psykisk ohälsa och psykosomatiska besvär som ökar bland ungdomar (negativ stress, ängslan, oro, ångest, huvudvärk och sömnsvårigheter) är ofta reaktioner på levnadssituationen och livsmiljön. Ätstörningar, övervikt, fysisk inaktivitet samt missbruk av alkohol och narkotika utgör riskfaktorer för såväl psykisk som fysisk ohälsa, men kan också vara symtom på andra fysiska eller psykiska problem. Symtomen för och orsakerna till psykisk ohälsa kan skilja sig åt mellan pojkar och flickor. Kunskapen om vilka faktorer i livssituationen som ungdomarna upplever som stress- eller ångestskapande är dock bristfällig och behöver förbättras. Åtgärder för att minska ungdomars psykiska ohälsa bör i första hand inriktas på att eliminera orsakerna, i andra hand på att lindra symtomen. Att stärka ungdomars tilltro till förmågan att själva och tillsammans med andra påverka sin vardag är viktigt för att motverka och förebygga psykisk ohälsa.

Viktiga målgrupper för arbetet

Forskning tyder på att det finns ett starkt samband mellan föräldrars sociala och ekonomiska status å ena sidan och barns och ungdomars fysiska och psykiska hälsa å andra sidan. Ungdomar som är arbetslösa eller har dålig ekonomi uppger oftare att de är mindre nöjda med sin hälsa eller att de har sämre livskvalitet än andra ungdomar. Ungdomar i ekonomiskt utsatta situationer bör därmed ges hög prioritet i regeringens, myndigheters och kommuners arbete på området. Att vara barn eller ungdom i en familj med missbrukande eller psykiskt sjuka föräldrar utgör också en riskfaktor för psykisk ohälsa. Denna grupp bör ges fortsatt uppmärksamhet.

Stress och symptom på stress hör till de vanligaste och snabbast ökande formerna av psykisk ohälsa bland ungdomar. Den grupp som i stor utsträckning upplever stress är inte helt identisk med den som drabbas av dålig hälsa eller upplever en låg livskvalitet i andra sammanhang. Unga kvinnor, ungdomar födda utomlands, ungdomar som bor i storstäder och elever i gymnasieskolan anger i högre utsträckning att de upplever stress än andra ungdomar. Det finns anledning att misstänka att ökningen av upplevd stress till delar kan ha andra och mindre kända orsaker än övriga former av psykisk ohälsa. Hälsosituationen för ungdomar i hbt-grupperna bör också ges fortsatt uppmärksamhet.

Under 2003 ansökte sammanlagt 8 568 minderåriga barn och ungdomar om asyl i Sverige. Av dessa var 561 utan medföljande legal vårdnadshavare, s.k. ensamkommande barn. De ensamkommande barnen och ungdomarna är främst pojkar i övre tonåren. Cirka en tredjedel är flickor. Under senare år har ungefär hälften av de ensamkommande barnen beviljats uppehållstillstånd i Sverige. Nyanlända unga invandrare och ensamkommande barn skiljer sig i flera avseenden från andra grupper avseende förutsättningar för en god livssituation. Situationen för gruppen bör därför uppmärksammas ytterligare. Det kan i detta sammanhang nämnas att regeringen bereder förslag angående ett förbättrat mottagande av ensamkommande barn.

Oavsett om den unga personen kommer utan legal vårdnadshavare, som ung vuxen flykting eller tillsammans med någon anhörig och får uppehållstillstånd, är det ofta en lång väg kvar innan man lärt sig det nya

språket, inhämtat eventuellt försprång som jämnåriga har i skolan och känner sig hemma i Sverige. En del av dessa ungdomar har också med sig traumatiska upplevelser som måste bearbetas och riskerar som invandrare att mötas av fördomar, diskriminering och rasism. Ungdomar, oavsett etnicitet och kultur, som lever med sin familj behöver hantera krav och förväntningar hemifrån. Om familjens synsätt på exempelvis barnuppfostran inte överensstämmer med majoritetsbefolkningens, ökar risken för problem. I vissa fall kan ungdomar fara mycket illa och uppleva sig svikna av både familjen och samhället. Formerna för samhällets bemötande och stöd till ensamkommande unga flyktingar och till nyanlända unga invandrare bör uppmärksammas och utvecklas.

De så kallade hedersrelaterade brotten som främst drabbar flickor och unga kvinnor skall ges fortsatt uppmärksamhet. Särskilt fokus bör även ges till skolans arbete för att stödja elever som flyttat till Sverige i skolåldern. Även utvecklingen av socialtjänstens arbete bör ges fortsatt uppmärksamhet. Barn i asylprocessen är ett prioriterat område för regeringen. Det pågår ett kontinuerligt utvecklingsarbete för att förbättra asylprocessen utifrån ett barnperspektiv.

Insatser på området

Kunskapssammanställning

Kunskap om utifrån stress och andra reaktioner på förändringar i livsmiljö bland ungdomar bör sammanställas. Syftet är att få en samlad bild av vilka faktorer i ungdomars livsvillkor som kan antas ligga bakom ökningen av stress och stressrelaterade symptom. Den kunskap om orsaker till och konsekvenser av den försämrade situationen som genererats i det pågående arbetet inom olika samhällssektorer och inom forskningen skall sammanställas. Eftersom skolan är en arbetsplats för de flesta ungdomar, bör betydelsen av stressfaktorer i skolmiljön uppmärksammas särskilt i arbetet. Åtgärder för att eliminera orsakerna samt förstärkningar i samhällets stöd till de drabbade ur ett helhetsperspektiv bör tas fram. I arbetet bör ungdomars egna erfarenheter på området tas till vara , till exempel genom en ungdomsreferensgrupp. Insatsen bör finansieras inom Regeringskansliets förvaltningsanslag.

Nationell hälsostatistik om ungdomar

I samband med den översyn av behovet av och möjligheterna att skapa samlad statistik om utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor som aviseras i kapitel 7 bör möjligheterna att skapa ett enhetligt nationellt system för att följa upp ungdomars hälsa över tid ses över. Ungdomsmottagningar och studentmottagningar utgör en viktig källa till sådan kunskap. Översynen bör bland annat baseras på resultaten av det pågående arbetet på Epidemiologiskt Centrum vid Socialstyrelsen som syftar till att utveckla metoder för att återkommande mäta barns och ungdomars psykiska hälsa. Insatsen bör finansieras inom Regeringskansliets förvaltningsanslag.

Nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården

Den psykiatriska vården har varit ett högprioriterat område i den nuvarande nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården (prop. 1999/2000:149), i vilken barn och unga har identifierats som en särskilt viktig målgrupp. Regeringen avser även fortsättningsvis att verka för att satsningar på barn och ungdomar med psykisk ohälsa lyfts fram inom den överenskommelse om insatser för personer med psykisk sjukdom eller psykiska funktionshinder som regeringen avser att teckna med Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet. Överenskommelsen sker inom ramen för fortsättningen av den nationella handlingsplanen för hälso- och sjukvården 2005–2007. Det finns bland annat behov av förebyggande av psykisk ohälsa genom ett tidigt och adekvat stöd. Ett sätt att stärka denna process kan vara att utveckla det förebyggande arbete som utförs vid ungdomsmottagningarna. Barn och ungdomar med psykisk ohälsa kan komma i kontakt med flera olika verksamheter och huvudmän, vilket ställer krav på att utveckla samarbete och samordning utifrån barn och ungdomars specifika behov. Med utgångspunkt från Socialstyrelsens årliga redovisning av den nationella handlingsplanen för hälso- och sjukvården måste vidare vårdinnehållet för barn och ungdomar med psykiska problem och samtidigt missbruk ges fortsatt uppmärksamhet, liksom samordningen mellan barn- och ungdomspsykiatrin och vuxenpsykiatrin. Regeringen anser att det är av yttersta vikt att ansträngningar görs för att motverka psykisk ohälsa bland barn och ungdomar genom att stärka såväl pågående verksamheter som nya initiativ som syftar till att barn och unga kan få ett samlat och tidigt stöd.

Stöd till föreningslivets arbete

Mer än tre fjärdedelar av ungdomarna i Sverige är medlemmar i någon förening. Detta gäller såväl pojkar som flickor. Ungdomsorganisationerna har tillsammans mer än 700 000 medlemmar. Föreningslivet finns överallt där ungdomarna finns i skolan, i bostadsområden, i storstädernas förorter och på landsbygden. Föreningarna möter och engagerar ungdomar i deras vardagsmiljö, och har också förmågan att förändra den. Därigenom utgör föreningarna, särskilt ungdomars egna organisationer, en viktig kraft för att förbättra även ungdomars förutsättningar till en god hälsa.

Regeringen har nyligen avsatt 10 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden till stöd för föreningslivets arbete med att motverka och förebygga psykisk ohälsa, samt utveckla metoder för att bearbeta problem när de redan uppstått. Stöd skall bland annat utgå till projekt som syftar till att stärka ungdomars tilltro till förmågan och möjligheten att själva och tillsammans med andra påverka sin vardag, och till metodutvecklingsarbete för att förebygga negativ stress på lokal nivå. Projekt där engagerade vuxna tillsammans med ungdomar utvecklar metoder för att bearbeta och motverka problem när de redan uppstått, bör få stöd, liksom projekt som utvecklar samverkan mellan olika sociala aktörer, offentliga samhällsorgan och ideella organisationer.

12.5.2 Insatser mot ungdomars bruk av alkohol och narkotika

Regeringens bedömning: En ny nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador och en ny nationell narkotikahandlingsplan bör utarbetas.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringens ambition är att ungdomar inte dricker alkohol under uppväxten. Förutom hälsoproblem och beroende kan alkoholkonsumtion också skapa allvarliga sociala problem. Alkohol finns i stor utsträckning med i bilden då brott begås.

Den 21 februari 2001 beslutade riksdagen om en nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador. Huvudinriktningen i planen är att stimulera utvecklingen av förebyggande insatser på kommunal nivå, varvid insatser för barn och ungdomar är särskilt viktiga. Avsikten är att stärka både informationen och opinionsbildningen och det lokala förebyggande arbetet.

År 2002 antog riksdagen regeringens narkotikahandlingsplan för perioden 2002–2005. De narkotikapolitiska insatserna inriktas mot både tillgången till och efterfrågan på narkotika i syfte minska nyrekryteringen till missbruk, förmå fler missbrukare att upphöra med sitt missbruk samt att minska tillgången på narkotika. År 2005 är sista året för båda handlingsplanerna.

Regeringen avser att utarbeta en ny nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador och en ny nationell narkotikahandlingsplan. Under genomförandet av de nu gällande handlingsplanerna har en mängd viktiga insatser som rör ungdomar identifierats, bland annat för att utveckla verksamheter för att tidigt upptäcka och stödja utsatta ungdomar och för att förbättra vården av unga missbrukare. Insatser har även gjorts för att stärka information och opinionsbildning riktade till ungdomar samt för att begränsa tillgången till och marknadsföringen av alkoholdrycker. Insatser har vidare gjorts för att stärka alkoholforskningen för att upptäcka vilka dryckesmönster ungdomar uppvisar och stärka det förebyggande arbetet i skolan. Vidare behöver informationsinsatserna om alkoholens risker inriktade mot äldre tonåringar och deras föräldrar stärkas. Till detta kommer generella insatser som bland annat syftar till att skärpa tillsynen av försäljning av folköl, motverka langning, utveckla drogfria mötesplatser för ungdomar, förstärka ungdomsmottagningarnas roll i det drogförebyggande arbetet och utforma alkohol- och narkotikapolicy i föreningslivet och inom idrotten. En del av insatserna har redan genomförts eller påbörjats, medan annat återstår att göra.

Skolan är den viktigaste arenan för att förebygga alkohol- och drogmissbruk och andra riskbeteenden. Forskning tyder på att den alkohol- och narkotikaförebyggande verksamheten i skolan måste sättas in i ett brett skolutvecklingsperspektiv för att vara framgångsrik. Folkhälsoinstitutet och Myndigheten för skolutveckling har tillsammans med Alkoholkommittén, Mobilisering mot narkotika och Svenska Kommunförbundet utarbetat en plan för insatser som stärker en hälsofrämjande skolutveckling och förebygga alkoholskador och narkotikamissbruk. Att stärka samarbetet mellan skolan och föräldrarna och mellan skolan och fritidsverksamheten, motverka skolk, utveckla elevhälsans arbete med hälsosamtal och främja att skolan har en tydlig policy i frågor som rör

alkohol och narkotika är några av de viktigaste inslagen i skolans preventiva arbete. Vidare är ett förslag om att förstärka inslag om prevention och missbruk i grundutbildningen av lärare under beredning i Regeringskansliet.

En särskild arbetsgrupp har bildats i Alkoholkommitténs regi för att få igång det förebyggande arbetet på universitet och högskolor. En serie aktiviteter har inletts, och på flera håll pågår arbetet att utveckla strategier för det alkohol- och drogförebyggande arbetet i universitetsmiljö. Även detta arbete bör fortsätta.

Det saknas grundläggande kunskap om konsumtionsmönster hos flickor och unga kvinnor samt om effektiva metoder för att förebygga alkoholmissbruk bland dem. Flera kommuner uppger att de har problem med ett ökat drickande bland flickor och unga kvinnor, men saknar redskap att bemöta det. Alkoholkommittén har därför tillsatt en arbetsgrupp för att försöka hitta verkningsfulla metoder för arbetet med framför allt tonårsflickor på lokal nivå. Detta arbete behöver också fortsätta.

Regeringen föreslår i budgetproposition för 2005 att 200 miljoner kronor 2005 tillförs alkohol- och narkotikahandlingsplanerna. Vidare föreslår regeringen en satsning på missbrukarvård kallad ”Ett kontrakt för livet” och att 150 miljoner kronor 2005, 200 miljoner kronor 2006 och 300 miljoner kronor 2007 tillförs detta ändamål.

12.5.3 Unga lagöverträdare och brottsoffer

Regeringens bedömning: Påföljdssystemet för unga lagöverträdare bör utvecklas så att det får ett pedagogiskt och tydligt innehåll. Det bör utifrån den unga personens behov skapas goda förutsättningar för ett återförande till ett socialt välfungerande liv. Stödet till barn och unga som på olika sätt drabbas av brott bör också förbättras.

Skälen för regeringens bedömning: Alltför många ungdomar begår brott eller utsätts för brott. För att motverka detta måste orsakerna till brott bekämpas. Brott begås av människor ur alla grupper och samhällsskick. Orättvisa, utanförskap, diskriminering, rasism, fördomar, stereotypa könsroller och ekonomiska klyftor skapar grogrund för konflikter och utanförskap, och därmed även för brottslighet. Regeringen avser att komplettera sitt långsiktiga arbete mot dessa mekanismer som driver på brottsutvecklingen med en fortsatt utveckling av rättsväsendet. Målet med detta utvecklingsarbete är att ytterligare förbättra rättsväsendets förmåga att på ett konsekvent och stödjande sätt bemöta såväl unga lagöverträdare som unga brottsoffer. Detta kräver ett fördjupat samarbete mellan polisen, socialtjänsten, skolan och andra aktörer. Även generella satsningar på rättsväsendet, såsom regeringens satsning för att öka antalet poliser, är ämnade att skapa förutsättningar för minskad ungdomsbrottslighet och för bättre stöd till brottsoffren.

En särskild utredare har fått i uppdrag att vidareutveckla påföljdssystemet för ungdomar under 18 år, genom att förtydliga och förstärka innehållet i påföljderna samt föreslå nya påföljdsalternativ (dir. 2002:95). Målet är att förbättra och vidareutveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare så att det får ett pedagogiskt och tydligt innehåll, samt att det

utifrån den unga personens behov skapas bättre förutsättningar för ett återförande till ett socialt välfungerande liv. Uppdraget, som skall redovisas i december 2004, omfattar bland annat följande:

- att förtydliga socialtjänstens ansvar för unga lagöverträdare och förbättra samarbetet mellan berörda myndigheter,
- att överväga ett system med en ”ryggsäck”, dvs. en person med särskilt ansvar för den unga personen, dels genom kontroll och uppföljning, dels genom samordning av samhällets åtgärder,
- att pröva tillämpningsområdet för sluten ungdomsvård, och hur den åtgärdens innehåll kan förstärkas,
- att analysera om det skall införas en möjlighet att förena sluten ungdomsvård med skyddstillsyn, och om bötesstraffet kan begränsas för unga lagöverträdare,
- att överväga hur medlingen kan få en mer framträdande roll i rättsprocessen, samt
- att pröva om häktning kan ersättas med andra former av övervakning eller placering när det gäller unga personer.

Regeringen avser, bland annat utifrån utredarens arbete, att skapa ett påföljdssystem för unga lagöverträdare som är överskådligt och tydligt såväl för den unga personen som för rättstillämpningen.

Att bli utsatt för ett brott är ofta en traumatisk upplevelse som kan ge långvariga fysiska och psykiska återverkningar. Barn och ungdomar har också ofta sämre förutsättningar än vuxna att bearbeta sin situation som brottsoffer. Regeringen vill därför utöka och utveckla stödet till barn och ungdomar som utsätts för eller bevittnar brott. Inom Regeringskansliet pågår ett arbete med att ta fram en promemoria med en rad åtgärder som syftar till att dels förbättra stödet till barn och ungdomar som på olika sätt drabbas av brott, dels förebygga att barn och ungdomar dras in i kriminalitet.

12.6 Insatser för att öka ungdomars inflytande och delaktighet i samhället

Det är en mänsklig rättighet att delta i och påverka politisk verksamhet. Att medborgarnas möjligheter att påverka den politiska processen skall bli mer jämlika än i dag är därför är ett av målen för regeringens demokratipolitik. Som ett led i arbetet med att uppnå det demokratipolitiska målet om jämlika möjligheter för deltagande strävar regeringen efter att ge ungdomar bättre förutsättningar att delta aktivt i och påverka samhällslivet.

Regeringen har i skrivelsen *Demokratipolitik* (skr. 2003/04:110) samt i kapitel 13 i denna proposition redovisat de senaste årens utveckling avseende ungdomars möjligheter till delaktighet i och påverkan av den politiska processen. Utvecklingen är mångtydig. I många avseenden har ungdomars möjligheter till deltagande förbättrats. På andra områden finns det behov av ytterligare insatser. Även ett antal av inläggen i den breddade synpunktsinsamlingen på Utbildningsdepartementets webbsida uttrycker detta. En röst lyder: ”Det som jag tycker om det politiska arbetet som råder i Sverige är att det borde finnas mera lokala forum där människor av alla åldrar kan träffas och samtala om det som dem känner

är viktigt eller vill förändra eller vara med och påverka om.” En annan ungdom säger: ”Jag tycker också att det borde sitta fler unga i beslutande organ. Det känns inte som äldre tar en på allvar.” En tredje varnar för låtsasdemokrati: ”Visst är det väl trevligt att politikern någon gång funderar på ungdomars inställning till saker och ting, men när politik förvandlas till en lekstuga bör man tänka om. Ungdomsråd och liknande är spel för galleriet och saknar mening. De som vill engagera sig politiskt och känner sig manade att påverka, kan göra detta genom att gå med i ett politiskt ungdomsförbund. De som är aktiva och brinner för något inom ett sådant förbund kommer med stor sannolikhet att få inflytande över både det egna förbundet och med lite tur också över det egna partiet.”

För att ungdomar skall kunna delta och påverka krävs att de har både motivation och kunskap. Detta kan uppnås på många sätt: i skolan och föreningslivet, i kommunala ungdomsråd eller genom deltagande i offentlig debatt. Men det bästa sättet att dels skapa motivation för och dels bygga upp kunskaperna om demokratisk delaktighet är att utöva demokrati i praktiken i den politiska processen: i politiska partier, på offentliga förtroendeposter och genom direkt kontakt och dialog med beslutsfattare. Därför måste ungdomarna släppas in i de rum där demokratiska beslut fattas. Detta kan göras genom dels större öppenhet för nya frågor och arbetsformer, dels genom en bättre fysisk tillgänglighet till verksamheterna.

Diskriminering på grund av kön, etnicitet, sexuell läggning eller handikapp drabbar även ungdomar. Förekomsten av och mekanismerna bakom strukturer som verkar diskriminerande har hög prioritet för regeringen.

I demokratiskrivelsen presenterade regeringen ett antal utvecklingsinsatser och inriktningar för demokratiarbetet. Regeringen avser att, i linje med bedömningarna i demokratiskrivelsen, fortsätta att utveckla sitt arbete för en ökad representation av ungdomar av båda könen i formella beslutande organ, och för ungdomars inflytande över den nationella och lokala ungdomspolitiken. I detta arbete bedömer regeringen att det är av särskild vikt att både enskilda ungdomar och ungdomsorganisationer bereds möjlighet att bidra till regeringens arbete.

12.6.1 Ungdomar i beslutande organ

Regeringens bedömning: Behovet av insatser för att åstadkomma en bredare ålderssammansättning i kommunala beslutsorgan bör ses över i samverkan med Svenska Kommunförbundet. Kanaler bör skapas för kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan unga förtroendevalda i politiken. Ålderssammansättningen i statliga myndighetsstyrelser och kommittéer bör breddas och formerna för rekrytering av och stöd till unga ledamöter utvecklas.

Skälen för regeringens bedömning: I kommunalvalet år 2002 utgjorde ungdomar mellan 18 och 21 år endast 1 procent av dem som valdes till kommunalfullmäktige. Andelen ledamöter under 30 år har minskat från 7 procent 1994 till 5,5 procent 2002. Det är av vikt för utvecklingen av det svenska folkstyret att unga människor ges möjlighet

att delta i det formella politiska livet på den kommunala och landstingskommunala, den nationella och den europeiska nivån. Regeringen avser därför att, i samverkan med Svenska Kommunförbundet, se över behovet av insatser för att åstadkomma en bredare ålderssammansättning med jämn könsfördelning i kommunala beslutsorgan. Regeringen avser också att bidra till att skapa kanaler för kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan unga förtroendevalda politiker.

Regeringen föreslog i den ekonomiska vårpropositionen för 2004 föreslagit en höjning med 25 miljoner kronor av partistödet enligt lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier. Syftet är att kompensera för den reella nivåsänkning som skett sedan stödet infördes. Regeringens avsikt med återställandet av nivån på partistödet var bland annat att tillgodose partiernas möjligheter att stödja skolningen av nya förtroendevalda inom de politiska ungdomsförbunden.

Ur rättvisesynpunkt är det viktigt att statsförvaltningen på ett rimligt sätt återspeglar befolkningen. Både forskning och erfarenhet tyder på att heterogena grupper generellt besitter mer omfattande kollektiv kompetens än grupper med mer homogen sammansättning. En heterogen sammansättning i beslutande organ medför ökad bredd av kunskaper och erfarenheter, vilket ger möjlighet att förbättra kvaliteten på besluten.

Den offentliga sektorn står dessutom inom en snar framtid inför utmaningen att klara av kompetensförsörjningen vid stora pensionsavgångar. Det faktum att mer än hälften av samtliga nuvarande ledamöter i kommittéer och myndighetsstyrelser kommer att ha uppnått pensionsåldern inom tio år skapar utmaningar som måste hanteras redan i dag. Även om många säkert fortsätter att vara aktiva även efter uppnådd pensionsålder, kommer en betydande del av den samlade kompetensen inom statlig myndighetsstyrning och utredningsväsende att försvinna. Det är därför angeläget att yngre människor skolas in i verksamheten i god tid innan dess, en uppgift som för kvalificerade uppdrag kan ta åtskilliga år.

Regeringen avser nu att vidta åtgärder för att öka representationen av yngre ledamöter i kommittéer och myndighetsstyrelser. Regeringen avser bland annat att se över hur formerna för rekrytering av och stöd till unga ledamöter kan utvecklas. Insatserna bör genomföras inom ramen för Regeringskansliets förvaltningsanslag.

12.6.2 Generationsanalyser

Regeringens bedömning: Kapacitet för att löpande kunna genomföra så kallade generationsanalyser bör byggas upp.

Skälen för regeringens bedömning: Politiska reformer kan påverka fördelningen av kostnader mellan generationer, och olika generationers betalningsförmåga. Omläggningen av pensionssystemet, avskaffandet av bostadssubventionerna och det reformerade studiemedelsystemet kan nämnas som exempel på genomförda reformer som kan påverka kostnadsfördelningen mellan generationerna.

I flera länder, däribland Danmark och USA, finns kapacitet att analysera generationsproblematik, bland annat genom så skallade generationsanalyser. I en generationsanalys beskrivs hur varje generation, via skatter

och avgifter, bidrar till den gemensamma sektorn samt hur stor del av de gemensamma resurserna som varje generation över livet tar del av. Det innebär att man kan analysera om det sker en omfördelning mellan olika generationer. I Sverige saknas sådana mer omfattande analyser. Ett skäl är att genomförandet av generationsanalyser är resurskrävande.

Det är betydelsefullt att genomföra generationsanalyser för att förbättra beslutsunderlagen för fördelningspolitiken generellt. Utgångspunkten för regeringens fördelningspolitik är både utjämning av inkomster och utjämning med hänsyn till olika livssituationer. Den direkta utjämningen av inkomster, ofta kallad vertikal utjämning, betyder att samhället genom olika skattesatser eller transfereringar omfördelar inkomster mellan individer med olika hög inkomst. Principen om utjämning med hänsyn till olika livssituationer eller principen om likvärdig behandling, ofta kallad horisontell utjämning, handlar om utjämning mellan olika grupper (som t.ex. de som har barn respektive de som inte har barn eller de som är sjuka respektive de som inte är det eller de som är omsorgsbehövande respektive de som inte är det).

I Sverige lämnar regeringen en fördelningspolitisk redogörelse i samband med Regeringens ekonomiska proposition. I den fördelningspolitiska redogörelsen till 2003 års ekonomiska vårproposition uppmärksammades att ungdomars relativa inkomstutveckling försämrats jämfört med andra grupper.

Samma slutsatser redovisas i betänkandet *Bokslut över välfärden* (SOU 2001:79) där ungdomars välfärdsutveckling analyseras. I utredningen konstateras att ungdomar ”var en av de samhällsgrupper vars levnadsförhållanden utvecklades mest negativt under 1990-talskrisen”. Även om ungdomar i vissa avseenden tillgodogjorde sig de förbättringar som skedde i slutet av årtiondet var livsvillkoren överlag fortfarande mer problematiska för de unga vid decenniets slutskede än vad de var 1990. Detta gäller i synnerhet ungdomars egen ekonomi och arbetsmarknadssituation. Ökad otrygghet framstår som en annan av decenniets mest framträdande konsekvenser för denna grupp.

För att hamna rätt i den fördelningspolitiska ambitionen är det emellertid viktigt att inte bara beakta utvecklingen under 1990-talet eller den vertikala och horisontella utjämningen utan också analysera omfördelningen mellan olika generationer, sett över hela livscykeln. Med bättre kunskap om den omfördelningen kan risken för systematisk och oönskad omfördelning av resurser mellan generationer reduceras. Det är också betydelsefullt att följa upp hur omfördelningen av resurser mellan kvinnor och män utvecklas i ett långt tidsperspektiv.

Regeringen ser starka skäl för att fördelningen av såväl välfärdens förmåner som olika finansieringslösningar för framtidens välfärd bedöms mot bakgrund av fördelningen mellan generationerna. Regeringen avser därför att bygga upp kapacitet för att löpande kunna genomföra generationsanalyser. Analyserna bör i möjligaste mån även belysa fördelningen av resurser mellan kvinnor och män. Insatserna bör finansieras inom ramen för Regeringskansliets förvaltningsanslag.

12.6.3 Metodutveckling för ungdomsperspektiv i beslut

Regeringens bedömning: Insatser bör initieras i syfte att utveckla och sprida metoder för att införliva ett ungdomsperspektiv i beredningen av ärenden inom statsförvaltningen.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns ett behov av ökad kunskap om hur ungdomar påverkas av offentliga beslut och om hur ungdomars synpunkter kan tas till vara. Konkreta verktyg som kan användas som stöd vid bedömningar av huruvida ett beslut kommer att ha inverkan på ungdomars livssituation bör tas fram. Myndigheter och departement bör erbjudas förslag på väl fungerande metoder för att hämta in synpunkter från ungdomar. Metoderna bör utformas med hänsyn till ungdomspolitikens mångfaldsperspektiv (se kap 6.1) och utformas så att de öppnar upp för ungdomar med olika förutsättningar och behov att delta. Regeringen avser att initiera ett utvecklingsarbete som leder till att sådana verktyg tas fram och erbjuds statsförvaltningen.

Insatserna bör finansieras inom ramen för Regeringskansliets förvaltningsanslag.

12.6.4 Ungdomars inflytande över ungdomspolitiken

Regeringens bedömning: Regelbundna forum för dialog med ungdomar och ungdomsorganisationer bör anordnas. Dessa forum bör kunna fungera som rådgivande organ till regeringen i frågor av särskild betydelse för ungdomars levnadsvillkor och för den nationella ungdomspolitiken.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen har sedan den förra ungdomspolitiska propositionen utvecklat metoder för dialog med ungdomar och ungdomsorganisationer. Breda dialogforum har arrangerats 1999, 2000 och 2001. Under 2003 anordnades tematiska dialogforum om arbetsmarknad, hälsa och utsatthet, fritid och ungdomarnas organisering samt internationellt samarbete på ungdomsområdet.

I arbetet med denna proposition har också en breddad synpunktsinsamling genomförts vid sidan av det normala remissförfarandet, i form av möjligheten att lämna synpunkter via Utbildningsdepartementets webbplats. Erfarenheterna från verksamheten är goda. Genom synpunktsinsamlingen har såväl enskilda ungdomar som ungdomsorganisationer givit värdefulla bidrag till regeringens arbete. För att möjliggöra ungdomars inflytande över och delaktighet i den nationella ungdomspolitikens innehållsmässiga utveckling avser regeringen att, vid sidan om arbetet för ungdomars deltagande i formella beslutande organ, återkommande arrangera forum för dialog med ungdomar. Formerna för forumen kommer att utvecklas i samråd med ungdomsorganisationerna.

Insatserna genomförs inom ramen för Regeringskansliets förvaltningsanslag.

12.6.5 Ett växande internationellt engagemang

Regeringens bedömning: Möjligheterna för ungdomar att engagera sig i internationellt samarbete bör förbättras. Ett ökat antal svenska ungdomar bör beredas möjlighet att arbeta i internationella organisationer. Ungdomar och ungdomars idéer bör beredas plats i det forum som skapas för dialog om global utveckling.

Skälen för regeringens bedömning: Genom internationellt samarbete utbyter svenska ungdomsorganisationer, liksom kommuner och den svenska regeringen, erfarenheter och goda exempel med andra länder. Det är angeläget att stödja en demokratisk samhällsutveckling i utvecklingsländerna via ett stärkt civilt samhälle, samt att skapa levande kontakter och relationer mellan det civila samhället i dessa länder och i Sverige. Här kan ungdomar göra mycket nytta. Regeringen skall därför höja sina ansträngningar för att öka antalet svenska ungdomar som arbetar i internationella organisationer.

Med de krav som kommer av en gränslös värld är det viktigt att möjliggöra för ungdomar att få internationella kontakter och erfarenheter. Möjligheterna till sådana kontakter skall vara tillgängliga för alla ungdomar, oavsett bakgrund och funktionshinder.

Ungdomar är engagerade i och vill påverka den globala utvecklingen. Det finns behov av ett forum där ungdomars åsikter och engagemang kan tas till vara. Regeringen avser att skapa ett forum för en levande och aktiv dialog om global utveckling där ungdomar och ungdomars idéer och prioriteringar har en självklar plats. Insatserna för fler ungdomar i internationella organisationer finansieras inom ramen för Regeringskansliets förvaltningsanslag och inom ramen för utgiftsområde 7 internationellt bistånd. Forumet för dialog om global utveckling finansieras inom ramen för utgiftsområde 7 internationellt bistånd.

12.7 Insatser för kultur och fritid för alla ungdomar

Kultur- och fritidsverksamheten skapar samhörighet, stärker ungdomars identitet och är samtidigt kraftfulla verktyg för demokratiskt deltagande och för rätten och möjligheten att uttrycka sig. Kultur, idrott och friluftsliv har en stor betydelse för ungdomars hälsa och välmående. Regeringen har nyligen avsatt 20 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden för en satsning för utveckling av barn- och ungdomskultur. Regeringens ambition är att sammanlagt 60 miljoner kronor skall avsättas för ändamålet. Medlen bör fördelas till projekt där ideella organisationer med verksamhet som riktar sig till och involverar barn och ungdomar ges möjligheter att själva eller tillsammans med olika kulturinstitutioner – lokala och centrala – utveckla barn och ungdomars kulturengagemang och eget skapande. Under de kommande åren avser regeringen därför att särskilt uppmärksamma möjligheterna till kultur och fritidsverksamheter för de ungdomar som av olika anledningar har sämre förutsättningar för

deltagande och eget skapande. Regeringen har vidare tillsatt en aktionsgrupp för barnkultur med uppdrag att ta initiativ till ett modellsamarbete med ett antal kommuner som etablerat förebildliga former för arbetet med barn och kultur.

Genomförandet av satsningen för ungdomsutbyten i EU:s östra gränsregion fortsätter, liksom det så kallade handslaget med idrottsrörelsen. Handslaget innebär att idrottsrörelsen under mandatperioden tillförs sammanlagt en miljard kronor från överskottet i AB Svenska Spel. Regeringen avser vidare att initiera nya, riktade insatser för ungdomar i riskmiljöer bland annat genom kvalitetsutveckling av kommunernas öppna fritidsverksamheter, genom stöd till framgångsrika socialpedagogiska verksamheter som bedrivs av ideella aktörer och genom analys av framtida kompetensbehov hos fritidsledare. Tillgången till drogfria lokaler för ungdomars fritids- och kulturverksamheter skall förbättras.

12.7.1 Förebyggande verksamheter i syfte att minska risken för ungdomar att hamna i kriminalitet, missbruk eller socialt utanförskap

Regeringens bedömning: Det behövs särskilda stöd och förebyggande insatser för ungdomar som riskerar att hamna i kriminalitet, missbruk eller socialt utanförskap. Regeringen avser därför att

- möjliggöra en förstärkning och kvalitetsutveckling av kommunernas öppna fritidsverksamhet i särskilt utsatta områden, samt att
- bidra till att utveckla dokumenterat framgångsrika verksamheter som bedrivs av ideella aktörer.

Skälen för regeringens bedömning: Kommunernas öppna fritidsverksamhet har en strategisk roll i arbetet med att främja ungdomars sociala utveckling. Antalet tonåringar kommer att öka de närmaste åren för att nå sin kulmen 2009 och 2010. Regeringen bedömer därför att det behövs ett särskilt stöd till kvalitetsutvecklingen inom kommunernas öppna fritidsverksamhet, i syfte att särskilt stärka de förebyggande och främjande insatserna för ungdomar som riskerar att hamna i socialt utanförskap. Ett sådant stöd kan också stimulera till samverkan och nätverksbyggande mellan olika instanser och grupper på lokal nivå. Ungdomsstyrelsen bör ges möjlighet att tillsammans med kommuner och myndigheter erbjuda de berörda kommunerna stöd till utvecklingsarbete av och kunskap om väl fungerande metoder. Utvecklingsarbetet bör också kunna stödjas med tidsbegränsade bidrag. Inom ramen för insatserna bör stöd kunna ges till samordnad kompetensutveckling för personer som arbetar med ungdomar i riskmiljöer på lokal nivå. För att kommunernas egen erfarenhet och kompetens på området skall tas till vara bör insatserna genomföras i nära samverkan med kommuner och Svenska Kommunförbundet.

Det finns ett stort antal framgångsrika projekt på nationell och lokal nivå som genomförts av ideella organisationer för ungdomar i riskmiljöer. Dessa har kunnat bedriva en bra verksamhet med goda effekter. Det finns behov av att ytterligare stödja dokumenterat framgångsrika verksamheter som bedrivs av ideella aktörer. Det finns också ett behov av att

göra samhällsekonomiska analyser av det förebyggande arbetet som bedrivs av kommuner, ideella organisationer och andra aktörer.

Ungdomsstyrelsen bör ges ett utvidgat uppdrag att genomföra åtgärderna för ungdomar i riskmiljöer. Verksamheter som når ungdomar i flera kommuner eller stadsdelar bör uppmärksammas i arbetet.

Regeringen aviserar i budgetpropositionen för 2005 att ovanstående verksamheter bör tillföras sammanlagt 110 miljoner kronor åren 2006 och 2007.

12.7.2 Stöd till drogfria ungdomslokaler

Regeringens bedömning: Ett särskilt stöd för utvecklingen av drogfria ungdomslokaler, främst i utsatta områden, bör inrättas.

Skälen för regeringens bedömning: Tillgången till lokaler för öppna verksamheter är av central vikt för att skapa infrastruktur för ungdomars deltagande och skapande på lokal nivå. Öppna verksamheter kan också spela en viktig roll i sociala och förebyggande arbete. Alkoholinförselutredningen föreslog i sitt delbetänkande *Var går gränsen?* (SOU 2004:86) att förutsättningarna för att utveckla alkoholfria mötesplatser för ungdomar i åldrarna 15–20 år bör utredas. Regeringen delar utredningens syn på betydelsen av alkohol- och drogfria mötesplatser för ungdomar och bedömer att ett stöd för utvecklingen av sådana mötesplatser bör införas. Det bör under 2006 och 2007 tillföras ett särskilt stöd till utvecklingen av drogfria ungdomslokaler. Stöd bör i första hand ges till lokaler där ungdomar själva är aktiva i utformningen och verksamheten, främst i socialt utsatta områden.

Regeringen aviserar i budgetpropositionen för 2005 att verksamheten bör tillföras sammanlagt 15 miljoner kronor åren 2006 och 2007.

12.7.3 En utvecklad ungdomsledarroll

Regeringens bedömning: Utbildningssystemets möjligheter att möta det framtida kompetensbehovet av fritidsledare och andra ungdomsledare inom fritidsområdet bör analyseras i samverkan med de olika aktörerna på området.

Ungdomsstyrelsens förslag: Ungdomsstyrelsen lyfter i *Ung 2003* fram att de personer som arbetar i ungdomsmiljöer och med ungdomars fritid har en relativt låg utbildningsnivå och att det oavsett utbildningsbakgrund finns bristande möjligheter till teoretisk vidareutbildning. Ungdomsstyrelsen föreslår därför att utbildningsbehovet för de som arbetar som ungdoms- och fritidsledare eller på annat sätt arbetar med ungdomar utanför skolan utreds närmare.

Skälen för regeringens bedömning: Fritidsledarna spelar en viktig roll för verksamheten vid fritidsgårdarna och också många gånger i skolorna och är därmed betydelsefulla i många ungdomars vardag och uppväxt. Kommunerna är den största arbetsgivaren för fritidsledare, men

fritidsledare finns även inom verksamheter hos studieförbund, kyrkliga organisationer och övrigt föreningsliv.

Fritidsledare och ungdomsledare utbildas vid drygt 25 folkhögskolor runt om i landet. Utbildningens inriktning varierar mellan skolorna beroende på huvudman och inriktning. Sedan fritidsledarutbildningen i nuvarande form växte fram under 1970-talet har ungefär 600 fritidsledare examinerats från folkhögskolorna varje år. Elevunderlaget för fritidsledarutbildningarna minskar dock, samtidigt som behovet av utbildade fritidsledare ökar såväl inom kommunal verksamhet som inom övriga sektorer. Detta kan befaras leda till brist på fritidsledare med relevant utbildning och kompetens.

Under 2003 inleddes en diskussion om framtidens fritidsledartjänster och deras förutsättningar, hinder och möjligheter. Initiativtagare till samtalen var Svenska Kommunförbundet och deltar gör representanter från bland annat folkhögskolornas fritidsledarutbildningar, intresseorganisationer och fackförbund. Arbetet syftar bland annat till att ge underlag för fortsatt utvecklingsarbete kring fritidsledar- och ungdomsledarrollen regionalt och lokalt i Sverige.

Regeringen anser att detta påbörjade utvecklingsarbete kring fritidsledarrollen och fritidsledarutbildningen är värdefullt. Regeringen avser att låta analysera hur utbildningssystemet kan möta det framtida kompetensbehovet av fritidsledare och andra former av ungdomsledare inom fritidsområdet. Ungdomsstyrelsen, berörda folkhögskolor och andra utbildningsanordnare, Svenska kommunförbundet och representanter för andra avnämargrupper bör vara viktiga samtalspartners i arbetet.

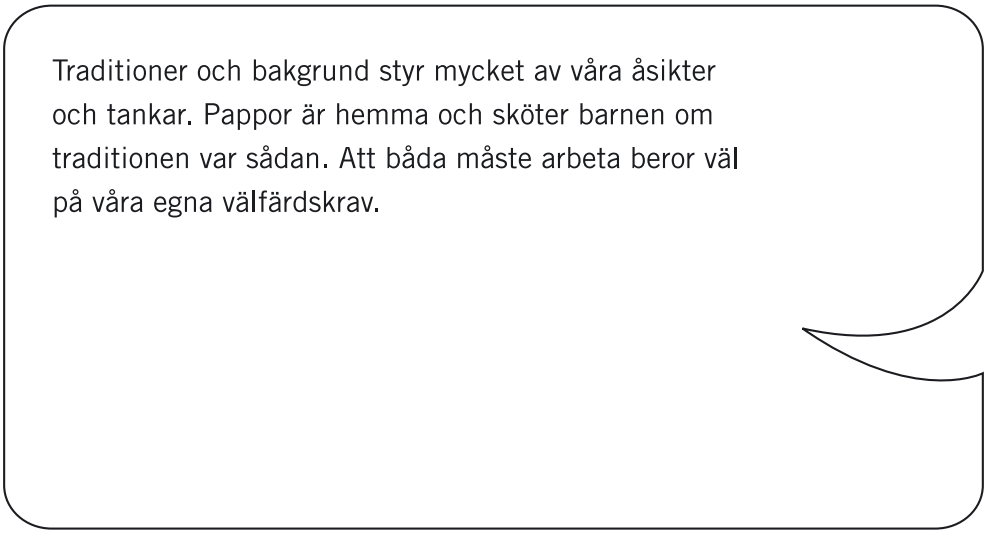

Källa: Tyck till på Utbildningsdepartementets webbplats 2003.

13 Redovisning av ungdomspolitiken åren 2000–2003

13.1 Redogörelse av ungdomspolitikens utveckling

År 1999 antog riksdagen regeringens proposition *På ungdomars villkor – Ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro* (prop. 1998/99:115, bet. 1999/2000:KrU4, rskr. 1999/2000:53) om övergripande mål och system för styrning, uppföljning och analys av den nationella ungdomspolitiken. Styrsystemet bestod av tre komponenter: Övergripande mål beslutade av riksdagen, delmål bestämda av regeringen samt goda exempel som utsågs av sektorsansvariga myndigheter. Riksdagen beslutade om tre övergripande mål för den nationella ungdomspolitiken:

- ungdomar skall ha goda förutsättningar att leva ett självständigt liv,
- ungdomar skall ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet, och att
- ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs.

De övergripande målen har konkretiserats av regeringen i delmål. I det senaste beslutet, den 5 december 2002, antog regeringen 32 sådana delmål (dnr. Ju2002/3367/U). Delmålen har följts upp årligen. De goda exempel, som också ingick i styrsystemet, var avsedda att illustrera konkret verksamhet som bidrar till att den nationella ungdomspolitikens mål förverkligas. Utgångspunkten för systemet har varit att den nationella ungdomspolitiken bör bedrivas sektorsövergripande.

Ungdomsstyrelsen har haft i uppdrag att under perioden 2000–2003 samordna uppföljning och analys av utvecklingen av delmålen för den nationella ungdomspolitiken. Detta har skett utifrån underlag från de 16 myndigheter som haft i uppdrag att följa upp enskilda delmål och att redovisa goda exempel. Uppföljningarna har redovisats i *Ung 2001* (Ungdomsstyrelsens utredningar 26), *Ung 2002 (Ungdomsstyrelsens skrifter 2002:5)*, *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6) och Ung 2004 (Ungdomsstyrelsens skrifter 2004:4). Ungdomsstyrelsen har även haft i uppdrag att för åren 2000–2002 genomföra en fördjupad analys av utvecklingen av ungdomars levnadsförhållanden i förhållande till målen för den nationella ungdomspolitiken och vid behov föreslå åtgärder. Denna fördjupade analys har redovisats i rapporten *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6) och utgör ett av underlagen för regeringens redovisning av utvecklingen inom den nationella ungdomspolitiken till riksdagen.

Ungdomspolitiken har under perioden 2000–2003 omfattat ett antal områden. Särskilt har ungdomars organisering varit ett prioriterat område. Regeringen har bland annat beslutat om en ny förordning om statsbidraget för ungdomsorganisationer i syfte att underlätta ungdomars egen organisering och för att skapa bättre möjligheter för mindre organisationer att få stöd. Regeringen har också drivit frågan om att ungdomars representation i offentliga organ skall öka, genom att verka för att andelen ungdomar i statliga kommittéer och styrelser samt i delegationer till internationella konferenser och andra möten ökar. Ungdomsstyrelsen

har haft i uppdrag att utveckla ungdomars tillgång till inflytandeforum på lokal nivå. Ungdomsstyrelsen har också haft i uppdrag att utveckla metoder för samverkan mellan kommuner och andra lokala aktörer i arbetet med utsatta ungdomar.

I vilken riktning ungdomars levnadsvillkor har utvecklats i förhållande till ungdomspolitikens delmål har varierat. Det är därför inte möjligt att ge ett entydigt svar om utvecklingen i förhållande till de tre övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken. Även om ungdomar i dag inte har direkt sämre förutsättningar att leva ett självständigt liv, inte sämre möjligheter till inflytande och delaktighet eller i mindre utsträckning tas till vara som en resurs än då de ungdomspolitiska huvudmålen slogs fast, så har villkoren sammantaget inte heller förbättrats på något entydigt sätt. Under den period som det nuvarande styrsystemet för den nationella ungdomspolitiken har varit i kraft har en diskussion förts i vilken utsträckning delmålen verkligen är goda indikatorer på måluppfyllelsen av de mer övergripande målen. Flera av delmålen har varit sådana att några betydande skillnader i utfallet inte kan förväntas förrän efter ett betydligt längre tidsperspektiv än fyra år. Uppföljningen och styrningen inom ungdomspolitiken har bidragit till såväl en bättre kunskap om ungdomars levnadsvillkor som ökade insatser för att förbättra livsvillkoren, men det finns utrymme att ytterligare utveckla politikområdet.

Nedan redovisar regeringen utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor och regeringens åtgärder för att förbättra ungdomars levnadsvillkor i förhållande till den nationella ungdomspolitikens övergripande mål. Redovisningen är uppdelad i fem sakområden. En fullständig redovisning av den nationella ungdomspolitikens delmål och utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor i förhållande till dem finns i Ungdomsstyrelsens fördjupade analys *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6). En sammanställning av delmålen som gällde 2003 finns i *bilaga 12.*

13.1.1 Lärande och personlig utveckling

Den tidigare ökningen av andelen elever som lämnar grundskolan utan behörighet till gymnasieskolans nationella program ser ut att ha brutits. Läsåret 2002/2003 steg andelen behöriga elever till 89,9 procent. Andelen behöriga elever ökade bland både pojkar och flickor samt både bland elever med utländsk och med svensk bakgrund. Skillnaden mellan könen minskade, men fortfarande är andelen behöriga flickor fler än andelen behöriga pojkar. Andelen elever som kan tas in på en gymnasieutbildning i enlighet med sitt förstahandsval har legat på cirka 80 procent under de senaste åren. Skillnaderna mellan olika gymnasieprogram har minskat något, men är fortfarande stora.

Andelen elever som lämnar gymnasieskolan med slutbetyg har ökat sakta under de senaste åren för att uppnå 82 procent under läsåret 2002/03. Andelen elever i gymnasieskolans årskurs 3 med lägst betyget godkänd i samtliga kurser har ökat från 60 till 63 procent mellan läsåren 1999/2000 och 2002/2003. Förbättrade studieresultat kan noteras både för kvinnor och män och för elever med såväl svensk som utländsk bakgrund. Studieresultaten är dock fortsatt bättre för kvinnor och elever med

svensk bakgrund än för män och elever med utländsk bakgrund. Skillnaderna har inte minskat under perioden. Andelen ungdomar som fullföljer gymnasiestudierna är relativt låg i Sverige i jämförelse med andra länder inom OECD. I våra nordiska grannländer fullföljer drygt 90 procent av alla ungdomar gymnasiestudierna.

Regeringens långsiktiga mål att hälften av en årskull skall ha påbörjat en högskoleutbildning vid 25 års ålder är på väg att förverkligas. Andelen ungdomar som hade påbörjat högre studier läsåret 1987/1988 var 23 procent medan andelen läsåret 2002/2003 hade ökat till 43 procent. För kvinnor har femtioprocentsmålet redan passerats, medan män ligger på cirka 38 procent. Skillnaderna mellan könen kan bland annat förklaras med att en stor andel av de traditionellt kvinnliga yrkesutbildningarna numera finns på högskolenivå, medan motsvarande traditionellt manliga utbildningar i hög utsträckning återfinns på gymnasial nivå. De regionala skillnaderna har minskat, men skillnaden mellan länen med högst övergångsfrekvens och de med lägst ligger fortfarande på cirka 13 procentenheter.

Skolornas användning av informationsteknologi i undervisningen har ökat kraftigt under de senaste åren. Den digitala klyftan, det vill säga skillnaderna i IT-användande mellan olika ungdomsgrupper, har minskat. Över 90 procent av gymnasieeleverna kommunicerar i dag med lärare och andra elever minst en gång varje månad via e-post och använder elektroniska former av information i sitt skolarbete.

Ungdomar är starkt representerade inom folkbildningens verksamhet, inte minst i kulturverksamheter. Av samliga deltagare i studiecirklar är 20 procent under 25 år. Detta motsvarar över 2,5 miljoner studietimmar om året.

Regeringens insatser på området

Ungdomars möjligheter till lärande och personlig utveckling är viktiga aspekter av möjligheten till självständighet och inflytande. Våren 2002 presenterade regeringen utvecklingsplanen *Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbete i förskola, skola och vuxenutbildning* (skr. 2001/02:188). I planen betonar regeringen vikten av ett förstärkt och systematiskt kvalitetsarbete i skolan. I kvalitetsprogrammet ingår bland annat åtgärder för ökad individanpassning och för att stärka rätten till information om elevens studieutveckling i grundskolan samt skärpta krav på kvalitetsredovisningarna. Statens Skolverk har fått en förändrad roll och en ny myndighet för skolutveckling har bildats. Myndighetens första och viktigaste utvecklingsuppdrag för de närmaste åren är att arbeta för att förbättra utbildningsvillkoren för barn och ungdomar i utsatta områden präglade av social och etnisk segregation.

Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2001 att ett särskilt statsbidrag till personalförstärkningar i skola och fritidshem skulle införas. Totalt beräknas 15 000 nya lärare och andra specialister kunna anställas i kommunerna. Skolverkets uppföljning av läsåret 2002/2003 visar att redan efter andra årets utbetalning har 8 500 fler heltidstjänster tillkommit inom skola och fritidshem jämfört med läsåret 2000/2001 då satsningen startade.

Det är viktigt att skolan och lärandet förändras i takt med informationssamhällets kunskapsbehov och arbetsmetoder. Sammanlagt 1 490 miljoner kronor har avsatts för en satsning på informationsteknologi i skolan. Satsningen IT i skolan (ITiS) genomfördes under 1999–2002. Målet med satsningen var att IT skall utgöra ett pedagogiskt redskap som bidrar till att utveckla undervisningen. Myndigheten för skolutveckling har nu ett övergripande uppdrag att ta tillvara erfarenheter från ITiS och utveckla användandet av IT i skolan. Regeringen beslutade 2003 att tillsätta en IT-politisk strategigrupp som skall vara rågivande till regeringen för att uppnå det IT-politiska målet *Ett informationssamhälle för alla*. Under den IT-politiska strategigruppen har en arbetsgrupp för frågor kring IT i skola och lärande tillsatts, som skall lämna förslag till användningen av IT i skola och lärande.

Elevers rätt till stöd i gymnasieskolan har förstärkts. Om en elev behöver särskilda stödåtgärder skall rektor se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. År 2001 infördes fler undervisningstimmar på samtliga program i gymnasieskolan.

Elever med funktionshinder bör ha samma möjligheter som andra barn och ungdomar att gå i skolan i närheten av hemmet. Attityder och bemötande, liksom en ökad specialpedagogisk baskompetens är av högsta vikt för detta. Ett genomgripande reformarbete har skett under de senaste åren för att uppnå dessa mål.

Under 1999–2001 hade Statens Skolverk och Statens Kulturrådet regeringens uppdrag att tillsammans stärka och vidareutveckla arbetet med kultur i skolan på nationell nivå. Uppdraget redovisades sommaren 2002. (Se vidare under kap. 3.1.5 Kultur och fritid, Regeringens insatser.)

Skollagskommittén som tillsattes 1999 hade bland annat som uppgift att föreslå förändringar för att stärka barns och ungdomars rättssäkerhet, skydd och trygghet i barnomsorgs- och skolverksamheten. Åtgärder för att stävja kränkande behandling pekas särskilt ut i direktiven. Kommitténs förslag presenterades i betänkandet *Skollag för kvalitet och likvärdighet* (SOU 2002:121). Förslaget till en ny skollag bereds för närvarnade inom Utbildningsdepartementet.

Gymnasiekommittén som tillsattes år 2000, föreslog i sitt betänkande *Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan* (SOU 2002:120) en vidareutveckling av dagens gymnasieskola. En modern gymnasieskola måste motverka negativ stress, fragmentisering och taktikval. I propositionen *Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan* (prop. 2003/04:140) föreslår regeringen förändringar i gymnasieskolan för att betona helhet, fördjupning och sammanhang. Fler måste fullfölja en gymnasieutbildning. De förändringar som föreslås, med bland annat ämnesbetyg och förstärkt kvalitet på yrkesutbildningarna och individuella program i gymnasieskolan, syftar till att modernisera och förändra utbildningen inom ramen för dagens programgymnasium.

Perioden 1997–2002 kännetecknas av en kraftig expansion av den grundläggande högskoleutbildningen. Medel för 85 000 platser tillfördes den högre utbildningen och antalet helårsstudenter inom grundutbildningen uppgick 2002 till närmare 290 000. För att motverka social och etnisk snedrekrytering har universitetens och högskolornas ansvar för att

uppnå en breddad rekrytering tydliggjorts i högskolelagen. Vidare har en delegation inrättats för att stimulera rekryteringsaktiviteter vid universitet och högskolor. 120 miljoner kronor har anvisats för detta ändamål under åren 2002–2004. För att kunna erbjuda fler människor med olika bakgrund utbildning samt för att göra utbildning mer tillgänglig startades *Sveriges nätuniversitet* år 2002. Nätuniversitetet består av de IT-stödda distansutbildningar, både kurser och program, som universitet och högskolor erbjuder.

Lärande och utveckling sker inte bara inom det formella utbildningssystemet utan även i olika informella pedagogiska situationer; i hemmet, i arbets- och föreningslivet, i studiecirklar och i social samvaro med andra människor. Regeringen har särskilt uppmärksammat betydelsen av att bedöma och validera kunskaper och erfarenheter förvärvade även utanför de formella utbildningssituationerna. För att främja kvalitet, legitimitet och likvärdighet för den enskilda medborgaren har en myndighet, Valideringsdelegationen, inrättats för att under 2004–2007 bedriva och stödja utveckling av metoder och verksamhetsformer för validering.

År 2003 tillsatte regeringen en utredning om deltagande i folkbildningen (Dir. 2003:6). Utredaren skall belysa folkbildningen ur icke-deltagarens perspektiv och försöka åskådliggöra vilka grupper som inte deltar i folkbildningen och skälen till det. Utredaren skall också undersöka de erfarenheter ungdomsorganisationer har av samarbete med studieförbunden. Utredningen lämnade betänkandet *”Vem får vara med? En belysning av folkbildningens relation till icke-deltagarna.”* (SOU 2004:51).

Internationella utbyten, volontärverksamhet och internationellt projektarbete utgör viktiga instrument för ickeformellt och informellt lärande samt personlig utveckling för ungdomar. Utvärderingen av EU-programmet *Ungdom* i Sverige visar att deltagande i internationella utbyten och volontärprogram starkt bidrar till känslan av delaktighet och vilja att påverka hos deltagarna, inte minst bland ungdomar som av sociala, ekonomiska eller kulturella skäl har sämre möjligheter till delaktighet i samhällslivet. Andelen beviljade projekt inom EU-programmet *Ungdom*, som riktas till ungdomar som vanligtvis inte deltar i internationella sammanhang, har ökat inom delprogrammet *Ungdomsutbyten*. Både Ungdomsstyrelsen och Internationella programkontoret för utbildningsområdet arbetar för att bredda deltagandet i internationella utbyten. Sammanlagt har under perioden 23 miljoner kronor också fördelats ur Allmänna arvsfonden till utbytes- och samverkansprojekt inom Europa samt i Östersjö- och Barentsregionerna.

13.1.2 Hälsa och utsatthet

Individens faktiska och upplevda hälsa påverkar i hög grad det egna livet, men också perspektiven på samhället och möjligheten till delaktighet. Ungdomar är inte heller i dessa avseenden någon homogen grupp, utan olika individer med olika förutsättningar.

Den fysiska hälsan är god i Sverige. När 15-åringarna i Sverige tillfrågas om hur de mår svarar en stor majoritet, både pojkar och flickor, att de mår mycket bra. Flickorna ger dock något mindre positiva svar om sin hälsa och trivsel. Detta framgår bland annat av den WHO-undersökning

om barns och ungdomars hälsa som genomförs i drygt 30 länder vart fjärde år. Enligt dessa studier är svenska ungdomar de som mår bäst. I den senaste av Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning om levnadsförhållanden (ULF), bedömer majoriteten av ungdomsgruppen mellan 16–24 år sitt allmänna hälsotillstånd som mycket gott eller gott (90 procent av männen och 85 procent av kvinnorna). Dessa resultat har i stort sett varit oförändrade de senaste åren. Både sjukligheten och dödligheten bland barn och ungdomar i Sverige är bland de lägsta i världen. Det finns dock en socialt betingad ojämlikhet i hälsa bland svenska barn och ungdomar.

Bilden är inte lika ljus inom alla områden. Psykisk ohälsa och psykosomatiska besvär så som ängslan, oro, ångest, sömnproblem och huvudvärk ökar i oroande omfattning, inte minst hos flickor. Andelen ungdomar som upplever lätt ängslan, oro eller ångest har tredubblats sedan 1988/89. Sömnbesvären har nära tredubblats bland äldre ungdomar mellan 16 och 24 år sedan 1988. Unga kvinnor rapporterar en kraftigare ökning av symptom än unga män. Särskilt unga kvinnor, är den grupp i samhället som uppvisar den största ökningen av självrapporterad psykisk ohälsa. Ätstörningar som ger upphov till sjukdomar som anorexi och bulimi är också ett allvarligt problem bland ungdomar och särskilt flickor och unga kvinnor. Andelen ungdomar som besöker psykiatrimottagningar och barn- och ungdomspsykiatrimottagningar har ökat under senare år, liksom utskrivningen av psykofarmaka till ungdomar.

Andelen överviktiga ungdomar ökar och allt fler tycks röra sig allt mindre i det vardagliga livet. Från 1971 till 1998 ökade andelen överviktiga mönstrande 18-åringar från 7 till 18 procent och andelen med fetma från 1 till nästan 4 procent. Övervikt är vanligare hos pojkar som bor på landsbygden och hos ungdomar som kommer från lågutbildade familjer. Även graden av fysisk aktivitet varierar i ungdomsgruppen. En stor andel ungdomar rör sig regelbundet, medan en liten grupp knappt rör sig alls. Denna fysiskt inaktiva grupp ökar oroväckande med övervikt som följd. Överviktiga ungdomar förblir också ofta överviktiga i vuxen ålder. Vuxna överviktiga anser sig vanligen ha sämre livskvalitet och löper ökad risk att dö för tidigt i diabetes och hjärtkärlsjukdomar.

Rökningen bland ungdomar har under 2000-talet minskat medan snusningen inte förändrats i någon större utsträckning. År 2003 uppgav 7 procent av pojkarna och 13 procent av flickorna i årskurs 9 att de rökte dagligen eller nästan dagligen. Snusvanorna är i stort sett oförändrade och andelen elever i årskurs 9 som uppger sig snusa låg under perioden på 24 procent bland pojkarna och 5 procent bland flickorna. Under hela perioden från början av 1970-talet har rökning varit vanligare bland flickor än bland pojkar i årskurs 9. Om man räknar in snus är den totala tobakskonsumtionen dock högre bland pojkar än bland flickor. De sociala skillnaderna i tobaksvanor är stora. Ungdomar som går eller avser att gå praktiskt inriktade gymnasieutbildningar använder tobak i högre grad än ungdomar med en mer teoretisk inriktning. Vissa studier tyder på att det i ungdomsgruppen till stor del är samma individer som provar på att såväl röka som att snusa.

Den ökning av alkoholkonsumtionen bland elever i årskurs 9 som har skett under 1990-talet ser för tillfället ut att ha brutits. År 2003 hade 70 procent av pojkarna och 75 procent av flickorna i årskurs 9 druckit alko-

hol, vilket är en minskning för andra året i rad. Även andelen högkonsumenter (de som dricker minst 10 liter alkohol under ett år) bland elever på årskurs nio har minskat till 10 procent bland pojkarna och 7 procent bland flickorna. År 2003 hade 40 procent av pojkarna och 32 procent av flickorna i årskurs 6 druckit alkohol. Skolundersökningarna i årskurs 9 kan jämföras med undersökningar som samfällt gjorts i en rad europeiska länder 1995 och 1999. Där framkommer att de svenska skolungdomarna har relativt låg konsumtionsvolym, men högre grad av berusningsdrickande. För både pojkar och flickor gäller att det finns en relativt stor grupp med både en oroväckande hög konsumtion och ökat berusningsdrickande. Konsumtionen är klart högre bland äldre än bland yngre ungdomar. Den högsta alkoholkonsumtionen finns i åldersgruppen 20–22 år.

I ett europeiskt perspektiv är narkotikabruket relativt lågt bland svenska skolungdomar. Narkotikaanvändningen har emellertid ökat bland eleverna i årskurs 9 sedan början av 1990-talet. Från en hittills lägsta nivå 1989, då 3 procent av pojkarna och flickorna hade prövat narkotika, har andelen successivt ökat till 10 procent för pojkarna och 9 procent för flickorna 2001. Denna trend bröts dock i den senaste skolundersökningen 2002 då andelen pojkar och flickor i årskurs 9 som använt narkotika var 8 procent. Det tunga missbruket har ökat bland de yngre åldersgrupperna och den narkotikarelaterade dödligheten har ökat i åldrarna 18–30 år. År 1994 angav 4 procent av åldersgruppen 18–30 år att de prövat narkotika någon gång, 2003 är motsvarande siffra 17 procent. En stor majoritet av ungdomarna är emot legalisering av narkotikabruk.

Sexuellt riskbeteende förefaller ha blivit vanligare bland ungdomar. Under den senaste sjuårsperioden har tonårsaborterna ökat med 50 procent, en viss minskning skedde emellertid under 2003. Förekomsten av sexuellt överförbara infektioner, framför allt klamydia, har ökat. Ökningen återfinns i alla åldersgrupper bland ungdomarna, men är störst bland de äldre ungdomarna.

Andelen ungdomar i årskurs 9 som utsattes för stöld, hot respektive grovt våld var relativt oförändrad från slutet av 1990-talet till början av 2000-talet. Utsatthet för stöldbrott är vanligare än utsatthet för våldsbrottslighet. År 2001 utsattes cirka 31 procent av ungdomarna för stöld, 10 procent för hot och 5 procent för grovt våld.

Både flickors och pojkars behov måste beaktas i det brottsförebyggande och brottsofferstödjande arbetet. I många brottskategorier är pojkar av allt att döma överrepresenterade som lagbrytare och brottsoffer, till exempel i fråga om våldsbrott och i den antalsmässigt mycket stora kategorin stöldbrott. Men när det till exempel gäller hot förefaller flickor att drabbas i lika stor utsträckning som pojkar. Det är också viktigt att uppmärksamma negativa utvecklingstendenser. En sådan tendens är att flickors utsatthet för våld tycks ha ökat.

Andelen som utsattes för stöld och våld var något större bland ungdomar med separerade föräldrar än bland dem som bodde med båda föräldrarna. Detsamma gäller för ungdomar med invandrarbakgrund jämfört med dem vars båda föräldrar är födda i Sverige. Utsattheten samvarierar på individnivå med alkoholvanor och problembeteenden som till exempel skolk. Utsattheten för såväl stöld som våld är högre för ungdomar mellan 16 och 24 år än för övriga befolkningen. Andelen ungdomar som blivit utsatta för brott har dock inte förändrats under 1990-talet.

Andelen niondeklassare som begått brott har minskat sedan år 1995. Brottsligheten har minskat något mer bland gynnade än bland mindre gynnade ungdomar. Det är dock relativt vanligt att niondeklassare någon gång begått någon typ av stöld som till exempel snatteri. Pojkar begår oftare brott än flickor.

Många ungdomar upplever otrygghet i skolmiljön, bland annat genom att de utsätts för mobbning. Statens Skolverk presenterade i november 2002 en kartläggning av hur eleverna upplever den sociala miljön i skolan (*Relationer i skolan - en utvecklande eller destruktiv kraft*. Skolverket, dnr 01-2001:2136) I undersökningen angav 3 procent att de upplever sig ha varit utsatta för mobbning under det senaste året. Fler än vart fjärde elev har upplevt sexuellt laddade verbala kränkningar. Vart fjärde elev med utländsk bakgrund har utsatts för verbala kränkningar kopplade till deras ursprung. Kartläggningen visar att 6 procent av eleverna upplever att de flera gånger eller ofta har blivit illa behandlade av en eller flera andra elever under det gångna året. 14 procent uppger att de ibland eller nästan alltid känner obehag eller oro för att gå till skolan och 5 procent uppger att de ibland eller nästan alltid är rädda i skolan. Andra undersökningar visar att det är något vanligare att flickor mobbas än pojkar. Det är betydligt vanligare att pojkar mobbar än att flickor gör det. Stress och otrygghet i skolan kan befaras vara orsaken till en del av ökningen av den självrapporterade psykiska ohälsan.

Ungdomars förutsättningar att ha en god hälsa och trygga levnadsförhållanden är olika och vissa grupper är mer utsatta än andra. Ohälsan är klart överrepresenterad bland ekonomiskt och socialt utsatta grupper. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1) visar att andelen ungdomar som är oroliga för sin hälsa har ökat och att ungdomar som är arbetslösa eller utrikes födda oroar sig mer för hälsan än andra.

Andelen ungdomar som rapporterar lägre livskvalitet än andra grupper är störst bland arbetslösa, bland dem i åldern 20–24 år och utrikes födda. Studier i Sverige och Norge tyder på att unga homo-, bisexuella samt transpersoner i genomsnitt upplever en sämre hälsosituation än andra ungdomar (S2003/5150/FH).

Regeringens insatser på området

Inom ett antal politikområden har åtgärder vidtagits för att förbättra både den fysiska och psykiska hälsan samt för att minska ungdomars och unga vuxnas utsatthet. Utgångspunkterna för regeringens folkhälsopolitik är en jämställd och jämlik folkhälsa. Målet är att utjämna skillnaderna i hälsa och särskilt att folkhälsan skall förbättras för de grupper i samhället som är mest eftersatta ur hälsosynpunkt. År 2002 antog riksdagen regeringens proposition *Mål för folkhälsan* (prop. 2002/03:35), i vilken ett av elva målområden handlar om att skapa trygga och goda uppväxtvillkor. Att skapa förutsättningar för en hälsa på lika villkor för hela befolkningen antogs samtidigt som det nationella övergripande målet för folkhälsopolitiken.

Den psykiatriska vården av barn och ungdomar utgör ett för regeringen prioriterat område. I den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården (prop. 1999/2000:149) klargörs bland annat att

insatserna för barn och ungdomar med psykisk ohälsa skall stärkas genom ett tidigt och adekvat stöd, genom samordnade insatser mellan barn- och vuxenpsykiatrin samt genom ett utvecklat vårdinnehåll. För att stimulera utvecklingen i enlighet med den nationella handlingsplanen har landsting och kommuner under åren 2001–2004 fått ett statligt tillskott på närmare 9 miljarder kronor. I Socialstyrelsens senaste redovisning av uppföljningen av handlingsplanen (årsrapport 2004), klargörs att landstingens satsningar inom psykiatrins område liksom tidigare i första hand riktas till barn och ungdomar. Däremot uppmärksammas enligt rapporten inte alltid ungdomar med psykisk ohälsa och samtidigt missbruk och inte heller nämns, förutom i något enstaka fall, vad vårdinnehållet för dessa ungdomar kan komma att innefatta. Samordningen av insatser mellan barn- och ungdomspsykiatrin och vuxenpsykiatrin har påbörjats i olika delar av landet, men är inte genomförd förutom på Gotland. Statens beredning för medicinsk utvärdering har fått i uppdrag att, i samråd med Socialstyrelsen, analysera och kartlägga kunskaperna om flickor med vissa psykiska störningar, särskilt avseende ADHD.

Regeringen tillsatte i mars 2001 en särskild kommitté för genomförandet av den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador (Dir. 2001:22). Kommittén skall fram till 2005 samordna insatserna på nationell nivå och i samspel med kommuner och landsting stimulera insatser på regional och lokal nivå. Kommittén svarar också för information och opinionsbildning på nationell nivå och genomför seminarier och konferensserier som syftar till att förankra innehållet i planen och att stimulera utvecklingen av olika verksamheter. Barn och ungdomar är en särskilt skyddsvärd grupp. Regeringen har därför lämnat förslag till ändringar i alkohollagen som, om de genomförs, bland annat innebär att det vid marknadsföring av alkoholdrycker är förbjudet att rikta sig till eller skildra barn och ungdomar under 25 år.

För att minska narkotikaanvändningen har regeringen tillsatt en nationell narkotikasamordnare som dels skall genomföra och följa upp regeringens narkotikahandlingsplan, dels skall samordna narkotikainsatserna på nationell nivå. Narkotikasamordnaren verkar genom *Mobilisering mot narkotika*, som har i uppdrag att initiera och samordna insatserna på nationell nivå.

Regeringen har tillsatt en utredning för att se över påföljdssystemet för unga lagöverträdare (Dir. 2002:95). Sedan juli 2002 finns en ramlag (2002:445) om medling med anledning av brott . På regeringens uppdrag ger Brottsförebyggande rådet (BRÅ) stöd på olika sätt för att stimulera medlingsverksamheten i hela landet. Det har även vidtagits åtgärder på lagstiftningsområdet för att underlätta situationen för ungdomar i rättsprocessen.

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) och rättegångsbalken har ändrats så att vårdnadshavare och socialtjänsten skall få information om när den unga personen är kallad till domstol.

Regeringen har sedan ett antal år tillbaka satsat på att förstärka och utveckla det brottsförebyggande arbetet, med utgångspunkt i det nationella brottsförebyggande programmet *Allas vårt ansvar*. I dag finns det lokala brottsförebyggande råd eller liknande samarbetsorgan i de flesta av landets kommuner. BRÅ arbetar kontinuerligt med olika projekt som

syftar till att utveckla metoder och kunskap om hur man kan förebygga brott av och mot ungdomar. Som ett komplement till kriminalstatistiken presenterar BRÅ vart annat år (sedan 1995) en undersökning; *Stöld, våld och droger bland ungdomar i årskurs nio*. BRÅ har också har utarbetat lärarhandledningen *Du och jag, rätt och fel* för årskurs 6–9 som tar upp frågor om brott och straff, rätt och fel, etik och moral. Vidare har myndigheten presenterat en idéskrift om föräldrastöd i teori och praktik, som främst vänder sig till lokala brottsförebyggande aktörer och andra som arbetar med föräldrastödjande verksamhet.

Det är också angeläget att uppmärksamma de barn och ungdomar som drabbas av brott. Regeringen har givit ett uppdrag till Socialstyrelsen att bedriva ett utvecklingsarbete till stöd för socialtjänsten i dess arbete med brottsoffer. Barn och ungdomar som utsätts för brott skall uppmärksammas särskilt i uppdraget. I uppdraget ingår bland annat en utvärdering av de stödcentrum för unga brottsoffer som nu bedrivs på ett antal platser i Sverige.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för ungdomar som riskerar så kallat hedersrelaterat våld, genom till exempel lagstiftning, insatser inom socialtjänst och skola samt inom Integrationsverkets verksamhet. För 2004–2006 avsätter regeringen 100 miljoner kronor för fortsatta insatser för dessa ungdomar som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld.

Sexualiseringen av det offentliga rummet har uppmärksammats av regeringen. Regeringen fattade i slutet av 2003 beslut om att initiera ett projekt om flickors självbild som skall pågå under hela år 2004. Syftet med projektet är att dels få till stånd en dialog med media, reklambranschen, annonsörer med flera om deras roll och ansvar när det gäller påverkan av barn och ungdomar, dels få igång en diskussion och ett engagemang bland flickor och pojkar om marknadskrafterna och hur de styr flickors och pojkars bild av sig själva och varandra. Även föräldrar är en viktig målgrupp. Vidare har Socialstyrelsen fått i uppdrag att närmare belysa de frågeställningar som finns när der gäller flickor som medvetet skadar sig själva samt att lämna förslag till åtgärder. En kartläggning av situationen i Sverige har redovisats och arbetet skall slutredovisas senast den 31 december 2004.

Statens folkhälsoinstitut fick i november 2003 i uppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen för homosexuella, bisexuella samt transpersoner. I uppdraget ingår att lämna förslag till åtgärder som kan förbättra hälsosituationen för dessa personer och skall bland annat fokusera på hälsan hos ungdomar och skillnader i hälsa och levnadsvillkor mellan könen.

Regeringen tillsatte hösten 2003 en arbetsgrupp med uppgift att beskriva och analysera situationen för barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer. Arbetsgruppen lämnade sin rapport *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41) i augusti 2004. Rapporten visar att visar att Sverige och de andra nordiska länderna har lägst andel ekonomiskt utsatta barn av alla OECD-länder. Det mesta tyder på att det fanns cirka 8 procent eller cirka 150 000 ekonomiskt utsatta barn i Sverige år 2002. Barn till ensamstående mammor och barn till utrikes födda föräldrar löper större risk än andra barn att bli ekonomiskt utsatta. Regeringen beslutade under hösten 2003 att tillsätta en arbetsgrupp som skall beskriva och analysera

levnadsförhållandena för barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer. Arbetsgruppen skall göra en samlad analys av situationen för dessa barn. Analysen skall beröra både den ekonomiska situationen och övriga levnadsförhållanden. Arbetsgruppen skall också identifiera de samhällsområden som är viktiga för regeringens fortsatta arbete med att minska andelen barn som lever i familjer med svag ekonomi.

År 2001 redovisade regeringen i propositionen *Hälsa, lärande och trygghet* (prop. 2001/02:14) sin bedömning av ramarna för elevhälsa som ett eget verksamhetsområde där skolhälsovård, elevvård och specialpedagogiska insatser ingår. Utgångspunkten är att lärande och hälsa påverkas av samma generella faktorer och att en god lärandemiljö också främjar hälsan.

Regeringen bedriver sedan december 1998 en nationell storstadspolitik i syfte att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare. Det storstadspolitiska arbetet bedrivs i samverkan mellan boende, stadsdel, kommun och stat. Storstadsarbetet präglas av ett underifrånperspektiv, gemensam målstyrning, långsiktighet och samverkan. Insatserna inom storstadsarbetet har påverkat utvecklingen positivt avseende ökad sysselsättning, minskat socialbidragstagande och stärkt valdeltagande i de 24 stadsdelarna som hittills omfattats av arbetet (skr. 2003/04:49).

1999 proklamerades som ett värdegrundsår för att lyfta fram värdegrundsfrågorna i förskolans, skolans och vuxenutbildningens arbete samt för att få igång debatt och diskussion om skolans uppdrag. Ett värdegrundsprojekt skapades inom Utbildningsdepartementet. Projektet, som pågick under perioden februari 1999 – mars 2000, hade i uppdrag att stödja och stimulera det lokala arbetet att omsätta värdegrunden i förskola, skola och vuxenutbildning i praktisk handling. Regeringen satsade under perioden 2000–2003 12 miljoner kronor på två nationella värdegrundscentra för att stödja och fördjupa skolornas arbete med värdegrundsfrågor och att göra kunskap och erfarenheter tillgängligare. De inventerade, dokumenterade och spred information om utvecklingsprojekt i skolor och kommuner samt om forskning. Regeringen har för 2001 anvisat medel för kompetensutveckling av rektorer och skolledare i bland annat värdegrunden. Rektorsutbildningen har under senare år kompletterats med en särskild kompetensutveckling om läroplanens värdegrund. I samband med att kursplanerna reviderades 1999 uppmärksammades särskilt värdegrunden. Detta framgår tydligt i kursplanen för samhällsorienterade ämnen i grundskolan. Inom kunskapsområdet skall också människosyn och språkbruk behandlas. I det samhällsorienterande perspektivet ingår också att orientera om olika uppfattningar, men självklart ta tydlig ställning mot sådana uppfattningar som innebär kränkningar av andra människor.

Att minska mobbningen och att skapa en trygg arbetsmiljö för ungdomar i skolan är viktiga frågor för regeringen. Regeringen tog därför initiativ till antimobbningsprojektet *Tillsammans* som genomfördes 2001–2002. Syftet var att uppmärksamma mobbningsfrågan, samla alla goda krafter och lyfta fram de olika arbetssätt som används ute på skolorna. Myndigheten för skolutveckling har nyligen redovisat regeringsuppdraget i stödmaterialet *Olikas lika värde* (U2003/4707/S). I skriften identifi-

eras vad som motverkar kränkande behandling och stärker arbetet med en god social miljö. Skolansvarsutredningen har som ett led i detta arbete nyligen presenterat sin utredning *Skolans ansvar för kränkning av elever* (SOU 2004:50). Förslaget innebär att kommunen eller annan som driver skolverksamhet blir skadeståndsskyldig mot elev som skolan diskriminerar på grund av kön, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Den nya lagen föreslås även omfatta elever som mobbas eller kränks av andra elever eller av skolans personal. Betänkandet bereds för närvarande inom Utbildningsdepartementet och en eventuell proposition kan tidigast lämnas till riksdagen under 2005.

I februari 2003 presenterade regeringen ett antal åtgärder som syftar till ökad fysisk aktivitet i skolan för barn och ungdomar. För att betona skolans ansvar att erbjuda daglig fysisk aktivitet inom ramen för skoldagen har regeringen infört ett tillägg i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan. Myndigheten för skolutveckling fick samtidigt i uppdrag att följa och stödja skolornas arbete med att genomföra läroplansförändringarna. För att nå målet om mer fysisk aktivitet i skolan och för att även få fler barn än de redan idrottsaktiva att röra på sig, behöver samarbetet mellan skolor och lokala idrottsföreningar utvecklas. Ett utvecklat samarbete mellan idrottsrörelsen och skolan är ett viktigt område som lyfts fram i regeringens *Handslag med svensk idrott för Sveriges barn och ungdomar* (Faktablad Ju 04.03). Detta handslag innebar att idrottsrörelsen tillförs sammanlagt en miljard kronor under mandatperioden från överskottet i AB Svenska Spel. Pengarna används för att stödja och uppmuntra idrottsföreningar och förbund att öppna dörrarna för fler, hålla tillbaka avgifterna, satsa mer på flickors idrottande, delta i kampen mot droger och intensifiera samarbetet med skolorna. Åtgärder vidtas bland annat för att erbjuda de barn och ungdomar, som i dag inte deltar i idrottsverksamhet, lustfyllda och hälsofrämjande aktiviteter. Vidare skapas förutsättningar för att flickor skall kunna utöva idrott på det sätt de själva önskar. Idrottsföreningar uppmuntras att i nära samarbete med skolorna utveckla metoder som lockar alla elever till fysisk aktivitet i olika former. Satsningarna inleddes under år 2003. Ett utvecklat samarbete mellan lokala idrottsföreningar och skolan är ett prioriterat område under det första året av handslaget. Regeringen har även inrättat ett nationellt centrum för idrott och hälsa som skall stödja skolornas arbete med att stimulera till ökad fysisk aktivitet.

Regeringen har dessutom givit Statens folkhälsoinstitut och Livsmedelsverket i uppdrag att ta fram underlag för en handlingsplan mot fetma och fysisk inaktivitet.

13.1.3 Inflytande och representation

Ungdomars verkliga möjlighet till delaktighet och inflytande utgör ett av den nationella ungdomspolitikens övergripande mål. Tron på att man som medborgare har möjlighet att påverka, att göra sin röst hörd och att bli lyssnad till är grundläggande för demokratin. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1) visar att ungdomars förtroende för politiker har ökat sedan den förra undersökningen 1997. Vidare visar undersökningen, i

motsats till vad som ofta sägs i den offentliga debatten, att ungdomar i allmänhet har ett tämligen traditionellt synsätt när det gäller vad som är effektivt för att påverka politiska beslut samt att ungdomsgruppen i detta avseende inte avviker i någon större omfattning från resten av befolkningen.

Deltagandet i allmänna val i Sverige har minskat sedan 1980-talet från 91,4 procent i riksdagsvalet 1982 till 81,2 procent i valet 2002. Valdeltagandet bland förstagångsväljare har under 1990-talet sjunkit från 80 procent vid 1991 års riksdagsval till 70,3 procent vid valet 2002. Unga män röstar i lägre grad än unga kvinnor och ungdomar födda utanför Sverige röstar i mindre utsträckning är ungdomar födda i Sverige. Synen på det demokratiska systemet, intresset för politik och tron på vilken roll man som individ kan spela skiljer sig inte så mycket åt mellan könen eller var i landet man bor. Däremot spelar socioekonomisk och kulturell bakgrund, hemförhållanden samt utbildningsbakgrund en viktig roll. En mycket oroande utveckling är att hälften av ungdomarna i Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie anser att de inte har någon möjlighet att göra sin röst hörd.

Sedan den förra ungdomspolitiska propositionen har antalet inflytandeforum för ungdomar, såsom ungdomsråd, ungdomsfullmäktige och ungdomsparlament på kommunal nivå ökat, vilket regeringen ser positivt på. Antalet kommuner, som i samarbete med kommunens ungdomar, har tagit fram kommunala ungdomspolitiska handlingsplaner eller liknande har också ökat något under perioden 2000–2002. Inflytandeforum utgör en viktig arena för delaktighet för de ungdomar som ännu inte uppnått rösträttsåldern och har blivit en vanligare plattform för ungdomars politiska deltagande. De kan emellertid inte vara ett alternativ till, eller kompensera för, ungdomars tillträde till och delaktighet i de formella beslutsrummen. Samtidigt som antalet inflytandeforum för ungdomar har ökat, har andelen ungdomar med förtroendeposter i våra demokratiskt valda församlingar minskat. De yngsta medborgarna är dåligt representerade bland de kommunala förtroendevalda. Under 1990-talet utgjorde personer mellan 18 och 29 år cirka 20 procent av valmanskåren, men endast 6 procent av de förtroendevalda i landets kommunfullmäktige. Ungdomars representation blir också allt lägre ju högre upp i makthierarkin man kommer.

De förtroendevalda blir allt äldre. Andelen ungdomar under 30 år i kommunfullmäktige minskade vid 2002 års val med en halv procentenhet. Andelen under 30 år har varit tämligen konstant sedan 1991 års val, samtidigt som förtroendevalda inom ålderskategorin 30–49 år har minskat betydligt. Den huvudsakliga vägen för att få tillträde till de politiska beslutsprocesserna är via de politiska partierna vars åldersstruktur visserligen varierar men generellt sett är hög. Att en majoritet av ungdomarna inte ser ett partimedlemskap som intressant kan vara ett resultat av de politiska partiernas svårigheter att kanalisera och ta till vara ungdomars engagemang. Detta betyder dock inte att de politiska partierna som institution skulle vara meningslösa för ungdomar. Ungdomar anser tvärtom att partiarbete är ett effektivt instrument för att påverka politiken.

Ålderssammansättningen i myndighetsstyrelser och statliga kommittéer har inte förändrats nämnvärt sedan mätningarna påbörjades i mitten av 1990-talet. År 2002 var endast en procent av ledamöterna under 30 år.

Nästan två tredjedelar av ledamöterna äldre än 60 år är män. Andelen kvinnor är större i de yngre åldersgrupperna, och bland ledamöter under 45-årsåldern är kvinnorna i majoritet.

Föreningslivet är en av de viktiga platser där ungdomar får erfarenhet av hur demokratin fungerar i praktiken, kan pröva sina åsikter och ta ansvar. De ungdomar som är föreningsaktiva har större intresse att aktivt delta i politiken än ungdomar utanför föreningslivet. Barn- och ungdomsdeltagandet i föreningslivet är högt i Sverige. Statistiska Centralbyråns rapport *Föreningslivet i Sverige* (SCB 2003, rapport 98) visar dock att andelen ungdomar minskade i föreningslivet i sin helhet under 1990-talet. Ungdomsstyrelsens mätningar av de ungdomsorganisationer som uppbär statsbidrag visar att utvecklingen har vänt uppåt när det gäller antalet nyetablerade ungdomsorganisationer och medlemstalen i de partipolitiska ungdomsförbunden. Tillkomsten av nya organisationer och nätverk har uppmärksammats under det senaste decenniet. Utvecklingen har underlättats bland annat genom utvecklingen av kommunikationsteknologin.

Ungdomar tillbringar en stor del av sin tid i skolan. Skolan har därför en viktig uppgift i att främja en positiv syn på demokrati, aktivt medborgarskap och demokratisk medvetenhet. Synen på möjligheterna till inflytande i skolan påverkar i förlängningen synen på demokratisk delaktighet i samhället. Andelen elever som upplever att de har inflytande i skolan har ökat under 1990-talet och en stor majoritet av eleverna hyser tilltro till demokratin i skolan. Det finns dock stora skillnader i uppfattat inflytande beroende på vilket program ungdomarna går på i gymnasieskolan. Det finns även en viss skillnad mellan könen. Flickor har större tilltro till skoldemokratin än pojkar. Elever på studieförberedande program har betydligt större tilltro till skoldemokratin än elever på pojkdominerade yrkesförberedande program.

Regeringens insatser på området

Under de fyra år som gått sedan den förra ungdomspolitiska propositionen antogs har regeringen genomfört ett flertal insatser för att främja och stärka ungdomars deltagande och inflytande i de demokratiska processerna. Regeringen har betonat vikten av att vara lyhörd för ungdomars behov och engagemang och nyttja den resurs ungdomar kompetenser utgör. Ungdomspolitikens målgrupp har därför varit både ungdomar och de aktörer som har avgörande roller i att möjliggöra ungdomars delaktighet och inflytande, till exempel skola och offentliga beslutade organ.

Ungdomar var den viktigaste målgruppen i regeringens långsiktiga utvecklingsprojekt för den svenska demokratin, *Tid för demokrati*. Projektet syftade till att, genom projektbidrag och olika typer av informationsinsatser, främja en ökad medborgerlig medvetenhet om och deltagande i den demokratiska processen och då särskilt i val. Ett ökat medborgerligt deltagande är också målet för de åtgärder som föreslogs i demokratipropositionen *Demokrati för det nya seklet* (prop. 2001/02:80). En möjlighet har införts för personer som är folkbokförda i en kommun att väcka ärenden i fullmäktige, så kallade medborgarförslag. Även barn och ungdomar skall ha rätt att väcka medborgarförslag, liksom utländska medborgare som ännu inte fått kommunal rösträtt.

I projektet *Skolval 2002* genomförde Ungdomsstyrelsen i samarbete med Skolverket, Valmyndigheten och Sveriges Elevråd SVEA med stöd från Justitiedepartementet en demokratikampanj riktad till elever och lärare, samt arrangerade skolval på landets samtliga högstadie- och gymnasieskolor. Drygt 250 000 ungdomar över hela landet deltog i skolvalet. Valdeltagandet var närmare 90 procent jämfört med 75 procent i skolvalet 1998. I samband med valet till Europaparlamentet 2004 genomförde regeringen en särskild satsning på förstagångsväljare för att uppmuntra dem att rösta i valet samt att öka deras kunskap och intresse för EU-politik i övrigt. Satsningen riktas till ungdomar såväl i tätort som på landsbygd och innefattade finansiellt stöd till ungdomsorganisationers arbete.

Ungdomsstyrelsen och Barnombudsmannen har viktiga uppgifter i att möjliggöra för ungdomar och barn att ha inflytande och delaktighet i samhällets olika beslutsprocesser. Ungdomsstyrelsen stödjer kommunerna i deras arbete för att utveckla av olika former av inflytandeforum för ungdomar. Barnombudsmannen har utarbetat vägledningar för myndigheter, kommuner och landsting kring hur de kan ha ett barnperspektiv i sitt arbete och verka för ett ökat barn- och ungdomsinflytande i beslutsprocesser.

En rad insatser har genomförts för att inom Regeringskansliet uppmärksamma frågan om bredare ålderssammansättning i myndighetsstyrelser och kommittéer samt för att underlätta rekryteringen av yngre ledamöter. Både barn- och ungdomspolitiken har verkat för att ungdomar skall delta i Sveriges officiella delegationer vid internationella konferenser och i internationella samarbetsforum. Sedan ett antal år deltar en representant från Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) i FN:s generalförsamlings möte. Tre ungdomar deltog också i FN:s barntoppmöte och en ungdomsrepresentant ingick i den svenska delegationen till FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg 2002. Inför toppmötet arrangerade Miljödepartementet en ungdomskonferens där 250 ungdomar från 109 länder samlades i syfte att diskutera och förbereda sig för toppmötet. Regeringen har också inrättat en rådgivande arbetsgrupp för internationella ungdomsfrågor, bestående av representanter från departement, myndigheter och ungdomsorganisationer som är aktiva inom fältet. Ungdomsrepresentanter deltar i Europarådssamarbetet, det nordiska samarbetet liksom i Barents- och Östersjösamarbetet på det ungdomspolitiska området. Inom ramen för det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet arrangerades vidare 2003 en större nordisk konferens, involvera.nu, med syftet att diskutera hur ungdomars inflytande och integration i samhället kan främjas.

Barn- och familjeministern har sedan några år tillbaka en referensgrupp bestående av ett 40-tal barn och ungdomar i åldrarna 13–18 år. I barnsäkerhetsdelegationen som tillsattes av regeringen i maj 2001 har ingått två ungdomar. Delegationen har också i sitt arbete haft en referensgrupp bestående av barn och unga under 18 år.

Inom den nationella ungdomspolitiken har regeringen arbetat aktivt för att möjliggöra ungdomars egna och självständiga organisering. En ny förordning om stöd till ungdomsorganisationer har antagits för att förenkla bidragsgrunderna, uppmuntra medlemsrekryteringen och underlätta bildandet av nya organisationer. Ungdomsorganisationernas lokala verksamhet har fått ett kraftigt ekonomiskt tillskott genom fördelning av delar

av överskottet från AB Svenska Spel. Möjligheter har skapats även för organisationer och verksamhetsformer som inte passar in i de regler som gäller för statsbidrag eller projektstöd från etablerade statliga bidragsgivare, fonder och stiftelser att få del av medlen. Under en treårsperiod med början 2001 fördelades sammanlagt 30 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden för utveckling av ungdomars möjlighet till egen organisering. Av dessa medel var två miljoner om året öronmärkta för att utveckla de politiska ungdomsförbundens demokratiarbete i skolan.

En särskild satsning för ungdomars engagemang och inflytande i Europa som inleddes 2000 har slutförts. Sammanfattningsvis fick 33 projekt bidrag ur Allmänna arvsfonden på sammanlagt 3,6 miljoner kronor. Inom ramen för regeringens internationella samarbete på ungdomsområdet har ungdomsorganisationernas internationella utbyten och samarbete givits hög prioritet.

Sammanlagt 6,3 miljoner kronor har under åren 2001–2003 fördelats ur Allmänna arvsfonden till projekt i föreningslivet som syftar till att stärka flickors villkor. Inom ramen för satsningen har skriften *Genvägar till jämställdhet* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:10) producerats. Skriften belyser metoder för jämställdhet i ungdomsverksamhet.

På utbildningsområdet utredde en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet under 2003 möjligheten till utökat barn-, elev- och föräldrainflytande i förskola, fritidshem, skola och vuxenutbildning. Ett antal förslag lämnas i departementsskrivelsen *Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning* (Ds 2003:46) som bland annat rör rätt till tidig information och samråd genom obligatoriska inflytanderåd, utökat ansvar för rektor samt att de lokala styrelserna med brukarmajoritet permanentas efter det att försöksverksamheten upphör 2007.

Studenternas rätt till inflytande över sin utbildning har stärkts. Detta har skett dels genom att högskolans ansvar att tillgodose kraven på studentinflytande har tydliggjorts, dels genom att studenterna har givits rätt att vara representerade i alla beslutande och beredande organ inom högskolan vars verksamhet har betydelse för utbildningen och studenternas situation.

Vidare har Myndigheten för skolutveckling på regeringens uppdrag utarbetat ett stödmaterial för skolans möjligheter att samverka med politiska partier, deras ungdomsförbund och andra samhällspolitiskt engagerade organisationer utifrån den demokratiska värdegrund som skall prägla hela skolans arbete. Myndigheten har tagit fram skriften *Politik i skolan* (U04:040) med syftet att stödja skolorna och främja en positiv utveckling av samverkan mellan skolan och politiska organisationer av olika slag.

För att stärka och stödja kommunernas och skolornas kunskap och kompetens inom jämställdhetsområdet har regeringen sedan 2002 avsatt medel för att utbilda pedagogiska resurspersoner i jämställdhet och genuskunskap. Utbildningen har bedrivits på uppdrag av Myndigheten för skolutveckling av de nationella värdegrundscentrumen vid Göteborgs och Umeå universitet. I regeringens regleringsbrev till Skolverket för år 2002 gavs uppdraget att satsa på insatser för att stärka flickors självförtroende och bland annat ge möjlighet till självförsvarsträning. Värdegrundscentrum vid Umeå Universitet och Centrum för värdegrundsstudier vid Göteborgs universitet fick i uppdrag att ansvara

för fördelningen på lokal nivå. Myndigheten för skolutveckling har på uppdrag av regeringen tagit fram stödmaterial för skolornas arbete med jämställdhet. *”Starkare än du tror”* (2003) behandlar frågor om patriarkalt förtryck och generationsmotsättningar. Det andra stödmaterialet *”Hur är det ställt? Tack ojämnt!”* ger en bakgrund till köns- och maktskillnader i skolan och i samhället samt ger exempel på hur skolor kan arbeta med jämställdhet.

En viktig del av regeringens arbete för ungdomsinflytande är att stödja ungdomars engagemang mot rasism, främlingsfientlighet, diskriminering, homofobi och andra fördomar. Arbetsgruppen *Arm i Arm – 4:e initiativet* avslutade vid halvårsskiftet 2004 arbetet med att utveckla ungdomsföreningars lokala verksamhet i frågorna och nästan 30 miljoner kronor har fördelats ur Allmänna arvsfonden till ungefär 50 projekt. Samtliga gymnasieelever i landet har bjudits in till en uppsatstävling om rasism, främlingsfientlighet, diskriminering och homofobi. Etthundra ungdomar har utbildats till ungdomsambassadörer mot rasism. Boken *Jalla! Nu klär vi granen – Möte med den muslimska kulturen* (UD-skrift 2002) togs fram på initiativ av Utrikesdepartementet och delades ut till samtliga elever på gymnasieskolans årskurs ett och två i landet. Enligt förordningen (2002:1058) om statligt stöd för verksamhet som bistår personer som vill lämna rasistiska organisationer och andra liknande grupper skall Integrationsverket ge stöd till verksamheter som bistår ungdomar som vill lämna angivna grupperingar. Verksamheten *Quick Response* som drivs av Röda Korsets ungdomsförbund får också statligt stöd för sitt arbete med att nyansera debatten i frågor som rör invandring, rasism och främlingsfientlighet. Detta görs genom att förse massmedier, opinionsbildare och organisationer med fakta och bakgrundsinformation när felaktiga eller stereotypa bilder och uppgifter sprids.

I skrivelsen *En svensk strategi för hållbar utveckling* (skr. 2003/04:129) som regeringen lämnade till riksdagen i april 2004 lyfts vikten av satsningar på barn och ungdomar fram. Barn- och ungdomspolitik för ett åldrande samhälle är en av de fyra strategiska framtidsfrågor som kommer att stå i fokus för regeringens politik för en hållbar utveckling under mandatperioden.

13.1.4 Egen försörjning

Möjligheter till en egen försörjning utgör en viktig faktor för ungdomars självständighet. De senaste decenniernas utveckling mot ett kunskapsbaserat samhälle har ändrat villkoren för ungdomars etablering i vuxenlivet. Ungdomar studerar längre och etableringsåldern på arbetsmarknaden, det vill säga den tidpunkt då 75 procent av en årskull förvärvsarbetar, har därmed skjutits högre upp åldrarna. År 1990 var etableringsåldern 21 år för män och 20 år för kvinnor. År 2000 var etableringsåldern 26 år för männen och 27 år för kvinnorna.

Ungdomars sysselsättning är konjunkturbunden. Ungdomar får arbete relativt sett snabbare än andra grupper vid högkonjunktur. Vid lågkonjunktur förlorar ungdomar sitt arbete snabbare. Andelen arbetslösa ökade i Sverige under 2003 och uppgick i genomsnitt till 5 procent av arbetskraften (217 033 personer) i hela befolkningen. Ökningen var större för

ungdomar än för andra grupper. Under varje månad var i genomsnitt 56 000 ungdomar mellan 18 och 24 år arbetslösa eller deltog i något arbetsmarknadspolitiskt program. Detta motsvarar 11,9 procent av hela åldersgruppen. Arbetslösheten var alltså dubbelt så hög i ungdomsgruppen jämfört med hela befolkningen mellan 16 och 64 år. Det försämrade arbetsmarknadsläget innebar även att långtidsarbetslösheten ökade. Ökningen var högst bland ungdomar och i genomsnitt 6 700 ungdomar var långtidsarbetslösa under 2003. Antalet ungdomar inskrivna på arbetsförmedlingen i minst två år har dock stabiliserats till omkring 1 000 personer under de senaste åren. Arbetslösheten är högre bland män än hos kvinnor. I åldersgruppen 16–24 år var arbetslösheten 11,3 procent bland män och nio procent bland kvinnor. I hela befolkningen var arbetslösheten bland män 5,3 procent medan den bland kvinnor var 4,4 procent.

De ungdomar som förvärvsarbetar har numera oftare osäkra anställningsformer och ofta tidsbegränsade anställningar. Det finns en betydande grupp ungdomar i åldern 16–24 år som varken studerar, arbetar eller söker arbete. Närmare 70 000 ungdomar mellan 16 och 24 år befann sig utanför arbetsmarknad eller utbildning 2001 (*Unga utanför*, SOU 2003:92). En stor del av dessa ungdomar återvänder till studier inom ett år och orsakerna till deras utanförskap har ofta frivilliga inslag. Det finns samtidigt omkring 27 000 ungdomar mellan 16 och 24 år som varit utanför studier eller arbete i två år eller mer. Dessa ungdomar har tydliga svårigheter på arbetsmarknaden och deras situation är inte i huvudsak resultatet av frivilliga och medvetna val. Många har inte fullföljt en gymnasieutbildning och en del saknar även fullständig grundskoleutbildning. Många gånger ligger också sociala problem, dåliga uppväxtförhållanden, mobbning och diskriminering bakom utanförskapet hos denna grupp. Könsskillnaderna i gruppen är små. Ungdomar som är födda i ett annat land än Sverige är överrepresenterade och det gäller särskilt för ungdomar som vistats i Sverige mindre än fem år. Ungdomar som tidigt hamnar utanför arbetsmarknaden är särskilt sårbara. Att inte kunna försörja sig själv och leva ett självständigt liv tär på självförtroendet och risken är stor att hamna i en ond cirkel där bristande motivation och mindre hopp om framtiden ytterligare försvårar möjligheten att få ett arbete.

Utbildning påverkar i hög grad möjligheterna till arbete såväl på kort som på lång sikt. Elever som avbryter sin gymnasieutbildning har påtagligt sämre utsikter att lyckas på arbetsmarknaden än de som fullföljt sin utbildning. Sysselsättningsgraden för elever som saknar en fullständig gymnasieutbildning är cirka 20 procentenheter lägre, inskrivningstiderna vid arbetsförmedlingen är 60 procent längre och löneinkomsterna cirka 30–40 procent lägre i jämförelse med de elever som fullföljt gymnasiet. Ungdomar som saknar gymnasieutbildning får också i större utsträckning än andra tillfälliga jobb, vilket innebär att arbetslöshetsperioderna blir fler och förankringen på arbetsmarknaden svagare. Att avhoppen från gymnasieskolan inte minskar är särskilt oroande. Det är bättre att elever med skolproblem går kvar i gymnasieskolan och får stöd för att nå så långt som möjligt än att de ger upp och avbryter gymnasiestudierna i förtid. För att motverka avhopp bör stödinsatserna på de nationella studievägarna intensifieras, så att en elev trots svårigheter kan fullfölja sin utbildning. En elev som överväger att avbryta sina studier skall således i

första hand erbjudas stöd på studievägen och i andra hand byte av studieväg, till exempel till ett individuellt program.

Andelen ungdomar i åldern 19–24 år som bor kvar i föräldrahemmet har ökat kraftigt de senaste årtiondena. Ungdomars tillgång till ett eget boende är i hög grad kopplat till deras ekonomiska förutsättningar. Ungdomars bostadssituation har under en längre tid försämrats och antalet kommuner med brist på lämpliga bostäder för ungdomar har ökat under 2001–2004. År 2004 hade 126 av landets 290 kommuner brist på sådana bostäder som ungdomar efterfrågar. Det är en ökning med 20 kommuner jämfört med 2001. I 63 av kommunerna råder brist på studentbostäder.

Behovet av ekonomiskt bistånd är större bland ungdomar än för äldre ålderskategorier, men minskar snabbare och är nu lägre än någon gång sedan 1990. De vanligaste hushållstyperna för unga biståndsmottagare är ensamstående män utan barn och ensamstående kvinnor med barn. Utrikes födda är starkt överrepresenterade bland biståndsmottagarna och minskningen i biståndsmottagande är också långsammare för ungdomar som inte är födda i västländer.

Ungdomar som är arbetslösa eller som har tillfälliga arbeten har i regel dessutom, beroende på tidigare låga och oregelbundna inkomster, låg sjukpenning och låg föräldrapenning.

Regeringens insatser på området

Regeringen har inom området ungdomars egen försörjning särskilt verkat för att minska arbetslösheten bland ungdomar. Vidare har stora satsningar gjorts för att höja kvaliteten i skolan, så att fler elever skall kunna gå ut gymnasieskolan med fullständiga betyg. Detta är en av de viktigaste förutsättningarna för etablering på arbetsmarknaden. Politiken är också inriktad på att förbättra möjligheterna för de ungdomar som av olika skäl har svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Mot bakgrund av den ökande bostadsbristen bland ungdomar har insatser vidtagits med syftet att öka tillgången till studentbostäder samt tillgången till bra och billigare bostäder.

Arbetslösa ungdomar i åldern 18–19 år kan ta del av *Kommunala ungdomsprogram* och långtidsarbetslösa ungdomar mellan 20–24 år kan ta del av *Ungdomsgarantin*. Ungdomar som har fyllt 20 år kan också delta i övriga arbetsmarknadspolitiska program. Särskilda ungdomsinsatser utgjorde omkring 45 procent av de program som ungdomar deltog i under åren 1998–2003.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) åtog sig att till och med den 31 augusti 2004 halvera långtidsarbetslösheten bland ungdomar till 3 630 personer. Detta mål uppfylldes vid halvårsskiftet 2004.

Regeringen har under 2003 och 2004 avsatt sammanlagt 20 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden till projekt som syftar till att bryta ungdomars utanförskap på arbetsmarknaden. Ungdomsstyrelsen, som förfogar över medlen, skall i sitt arbete prioritera projekt riktade till ungdomar med särskilt behov av stöd. Regeringens avsikt är att det under en treårsperiod bör tillföras sammanlagt 30 miljoner kronor för detta ändamål.

År 2003 tillsatte regeringen en utredare för att få en ökad kunskap om de ungdomar som varken studerar, förvärvsarbetar eller är anmälda som

arbetslösa och om de åtgärder som kan göras för att stödja denna grupp. Utredaren redovisade slutbetänkandet *Unga utanför* (SOU 2003:92) i november 2003. I kapitel 12.3 redovisar regeringen sina ställningstaganden med anledning av betänkandets förslag.

I det decentraliserade svenska skolsystemet är utrymmet stort för lokala beslut om hur undervisningen skall utformas och det finns goda möjligheter för skolor att arbeta på ett entreprenörskapsfrämjande sätt. I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) framhålls att det är viktigt att skolan medverkar till elevernas utveckling till aktiva, självständiga och trygga individer, som känner lust och nyfikenhet att lära, som kan utforska, lära och arbeta självständigt och i grupp och känner tillit till sin egen förmåga. För elever som närmar sig arbetslivsinträdet framhålls i läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) att eleverna skall få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar. Enligt målen skall varje elev kunna använda sina kunskaper för att lösa problem, reflektera över erfarenheter, tro på sin egen förmåga och kunna arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Allt detta är sådant som brukar förknippas med ett företagsamt förhållningssätt.

Enligt en attitydundersökning från Verket för Näringslivsutveckling (NUTEK) bland ungdomar mellan 18 och 30 år kan 71 procent av Sveriges unga kvinnor och män tänka sig att bli företagare, medan endast 29 procent svarar att de föredrar eget företagande framför att vara anställd. Få personer startar sedan i praktiken ett företag, vilket framgår av SCB:s arbetskraftsundersökningar. Bara 11 procent av samtliga sysselsatta i arbetsför ålder är företagare i Sverige. Om man endast ser till samtliga sysselsatta mellan 20 och 34 år är så få som 5 procent företagare.

NUTEK har under 2003 genomfört ett nationellt program för entreprenörskap med fokus på ungdomar och skola. I ett mer omfattande program för entreprenörskap, som NUTEK för närvarande utvecklar, har temat ungt entreprenörskap en central plats.

Ett tillfälligt investeringsbidrag som uppgår till totalt 2,5 miljarder kronor under en femårsperiod har införts för nybyggnad av bostäder som upplåts med hyresrätt i områden med bostadsbrist. För att ytterligare stimulera bostadsbyggandet infördes under 2003 en särskild investeringsstimulans (prop. 2002/03:98, bet. 2002/03:BoU9, rskr. 2002/03:215) för hyres- och studentbostäder vars uthyrningsbara lägenhetsyta inte överstiger 70 kvadratmeter. Syftet med de vidtagna åtgärderna är främst att främja byggande av mindre hyresbostäder i tillväxtregioner med bostadsbrist samt studentbostäder på orter med, eller i anslutning till, universitet eller högskola.

13.1.5 Kultur och fritid

Mönstren för delaktighet i kulturlivet är under förändring. Ungdomar är flitiga besökare på kulturevenemang och kulturinstitutioner. Det är i åldersgruppen 16 till 19 år som biblioteken har sina mest trogna besökare. Andelen ungdomar som besöker museer ligger relativt konstant på en hög nivå. Fler unga kvinnor än unga män deltar i alla former av besöksaktiviteter. De kommunala kultur- och musikskolorna redovisar en ökning av antalet elever. Utöver mer traditionella kulturaktiviteter går

ungdomars kulturengagemang mot mer individuella och flexibla former. Förutom dans, drama och bild kan även lajv (levande rollspel), modeskapande samt produktion av webbtidskrifter och fanzines (tidskrifter kring ett personligt intresse) vara uttryck för kulturella eller estetiska intressen.

Ideella aktörer har en mycket viktig roll som arrangörer av öppna kultur- och fritidsverksamheter för ungdomar. Som exempel kan nämnas att bara studieförbunden driver mer än 150 musikhus, 4 000 replokaler och 110 inspelningsstudior över hela landet. Hälften av alla ungdomar som deltar i studiecirklar gör detta i kulturella eller estetiska ämnen, vilket är en betydligt mycket högre andel än bland vuxna.

Idrotten är kanske den största fritidsaktiviteten i Sverige. Fler än fyra av fem tonåringar motionerar minst en gång i veckan. Drygt hälften av pojkarna och cirka 45 procent av flickorna är medlemmar i en idrottsförening. Fler än 20 000 idrottsföreningar anordnade sammanlagt drygt 6,5 miljoner bidragsberättigade sammankomster för barn och ungdomar mellan 7 och 25 år under 2001.

Kommunerna är viktiga för ungdomars kultur- och fritidsutövande. Kommunernas kostnader för kultur och fritidssektorn uppgår till ca 14 miljarder kronor om året. Drygt hälften av pengarna går till kultur och knappt hälften till fritid. Idrotts- och fritidsanläggningar är, trots en minskning med över 2 miljarder kronor sedan mitten av 1980-talet, fortfarande den största enskilda kostnadsposten, cirka 4,2 miljarder kronor om året. Fritidsgårdar och kommunala musik- och kulturskolor kostar drygt 1,3 miljarder kronor vardera om året. De kommunala kontantbidragen till barn- och ungdomsorganisationer utom idrotten uppskattas till storleksordningen 180–200 miljoner kronor per år. Kommunerna stödjer även dessa organisationer med subventionerade lokaler och anläggningar. Trots insatser för ökad jämställdhet får verksamheter med en hög andel pojkar bland deltagarna fortfarande en större del av stöden än flickdominerade aktiviteter.

Antalet fritidsgårdar har minskat något under 1990-talet. Under de senaste åren har dock antalet mötesplatser för äldre ungdomar ökat. I de 241 kommuner som svarade på Ungdomsstyrelsens enkät år 2003 fanns sammanlagt 1 548 mötesplatser för yngre (årskurs 7–9) ungdomar och 638 mötesplatser för äldre (gymnasiet eller äldre) ungdomar. Med mötesplats avsågs då lokaler med helt eller delvis offentligt finansierad öppen fritidsverksamhet, men inte idrottsanläggningar. I de allra flesta kommunerna hade ungdomar medverkat i utformandet av mötesplatserna och deras verksamhet.

Regeringens insatser på området

Goda möjligheter till delaktighet i kultur- och fritidsverksamheter och till eget kulturellt skapande är viktiga aspekter av möjligheten till inflytande och delaktighet. Ungdomar skall ges möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande. Barns och ungdomars rätt och möjlighet till deltagande i det kulturella och konstnärliga livet är en viktig fråga i den svenska kulturpolitiken.

En stor del av de offentligt finansierade kulturverksamheterna riktar sig till barn och ungdomar. Mer än en tredjedel av institutionsteatrarnas

utbud och mer än hälften av länsmusikorganisationernas föreställningar riktar sig till barn och ungdomar. Inom museernas och Riksutställningars verksamhet ryms också en mångfald insatser riktade direkt till barn och ungdomar. Som ett exempel kan nämnas att Riksutställningar under 2002 producerade hela arton utställningar för barn och ungdom.

Regeringen har under de senaste åren särskilt prioriterat insatser för barn och ungdomar på litteraturområdet. Nya statsbidrag har införts för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek samt för läsfrämjande verksamhet inom skola, bibliotek och ideella organisationer med målgruppen barn och ungdomar. Det nyligen instiftade litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne uppmärksammar vikten av barn- och ungdomslitteratur i Sverige och i hela världen. Målsättningen med den sänkta mervärdesskatten på böcker är att läsandet i alla grupper skall öka.

En särskild satsning för att stödja och stimulera skolutveckling med inriktning på kultur i skolan har genomförts under åren 1999–2001. Regeringen avsatte fem miljoner kronor per år för att stimulera utvecklingsarbete med kultur i skolan. Medlen fördelades på flera olika utvecklingsprojekt. Erfarenheterna från utvecklingsarbetet är i över lag goda men visar också dels att balansgången mellan att möta skolans uppdrag, kulturlivets ambitioner och elevernas vilja och intresse ibland är svår. Ytterligare en satsning som bör nämnas är statsbidraget för personalförstärkningar i skola och fritidshem. Genom satsningen har kommunerna kunnat rekrytera fler fritidspedagoger, fritidsledare och barnskötare till fritidshemmen.

Den nya mediekulturen gör inte ungdomar till enbart mottagare utan även till skapare. På filmområdet har regeringen givit ungdomar möjligheter till eget skapande med film och andra medier för rörliga bilder genom inrättande av ett särskilt stöd till regionala resurscentrum för film och video. Svenska filminstitutets stöd till skolbioverksamheten är ett annat exempel på en satsning på barns och ungdomars intresse för film.

I samband med den förra ungdomspolitiska propositionen fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att analysera utvecklingen av upplevelseindustrin och lämna förslag till insatser för att särskilt uppmuntra ungdomars initiativ på detta område. Särskild hänsyn skulle tas till att kvinnors och flickors initiativ får rättmätigt utrymme. Uppdraget har redovisats i *Att växa i rocken* (Ungdomsstyrelsens utredningsserie 25/01).

Enligt de gällande sändningstillstånden för de tre public serviceföretagen Sveriges Television AB, Sveriges Radio AB och Sveriges Utbildningsradio AB, skall programföretagen ägna ökad uppmärksamhet åt program för och med barn och ungdomar. De tre programföretagen producerar program i olika genrer riktade mot äldre barn och ungdomar. I Sveriges radios P3 har det bland annat under 2003 pågått en försöksverksamhet med nyhetssändningar riktade till en ung publik. Regeringen har i juni 2003 beslutat om tilläggsdirektiv till Rådet mot skadliga våldsskildringar (Våldsskildringsrådet), som har arbetat med att samordna verksamhet mot skadliga våldsskildringar sedan 1990. Tilläggsdirektiven, som bland annat har sin utgångspunkt i mediesektorns förändring, innebär att rådets uppdrag blir mer aktivt, utåtriktat och resultatinriktat. Rådet skall inrikta sin verksamhet på barns och ungdomars mediesituation med syftet att minska riskerna för skadlig mediepåverkan på barn och ungdomar (dir. 2003:75).

Ett så kallat nationellt uppdrag inom området ungdomskultur har skapats. Uppdraget för perioden 2003–2005 innehas av Drömmarnas Hus i Malmö, som har en lång erfarenhet av arbete för barns och ungdomars rätt till eget skapande. Målet med uppdraget är att sprida kunskaper och erfarenheter och därigenom inspirera till att liknande verksamheter startar på andra håll.

För att höja kvaliteten inom amatörkulturen och stimulera barns och ungdomars intresse för konst och kultur har ett statligt stöd för verksamhet med länskonstnärer införts. Länskonstnärerna skall sprida, stimulera och öka kunskapen om konst och kultur.

Mellan 1999 och 2002 har sammanlagt 35 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden ställts till Ungdomsstyrelsens förfogande dels för att stimulera ungdomars egna kulturverksamheter, dels för stöd till utveckling av nya lokala lösningar för ungdomars fritidsverksamheter. Medlen har fördelats till 177 utvecklingsprojekt i ungdomars egna organisationer. Mellan 1998 och 2002 fördelades också 13 miljoner kronor till 67 olika projekt som handlar om utveckling av lokaler för ungdomsverksamhet i föreningslivet.

De lokala stöden till studieförbund och föreningsverksamhet minskade med cirka 40 procent under 1990-talet, vilket har fått svåra konsekvenser för ideella aktörers möjligheter inom kultur- och fritidsområdet. Bortfallet har i någon mån dämpats av det växande överskottet från AB Svenska Spels värdeautomater, som fördelats till lokal ungdoms- och idrottsverksamhet.

13.1.6 Statligt stöd till den kommunala ungdomspolitiken

Regeringen pekade i den förra ungdomspolitiska propositionen på ett ökat behov av erfarenhetsutbyte och rådgivning på kommunal nivå. Regeringen bedömde då att Ungdomsstyrelsen skulle ges en förstärkt roll som kunskapsbank och resurs för utvecklingen av det lokala arbetet för ungdomars levnadsvillkor. Ungdomsstyrelsen har sedan dess haft ett flertal uppdrag med inriktningen att stödja utvecklingen av den kommunala ungdomspolitiken. Bland annat har myndigheten arbetat med stöd till utveckling av samverkan mellan flera olika kommunala förvaltningar eller mellan kommunen och andra sektorer i arbetet för ungdomar. Samverkan handlar till exempel om hur lärare, socialsekreterare, polis, föreningar och andra går samman för att skapa goda uppväxtvillkor för kommunens ungdomar. Mellan 1997 och 2001 arbetade femton kommuner tillsammans med Ungdomsstyrelsen för att utveckla samverkansformer mellan kommunen och föreningslivet. Syftet var att förbättra situationen för ungdomar i olika riskmiljöer. Kommunerna som deltog var Härnösand, Ronneby, Söderköping, Umeå, Båstad, Finspång, Staffanstorp, Växjö, Härryda, Lindesberg, Kungsbacka, Nynäshamn och Östersund samt Gamla Uppsala kommundel i Uppsala och Hammarby-Råby kommundel i Västerås.

Ungdomsstyrelsen har också stöttat kommuner i deras utveckling av metodik för att skaffa ökad kunskap om ungdomars levnadsvillkor, och för att omsätta kunskapen i mål och strategier. En viktig del i arbetet har varit stödet till utveckling av inflytandeforum för ungdomar och av ung-

domspolitiska handlingsplaner. År 2003 angav 157 kommuner och stadsdelar att de har bildat inflytandeforum för ungdomar. Samma år hade totalt 58 kommuner ett ungdomspolitiskt mål- och strategidokument. I 42 procent av kommunerna har ungdomar i hög grad varit involverade i utformningen av styrdokumenten. Nio kommuner har arbetat tillsammans med Ungdomsstyrelsen för att hitta metoder för att följa upp och utveckla den kommunala ungdomspolitiken. Kommunerna skall genom projektet öka sin kunskap om hur ungdomar har det, och utifrån denna kunskap utveckla sin ungdomspolitik. Kommunerna som deltagit i projektet under 2001–2003 är Båstad, Haparanda, Huddinge, Kristinehamn, Lycksele, Malmö, Motala, Västerås och Växjö.

För att stimulera en utveckling av den kommunala ungdomspolitiken och för att öka erfarenhetsutbytet mellan kommuner inrättades utmärkelsen *Årets ungdomskommun* 1996. Med utmärkelsen som delas ut av Ungdomsstyrelsen lyfts verksamheter fram där ungdomar ges möjlighet till självständighet och verkligt inflytande och där ungdomars kreativitet och resurser tas tillvara. Nomineringar kan göras av kommuner, ungdomsorganisationer och lokala inflytandeforum. Hittills har Gällivare, Jönköping, Skellefteå, Ludvika, Kalmar, Karlstad, Botkyrka och Robertsfors fått utmärkelsen.

Ungdomsstyrelsen samarbetar med sex ungdomspolitiska stödjepunkter på regional nivå. Stödjepunkterna är föreningar eller samverkansorgan och fungerar som specialister och pådrivare i utveckling av ungdomspolitik och ungdomsarbete. När Ungdomsstyrelsen valde stödjepunkterna hade man de ungdomspolitiska målen i fokus, nämligen att: Ungdomar skall ha verkliga möjligheter till inflytande och delaktighet samt känna att deras engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande tas tillvara som en resurs av samhället. Stödjepunkterna är:

- *Samverket* (Växjö) som är en ungdomspolitisk stödjepunkt med inriktning på inkluderingsfrågor. Samverket arbetar för att alla ungdomar skall få möjlighet att delta i samhället på sina egna villkor inom bland annat utbildning, fritidssysselsättningar och vägar till egenförsörjning. Samverket jobbar för att fler skall använda samverkan som metod i arbetet med ungdomar,
- *Utvecklingscenter Ungdom & Fritid* (Skellefteå) som är en stödjepunkt med inriktning på frågor om fritid som tillväxtfaktor och ungdomsledarskap. Utvecklingscentrumet arbetar med både offentliga och ideella aktörer. Deras särskilda kunskap som stödjepunkt handlar om ungdomsledarskapet och att se fritid som en tillväxtfaktor i regionen,
- *Kumulus* (Kalmar) som utvecklar den internationella dimensionen i ungdomspolitiken. Kumulus skall arbeta med internationalisering utifrån den lokala ungdomspolitiken. Kalmar kommun har sedan 1990-talets början ett väl utbyggt internationellt arbete och ett stort kontaktnät i framför allt Östersjöregionen. Kumulus bygger också på länets gemensamma arbete och erfarenheter av de så kallade Ungdomsparlamenten som arrangerats vartannat år sedan 1996. Förutom dessa två plattformer för stödjepunkten vill Kumulus också ta tillvara och knyta andra krafter i ungdomspolitiken tätare till kommun och Regionförbund,

- *Kulturförökarna* (Nacka) som är en ungdomspolitisk stödjepunkt med inriktning på kulturfrågor. Kulturförökarnas vision är att förorterna skall ha de bästa möjligheterna till kultur. Eftersom förorterna är nya samhällen finns det stora behov av gemenskap, traditioner, identitet och stolthet för att utvecklas. Stiftelsen Kulturförökarna har startats av Rinkeby Folkets Hus, Drömmarnas Hus i Rosengård, föreningen Pannhuset i Biskopsgården och Boo Folkets Hus i Orminge. Kulturförökarna skall förmedla kunskap och inspiration med hjälp av ett ”Förortståg” och en turnerande utställning. Man bygger också upp en nättidning och en förortsportal för kommunikation med och mellan förorterna,
- *Communicare* (Värmland) är en stödjepunkt som jobbar med frågor om ungt entreprenörskap. Communicare vill arbeta för ett stimulerande klimat för entreprenörskap och för att motivera ungdomars egen handlingskraft. Att ungdomar leder ungdomar med eget ansvar och egna befogenheter är en viktig tanke. Communicare vill ha positiva framtidsbilder för ungdomar och medverka till att skapa utbildningsprogram som genomsyras av entreprenörskap. Communicare är en ideell ungdomsorganisation och verkar regionalt och lokalt med 11 lokalkontor i Värmland, samt
- *Astrid Lindgrens Hembygd* (Eksjö) är en stödjepunkt för utveckling i landsbygd. Visionen för stödjepunktens arbete är ”jag hade en god uppväxt”. I arbetet inom Astrid Lindgrens hembygd är de fyra kommunerna Vimmerby, Eksjö, Hultsfred och Oskarshamn verksamma tillsammans med bland annat ideella föreningar och aktörer som Rock City i Hultsfred, Ungt resurscentrum i Eksjö samt Utvecklingscentrum för barn- och ungdomskultur på Växjö universitet.

13.1.7 Den nationella ungdomspolitiken i det internationella samarbetet

Politik för ungdomar skapas på flera olika nivåer i samhället, lokalt, nationellt och internationellt. Det ömsesidiga förhållandet mellan politiska beslut på nationell respektive internationell nivå har blivit tydligare i och med globaliseringen och Sveriges medlemskap i den Europeiska unionen. Den nationella ungdomspolitiken påverkas av det internationella ungdomspolitiska samarbetet. Därmed har det också blivit viktigt för den nationella ungdomspolitiken att påverka det internationella samarbetet. Det internationella samarbetet på ungdomsområdet har intensifierats och vidgats sedan den förra ungdomspolitiska propositionen.

Ungdomspolitiken i Europa skiljer sig åt på många sätt mellan länderna. Såväl politiska och ekonomiska strukturer som historiska och kulturella skillnader skapar olika förhållningssätt till ungdomspolitikens roll. Det dominerande synsättet på ungdomar är i många länder huvudsakligen problem- och riskorienterat. Sverige har i detta sammanhang spelat en viktig roll för att bredda synsättet så att ungdomspolitiken också lyfter fram ungdomar som resurs och verkar för att ungdomar skall kunna leva självständiga liv och ha inflytande. Sverige har också varit en drivande kraft i att utveckla tillämpningen av ett tvärsektoriellt förhållningssätt i ungdomspolitiken.

Att ungdomar är och skall ses som en resurs i politiska processer har också i övrigt kännetecknat Sveriges engagemang internationellt. Bland annat har regeringen hållit rådslag med ungdomar inför internationella beslut. Ungdomsorganisationer och ungdomsrepresentanter har också deltagit i arbetsgrupper och officiella delegationer.

Det internationella samarbetet har inneburit stora fördelar för ungdomspolitiken i Sverige. Samarbetet möjliggör en helhetssyn på ungdomars situation och villkor och ger därmed större möjligheter att fatta välgrundade beslut i den nationella ungdomspolitiken. Det internationella samarbetet möjliggör också utbyte mellan ungdomar från olika länder.

EU

Den rättsliga grunden för samarbetet på ungdomsområdet inom Europeiska unionen (EU) är artikel 149 i EG-fördraget. Europeiska unionens samarbete på ungdomsområdet har genomgått en betydande utveckling sedan den förra ungdomspolitiska propositionen. Från att tidigare främst stödja ungdomsutbyten och utveckla möjligheterna för volontärtjänst för ungdomar, har en helhetssyn formats på ungdomars situation inom EU.

År 2001 lade EU-kommissionen fram vitboken *Nya insatser för Europas ungdom* (KOM (2001) 681 slutlig). Ett antal resolutioner och uttalanden har också antagits under de senaste åren. Dessa har berört frågor som ungdomars deltagande, volontärverksamhet, social integration, idrott, ungdomar som resurs och kampen mot rasism på Internet. De två sistnämnda dokumenten antogs under Sveriges ordförandeskap i EU våren 2001.

Uppföljningen av vitboken *Nya insatser för Europas ungdom* är sedan 2001 en pågående process hos kommissionen, Europeiska unionens råd (rådet), och medlemsländerna. Ett ramverk för ett utökat samarbete mellan medlemsländerna genom den så kallade öppna samordningsmetoden antogs av rådet i maj 2002. Ramverket innehåller bland annat förslag om samarbete på fyra prioriterade områden: delaktighet, information, volontärsverksamhet och bättre kunskap om ungdomar. I november 2003 antog rådet gemensamma mål för områdena delaktighet och information. Arbetet med gemensamma mål inom de två nästföljande prioriterade områdena, volontärverksamhet och bättre kunskap om ungdomar, pågår.

Utöver det mer övergripande samarbetet utgör stödet för olika typer av ungdomsutbyten inom ramen för programmet Ungdom en viktig del av ungdomspolitiken inom EU. Den utvärdering som gjordes 2003 av svenska ungdomars erfarenheter av programmet visar på mycket goda resultat, exempelvis att deltagarnas vilja att påverka samhället och att känslan av delaktighet har ökat. Ungdomar och ungdomsgrupper som vanligen inte deltar i internationella sammanhang har prioriterats vid fördelning av stöd inom ramen för programmet. Andelen medel som riktar sig till dessa grupper har ökat under 2003.

Europarådets styrkommitté för ungdomsfrågor har som övergripande uppgift att främja samarbete mellan regeringar på ungdomsområdet. Kommittén tillhandahåller också ett ramverk för att jämföra olika länders ungdomspolitik, för erfarenhetsutbyte och för att upprätta gemensamma riktlinjer och överenskommelser på det ungdomspolitiska området. Den senast antagna konventionen rör volontärer och deras verksamhet. Vid den sjätte ungdomsministerkonferensen i Thessaloniki i november 2002 antog Europarådet riktlinjer för ungdomsområdet för 2003–2005.

Samarbetet i styrkommittén sker enligt den så kallade co-managementprincipen, som innebär att regeringarnas respektive ungdomsorganisationernas representanter fattar gemensamma beslut om budget, arbetsprogram och styrdokument.

Europarådet spelar en viktig roll i bidragsgivning och utbildning för ungdomsorganisationer. Sverige har under senare år varit representerat i olika arbetsgrupper om ungdomars inflytande och deltagande och aktivt medborgarskap samt i en arbetsgrupp för att utveckla en europeisk ungdomspolitik.

Hösten 1999 genomförde Europarådet, efter förfrågan från den svenska regeringen, en utvärdering av svensk ungdomspolitik, vilken resulterade i mycket positiva omdömen. Europarådets expertgrupp pekade dock på behovet av en bättre definition av inflytande och delaktighet. Enligt expertgruppen skulle detta kunna öka ungdomars verkliga inflytande. Expertgruppen ansåg även att det fanns ett behov av att göra glesbygdsområden mer attraktiva för ungdomar, exempelvis genom ökat stöd för ungdomsutbyten med andra länder, särskilt de baltiska länderna. Regeringen har under perioden 1999–2003 arbetat intensivt med att utveckla nya metoder för att öka ungdomars verkliga inflytande i enlighet med inflytandemålet i den förra ungdomspolitiska propositionen. Beträffande glesbygdsproblematiken har regeringen initierat flera nationella och internationella satsningar. Några exempel är forskningsrapporten *Ung i utkant – aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden* och de ekonomiska satsningarna på ungdomssamarbete i Barents- och Östersjöregionen samt Österled.

Förenta nationerna (FN)

FN:s generalförsamling utnämnde året 1985 som det internationella ungdomsåret. Tio år senare antogs en internationell strategi *The World Youth Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond.* Handlingsprogrammet innehåller ramar och praktiska riktlinjer för nationell verksamhet och för stöd för att förbättra ungdomars situation. Övergripande teman är deltagande, utveckling och fred. Generalsekreterarens rapport *World Youth Report 2003* presenterades i februari 2003 vid den 41:a sessionen i Kommissionen för social utveckling. Rapporten föreslog att ytterligare fem prioriterade områden skulle läggas till handlingsprogrammet.

FN:s generalförsamling behandlar med regelbundenhet resolutioner om ungdomars situation. Generalförsamlingens 58:e möte 2003 antog en

resolution som bland annat innebär att ett särskilt möte om ungdomsfrågor anordnas i samband med generalförsamlingen 2005.

Sverige bidrar till finansieringen av ett internationellt nätverk för ungdomssysselsättning, *Youth Employment Network*, som tillkom på initiativ av FN:s generalsekreterare i samband med Millenniemötet.

Nordiska ministerrådet

Sverige är aktiv i Nordiska ministerrådets kommitté för barn- och ungdomsfrågor, *Nordiska ungdomskommittén* (NUK) sedan dess bildande i början av 1970-talet. NUK arbetar enligt den så kallade co-managementprincipen vilket innebär representanter från så väl regeringen som ungdomsorganisationerna. Samarbetet styrs av den tvärsektoriella handlingsplanen *Norden in i ett nytt årtusende, tvärsektoriell handlingsplan för barn- och ungdomspolitiskt samarbete 2001–2005*, som antogs 2001 och innebär förstärkt fokus på frågornas tvärsektoriella karaktär. Sex områden prioriteras: barns och ungdomars deltagande och inflytande, barns och ungdomars egna kulturyttringar och stärkande av en nordisk identitet, ungdomars rätt till självständighet, jämlikhet mellan generationer, kön och regioner, främjande av en uthållig utveckling, tolerans och mångfald samt fokus på särskilt utsatta barn och ungdomar.

Under det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2003 verkade Sverige för att handlingsplanen och ett tvärsektoriellt förhållningssätt till ungdomsfrågor skulle få ett starkt genomslag inom alla berörda samarbetssektorer inom Nordiska ministerrådet. Vidare prioriterades särskilt frågor rörande ungdomars integration och inflytande i samhällslivet. Bland annat arrangerades en nordisk konferens för 450 deltagare på temat ungdomars integration och inflytande i ett mångkulturellt Norden. Under det svenska ordförandeskapet initierade också Nordiska ungdomskommittén mångfaldsprojektet *Etnorden,* som syftar till att öka deltagandet från invandrarorganisationer och etniska minoritetsorganisationer i det nordiska ungdomssamarbetet.

Under sitt ordförandeskap bidrog Sverige även till att förbättra och effektivisera kommitténs bidragsgivning till barn- och ungdomsorganisationer samt den funktion för koordinering av nordisk ungdomsforskning, som kommittén finansierar.

Sverige har varit initiativtagare till en process för att stärka samarbetet och samordningen mellan de samarbetsstrukturer som är aktiva på ungdomsområdet i norra Europa. I detta syfte anordnade Sverige 2003 ett möte mellan representanter från olika ungdomssamarbetsstrukturer och forum på både regerings- och ungdomsorganisationsnivå i norra Europa.

Barentsrådet

Barentsrådet bildades 1993 för att stödja och främja det regionala samarbetet främst i de nordligaste delarna av Sverige, Finland, Norge och nordvästra Ryssland. Sedan 1999 samarbetar medlemsländerna på ungdomsområdet. Under Sveriges ordförandeskap i rådet (mars 2001–oktober 2003) i maj 2001 arrangerades en ungdomsministerkonferens i

Tromsö, Norge. Rådet antog där en handlingsplan som sedan dess utgör grunden för samarbetet inom ungdomsområdet. Samarbetet syftar till att stärka ungdomars roll i utvecklingen av ett demokratiskt samhälle genom att främja ungdomsutbyten, utveckla ungdomsnätverk och uppmärksamma ungdomars situation i Barentsregionen genom bland annat forskning.

Som ett led i genomförandet av handlingsplanen inrättades en samordningsfunktion för ungdomssamarbetet i regionen, Barents Youth Cooperation Office (BYCO), i Murmansk, Ryssland i december 2002. BYCO samfinansieras av regeringarna i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Dess uppdrag är att ge råd, information och stöd till ungdomsorganisationer, myndigheter och andra organisationer aktiva inom ungdomsområdet för att stimulera och främja ungdomssamarbete i regionen.

Under perioden 1998–2003 har regeringen satsat 14 miljoner kronor för stöd till ungdomars utbytes- och samarbetsprojekt i Barents- och Östersjöregionerna. Satsningen har givit mycket goda resultat i form av uppbyggda nätverk och utökat ungdomssamarbete, inte minst med nordvästra Ryssland. Mot bakgrund av de positiva resultaten av satsningen och av att unionens östra gräns skjuts österut i samband med EU:s utvidgning, har regeringen beslutat att fortsätta projektet under en treårsperiod. Satsningen innebär ekonomiskt stöd och rådgivning till projekt som, genom ungdomsutbyten i EU:s östra gränsregion, syftar till att stärka ungdomars delaktighet och inflytande i samhället samt till att utveckla den interkulturella förståelsen och toleransen hos ungdomar. I samband med förlängningen har satsningen vidgats till att omfatta även utbyten med Ryssland, Vitryssland och Ukraina.

Vid Barentsrådets tioårsjubileum i januari 2003 antog statsministrarna en deklaration i vilken vikten av ungdomssamarbetet i regionen lyftes fram. De uttalade även sitt fortsatta stöd för samarbetet.

Östersjöstaternas råd

Ända sedan ett ungdomspolitiskt samarbete i Östersjöregionen inleddes 1996 har Sverige deltagit aktivt. Den första handlingsplanen för samarbetet antogs vid en ungdomsministerkonferens i Visby 1998. En andra kompletterande handlingsplan antogs vid en ministerkonferens i Vilnius 2002. Östersjösamarbetet syftar bland annat till att förbättra ungdomars livskvalitet och utveckla en gemensam regional identitet samt en ökad förståelse för gemensamt kulturellt arv och för kulturella skillnader.

För att samordna arbetet och för att stärka ungdomsorganisationernas samarbete inom regionen, finansierar alla medlemsstater i Östersjöstaternas råd gemensamt ett center för information och rådgivning. Centret ligger i Kiel i Tyskland.

Statscheferna för de länder som ingår i Östersjöstaternas råd antog 2002 slutsatser i vilka ett fortsatt stöd för ungdomssamarbetet i Östersjöregionen uppmuntras. Vid Östersjötoppmötet i juni 2004 uppmanade statsministrarna på nytt till förstärkt ungdomsarbete inom Östersjöregionen.

14 Ikraftträdande

Den lag om ändring i skollagen (1985:1100) som föreslås bör träda i kraft den 1 juli 2005.

15 Ekonomiska konsekvenser

15.1 Insatser inom politikområdet

Anslaget 29:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet* behöver förstärkas med en miljon kronor från och med 2005. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2005 att förstärkningen finansieras genom att en miljon kronor överförs från anslaget 25:15 *Bidrag till viss verksamhet inom vuxenutbildningen.*

Ungdomsstyrelsens insatser för att utveckla kommunernas arbete med ungdomspolitik kan fortsätta att utvecklas utan att detta behöver leda till ökade kostnader på statsbudgeten.

Regeringens förslag i denna proposition innebär att det ungdomspolitiska styr- och uppföljningssystemet inordnas i den mål- och politikområdesstruktur som regeringen redan tillämpar. Det nya systemet kommer därför inte att medföra några nya arbetsuppgifter för myndigheterna och innebär därför inte ökade kostnader på statsbudgeten.

Förslagen innebär inte heller några nya åtaganden för kommuner och landsting.

Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppgift att under 2006 och 2007 genomföra riktade insatser för sammanlagt 125 miljoner kronor till förebyggande verksamhet för ungdomar i riskmiljöer samt för stöd till drogfria ungdomslokaler i utsatta områden.

15.2 Förslag inom andra politikområden till åtgärder för att stärka den nationella ungdomspolitiken

Lagförslaget om ett förtydligande av att kommunerna skall hålla sig informerade om hur ungdomar i åldern 16–19 år är sysselsatta innebär inte något utökat ansvar för kommunerna. Lagförslaget innebär därför inte några kostnadsökningar, för vilka kommunerna skall kompenseras.

I denna proposition presenteras insatser som syftar till förbättringar av ungdomars levnadsförhållanden inom en rad olika utgiftsområden (UO). Insatserna finns inom UO 4 Rättsväsendet, UO 7 Internationellt bistånd, UO 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, UO 13 Arbetsmarknad, UO 16 Utbildning och universitetsforskning, UO 18 Bostadspolitik samt UO 24 Näringsliv.

Insatserna finansieras i huvudsak genom omprioriteringar inom befintliga budgetramar för respektive utgiftsområde, respektive inom ramen för Regeringskansliets förvaltningsanslag.

Insatserna inom UO 16, avseende förstärkta satsningar på skolor i socialt utsatta och segregerade områden (225 mnkr), finansieras genom omprioriteringar från andra utgiftsområden på statsbudgeten. Kommu-

nerna tillförs från och med 2006 årligen 450 miljoner kronor inom ramen för det generella statsbidraget för att täcka kostnader för att stärka gymnasieskolans individuella program.

16 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

1 kap. 18 §

Förslaget innebär ett förtydligande av hemkommunens skyldighet att kontinuerligt hålla sig informerad om vad ungdomar i kommunen är sysselsatta med. Kommunens syfte med inhämtandet av informationen skall vara att erbjuda dem lämplig individuell åtgärd. Härmed avses sådan verksamhet för vilken kommunen svarar, till exempel gymnasieskola eller socialtjänst. Begreppet hemkommun definieras i 1 kap. 15 § skollagen.

Av andra stycket i bestämmelsen framgår att skyldigheten inte omfattar de ungdomar som genomför eller har fullföljt utbildning på nationella eller specialutformade program i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning.

I bestämmelsens tredje stycke bemyndigas regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att föreskriva om den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att kommunen skall kunna genomföra denna skyldighet.

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.5.

Sammanfattning av Ungdomsstyrelsens fördjupade analys av den nationella ungdomspolitiken Ung 2003

Regeringen gav 2002 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av utvecklingen av ungdomars levnadsförhållanden i förhållande till målen för den nationella ungdomspolitiken. Uppdraget redovisades den 31 maj 2003 i rapporten *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6, U2003/2372/UNG). Den fördjupade analysen består av en redovisning av utvecklingen för de ungdomspolitiska delmålen för 2000–2003, en redovisning av goda exempel samt en fördjupad analys av ungdomspolitikens utfall i förhållande till politikområdets tre övergripande mål. Ungdomsstyrelsen föreslår också nya övergripande mål samt ett förnyat styr- och uppföljningssystem för ungdomspolitiken. Nedan följer en översikt av analysen.

En samlad bild av måluppfyllelsen

Ungdomsstyrelsen bedömer att svenska ungdomar, i jämförelse med ungdomar i många andra länder, har goda förutsättningar att leva ett självständigt liv och goda möjligheter till inflytande och delaktighet. De tas också till vara som en resurs inom många områden. Ungdomsstyrelsen anser ändå att det inte går att ge ett entydigt svar om hur väl de tre övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken uppfyllts. Då måluppfyllelsen följs upp genom de 32 delmålen framträder en splittrad bild av den senaste tidens utveckling av ungdomars levnadsvillkor. Sammantaget har Ungdomsstyrelsen identifierat 33 utvecklingstendenser för 29 av delmålen. Av dessa är 13 positiva, elva negativa och nio i princip oförändrade. Ungdomsstyrelsen kan inte uttala sig om utvecklingen för fyra delmål då en kvantifiering inte har varit möjlig. För de övergripande självständighets- respektive inflytandemålen finns det delmål med såväl positiv som negativ utveckling. Däremot saknas delmål med en positiv utveckling under det övergripande resursmålet.

Ungdomsstyrelsen bedömer att ungdomars levnadsvillkor i sin helhet inte kan sägas ha utvecklats enligt riksdagens och regeringens intentioner. Även om ungdomar i dag inte har sämre förutsättningar att leva ett självständigt liv, mindre möjligheter till inflytande och delaktighet eller tas till vara som en resurs i mindre utsträckning, har villkoren inte heller förbättrats på något entydigt sätt sedan den nationella ungdomspolitiken introducerades. Ungdomsstyrelsen ifrågasätter dock i vilken utsträckning delmålen de facto fungerar som indikatorer på måluppfyllelsen av de mer övergripande målen

Analys av det nuvarande målstyrningssystemet

Ungdomsstyrelsen anser att relationen mellan den nationella ungdomspolitikens målstyrningssystem och den sektorsspecifika mål- och resultatstyrningen inom andra politikområden är oklar och att målens funktion är otydlig. Myndigheten menar att frågan om hur den nationella ungdomspolitiken skall förhålla sig till den ordinarie mål och resultatstyr-

ningen inom andra politikområden inte har ägnats någon djupare analys i underlagsdokumenten. De beskrivningar som finns är delvis motstridiga. Ibland beskrivs målstyrningen inom ungdomspolitiken som en *integrerad del av den ordinarie mål- och resultatstyrningen* i staten. Delmålen anges då primärt syfta till att direkt styra enskilda myndigheters insatser. I andra fall beskrivs den nationella ungdomspolitiken som *ett kompletterande system* utöver den ordinarie mål- och resultatstyrningen, med huvudsyftet att följa upp indikatorer på utvecklingen av ungas levnadsvillkor. Denna kunskap skall då utgöra ett kompletterande beslutsunderlag i den direkta myndighetsstyrningen.

Delmålen har därmed inte heller kunnat utformas utifrån en genomtänkt och enhetlig modell. Vissa delmål fokuserar på myndigheters verksamheter, andra är fokuserade på ungdomars levnadsvillkor. Möjligheten att kvantifiera och följa upp delmålen varierar. Regeringens beslut om revideringar av delmålen under perioden har inneburit att de i större utsträckning nu än tidigare är uttryckta som effektmål. Ungdomsstyrelsens samlade bedömning är att de ungdomspolitiska delmålen i huvudsak avspeglar mål och prioriteringar inom enskilda sektorsområden som fanns redan innan delmålen beslutades. Systemet har bidragit till att skapa en samlad bild av ungdomars villkor och till att kunskap om ungdomars villkor kunnat förmedlas mellan olika politikområden. Däremot har systemet endast i begränsad omfattning bidragit till att generera ny kunskap i betydelsen att ny statistik har utvecklats eller att nya undersökningar har genomförts.

Ungdomsstyrelsens förslag till ny modell

Ungdomsstyrelsen bedömer att systemet behöver revideras i flera avseenden för att förbättra dess ändamålsenlighet. Myndighetens förslag till framtida modell syftar till att tydliggöra och definiera rollen för den sektorsövergripande nationella ungdomspolitiken i förhållande till den sektorsspecifika styrningen av åtgärder inom andra politiområden. Ungdomsstyrelsens förslag utgår vidare från att det inom ramen för den statliga verksamhet som berörs av ungdomspolitiken bör finnas tre olika processer.

Verksamhetsstyrningen av myndigheter som arbetar med frågor som berör ungdomar bör i huvudsak ske inom ramen för den reguljära mål- och resultatstyrningen i staten. Frågor om mål och resurser för respektive myndighets arbete hanteras därmed inom respektive politikområde. Ungdomsministern och dennes tjänstemannaorganisation skall bevaka att styrningen av enskilda myndigheter och verksamheter är i linje med och främjar uppfyllelsen av de ungdomspolitiska målen.

Uppföljning av ungdomars levnadsvillkor bör ske sektorsövergripande inom målområden. Uppföljningen bör syfta till att ge ny och politiskt relevant kunskap om utvecklingen av ungas villkor i förhållande till de samlade målen för den nationella ungdomspolitiken. Ytterligare syfte bör vara att stimulera samarbete och kunskapsdelning i ungdomsfrågor mellan myndigheter. Resultaten skall därefter redovisas och fungera som underlag inför den sektorsspecifika verksamhetsstyrningen.

En samlad utvärdering av den nationella ungdomspolitiken genom analys av sambanden mellan mål, insatser och utfall bör ske med åter-

kommande längre tidsintervall. Syftet bör vara att granska och värdera den förda politiken och dess resultat och därigenom ge ett underlag inför omprövningar av mål och medel för såväl verksamhetsstyrning av myndigheter som uppföljning av ungas levnadsvillkor.

En målstruktur med nya mål och målområden

Ungdomsstyrelsen föreslår ett övergripande inriktningsmål och två uppföljningsbara mål för den nationella ungdomspolitiken. Inriktningsmålet anger en grundläggande attityd som bör genomsyra offentlig verksamhet: Ungdomar är och skall ses som en positiv resurs i samhällsutvecklingen. De två uppföljningsbara målen bör fokusera på goda levnadsvillkor eller välfärd för alla ungdomar samt på att unga skall ges makt att påverka samhället och sin livssituation.

Ungdomsstyrelsen föreslår att nuvarande 32 delmål ersätts med fem målområden: utbildning, ekonomi, hälsa/utsatthet, fritid och politik. Målområdena skall utgöra grundläggande kategorier för analys av de ungdomspolitiska målen om välfärd och makt. Beslut om mål och målområden bör fattas av riksdagen.

Ungdomspolitiken berör såväl övergången från barn till ungdom som övergången från ungdom till vuxen. För att bättre kunna följa upp utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor vid var och en av dessa övergångar föreslår Ungdomsstyrelsen att ungas välfärd och makt analyseras separat för åldersgruppen under 18 år (ungdom) och gruppen över 18 år (unga vuxna). Ungdomspolitiken bör enligt Ungdomsstyrelsens förslag i större utsträckning än i dag omfatta uppföljning och analys av särskilt utsatta ungdomars välfärd och makt samt frågor om ungas inflytande över sin egen vardag och livssituation.

Regeringen beslutar om delmål, indikatorer och uppföljningsuppdrag

Ungdomsstyrelsen föreslår att regeringen inom ramen för varje målområde bör besluta om lämpliga delmål, det vill säga specifika delområden eller aspekter av ungas välfärd och makt som skall följas upp. Regeringen bör också besluta om vilken myndighet som ansvarar för uppföljningen av respektive delmål. Utifrån regeringens beslut om delmål bör Ungdomsstyrelsen sedan, i samråd med de uppföljningsansvariga myndigheterna, föreslå lämpliga indikatorer för uppföljningen.

Årlig uppföljning med tematisk fördjupning

Ungdomsstyrelsen föreslår att den årliga uppföljningen skall bestå av två delar: en översiktlig redovisning av indikatorer för samtliga delmål för alla målområden och en tematisk fördjupning inom något av målområdena. Uppföljningen bör samordnas av Ungdomsstyrelsen. Den tematiska fördjupningen bör göras gemensamt av ett begränsat antal myndigheter verksamma inom målområdet. Dess primära syfte är att analysera utvecklingen av ungdomars välfärd och makt inom målområdet. Fördjupningen skall också innefatta analys av samhällets insatser inom området samt förslag till nya insatser. Ungdomsstyrelsen bör ansvara för övergri-

pande analyser och slutsatser och redovisa dessa till regeringen. Inom ramen för den tematiska uppföljningen bör Ungdomsstyrelsen också kunna bidra med metodstöd till övriga involverade myndigheter om hur ett ungdomsperspektiv kan anläggas inom deras verksamhetsområden.

Den översiktliga redovisningen av indikatorer inom samtliga målområden syftar till att skapa en bred kontinuerlig uppföljning av ungdomars levnadsvillkor. Denna redovisning bör begränsas till en kvantitativ redovisning av utvecklingen för varje enskild indikator, utan någon ambition att i övrigt analysera utvecklingen.

Uppföljningen av den nationella ungdomspolitiken bör även kompletteras med en nationell urvalsundersökning om ungdomars attityder, värderingar, uppfattningar och bedömningar i förhållande till målen om välfärd och makt inom respektive målområde. Därutöver föreslås att SCB:s Undersökning om levnadsförhållanden (ULF) utvecklas genom bland annat ett större ungdomsurval, för att på så sätt få bättre underlag om ungdomars faktiska levnadsförhållanden.

Sektorsspecifik mål- och resultatstyrning

Slutsatserna från den sektorsövergripande uppföljningen bör beredas inom ramen för den reguljära mål- och resultatstyrningen i regeringskansliet. För att åstadkomma en kraftsamling behöver berörda departement och myndigheter samverka bättre än tidigare. Ungdomsstyrelsen föreslår därför att regeringen inrättar en nationell ledningsgrupp för ungdomsfrågor under ungdomsministerns ledning. Ledningsgruppen skall bland annat bistå ministern i diskussioner om slutsatser och konsekvenser av resultatet från den årliga uppföljningen. Företrädare för bland annat regeringskansliet, ansvariga myndigheter och Svenska Kommunförbundet bör ingå i ledningsgruppen.

En samlad utvärdering av ungdomspolitiken vart femte år

Sambandet mellan mål, insatser och utfall inom ungdomspolitiken bör utvärderas återkommande, förslagsvis vart femte år. Utvärderingen bör omfatta effekter såväl av sektorsspecifika offentliga insatser inom de föreslagna målområdena som av den sektorsövergripande uppföljningen av den nationella ungdomspolitiken. En sådan utvärdering bör ske av ett organ som är fristående från nuvarande aktörer inom ungdomspolitiken för att underlätta en opartisk och objektiv bedömning av de samlade offentliga insatserna.

Samverkan mellan nationell och lokal uppföljning

En framtida modell med mål för ungdomspolitiken bör utformas utifrån ambitionen att stimulera även en kommunal och regional användning av den nationella mål- och resultatuppföljningen. Delmål och indikatorer bör väljas så att redovisning kan ske på regional och/eller kommunal nivå. Ungdomsstyrelsens nuvarande arbete med Lokal uppföljning av ungdomspolitiken (LUPP) bör vidareutvecklas. Frågorna i den nationella urvalsundersökningen som föreslagits ovan och LUPP-enkäter bör även

samordnas. Ungdomsstyrelsen bör aktivt stödja kommuners användning av uppföljningsrutiner som innebär att de nationella målen kan bli vägledande för kommunal verksamhet.

Goda exempel

Ungdomsstyrelsen föreslår att goda exempel i framtiden används som ett myndighetsspecifikt styrmedel, utifrån de förutsättningar och behov som finns inom respektive myndighet. Ungdomsstyrelsen bör få i uppdrag att stödja enskilda myndigheter att integrera ett ungdomsperspektiv inom sitt verksamhetsområde. Ett sådant arbete bör utvecklas i samverkan med andra myndigheter som har liknande sektorsövergripande uppdrag att stödja utvecklingen av ett visst perspektiv.

Kostnader för förslaget

Ungdomsstyrelsen bedömer att de sammantagna kostnadsökningarna av förslaget i förhållande till dagens system är marginella. Förslaget beräknas dock kräva ökade resurser för Ungdomsstyrelsens samordning och för en nationell urvalsundersökning på sammanlagt cirka 1,3 miljoner kronor årligen. En extern utvärdering av den nationella ungdomspolitiken uppskattas kosta 1–2 miljoner kronor vart femte år. Den sammantagna effekten för övriga myndigheter, i form av använd arbetstid, borde bli ungefär oförändrad även om detta kan variera mellan enskilda myndigheter.

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över Ungdomsstyrelsens Fördjupad analys av den nationella ungdomspolitiken (Ung 2003)

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Konsumentverket, Statskontoret, Sida, Barnombudsmannen, Handikappombudsmannen, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Högskoleverket, Internationella programkontoret för utbildningsområdet, Myndigheten för skolutveckling, Statens skolverk, Statens kulturråd, Boverket, Naturvårdsverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Institutet för tillväxtpolitiska studier, Integrationsverket, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Nutek, Botkyrka kommun, Gävle kommun, Kalmar kommun, Karlstad kommun, Lycksele kommun, Malmö stad, Landstinget Sörmland, Amatörkulturens Samrådsgrupp, Centerpartiets Ungdomsförbund, Communicare i Karlstad, Elevorganisationen i Sverige, Fritidsforum, RFSL Ungdom, Föreningen Astrid Lindgrens hembygd i Småland, Kumulus i Kalmar, Riksförbundet Goodgame, Riksidrottsförbundet, Röda Korsets Ungdomsförbund, Svenska Kommunförbundet, Sveriges roll- och konfliktspelsförbund (Sverok), Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund, Unga Örnars Riksförbund, Centrum för Internationellt Ungdomsbyte, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer och Utvecklingcenter Ungdom och Fritid i Skellefteå

Nedanstående remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig men avstått: Riksrevisionsverket, Assyriska Ungdomsförbundet i Sverige, Centrum för barn- och ungdomsvetenskap vid Lärarhögskolan i Stockholm, Centrum för kulturforskning vid Växjö universitet, Folkbildningsrådet, Rädda Barnen, Forum för Adopterade, Fryshuset i Stockholm, Pannhuset i Göteborg, Förbundet Unga Forskare, Förbundet Unga rörelsehindrade, Föreningen Lyran, Grön Ungdom, Institutionen för Tematisk Utbildning och Forskning vid Linköpings universitet, Kristdemokratisk Ungdom, Landstinget i Östergötland, Liberala Ungdomsförbundet, MHF-Ungdom, Moderata Ungdomsförbundet, Peace-Quest, Riksförbundet Sveriges 4H, Samverket-Nätverket i Växjö-Jönköping-Lidköping, Serbiska Ungdomsförbundet, Skytterörelsens Ungdomsorganisation, Somaliska Ungdoms Riksförbund i Sverige, Stiftelsen Kulturförökarna i Malmö-Göteborg-Stockholm, Svenska Scoutförbundet, Sverigefinska Ungdomsförbundet, Sveriges elevråd – SVEA, Sveriges Förenade Studentkårer, Lerums kommun, Sveriges Schackförbund, Sveriges Unga Muslimer, Turkiska Ungdomsförbundet, Unga Vänster, Unga Allergiker och Young Citizens Program vid Centrum för forskning om offentlig sektor vid Göteborgs universitet.

Ungdomsfullmäktige Botkyrka och KFUK-KFUM har på egna initiativ avgivit yttrande.

Sammanfattning av Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie De kallar oss unga

Bakgrund

I regleringsbrevet för budgetåret 2001 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att under 2002 genomföra en attityd- och värderingsstudie bland ungdomar. Undersökningen genomfördes i form av en enkät som ställdes till 5 000 ungdomar mellan 16 och 29 år. Resultatet ger en samlad bild av ungdomars tankar och åsikter om meningen med livet, utbildning, arbete, familj, fritid, politik, hälsa och framtid. Det stora urvalet har möjliggjort analyser och jämförelser efter olika bakgrundsvariabler såsom ålder, kön, social bakgrund, boende i storstad respektive glesbygd etc. Metod, urval och en del av frågorna överensstämmer med de i motsvarande tidigare studier, vilket möjliggör analyser av förändringar över tid sedan 1993. Enkäten ställdes även till en referensgrupp på 1 500 vuxna i åldern 35–74 år för att möjliggöra jämförelser av attityder och värderingar mellan ungdomar och vuxna. Insamlingen av data har utförts av SCB.

Ungdomsstyrelsen har i analysarbetet samarbetat med forskarna Erik Amnå, Lisbeth Bekkengren, Jan Carle, Stefan Jerkeby, Ingrid Munck, Per Nilsson och Bengt Starrin. Rapporten *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens Attityd- och värderingsstudie 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1) överlämnades till regeringen den 29 april 2003. Nedan följer en sammanställning av de huvudsakliga slutsatserna.

Meningen och målet med livet

Ungdomars syn på vad som är viktiga mål i livet har varit ungefär densamma under senare delen av 1900-talet och framåt: meningsfull fritid, att bilda familj och ekonomisk trygghet. Sedan mitten av 1950-talet har fritiden blivit viktigare för både ungdomar och äldre. Familj, fast arbete och karriär har samtidigt minskat i betydelse. Detta är en utveckling som delvis sammanfaller med den ökade utbildningsnivån i samhället. Fritiden är viktigare för studenter än för ungdomar som arbetar. Ungdomstiden har förlängts ytterligare sedan undersökningen 1997. Ungdomar studerar längre, det tar längre tid att etablera sig på arbetsmarknaden och de bildar familj senare än förut. Färre ungdomar i de yngre åldersgrupperna angav att familjen är av stor vikt i livet. I takt med att etableringen till vuxen har senarelagts inom olika arenor har också synen på när man betraktas som vuxen till viss del förändrats. Ungdomar anser fortfarande att en viktig del i vuxenblivandet är att kunna försörja sig själv, men existentiella faktorer som att ta ansvar för sina egna beslut, veta vad man vill med sitt liv och att hitta sin identitet är också viktiga. Att få barn har blivit en viktigare vuxenfaktor sedan förra undersökningen. Däremot ses inte en färdig utbildning som en viktig faktor för att bli vuxen.

Utbildning

Under det senaste decenniet har andelen som planerar att delta eller deltar i högre utbildning ökat. Redan i undersökningen 1997 hade unga vuxna en högre utbildningsnivå än sin föräldrageneration, vilket är en skillnad som ökat ytterligare. Nära 60 procent av gymnasisterna anger att de vill ha en högre utbildning. Andelen är ännu högre bland ungdomar födda utomlands. Fyra av tio med arbetarbakgrund vill ha en högre utbildning. Det finns alltså skäl att tro att snedrekryteringen till högskolorna kan komma att minska ytterligare. De flesta ungdomarna är nöjda med sin utbildning, framförallt de som har högre utbildning. Minst nöjda är ungdomar i åldern 20–24 år som är arbetslösa med en kortare utbildning. En majoritet av eleverna i gymnasiet vill studera vidare direkt efter gymnasiet och merparten vill ha en längre utbildning med examen.

Arbete

Ungdomars syn på vad som utgör ett gott arbete har förändrats. Två viktiga förändringar under det senaste decenniet kan ha bidragit till detta. Andelen som har ett arbete som motsvarar deras utbildning och kvalifikationer har minskat. Istället har andelen som är utbildade till något annat än vad de arbetar med ökat. Parallellt har andelen ungdomar som har ett arbete som bidrar till en känsla av personlig tillfredsställelse minskat. Fler ungdomar tycker i dag att deras arbete är som alla andra jobb och att det enda som betyder något med arbetet är lönen. Detta kan antas bidra till att en ökad andel anger att karriär och materiella förmåner är viktiga i arbetet. Synen på det egna arbetet samvarierar i viss grad med utbildning och yrkesgrupp. Fler arbetare och fler av dem med kortare utbildning tycker att arbetet bara ger en förtjänst medan fler tjänstemän och de med längre utbildning anser att arbetet även ger en personlig tillfredsställelse.

De viktigaste egenskaperna enligt ungdomarna i ett arbete är arbetskamraterna, arbetsmiljön och chefen – här är det ingen skillnad sedan 1993. En jämn könsfördelning, internationella kontakter och att det finns en möjlighet till karriär är särskilt viktigt för de yngre. För ungdomar födda utomlands är det viktigt att arbetet motsvarar utbildningen, att anställningen är fast, lönen hög och att det finns möjligheter till en personlig och yrkesmässig utveckling. Merparten av de listade egenskaperna är viktiga för en större andel bland kvinnor än bland män. Möjlighet till en karriär/att bli chef och att anställningen är fast är dock viktiga för en större andel män än kvinnor. En hög lön och en god löneutveckling är lika viktigt för kvinnor och män.

Fritid

Att fritiden ökat i betydelse samtidigt som arbete och familj blivit mindre viktiga är en långsiktig trend bland ungdomar. Fritiden är viktigast för de allra yngsta, för män och för ungdomar som är arbetslösa. För dem mellan 25 och 29 år är arbete och familj fortsatt viktigt. 58 procent av ungdomarna och 60 procent av de vuxna tycker att de har mycket fritid. De som anser sig ha mycket fritid är också mer nöjda med sin fritid än de

som anser sig ha lite fritid. Enkäten har också ställt frågor om viktiga egenskaper i det man gör på fritiden. Det viktigaste visade sig vara att det är roligt och att man lär sig nya saker. Sex av tio ungdomar är aktiva i organisationer. Det är vanligare att ungdomar är med i student-, idrotts och kulturorganisationer medan vuxna deltar mer i lokala aktionsgrupper och i fackliga organisationer. Lika många ungdomar som vuxna anger att de är aktiva i politiska organisationer. Andelen har sjunkit, dock mest i vuxengruppen. Ytterligare tendens är att ungdomar idrottar mer individuellt i dag än 1993, samt går på bio oftare och ungdomar sysslar betydligt mer med datorer än vuxna.

Familj

I Sverige är medelåldern för att flytta hemifrån19 år, och så har det varit under en längre tid. Studien visar inte på någon förändring i andelen som bor kvar hos föräldrarna. I åldersgruppen 16–19 år bor nästan 90 procent med sina föräldrar. I åldersgruppen 20–24 år bor en tredjedel hemma hos föräldrarna, en tredjedel bor med en partner och en tredjedel är ensamboende. I åldern 25–29 år är fortfarande en tredjedel ensamboende, merparten lever med en partner och bara knappa 5 procent bor med föräldrarna. Bland ungdomar i åldern 25–29 år bor var fjärde kvinna och var femte man med egna barn. Andelen har minskat med 10 procentenheter sedan 1997. Andelen ungdomar som instämmer i påståendet ”att skaffa barn är en av meningarna med livet” har också minskat från åtta av tio till sju av tio under perioden 1993–2002. Det är framför allt de yngre som står för minskningen. Detta bör ses mot bakgrund av att ungdomar skaffar barn allt senare i livet; 2002 var medelåldern för förstföderskor 28 år och för fäder 31 år.

Ungdomars inställning till familj och barn är ambivalent. Det finns en större tolerans för andra typer av familjer bland ungdomar än bland vuxna. Ungdomar instämmer i mycket högre grad än vuxna i påståendet att homosexuella skall ha rätt att adoptera barn. Färre ungdomar än vuxna instämmer i att ett barn behöver ett hem med både en pappa och en mamma för att växa upp lyckligt. Andelen som anser att barn mår bra av att vara hemma med både mamma och pappa har minskat under decenniet. Samtidigt verkar det som att fler ungdomar i dag än för tio år sedan har en traditionell syn på arbetsdelning inom familjen. Bland annat har andelen som instämmer i att alla småbarnsfäder skall vara föräldraledigа minst två månader minskat. Även andelen som anser att båda föräldrarna skall bidra till försörjningen har minskat, dock utan att andelen ökat som menar att hemarbete kan vara lika tillfredsställande som att jobba utanför hemmet. Allt fler ungdomar tvekar att ge svar –många svarar att de inte vet. Men att skapa en god framtid för barnen är ett viktigt mål för åtta av tio ungdomar i undersökningen.

Politik

Ungdomars förtroende för politiker har ökat samtidigt som deras intresse för politik och vilja att engagera sig i politisk verksamhet har minskat. Den ökning av misstron mot politiker som noterades under 1990-talet har

nu brutits bland såväl vuxna som ungdomar. Skillnaden har minskat mellan ungdomar och vuxna avseende vilka former av politiska aktiviteter man har deltagit i eller kan tänka sig att delta i. Ungdomars intresse för okonventionella politiska metoder, till exempel att ockupera byggnader och delta i olagliga aktioner, har minskat. En av åtta ungdomar anser dock fortfarande att det kan vara rätt att använda våld i politiskt syfte. En av tre i åldern 16–19 år och en av fyra i åldern 20–24 år uppger att de inte är intresserade av politik, vilket är en fördubbling sedan 1993. Andelen som är mest tilltalad av ett samhälle som belönar individuella prestationer har minskat och andelen som hellre ser ett samhälle där alla har det lika bra ekonomiskt har ökat, även bland vuxna och män. I tidigare undersökningar har alltid en större andel ungdomar än äldre tilltalats av ett jämlikt samhälle. Men i dag är det för första gången fler vuxna än ungdomar som föredrar ett jämlikt samhälle.

Mångfald

Andelen av befolkningen som anser att Sverige bör ta emot färre flyktingar har minskat stadigt under 1990-talet, samtidigt har andelen som anser att vi bör ta emot fler ökat. Ungdomar har en mer positiv syn på att ta emot flyktingar och invandrare än vuxna. Både ungdomar och vuxna anser att de som invandrar till Sverige i hög utsträckning skall anpassa sig till svenska normer när det gäller barnuppfostran, jämställdhet och språk. I flera avseenden har de svarande, både ungdomar och vuxna, svårare att acceptera rasister än invandrare. De har också svårare att acceptera kriminellt belastade personer och extremistiska eller fundamentalistiska grupper. Attityden till homosexuella är en vattenskiljare mellan ungdomar och vuxna. I vuxengruppen homosexualitet ses i större utsträckning som något onaturligt, medan ungdomar i högre grad menar att homosexuella skall ha samma rättigheter som heterosexuella. Synen på homosexuella är i mindre utsträckning positiv i de äldre åldersgrupperna. Det är troligt att ungdomar har större kunskaper om homosexualitet, bland annat genom skolans sexualundervisning. När det gäller psykiskt sjuka kan en mer avvaktande hållning noteras bland unga. Betydligt fler vuxna menar att psykiskt sjuka skall ges utrymme i samhället medan fler ungdomar anser att de bör vårdas på sjukhus. Den större toleransen mot psykiskt sjuka i de äldre åldersgrupperna är möjligen en erfarenhetseffekt. Detta gäller även synen på invandrare. Andelen av befolkningen som är negativa till invandrare och flyktingar är högst i de områden i Sverige där andelen invandrare och flyktingar är minst. I samma områden är också intresset för att resa utomlands minst.

Hälsa och livskvalitet

Tre av fyra ungdomar anser sig 2002 må bra och åtta av tio är nöjda med sig själv, orkar göra mycket och är nästan alltid på gott humör. Men hälsan och den upplevda livskvaliteten är ojämnt fördelad, och utvecklingen har till delar varit negativ. Ungdomar som är arbetslösa uppger att de är mindre nöjda med sin hälsa. Detsamma gäller ungdomar med dålig ekonomi. En mindre andel av ungdomarna oroar sig för att smittas av

hiv/aids, sin ekonomi eller för att bli arbetslös nu än 1993. Andelen som saknar arbete har också minskat under perioden. En större andel anger dock i dag, jämfört med för nio år sedan, att de är oroliga för sin hälsa. Ökningen har varit störst i åldersgruppen 20–24 år där var tionde ofta är orolig för sin hälsa. Andelen oroliga är större bland arbetslösa, ungdomar födda utomlands och unga kvinnor. Samtidigt uppger en minskande andel att de är nöjda med sin hälsa. Andelen som är nöjd med sin hälsa har sjunkit i alla åldersgrupper utom bland de yngsta, 16–19 år.

För var femte ungdom motsvarar inte livet förväntningarna och var tionde är missnöjd med livet i sin helhet. Ungdomar i åldern 20–24 år, arbetslösa, män och ungdomar födda utomlands anger oftare att de har en låg livskvalitet. Andelen ungdomar med låg livskvalitet har minskat sedan 1997, men i stället har den självupplevda ohälsan ökat. En av tio ungdomar i undersökningen har ofta eller flera gånger i veckan ont i magen, ont i huvudet eller svårt att somna. En av fem sover dåligt och nästan varannan är trött under dagarna. De som i störst utsträckning anger stress är kvinnor, ungdomar födda utomlands, ungdomar som bor i storstäder och gymnasister. Den grupp som upplever stress är alltså inte samma grupp som upplever en låg livskvalitet. Stress förefaller i stället vara kopplad till höga prestationskrav och gymnasietiden.

Ungas syn på lag och rätt

Undersökningen har frågat efter synen på ett antal moraliskt tveksamma och/eller olagliga handlingar, till exempel skattefusk, att utnyttja sociala bidrag, att bruka narkotika eller att friåka på bussar och tåg. Andelen ungdomar som anser att någon av exempelhandlingarna i något sammanhang kan vara rätt och acceptabelt har minskat under hela decenniet. Andelen som svarar att dylika handlingar aldrig är rätt har ökat bland såväl ungdomar som vuxna. För samtliga handlingar gäller dock att något fler ungdomar än vuxna anser att de kan vara rätt. Bland annat anser en av tre ungdomar att det kan vara rätt att anställa någon mot svartbetalning. En av fem anser också att det kan vara rätt att friåka på buss och tåg eller att köpa alkohol till ungdomar under 20 år på Systembolaget. En av tio anser vidare att det kan vara rätt att skattefuska och en av tjugo tycker att det kan vara rätt att använda narkotika. I stort sett alla menar att det aldrig är rätt att köra rattfull. Den största könsskillnaden gäller köp av sexuella tjänster. Var sjätte ung man men bara knappt var tjugonde ung kvinna anser att det kan vara rätt.

Mobilitet

Ungdomar i dag reser mycket och vill resa. De flyttar inom Sveriges gränser till utbildning eller arbete eller bara för att byta miljö. Unga kvinnor tycks vara mer rörliga än unga män. En av tre anser att det är mycket viktigt och sju av tio att det är viktigt att ha hunnit resa och att se världen innan de är 35 år. Detta är en lika hög andel som för fem år sedan. En av tre har varit utomlands mer än sex gånger utan sina föräldrar. Många har också varit utomlands för att arbeta eller studera. Ungdomar visar dock ett något minskat intresse för att flytta utomlands 2002

jämfört med 1997, även om skillnaden är liten. Ungefär fyra av tio ungdomar kan tänka sig att bo i ett annat land under minst sex månader. Andelen som planerar att bosätta sig permanent utomlands har ökat något till en av fem. Drygt var tredje i ungdomsgruppen tror att de kommer att flytta från hemorten inom de närmaste åren, vilket är en mindre andel än vid undersökningstillfället 1997. Som skäl till viljan att flytta anges studier eller arbete på en annan ort. Många tror också att de kommer att flytta för att byta miljö.

Framtiden

Unga ser mer optimistiskt på sin framtid i dag än för fem år sedan. Andelen som ser optimistiskt på framtiden är högst i åldern 25–29 år. Andelen pessimister har minskat i alla grupper, men en av tjugo ungdomar ser fortfarande pessimistiskt på framtiden. Situationen i Europa och världen har varit turbulent under 1990-talet vilket återspeglas i att ungdomar i större utsträckning rapporterar en ökad oro för den internationella situationen än år 1993. Fler oroar sig också för hälsan och för att drabbas av inbrott. En minskad andel oroar sig för miljöförstöring, bostadskostnader, hiv/aids och arbetslöshet. Generellt är det fler vuxna än ungdomar som uttrycker oro. Andelen som tror att de kommer att få det bra i framtiden är högst bland ungdomar med högskoleutbildning, ungdomar i storstäder samt i åldersgruppen 25–29 år. Äldre, unga arbetslösa med kortare utbildning och ungdomar i mindre kommuner tror inte i lika hög grad att de kommer att få det bra i framtiden. Även bland dem som uppger att de har en låg livskvalitet nu har åtta av tio en optimistisk syn på framtiden. Andelen som uppger att deras liv motsvarar förväntningarna har ökat bland både ungdomar och vuxna sedan 1997.

Tyck till om ungdomspolitiken på Utbildningsdepartementets webbplats – en sammanställning

Bakgrund

Att ungdomar får möjlighet att tycka till om vad ungdomspolitiken bör innehålla, har varit viktigt i beredningsarbetet inför den ungdomspolitiska propositionen. Ungdomsorganisationerna har erbjudits att besvara den formella remissen på Ungdomsstyrelsens fördjupade analys av den nationella ungdomspolitiken, Ung 2003. Ungdomsminister Lena Hallengren har också vid ett flertal tillfällen fört dialog med ungdomsorganisationer kring särskilda frågeställningar. Regeringen har dock haft ambitionen att även nå de ungdomar som inte är engagerade i någon ungdomsorganisation. Internet är en informationskanal som ungdomar använder i stor utsträckning. Därför har Utbildningsdepartementets webbplats (www.utbildning.regeringen.se) för första gången använts för att möjliggöra för allmänheten – särskilt ungdomar – att direkt lämna synpunkter i beredningsarbetet med en proposition.

Planering och marknadsföring

Planeringen inför synpunktsinsamlingen – som fick namnet *Tyck till* inleddes under våren 2003 och sidorna lanserades i juli 2003. Möjlighet att lämna synpunkter på webbplatsen fanns från och med början av juli till och med den 31 oktober 2003.

Tyck till marknadsfördes genom utskick av vykort och affischer i augusti och september 2003. Dessa utskick gick till:

- Samtliga gymnasieskolor i landet (ca 900 st) i två uppsättningar; en till ansvarig samhällskunskapslärare på skolan och en till elevkåren
- Ungdomsråden i de kommuner som har sådana (ca 130 kommuner)
- Ungdomsorganisationer som får bidrag från Ungdomsstyrelsen
- Studentkårer vid landets lärosäten (ca 70 st)

Vykorten har även spridits genom vykortställ på caféer. Statistik från Citrus kortguiden, som administrerar gratisvykorten, visar att sett till åtgången av kort, rankades Utbildningsdepartementets vykort om Tyck till som nr 7 respektive nr 8 av totalt 16 i september respektive oktober 2003.

Vidare har webbannonser med reklam för Tyck till har i flera omgångar funnits på webbportalerna Lunarstorm och Spray (Skunk, Sylvester och Sylvia) som många ungdomar besöker. Antalet inlägg har varit avsevärt fler då annonserna funnits ute och inläggen har i hög grad anknutit till det ämne som tagits upp i annonsen.

Antal inlägg och avsändare

Totalt har 274 inlägg om ungdomspolitiken inkommit via webbplatsen. De allra flesta av inläggen är seriösa och ett relativt stort antal är långa och innehållsrika. Eftersom de flesta inlägg gjorts anonymt, går det inte med säkerhet att veta hur stor andel av inläggen som skrivits av ungdomar. Vissa har dock undertecknat med namn och/eller ålder, eller angett vilken klass/årskurs de går. En majoritet av dem som undertecknat är ungdomar. Ett fåtal som gjort inlägg har angivit att de arbetar med ungdomar eller är föräldrar till en ung person. Under vissa tidpunkter har det kommit flera inlägg från elever i en och samma klass, varför vi kan anta att det kan ha varit en uppgift under en lektion att tycka till om ungdomspolitiken. Utifrån de ämnen som tas upp i inläggen samt språk och ordval kan slutsatsen dras att den absoluta majoriteten av inläggen har ungdomar som avsändare.

Inläggens innehåll

På Tyck till webbsidorna kunde besökare hitta information om arbetet med den ungdomspolitiska propositionen och om ungdomspolitikens inriktning. Med utgångspunkt i *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003) lyftes ett antal områden fram genom var sitt påstående samt en uppmaning att tycka till om påståendet. De inlägg som inkommit är i hög grad relaterade till påståendena. Vissa svaranden har kommenterat samtliga påståenden, medan andra har valt ut ett eller flera av dem. Även om inläggen också tar upp andra områden och frågor än de som lyfts fram genom påståenden, bör man vid analysen vara medveten om att valet av påståendena åtminstone i någon mån kan ha styrt inläggen.

Inläggen har nedan kategoriserats utifrån de områden som presenterats i påståenden. Resultaten har sammanställts såväl kvantitativt och kvalitativt. Samma inlägg kan innehålla synpunkter inom flera olika områden. Procenttalen anger hur många procent av det totala antalet (274) inläggen som tar upp det aktuella området eller just den specifika frågan.

Om politik, påståendet:

> ”Ungdomspolitiken ska se till att fler unga sitter i beslutande organ. Fler tror på politiker och det politiska systemet, men allt färre vill själva engagera sig. Färre tror att deras röst betyder någonting. Vad tycker du?”

Resultat

Relativt många inlägg tar upp frågor som rör politik, politiker, engagemang, inflytande och delaktighet. Ungefär 12 procent av inläggen handlar allmänt om politik. Dessa inlägg är i huvudsak positiva till det demokratiska systemet och menar att politik är viktigt.

> ”Det som jag tycker om det politiska arbetet som råder i Sverige är att det borde finnas mera lokala forum där människor av alla åldrar kan träffas och samtala om det som de känner är viktigt eller vill förändra eller vara med och påverka om. Visst finns det personer som tar ansvar för sitt politiska engagemang i den utsträckning som den är, men det är ju dom som inte tar

> det ansvaret som oftast känner att dom inte kan påverka, eller att besluten tas över huvudet på dom. Man måste jobba och ta ansvar för den demokratiska ordningen om man vill se ett resultat av det man vill påverka".

> "Gör det enklare att rösta. Det är för komplicerat att ta till sig informationen om HUR man skall göra. Gärna onlinetjänster!"

Ett antal uttrycker dock tvivel kring huruvida det är någon idé att engagera sig. Ungefär 7 procent av inläggen uttrycker misstro mot politiker, vilket får anses vara en hög andel.

> "Det är svårt att engagera sig i politik när man blir mött av inskränkta söndagspolitiker med bristande kunskap på de flesta områden. De representerar sina egna personliga intressen och inte samhället och sina väljare."

Endast ett fåtal, 4 inlägg (1 procent), nämner ordet ungdomspolitik och handlar direkt om dess betydelse.

> "Jag tycker vi borde avskaffa både ungdomsministern och ungdomspolitiken."

I fler, 6 procent, lyfter fram ungdomsgruppen och värdet av att ungdomars åsikter och engagemang i ungdomsorganisationer tas på allvar. Ungefär lika många inlägg, 7 procent, tar upp inflytande och delaktighet, varav de specifikt flesta tar upp ungdomars möjlighet till inflytande. Tre procent berör engagemanget i sig.

> "Jag tycker att man borde satsa mer på ungdomarna. Det är ändå vi som är framtiden."

> "Jag tycker också att det borde sitta fler unga i beslutande organ. Det känns inte som äldre tar en på allvar."

Rösträtt och åldersgränser berördes i 4 procent av inläggen. Dessa inlägg handlar dels om betydelsen av - eller det meningslösa med - att rösta, dels om varför rösträttsåldern är satt till just 18 år. Folkomröstningen om Sveriges medlemskap i EMU ägde rum under tiden synpunktsinhämtningen pågick, vilket gjorde frågan om rösträttsålder aktuell.

> "Som medborgare av det svenska riket borde det vara en plikt att gå och rösta. Det är en skymf på de demokratiska spelreglerna att inte gå och rösta. Man gör det inte bara lätt för sig själv utan också för extrema partier på både vänster och högerkanten att få mandat. Detta är en högst obehaglig tanke. För att få bukt med detta bör det stiftas en lag som säger att den som inte röstar får 20 % högre skatt. De politiska partierna har också ett stort ansvar att tilltala ungdomar att gå och rösta. Man riktar in sig på medelålders och detta gör att många ungdomar har svårt att ta del av informationen."

> "Dessutom är det synd att det är 18 års gräns nu i EMU valet då jag är väldigt insatt i det. I folkomröstningar, sänk röståldern till 17 eller 16. Emu är jätteviktigt."

Om jämställdhet och mångfald, påståendet:

> "Ungdomar tycker att mammor är bättre på att ta hand om småbarn än pappor. Dessutom tycker färre att båda föräldrarna ska bidra till försörjningen. Ungdomar i högre utsträckning än vuxna vill ta emot fler flyktingar. Vad tycker du?"

Frågor som rör jämställdhet och mångfald behandlades i samma påstående och har engagerat många. Ungefär 15 procent av inläggen tar upp jämställdhet, det stora flertalet fokuserar på det påståendet handlar om; föräldraskap och föräldraledighet. Av dessa instämmer ungefär hälften av inläggen i påståendet att mammor är bättre på att ta hand om barn än pappor, medan hälften protesterar. Ett antal inlägg tar upp föräldraledighetens uppdelning mellan mammor och pappor och samtliga som berör detta anser att föräldrarna själva skall få bestämma om hur föräldraledigheten fördelas.

> ”I regel är säkert mödrar mer ansvartagande som förälder än vad pappor är, men detta varierar givetvis från person till person, som så mycket annat. Men hur det än ligger till med detta, ska alla som avlat ett barn också bidra till försörjningen.”

> ”Traditioner och bakgrund styr mycket av våra åsikter och tankar. Pappor är hemma och sköter barnen om traditionen var sådan. Att båda måste arbeta beror väl på våra egna välfärdskrav.”

Ett antal inlägg tar upp jämställdhetsfrågor mer generellt:

> ”För mej är det viktigaste att samhället blir jämställt. Som samhället ser ut i dag är det verkligen inte det. Jag har läst boken fittstim och tycker att alla borde göra det eftersom den tar upp en hel del viktiga frågor om hur tjejer behandlas just för att dom är tjejer. Nu till en del exempel på hur de ligger till. Kvinnor måste vara perfekta. Vi måste sminka oss, raka varje ställe på kroppen där det finns "generande hårväxt"; varför är det generande för en tjej att ha hår under armarna och benen mm. medans det för en kille, inte är något man reagerar på utan det är helt normalt medans det på en tjej ska bort bort bort.(…) Och nu till det som för mej är det allra sjukaste; Varför är det så på de allra flesta arbetsplatser att en man får högre lön än en kvinna trots att dom utför samma jobb? Detta är för mej helt oförståeligt och jag blir riktigt förbannad när jag ser statistiken på löneskillnaderna som verkligen finns mellan män och kvinnor. Det är helt sjukt. Det finns tusen fler exempel på hur ojämställt samhället är. Jag ser dessa orättvisor varje dag men det enda jag kan försöka göra är att kämpa för att det ska bli bättre. Jag vill också säga att jag inte tycker att det är männens fel att det ser ut på det här sättet utan det är hela samhällets.”

Nästan lika stor andel, 14 procent av inläggen, tar upp frågor som rör mångfald, invandrare och rasism. Ett fåtal inlägg, 2 procent, är uttalat rasistiska medan några är kritiska till Sveriges invandrar- och flyktingpolitik, dock utan att vara direkt rasistiska. Ett antal inlägg, 4 procent, vidgar begreppen till att omfatta rättvisa och jämlikhet.

> ”Invandring är bra, det tillför nytt blod till samhället, ökar kraven på arbetsföra individer att höja sin kompetens samt att invandrare, främst från utomeuropeiska länder, har en vana att starta egna företag. Det ökar konkurrensen mellan företag och ger fler arbetstillfällen.”

> ”Jag anser som så många andra av dagens ungdom att vi skall ta emot de flyktingar som behöver komma till ett annat land. Jag anser att om man flyr från hot och kanske till och med döden skall man ha ett land som ställer upp och tar emot en med öppna armar! Vi är ett så pass bra land och klarar av detta, så varför inte blanda kulturer och traditioner med andra länders?”

> ”Jag tycker inte att Sverige ska ta emot fler flyktingar. I Sverige har en ny underklass bildats, som består av de människor som bor i förorterna. De barn som växer upp där har sämre förutsättningar att klarar sig i framtiden. De kommer inte att lära sig svenska etc. Sverige måste ta ansvar på alla de flyktingar som vi har tagit emot. Vi kan inte bara lämna dem när de kommit över

> gränsen. Vi måste placera ut dem i andra områden, så att inte ghetton fortsätter att bildas. De måste få en chans."

> "Invandrare och homosexuella skall inte behöva möta rasismen som finns ute på skolorna i Sverige... det behövs fler lärare som tydligare markerar för demokrati och allas lika värde."

När Tyck till lanserades skedde det som tidigare nämnt bland annat genom annonser på ett antal webbsidor; Lunarstorm och Sylvester/Sylvia. En av annonserna hade rubriken: "Mångfald? Inget problem hos oss!" och en undertext: "Jag jobbar på kontor. Carl är chef. Marianne är hans sekreterare. Lennart är ekonom. Akram sorterar post och Sirpa städar. Vad tycker du? Tyck till på: www.utbildning.regeringen.se /ung". Syftet med texten var att ironiskt kommentera bristen på jämlikhet och jämställdhet i arbetslivet. Totalt fem procent av alla inläggen reagerade på denna webbannons som många upplevde som provocerande. Flera uppfattar att texten ger uttryck för avsändarens, dvs. Utbildningsdepartementets/regeringens, åsikt i frågan. Många av inläggen reagerar på att avsändaren verkar tycka att det är helt i sin ordning att Carl är chef, medan Sirpa städar. Andra inlägg reagerar främst på sakinnehållet och kommenterar det orättvisa och diskriminerande i att personer med invandrarnamn får jobben med lägst status.

> "haha jag hoppas den där fula bannern på lunarstorm är gjord för att man ska se hur orättvist det är mellan könen. anton chef. cecilia sekreterare eller vad det är. om det inte är uppgjort är ni helt dumma i huvudet."

> "Jag måste bara säga att den reklamruta jag såg, som fick mig att komma hit och skriva, kändes hemsk. "Mångfald", jovisst, det var tre män, tre kvinnor och av dessa var två av invandrarbakgrund. Men det var männen som satt på de höga positionerna (chef och ekonomi), kvinnorna var de lägre avlönade hjälpredorna (sekreterare och telefonist), och personerna med invandrarbakgrund hade de sämsta jobben av alla (vaktmästare och städare). I detta sätt att skriva ser jag bara en dålig stagnation, ingen utveckling mot mer jämlikhet, jämställdhet eller bättre villkor för de med invandrarbakgrund. Kort sagt, jag är besviken."

> "Som vanligt är det männen som har de bättre positionerna. Om vi ska få en jämställdhet, och den mångfald som ni så fint utlovat, så måste man sluta anta att männen ska vara högst upp i systemet. Varför kan inte Marianne lika gärna vara chef, liksom Carl sekreterare? Inte nog med det, varför kan inte Akram vara till exempel ekonom? Ni har gjort en fruktansvärd generalisering. Jag förväntar mig inte att det här ska bli tryckt eller publicerat någonstans, men ni borde ha tänkt efter lite mer."

Om fritid och hälsa, påståendet:

> "Individuella sporter ska få mer stöd än lagsporter. Mer offentligt stöd till kultur och fritid. Alla ska kunna ägna sig åt sitt fritidsintresse oavsett kostnad. Fler ungdomar känner sig stressade och oroar sig för sin hälsa. De har ont i huvudet och har andra stressymptom. Vad tycker du?"

Påståendet tar upp både fritidsområdet, med fokus på idrott, och hälsofrågor. Här redovisas områdena var för sig.

Resultat – fritid

Ungefär 4 procent av inläggen handlar om allmänna fritidsfrågor. Fem procent tar upp frågor som rör idrott; ett flertal av dessa responderar på påståendet att individuella sporter borde få mer stöd än lagsporter. Kulturfrågor berörs i 3 procent av inläggen.

> ”Alla sporter ska kunna få ta del av pengarna. Det är lika viktigt med lagsporter som individuella sporter. För alla är vi olika och passar i olika situationer. En del är lämpade för lagspel medan andra vill vara individuella och träna själva. Pengarna ska då delas upp lika och ingen annan sport ska få mera förmån än den andra. Vilket man ser i dagens samhälle att lagsporterna får och det är fel. Så börja att visa lite rättvisa och dela mera lika mellan de olika aktiviteterna. För jämför man nu så har den individuella sporten mindre pengar och man behöver betala så mycket för att kunna gå i den. Vilket många inte har råd med utan får då stå över och då kanske inte tränar något alls. Vilket i sin tur kan leda till ohälsa vilket i sin tur kommer att kosta mycket mera pengar. Bättre att ta det från början och lösa problemen där det inte har hunnit blivit så stora än.”

> ”Det borde vara självklart att redan som barn få möjlighet att "gå på teater" och inte sitta i en gymnastiksal, där det luktar unket, och försöka att trollbindas av teaterns magi. Ge stöd till fasta teaterlokaler för de fria grupperna. En ändamålsriktig miljö som luktar "teaterdamm" och äventyr är halva upplevelsen.”

Resultat – hälsa

Ungefär 6 procent av inläggen rör ungdomars hälsa och i stort sett samtliga inlägg bekräftar påståendet, att unga känner sig stressade och känner oro för sin hälsa. Många tar upp skolan och situationen där, då ofta om stress men även om mobbning och trakasserier.

> ”Jag tror inte det beror på sport eller liknande utan de kraven samhället har på alla ungdomar. "Läs på universitet, skaffa familj, ha en sund kropp, ät inte halvfabrikat, engagera dig i politik o kultur, läs böcker, tänk på miljön" Det fungerar inte i längden men ingen förstår det. Det är en viktig sak våra politiker behöver ta hand om. Lugna ner stressen. Jag förstår de ungdomar som får "stresshuvudvärk" av allt de måste göra, har det själv.”

> ”Jag hör till den grupp ungdomar som bränt ut sig. Det har jag gjort tre gånger på två år nu. Sista gången jag brände ut mig var nu under HT02 och VT03. Har som tur är haft ledigt hela sommaren annars hade jag inte orkat gå tillbaka till skolan om en vecka. Jag får ofta huvudvärk och blir oftare sjuk nu än när jag fick gå på ridlektioner.”

Två procent av inläggen tar upp mobbning och trakasserier. Attityder och värderingar berörs i tre procent av inläggen. Dessa inlägg handlar bland annat om människors lika värde och att alla måste respekteras för den person man är.

> “Jag tycker alla människor ska ha det lika oavsett kön , hudfärg , klass!!!”

Situationen för homosexuella, bisexuella och transpersoner berörs i 2 procent av inläggen. Ungefär hälften av inläggen är skrivna av personer som själva anger sig tillhöra gruppen och som ger uttryck för att de utsatts för trakasserier eller bristande respekt.

> “Nu får det göras något för homosexuella/bisexuella elever i grundskolan... många lärare utgår från den heterosexuella normen och man formas till att bli ett undantag. Det är jättejobbigt tycker jag. Hoppas ni tar den här frågan på allvar.”

Handikapp eller funktionshinder tas upp i två inlägg (0,7 procent).

> ”Jag anser att man i ungdomspolitiken ofta glömmer bort handikappade ungdomar. Inte minst oss med osynliga handikapp.”

Om utbildning och arbete, påståendet:

> ”En majoritet av ungdomar vill läsa på högskolan. Gymnasiet räcker inte längre. Ungdomar tror på det livslånga lärandet. Vad tycker du?”

Resultat – utbildning

Detta område har engagerat flest av dem som skickat in inlägg. Mer än vart fjärde inlägg, 26 procent, handlar om utbildning och frågor som rör skolan. Inläggen tar upp olika saker, bland annat stressen i skolan, betyg och olika gymnasieprogram/kurser. I flera inlägg relateras utbildningsfrågor till den framtida arbetsmarknaden. Betydelsen av utbildning både ifrågasätts och betonas i inläggen. Eftersom inläggen berör så många olika saker går det inte att dra några generella slutsatser kring vad de som svarat anser om utbildning och skola. Inläggen bör ses som exempel på åsikter inom området. Här presenteras ett urval citat som handlar om utbildning och skolan.

> ”Jag är en sextonårig tjej som tycker att det är tråkigt att man måste gå i skolan så länge. missförstå mig inte men det känns som om man får lägga många av sina få levnadsår i skolbänken. anser att det var bättre när det fanns mer "lärlingsmöjligheter.”

> ”Det är klart att det är mycket bra med en god utbildning, men bara för att alla vill utbilda sig högt och studera på universitet eller högskola ska man inte sänka kraven. Det är åtminstone lika dåligt eller sämre att ha många människor som just och just klarat utbildningen än att ha färre människor som klarat sin utbildning väldigt bra.”

> ”Livslångt lärande ja. Man lär så länge man lever och ju mer erfarenhet man får desto lättare att få jobb men HUR ska man kunna få arbetslivserfarenhet när ingen vill ge en oerfaren ett jobb??? Det går ju liksom inte ihop. Det funkar inte. ”

> ”Jag tycker att ett tecken på att skolan verkligen behöver en förändring är att så många elever vantrivs i skolan. Jag vet knappt någon som tycker om skolan. Och det handlar inte bara om lathet, för det skulle kunna vara roligt att lära sig nya saker, om upplägget ändras.”

Resultat – arbete

Området arbete och arbetsmarknad tas upp i 8 procent av inläggen. Samtliga där dessa är kritiska mot ungdomars svårigheter att få jobb och ifrågasätter värdet av att utbilda sig om man ändå inte får något jobb. Även värdet av utbildning generellt ifrågasätts, liksom bemötandet från myndigheter, t.ex. arbetsförmedlingen.

> ” Som det är nu är det sådan hets att man ska läsa vidare, trots att det inte lämpar sig för alla. Ungdomar måste uppvärderas inom arbetslivet så att fler får jobb! Och då även de som inte har högskoleutbildning. Man kan vara arbetsduglig ändå.”

> ”Det skulle behövas någon form av hjälp för arbetslösa ungdomar som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Den enda hjälp jag fått av arbetsför-

medlingen är hjälpen att skriva ett personligt brev och en meritlista. Allt annat fick jag klara själv. Och det är klart att man måste lära sig, men någon hjälp måste väl kunna erbjudas ändå…"

"Det är för jävligt att arbetsgivare får fråga kvinnor om dom har planerat att skaffa barn. Det är för jävligt att invandrare inte får komma på intervju p.g.a. sitt namn. Inför ett id-nummer istället för namn och kön."

Om lag och moral, påståendet:

"En liten grupp tycker det är okej att jobba svart och att langa sprit till minderåriga. Däremot tycker ingen att det är okej att köra rattfull. Vad tycker du?"

Resultat – lag och moral

Frågan om lag och moral har engagerat relativt många svaranden, hela 14 procent av inläggen kommenterar dessa frågor. Endast ett fåtal inlägg handlar om lag och moral generellt. De flesta väljer i stället att uttrycka åsikter om lag och moral i samband med olika sakfrågor. Majoriteten av inläggen håller med påståendet om att det aldrig är okej att köra rattfull. De flesta inlägg ser svartjobb och att langa sprit till minderåriga som mindre allvarligt än rattfylleri, men flera inlägg ifrågasätter även dessa handlingar. Att jobba svart är det som flest antal inlägg tycker är acceptabelt. Många menar att det är förståeligt att flera väljer att jobba svart eftersom skatterna är så höga vid "vanliga" jobb.

"Jobba svart, rätt eller fel? Vi anser att svartjobb är negativt, varför är det så många unga som jobbar svart? Det handlar mycket om skatten, den är otroligt hög och vi anser att arbetsmarknaden och Sverige som rike förlorar på detta. Hur ska vi få de unga att tacka nej till svartjobb? kanske genom att ge oss högre löner inom kommunjobben."

"Jobba svart är väl ok, men inte fasen å langa sprit å köra onykter!!"

"Jag tycker att man ska få köpa till minderåriga de la bättre att en förälder köper till en att man köper av en langare som kan blanda i va som helst."

Om bostad, påståendet:

"Ungdomar säger att det viktigaste att ha uppnått när de är 35 är att ha en egen bostad. Vad tycker du?"

Resultat – bostad

Vart tionde inlägg tar upp bostadsfrågan. Många menar att det är skrämmande att det inte är en självklarhet att man har en egen bostad vid 35 års ålder. Ett antal inlägg tar upp behovet av fler billiga bostäder för ungdomar och studenter.

"Jag personligen har nog en del andra mål också men det är viktigt. Något som är ännu viktigare är att bygga bostäder för studenter. Bygg fler bostäder!"

"Det är mycket sorgligt om ungdomar säger att om de har en egen bostad när de är 35 så har de uppnått det viktigaste i livet! Det är klart att det är viktigt att man har tak över huvudet, precis som det är viktigt att man har mat för

dagen, men allvarligt talat: Om de flesta ungdomar inte har högre ambitioner än så borde regeringen (och föräldrar!) ta sig en ordentlig funderare på hur man kunnat misslyckas så totalt!"

"Vi tvingas in i välfärdens karusell om man nu överhuvudtaget skall kunna flytta hemifrån. Inget jobb ingen lägenhet, ingen lägenhet innebär en olägenhet för hela familjen."

Om ekonomi, påståendet:

"Lön för mödan eller månadslön?"

"De som inte jobbar skall väl inte få betalt. De får väl fixa ett jobb! Eller?".

Resultat – ekonomi

Webbannonserna resulterade i flera kommentarer till påståendet samt ett antal inlägg om ekonomi och bidrag generellt. Relativt många inlägg, 8 procent, tar upp allmänna ekonomiska frågor, bland annat skatter. Ytterligare 4 procent av inläggen berör frågor om studiemedel, både på gymnasienivå och i samband med högre utbildning. De inlägg som kommenterar påståendet menar att man inte bör få bidrag utan att "göra något", så som att aktivt söka jobb.

"Varför är socialbidraget högre än studiemedlet? Att studenter ska behöva leva under socialstyrelsens norm för existensminimum är helt sjukt. Och att de dessutom inte får studiemedel alla månader om året om man inte läser sommarkurser. Ska det löna sig mer att ta socialbidrag än att leva på studiestöd under studietiden? Visa mer tacksamhet mot studenterna!"

"CSN-bidraget räcker ej att leva på plus att man ej får jobba och tjäna tillräckligt med pengar för att uppnå en vettig levnadsstandard."

Sammanfattning

Sammanställningen visar på en stor bredd i innehållet i inläggen, även om valet av påståenden och de ämnen som togs upp i webbannonserna i någon mån styrt inläggen. Fördelningen av antalet inlägg mellan de olika områdena ger dock en bild av vilka områden som engagerar unga mest. Skola och utbildning är det område som flest inlägg, 26 procent, tar upp. Till dessa skall läggas de två procent av inläggen som handlar om mobbning i skolan och ytterligare två procent som tar upp situationen för homo- och bisexuella samt transpersoner, som till största delen berör situationen i skolan för dess grupper. Majoriteten av inläggen är kritiska till skolan och miljön i skolan. Många ifrågasätter också värdet av lång utbildning och efterfrågar alternativ, till exempel lärlingsplatser, för skoltrötta eller mer praktiskt inriktade elever. Resultaten styrker bilden av skolan som en av de viktigaste arenorna för ungdomars livsvillkor.

Ett annat område som engagerar många är rasism och mångfaldsfrågor (14 %). Ett fåtal inlägg, 2 procent, ger uttryck för tydligt rasistiska åsikter. Jämställdhetsfrågor tas upp i 15 procent av inläggen. Här fokuserar så gott som samtliga inlägg på föräldraledighet och kvinnors och mäns lämplighet att ta hand om barn, vilket också påståendet tog upp. Det kan antas att valet av påstående har styrt kommentarerna till att

i stort sett endast behandla föräldraskap. Icke desto mindre tyder den höga svarsfrekvensen på ett stort engagemang för jämställdhetsfrågor hos många ungdomar.

Politik och ungdomars eget engagemang är också frågor som intresserar många. En stor del av inläggen uttrycker misstro mot politiker och en skepsis till att kunna påverka eller göra sin röst hörd. Många menar att ungdomar borde tas tillvara bättre och få vara med och bestämma.

Sammanfattningsvis kan sägas att inläggen tyder på ett utbrett engagemang för en stor bredd av samhällsfrågor. Många inlägg är omfattande och bör ha tagit tid att formulera. Många svaranden ger exempel ur sitt eget liv, främst på sådant man upplever som fel eller orättvist. Ett antal inlägg kommenterar att det är positivt att man får möjlighet att tycka till, även om man samtidigt uttrycker en viss tveksamhet inför huruvida inlägget verkligen kommer att tas på allvar.

Sammanfattning av Statskontorets studie av målstyrningen för den nationella ungdomspolitiken

Regeringen gav den 20 mars 2003 Statskontoret i uppdrag att genomföra en studie av det nationella ungdomspolitiska målstyrningssystemet. Studien skulle utgå från erfarenheter dels hos de myndigheter som lämnar underlag för uppföljningen av delmålen för ungdomspolitiken och dels hos Ungdomsstyrelsen som samordnar den årliga uppföljningen. I uppdraget ingick att lämna förslag på förbättringar och kompletteringar för att utveckla och förbättra målstyrningssystemet och öka styreffekten av målen för den nationella ungdomspolitiken. Slutligen skulle överföringen av erfarenheter mellan personer som arbetar med ungdomsfrågor inom olika sektorer studeras. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet den 31 oktober 2003 (U2003/4005/UNG). Översynen har inte remissbehandlats.

Statskontoret finner i sin granskning att effekterna av målstyrningssystemet är svåra att påvisa. Det är också svårt att identifiera vilka åtgärder som det nationella ungdomspolitiken givit upphov till. En viktig orsak till detta är att det operativa ansvaret för verksamheter som påverkar ungdomars levnadsvillkor ofta ligger hos kommunerna, vilket försvårar statens styrning av utfallet. Styrsystemets svagheter har försvårat skapandet av en helhetsbild av ungdomar situation. Härtill lyfts brister i målformuleringar, i målens mätbarhet och i ansvarsfördelning och samarbete mellan de statliga aktörerna som har ansvar att förverkliga ungdomspolitiken. Statskontoret föreslår mot denna bakgrund följande åtgärder i syfte att förbättra den nationella styrningen av ungdomspolitiken.

Statskontoret anser att ett nytt styrsystem bör bestå av två delar: En statistisk del som möjliggör information om ungdomars situation samt en del bestående av ungdomspolitiska målsättningar. De goda exempel i arbetet för att uppnå de ungdomspolitiska delmålen som hittills redovisats av myndigheter har enligt Statskontoret inte fyllt en styrande funktion och bör därmed inte ingå i styrningssystemet.

Konkret innehåll i ungdomspolitikens målområden

Statskontoret föreslår att den nationella ungdomspolitiken skall samlas i fem verksamhetsområden inom vilka delmål skall formuleras och framhåller vikten av att dessa delmål är konkreta och realistiska. Statskontoret föreslår i sammanhanget att en utredning bör tillsättas med uppdraget att konkretisera delmålen inom verksamhetsområdena. För att formulera realistiska målsättningar och för att underlätta förankring, bör de tilltänkta myndigheterna och i förekommande fall även representanter för kommunerna medverka i målformuleringen.

Statskontoret avser att fler verksamhetsområden än de som Ungdomsstyrelsen föreslår i den fördjupande analysen *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6) bör övervägas. Samtidigt betonar Statskontoret att antalet verksamhetsområden bör begränsas för att systemet inte skall förlora styrverkan. Ungdomspolitiken bör bibehålla ambitionen att vara heltäckande och sträva efter en så god statistisk belysning av ungdomars förhållanden som möjligt.

Statskontoret menar också att det är nödvändigt att fokusera på något eller några områden. Detta kan enligt förslaget göras både genom att begränsa antalet mål och att låta fokus skifta över tiden. Statskontoret föreslår att Ungdomsstyrelsen, på grundval av fortgående utvärderingsverksamhet, kunskapsinsamling och heltäckande statistisk belysning, skall föreslå lämpliga fokusområden att uppmärksamma och arbeta med under en viss tid. Regeringen föreslås följa upp Ungdomsstyrelsens förslag genom att ange mål för fokusområdena.

Statskontoret föreslår vidare att en arbetsgrupp tillkallas för att utreda statistikbehovet inom verksamhetsområdena. Ungdomsstyrelsen bör därefter få ansvaret för ett samlat statistikpaket. För att åstadkomma en sammanhållen definition av begreppet ungdom i det statistiska materialet som ligger till grund för ungdomspolitikens uppföljning, utvärdering och åtgärder bör Statistiska centralbyrån (SCB) få i uppdrag att definiera ungdomsbegreppet.

Samverkan inom Regeringskansliet

Regeringskansliet bör verka för ett formaliserat samarbete mellan politikområdena barn och ungdom. Som alternativ lyfts möjligheten att pröva det förslag som STUNS-utredningen lade i betänkandet *Mer för mindre* (SOU 1992:54) om en gemensam barn- och ungdomsmyndighet. Regeringskansliet bör också utforma gemensamma riktlinjer för var och hur sektorsövergripande politikområdens generella krav skall hanteras i statsförvaltningen.

Samverkan mellan myndigheter

För att möjliggöra ett effektivt samarbete mellan de myndigheter som berörs av den nationella ungdomspolitiken föreslår Statskontoret att ansvaret för samarbetet på myndighetsnivå förläggs hos Ungdomsstyrelsen. Ungdomsstyrelsens verksamhet bör därmed utredas. Vidare bör Ungdomsstyrelsen få i uppdrag att leda en ledningsgrupp för samarbete i ungdomsfrågor. Statskontoret ställer sig därmed negativt till Ungdomsstyrelsens förslag i *Ung 2003* (Ungdomsstyrelsens rapport 2003:6) om att en nationell ledningsgrupp för ungdomsfrågor förläggs i Regeringskansliet. Ungdomsstyrelsens verksamhet som kunskapsbank, byggd på utvärderingar, forskningsrapporter och uppföljningar bör också förstärkas.

Dialogforum – en del av beredningsförfarandet

Att ungdomar ges möjlighet att ha synpunkter på vad den nationella ungdomspolitiken bör innehålla har varit en viktig utgångspunkt i utformningen av den framtida nationella ungdomspolitiken. Ungdomsminister Lena Hallengren bjöd vid ett tillfälle under våren och tre tillfällen under hösten 2003 in ungdomsorganisationer till dialogforum, där diskussioner fördes kring frågor av särskilt intresse i beredningsarbetet av propositionen. De teman som var föremål för diskussion var internationellt ungdomssamarbete, arbetsmarknaden för ungdomar och ungdomsarbetslöshet, ungdomars fritid och organisering samt hälsa och utsatthet. Mellan 20 och 30 ungdomar från ungdomsorganisationer verksamma med frågor av relevans för temat har deltagit i respektive forum.

Internationellt ungdomssamarbete

Bakgrund

Samtliga länder som deltar i EU-programmet Ungdom (program för ungdomsutbyten, volontärtjänster och olika former av projekt och ungdomsinitiativ) utvärderade under våren 2003 sina erfarenheter av programmet. Inför rapporteringen till kommissionen, som skedde i juni 2004, inbjöd ungdomsminister Lena Hallengren, i samarbete med Ungdomsstyrelsen och Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), ungdomsorganisationer för att de skulle få ge sina synpunkter på både EU-programmet och på Sveriges internationella samarbete på ungdomsområdet mer generellt.

Deltagare

I dialogen deltog ungefär 30 personer, som på olika sätt har internationell erfarenhet, exempelvis genom att ha deltagit i volontärverksamhet, utbyten eller projekt. Ett antal ungdomsorganisationer, bland andra Assyriska Ungdomsförbundet, Turkiska Ungdomsförbundet, Sveriges Unga Muslimer, Kurdiska Ungdomsförbundet, Grön Ungdom, Internationella arbetslag, Barents Regional Youth Forum, Frikyrkliga studieförbundet, Tech group, Svenska Ekodemiker, Röda Korsets Ungdomsförbund, Moderata Ungdomsförbundet, Kristdemokratiska Ungdomsförbundet, Ungdom mot Rasism, Västerbottens Vi Unga och Iransk kurdiska Ungdomsförbundet var också representerade.

Diskussion

Diskussionerna berörde såväl målen som delmålen för EU-programmet Ungdom som frågor rörande Sveriges övriga internationella samarbete på det ungdomspolitiska området.

Målen för EU-programmet ungdom

De nuvarande målen för programmet diskuterades. En synpunkt var att målen handlar om att ”hjälpa unga att …”, ”underlätta ungas … ”, o.s.v. vilket utgår från att ungdomar är passiva och att det är programmet som är den aktiva delen i arbetet. Ungdomar bör istället ses som aktiva och programmet som ett (passivt) verktyg. Det sades vidare att det måste vara tydligare att ungdomar skall forma ”sitt Europa”. EU-programmet Ungdom skall i första hand vara ett ungdomsprogram snarare än ett europeiskt program. Som förslag till mål för programmet nämndes att ungdomars påverkan och inflytande borde vara mål istället för ungdomars integrering. Nu handlar det om att integreras i redan existerande strukturer. Programmen skulle istället kunna syfta till att flytta fram positionerna för ungdomar i samhället. Ett mer globalt perspektiv, snarare än ett europeiskt, efterfrågades också .

Delprogrammen (utbyten, ungdomsinitiativ, volontärtjänst, programsamverkan och stödaktiviteter)

Deltagarna menade att programmet som helhet ger positiva effekter och nyttiga erfarenheter. Genom att t.ex. ökad kunskap om och större förståelse för kulturella skillnader och man lär sig att se på saker på ett annat sätt. Flera menade att utformningen av delprogrammen skulle kunna vara bättre. I dag ligger mycket fokus på det tekniska, när det enligt deltagarna i stället vore bättre att ha delprogram som mer inriktar sig på specifika områden som t.ex. jämställdhet, integration, rasism, jämställdhet, kultur och dans. Det ansågs inte som bra att pengar är öronmärkta i vissa delprogram. Det finns många bra alternativ som då kan försvinna medan andra mindre bra projekt går igenom, vilket upplevs som orättvist. Det sades vidare att mer fokus borde ligga på ungdomars egna initiativ, vad de verkligen vill och är intresserade av att göra. I dag anpassas vissa projekt bara för att de skall passa in i mallen, inte efter det man egentligen vill göra.

Internationellt ungdomssamarbete – allmänna reflexioner

En slutsats från denna diskussion var att internationellt samarbete kan vara ett mål i sig, men att det är viktigare att lösa ett gemensamt problem. Det ansågs viktigt att kunna samarbeta över hela världen. Man bör därför samverka med alla länder och inte bara med medlemsstaterna inom EU. Afrika nämndes som viktigt att få med, liksom Baltikum. De delar av världen som har problem och fattiga länder borde enligt deltagarna även prioriteras. Därefter kan man fortsätta arbeta hemma med samma frågor.

Det sades att det måste vara en självklarhet att ungdomar är med i hela den politiska processen. Då ungdomar måste integreras i samhällsstrukturen och känna att de är en del av samhället. Unga delegater i officiella delegationer nämndes som ett exempel på bra ungdomsdelaktighet.

Bakgrund

Ungdomars situation på arbetsmarknaden har försämrats under det senaste året. I slutet av augusti 2003 uppgick antalet arbetslösa ungdomar i åldern 18-24 år till närmare 56 000, vilket är en ökning med 11 000 personer jämfört med motsvarande månad året innan. Under samma period har antalet långtidsarbetslösa ungdomar i samma åldersgrupp mer än fördubblats från 3 400 till 7 500. Ungdomar tillhör en grupp som är särskilt utsatta i en konjunkturavmattning. Eftersom ungdomar ännu inte fått fotfäste och etablerat sig på arbetsmarknaden drabbas de först och hårdast då arbetslösheten stiger.

Deltagare

Vid dialogforumet deltog arbetslivsminister Hans Karlsson samt drygt 20 personer från följande organisationer/myndigheter: Sveriges Förenade Studentkårer (SFS), KFUK-KFUM, Assyriska ungdomsförbundet, Unga RBU:are, Unga Synskadade, LO, TCO, Svenska Kommunförbundet, Ungdomsstyrelsen, AMS, Svenskt Näringsliv, Communicare och Urkraft.

Diskussion

Inledningen av dialogen hade temat ”Biljett för att komma in på arbetsmarknaden – och stanna där!”. Diskussionen berörde funktionshindrades möjligheter att få ett arbete, vilka hinder som kan finnas och hur dessa skulle kunna minskas. Otrygga anställningsförhållanden för ungdomar togs upp, liksom tidsbegränsade anställningar som en möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Betydelsen av utbildning lyftes fram, liksom nödvändigheten av att den sociala snedrekryteringen till högskolan bryts. Värdet av alternativa utbildningsformer som en möjlighet att öka kompetensen och därmed konkurrenskraften på arbetsmarknaden diskuterades också.

Den andra delen av dialogen tog upp konkreta exempel på hur man kan arbeta med kompetensutveckling för ungdomar. Två organisationer med stor erfarenhet av verksamhet för att stärka ungdomars möjlighet på arbetsmarknaden, Urkraft i Skellefteå och Communicare i Karlstad, presenterade sin verksamhet. Urkraft och Communicare beskrev hur de arbetar tillsammans med de ungdomar som deltar i verksamheten för att på olika sätt öka deras möjligheter till en meningsfull sysselsättning och kompetensutveckling. En av ungdomarna som deltagit i Communicares verksamhet berättade avslutningsvis vad deltagandet i verksamheten inneburit för henne.

Bakgrund

Flera studier visar att ungdomars psykiska hälsa försämrats. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie (2003) visar att en av tio ungdomar ofta eller flera gånger i veckan har ont i magen, ont i huvudet eller svårt att somna. Många känner sig stressade och nästan varannan är trött under dagarna. Unga kvinnor mår särskilt dåligt. Hälsa och livskvalitet är viktiga delar i ungdomars liv och därmed i regeringens ungdomspolitik. Hälsa och utsatthet inrymmer många olika områden med delvis skilda problem och förutsättningar. Dialogforumet belyste såväl området i sin helhet som ett antal särskilda frågor.

Deltagare

Vid detta dialogforum deltog folkhälsominister Morgan Johansson och ett tjugotal personer från följande organisationer/myndigheter: Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), Ungdom mot rasism, KFUK-KFUM, Centerpartiets Ungdomsförbund (CUF), Kristdemokraternas Ungdomsförbund (KDU), Moderata Ungdomsförbundet (MUF), Ungdomens Nykterhetsförbund (UNF), Röda Korsets Ungdomsförbund, Unga Allergiker, RFSL Ungdom, Stiftelsen Friends, Forum för Adopterade, Riksidrottsförbundet (RF), Folkhälsoinstitutet, Ungdomsstyrelsen och Socialstyrelsen.

Diskussion

Alkoholkonsumtionen bland ungdomar ökar

I diskussionen sades att ansvaret för den ökande alkoholkonsumtionen bland unga ligger hos många; regeringen, skolan, vuxna och ungdomarna själva. ”Ungdomsorganisationerna själva har ett stort ansvar här”, menade bland andra Ungdomens Nykterhetsförbund. En anledning till den ökande alkoholkonsumtionen kan vara bristen på alkoholfria mötesplatser. Kunskaperna om alkohol är relativt låg, menade deltagarna. Det gäller bland annat gränsdragningen mellan bruk och missbruk. Alkohol är socialt accepterat, till skillnad från narkotika, vilket kan göra att bruket av alkohol anses som något självklart och därför sällan ifrågasätts. Deltagarna var överens om att det handlar mycket om värderingar, livsstil och normer. För att alkoholkonsumtionen skall kunna minska måste attityden till alkohol förändras.

Hälsa - en jämställdhetsfråga

Att unga vuxna, och särskilt unga kvinnor, i många fall är en bortglömd grupp, lyftes fram som ett problem. Kvinnor är lägre prioriterade, liksom ungdomar, vilket får till följd att unga kvinnor och frågor som rör dem

blir osynliga i samhällsdebatten. ”Hälsa är kopplat till normativa könsroller och är således en jämställdhetsfråga”, menade en av deltagarna. Utseendefixeringen i samhället kan vara förödande, inte minst för unga kvinnor, ansåg deltagarna. Skolan ansågs spela en viktig roll i att förändra både normerna och det praktiska arbetet i sammanhanget.

Ungdomars psykiska hälsa försämras

Utgångspunkten för seminariet var att pressen på ungdomar ökar, både i skolan och i livet i övrigt, vilket leder till ohälsosam stress. Mobbning och trakasserier kan vara andra orsaker till att ungdomar mår dåligt. Ansvaret för detta är både den enskilde individens och samhällets, bland annat skolans, menade gruppen. Undersökningar visar att vissa ungdomsgrupper mår särskilt dåligt. Hit hör bland annat HBT-gruppen (homosexuella, bisexuella och transpersoner) och barn till missbrukare. Hur samhället kan stötta ungdomar som mår dåligt diskuterades. Kritik framfördes på att kommuner och landsting inte prioriterar ungdomar när de söker hjälp. Det är viktigt att vuxna som arbetar med ungdomar har den kompetens som behövs för att kunna vara ett stöd för ungdomarna när de behöver det. Några förslag till hur den negativa utvecklingen kan vändas var att diskutera frågor som rör värdegrund och etik mer och att kartlägga och följa upp orsakerna till att ungdomar mår dåligt.

Stress - både symtom och orsak

Stress är en viktig orsak till den försämrade psykiska hälsan hos ungdomar, menade flera av deltagarna. De lyfte särskilt fram skolan som en stressfaktor och efterfrågade ett ökat samarbete mellan skola, ungdomsråd och elevråd för att komma fram till konkreta åtgärder för att minska stressen. En annan mer generell orsak till den ökade stressen kan vara att det skett en glidning från kollektivets roll till större eget ansvar för individen. Samhällets normer kan också leda till stress som får negativa effekter för hälsan. Bland annat inom HBT-gruppen är det vanligt att man inte vågar berätta att man avviker från normen av rädsla för utstötthet. Förutom samlade insatser i skolan lyftes ökad fysisk aktivitet och idrott fram som exempel på hälsofrämjande åtgärder.

Övervikt ökar och fysisk aktivitet minskar

Alla på forumet var överens om att det är viktigt för hälsan att röra på sig, men betonade att det måste ske på frivillig grund och genom en rad olika aktiviteter. Det är viktigt att fysisk aktivitet inte bara handlar om tävlingsinriktad idrott utan lika mycket om motion för hälsans skull. Samhället bör stödja organisationer som vill arbeta aktivt för en bättre hälsa. Deltagarna menade att ökad fysisk aktivitet i skolan förvisso kan vara bra, men att idrottslektionerna i sig samtidigt är en stressfaktor för många elever. Vidare sades att skolan bör sträva efter att finna former för fysisk aktivitet som passar så många elever som möjligt. Skolan kan även vara en arena för bättre kostvanor, både genom att skolmaten är nyttig

och genom undervisning om kostvanor. Här lyftes även föräldrarnas ansvar fram som viktigt.

Utrikes födda och lågutbildade mår sämre

”Om man inte har makten över sitt eget liv mår man sämre”, menade en av deltagarna. Vissa ungdomar som är födda i andra länder och har låg utbildning hamnar ”vid sidan av” samhället. Detta kan skapa en maktlöshet som får till följd att man mår både fysiskt och psykiskt sämre. Deltagarna menade att en rad faktorer spelar in och att man måste arbeta på samhällsnivå med strukturella insatser. Även ungdomsorganisationerna måste bli bättre på att nå fler ungdomar. Många goda exempel finns, bland annat från scoutrörelsen och idrottsrörelsen, som bör kunna inspirera andra.

Ungdomars närmiljö

Ungdomars vardag, förutsättningar och intressen är olika. Målet från samhällets sida måste dock vara att alla ungdomar skall ges samma möjligheter. Ungdomar måste få makten över sitt eget liv – och de måste själva ta den. Ungdomsorganisationerna bör få verka mer aktivt i skolan och ungdomar måste ges mer inflytande genom exempelvis ungdomsråd. Mötesplatser bör skapas mellan ungdomar och beslutsfattare. Fritidsgårdar och andra mötesplatser bör också få mer resurser och de som arbetar med ungdomar måste ha goda kunskaper om ungdomars vardag.

Fritid och föreningsliv

Bakgrund

Ett flertal studier visar att fritiden blir allt viktigare i unga människors liv. Samtidigt har familj, fast arbete och karriär minskat i betydelse. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003 visar att de flesta mellan 16 och 19 år uppger att vänner och fritid är viktigare än familj. Sex av tio ungdomar är aktiva i minst en organisation eller förening. Med aktiv menas i detta fall att delta i möten eller verksamheter med någon förening eller organisation. Bland ungdomar är de i åldern 16–19 år de mest föreningsaktiva.

Deltagare

Vid detta dialogforum deltog ungefär 15 personer från följande organisationer/myndigheter: Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), KFUK-KFUM, Judiska ungdomsförbundet i Sverige (JUS), Förbundet Unga RBU-are, Svenska Missionskyrkans Ungdom (SMU), Röda Korsets Ungdomsförbund (RKUF), Sveriges roll- och konfliktspelsförbund (Sverok), Unga Örnars Riksförbund, Fritidsforum, Riksidrottsför-

bundet (RF), Sveriges 4H, Svenska Kommunförbundet samt Ungdomsstyrelsen.

Diskussion

Dialogforumet behandlade frågor kring förutsättningarna för ungdomars fritid och om hur ungdomar använder sin fritid. Deltagarna diskuterade sitt eget föreningsengagemang och vad det gett dem personligen, vad kommunerna kan göra för att stödja ungdomars engagemang i föreningslivet och hur ungdomsorganisationerna arbetar för att påverka kommunerna.

Föreningslivets betydelse för deltagarna personligen

Ungdomarna menade att de har lärt sig mycket genom sitt engagemang, trots att det inte har varit det huvudsakliga syftet med engagemanget. De flesta har kommit med i föreningen genom sociala kontakter, via kompisar eller familjen. Genom föreningsengagemanget har man fått ett större nätverk, fler vänner och personlig utveckling. Samhällsmedvetandet har även ökat, liksom förmågan att ha en ledarroll. Flera lyfte fram möjligheten att påverka och ha makt som viktigt. Ett engagemang för idén/frågan som organisationen arbetar med har vuxit sig stark hos många, vilket gjort att de har stannat kvar. En annan viktig faktor är de sociala relationerna som byggs upp. Föreningsengagemanget kan vara samhällsnyttigt, såväl direkt genom att ungdomar ägnar sig åt en meningsfull aktivitet, som indirekt genom att engagemanget ger kunskap och erfarenheter som kommer samhället tillgodo.

Hur kan kommunerna stödja ungdomsorganisationernas verksamhet?

Deltagarna menade att kommunernas generella ekonomiska stöd är viktigt, men att det finns andra sätt att stödja än med pengar. Att erbjuda mötesplatser är ett. Administrativt stöd kan också vara välkommet. Kommunens attityd gentemot ungdomsorganisationerna betyder mycket. Lyhördhet och öppenhet inför vad ungdomarna själva vill bör vara grunden för kommunernas agerande. Möten mellan kommunrepresentanter och ungdomsorganisationer för att diskutera förutsättningar och behov efterfrågades. Det sades vidare att det också finns en fara med vuxenstöd: att vuxna tar en större roll än de behöver. Ungdomarnas egna önskemål bör styra och inte vad vuxna tror att ungdomar vill ha. Relativt få av de ungdomsorganisationer som deltog i dialogen arbetar aktivt för att påverka kommunen i olika frågor.

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Unga utanför (SOU 2003:92)

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av: Brottsförebyggande rådet, Statistiska centralbyrån, Statskontoret, Ungdomsstyrelsen, Barnombudsmannen, Handikappombudsmannen, Institutet för psykosocial medicin, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Statens institutionsstyrelse, Ekonomistyrningsverket, Folkbildningsrådet, Internationella programkontoret för utbildningsområdet, Myndigheten för skolutveckling, Nämnden för Rh-anpassad utbildning, Specialpedagogiska institutet, Statens skolverk, Arbetslivsinstitutet, Arbetsmarknadsstyrelsen, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Integrationsverket, Borlänge kommun, Gnosjö kommun, Göteborgs stad, Gävle kommun, Haninge kommun, Helsingborgs stad, Kalmar kommun, Karlskrona kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Kristinehamns kommun, Landskrona kommun, Luleå kommun, Malmö stad, Nyköpings kommun, Sandvikens kommun, Söderhamns kommun, Uddevalla kommun, Uppsala kommun, Varbergs kommun, Vilhelmina kommun, Västerås stad, Växjö kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Föreningen mot läs- och skrivsvårigheter, Föreningen Svenskt Näringsliv, Försäkringskasseförbundet, Hantverkarnas Riksorganisation, Landsorganisationen, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksförbundet Attention, Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, Svenska Celiakiungdomsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svensk Handel, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Sveriges Elevråd–SVEA, Sveriges vägledarförening, Sveriges Byggindustrier och Tjänstemännens Centralorganisation.

Nedanstående remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig men avstått: Statens kvalitets- och kompetensråd, Riksrevisionsverket, Verket för näringslivsutveckling, Aktören Drömmarnas hus i Rosengård, Allmänna Industrigruppen, Assyriska Ungdomsförbundet i Sverige, Bosnien Hercegovinas Muslimska Ungdomsförbund, Bosnisk–Hercegovinska ungdomsförbundet i Sverige, Communicare i Karlstad, De Unga med Neurologiska funktionshinder i Sverige, Elevorganisationen, Förbundet Ung Företagsamhet, Förbundet Unga Rörelsehindrade, Föreningen Urkraft i Skellefteå, Företagarnas Riksorganisation, Judiska Ungdomsförbundet, Kurdiska Ungdomsförbundet, Metallgruppen, Nätverket mot socialt utanförskap, Riksförbundet för social hälsa, Riksförbundet för social och mental hälsa, Riksföreningen Autism, Riksorganisationen Unga Reumatiker, Riksorganisationen Unga Synskadade, Romska Ungdomsförbundet, Sáminuorra, Serbiska Ungdomsförbundet, Grekiska Ungdomsförbundet, Sverigefinska Ungdomsförbundet, Sveriges Dövas Ungdomsförbund, Sveriges Frisörföretagare, Sveriges Unga Muslimer, Sveriges Verkstadsindustrier, Syrianska Ungdomsförbundet, Turkiska Ungdomsförbundet, Transportgruppen, Unga Allergiker, Unga Hörselskadade, Unga RBU:are och Vi med psoriasis.

Dalarnas läns allmänna försäkringskassa, Fritidsforum, Försäkringskassan i Halland, Gävleborgs läns allmänna försäkringskassa, Lärarförbundet, Stockholms läns allmänna försäkringskassa, Stockholms stad,

Västra Götalands allmänna försäkringskassa och Östergötlands läns allmänna försäkringskassa har på egna initiativ avgivit yttrande.

Lagförslaget i betänkandet Unga utanför (SOU 2003:92)

Lag om kommuners uppföljningsansvar

Utfärdad den xx. Enligt riksdagens beslut.

1 § I denna lag finns föreskrifter om kommuners skyldighet att vidta åtgärder för att stärka ungas förutsättningar och kompetens för gymnasiestudier, annan utbildning och arbete.

Skyldigheten omfattar alla ungdomar i en kommun som inte fyllt 20 år men som fullgjort sin skolplikt och som inte går i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning och som inte har gått igenom utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller motsvarande utbildning.

2 § Kommunerna skall kontinuerligt hålla sig informerade om hur de ungdomar som anges i 1 § är sysselsatta.

3 § Kommunerna skall söka upp och återkommande erbjuda individuella insatser till de ungdomar som anges i 1 §. Insatserna skall erbjudas i enlighet med en insatsplan. Insatsplanen skall utformas efter den enskildes behov och förutsättningar och skall upprättas i samråd med den unge samt följas upp kontinuerligt. Insatserna kan bestå av orientering, vägledning, praktik, motivationsskapande åtgärder och kompletterande grundskoleutbildning. Den unge har rätt till heltidsaktiviteter.

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för kommunerna att lämna sådana sakuppgifter om verksamheten och sådan verksamhetsredovisning som behövs för uppföljning och utvärdering av verksamheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

16.2 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att det i skollagen (1985:1100)[1] skall införas en ny paragraf, 1 kap. 18 §, samt närmast före 1 kap. 18 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 kap.
	Information om icke skolpliktiga ungdomar
	18 §
	En hemkommun skall löpande hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta, i syfte att kunna erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder.
	Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att kommunen skall kunna genomföra sin skyldighet enligt första stycket.

[1] Lagen omtryckt 1997:1212

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över Utbildningsdepartementets promemoria om förtydligat kommunalt informationsansvar

Efter remiss har yttrande över promemorian lämnats av Datainspektionen, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens skolverk, Myndigheten för skolutveckling, Arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska Kommunförbundet, Sveriges Elevråd SVEA och Lärarförbundet.

Elevorganisationen i Sverige och Lärarnas Riksförbund har beretts tillfälle att yttra sig men avstått.

Gymnasiekommitténs lagförslag avseende det kommunala uppföljningsansvaret

Kommunernas uppföljningsansvar

29 §

Hemkommunen är skyldig att kontinuerligt hålla sig underrättad om hur de ungdomar är sysselsatta som har slutat grundskolan eller motsvarande och som inte påbörjar någon, eller avbrutit, utbildning i gymnasieskolan samt erbjuda dem en gymnasieutbildning.

Mål och delmål för den nationella ungdomspolitiken

Övergripande mål för den nationella ungdomspolitiken enligt propositionen *På ungdomars villkor – ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro* (prop. 1998/99:115, bet. 1999/2000:KrU4, rskr. 1999/2000:53) och delmål som gällt för 2003 och 2004 enligt regeringsbeslut den 5 december 2002 (Ju2002/3367/U).

Övergripande mål

Ungdomar skall ha goda förutsättningar att leva ett självständigt liv.

Delmål

Skolan

Andelen elever, såväl med utländsk som svensk bakgrund, som lämnar grundskolan med gymnasiebehörighet ökar under 2001–2003.

Andelen elever, såväl med utländsk som svensk bakgrund, i årskurs 3 på gymnasieskolan som får slutbetyg och får lägst betyget godkänd i alla kurser ökar 2001-2003.

Andelen elever som erhåller gymnasieplats i enlighet med sitt förstahandsval ökar under 2001–2003.

Andelen elever som får professionell studie- och yrkesvägledning ökar under åren 2001–2003.

Andelen skolungdomar som använder Internet som ett arbetsredskap i skolarbetet ökar under 2001–2003.

Högskolan

Minst 50 % av varje årskull påbörjar högre utbildning vid senast 25 års ålder under perioden 2001–2003.

Arbete

Andelen arbetslösa ungdomar under 25 år som erbjuds reguljärt arbete, lämplig utbildning, praktik eller sysselsättningsskapande åtgärd ökar under 2001–2003.

Andelen ungdomar mellan 15 och 18 år som under sommaren ges möjlighet till feriepraktik under minst tre veckor ökar under 2001–2003.

Företagande

Antalet ungdomar som har positiva attityder till företagande i olika former och kunskap om dess villkor ökar under 2001–2003.

Bostad

Antalet kommuner som i tillräcklig omfattning har bostäder som är lämpliga för ungdomar ökar under 2001–2003.

Ekonomisk självständighet

Antalet ungdomar som arbetar eller studerar och som har en sådan betalningsförmåga att de kan betala hyran för en egen bostad ökar under 2001–2003.

Antalet ungdomar i behov av socialbidrag, särskilt de ungdomar med långvarigt beroende, minskar under 2001–2003.

Andelen ungdomar som, för att kunna agera som kritiska och kunniga konsumenter, har kunskap om konsumenträtt och hushållsekonomi ökar under 2001–2003.

Yttrandefrihet

Antalet statliga och kommunala insatser med syftet att ge ungdomar reella förutsättningar att använda yttrandefriheten ökar under 2001–2003.

Frihet från beroende

Andelen unga kvinnor och män som använder tobak minskar under 2001–2003.

Andelen unga kvinnor och män som regelbundet konsumerar alkohol i någon form minskar, medelkonsumtionen av alkohol bland unga minskar och åldern för alkoholdebuten skjuts upp under 2001–2003.

Andelen unga kvinnor och män som prövar narkotika minskar under 2001–2003. Det långsiktiga målet är att inga ungdomar skall använda narkotika.

Psykisk hälsa

Andelen ungdomar som upplever psykisk ohälsa minskar under 2001–2003.

Utsatthet

Andelen ungdomar som utsätts för hot, stöld och avsiktligt våld minskar under 2001–2003.

Internationellt

Andelen medel för internationellt ungdomsutbyte, i form av såväl studier som praktisk verksamhet, som riktas till ungdomar som vanligtvis inte deltar i internationella sammanhang ökar under 2001-2003.

Övergripande mål

Ungdomar skall ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet.

Delmål

Skolan

Andelen elever som upplever att de har såväl formellt som reellt inflytande i skolan ökar under 2001–2003.

Samhällsplanering m.m.

Antalet kommuner som i samarbete med kommunens unga tar fram kommunala handlingsplaner och liknande dokument som berör ungas villkor samt arbetar för att göra innebörden känd bland unga ökar under 2001–2003.

Antalet kommuner som upprättar ändamålsenliga former för återkommande dialog mellan unga och beslutsfattare i syfte att möjliggöra för unga medborgare att utöva inflytande över den kommunala verksamhetsplaneringen ökar under 2001–2003.

Kultur

Ungdomars möjligheter till deltagande i kulturlivet och till kulturupplevelse samt till eget skapande ökar under 2001–2003.

Fritid

Andelen ungdomar, med olika social bakgrund, som upplever att de har tillgång till ändamålsenliga mötesplatser där ungdomar ges inflytande över verksamheten ökar under 2001–2003.

Andelen ungdomar, med olika social bakgrund, som engagerar sig i föreningslivet ökar under 2001–2003.

Integration

Andelen ungdomar med utländsk bakgrund som upplever att de kan ta del av samhället vad avser nöjesliv, boende, arbete och utbildning ökar under 2001–2003.

Internationellt

Antalet officiella delegationer vid internationella konferenser där ungdomar medverkar och där frågor av betydelse för ungdomar diskuteras ökar under 2001–2003.

Övergripande mål

Ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs.

Delmål

Ungdomars engagemang som resurs i den ordinarie verksamheten

Andelen aktiviteter inom Regeringskansliet och berörda myndigheters ordinarie verksamhet där ungdomars engagemang tas till vara som en resurs ökar under 2001–2003.

Företagande

Andelen nya företag bildade av unga kvinnor och män ökar under 2001–2003.

Regeringens utnämningar

Andelen unga ledamöter, kvinnor och män, i statliga kommittéer, nämnder och styrelser ökar under 2001–2003.

Kommunalt förtroendevalda

Andelen unga ledamöter, kvinnor och män, i beslutsorgan på kommunal nivå ökar under 2001–2003.

Politikområden och mål redovisade i regeringens budgetproposition för 2004

I denna proposition lämnar regeringen förslag till två övergripande mål och fem huvudområden för samordning och redovisning för ungdomspolitiken. Utfallet av de övergripande målen påverkas av verksamhet inom ett stort antal politikområden. Nedan redovisas de politikområden och mål inom dessa som regeringen för närvarande ser vara av betydelse för att ungdomspolitikens övergripande mål skall uppnås. Målen är samlade i de fem huvudområdena. Även det departement som för närvarande ansvarar för respektive politikområde redovisas. Utöver de redovisade politikområdena påverkar regeringens mål och ambitioner inom andra sektorsövergripande områden såsom jämställdhets-, integrations-, minoritets-, folkhälso-, handikapp-, storstads-, barn- samt den regionala utvecklingspolitiken den nationella ungdomspolitiken.

Lärande och personlig utveckling

Huvudområdet hanterar ungdomars tillgång till lärande och personlig utveckling. Detta innebär att styrka huvudområdet för samordning och redovisning innefattar såväl formell som icke-formell utbildning och informellt lärande.

Politikområdesmål	**Politikområde**	**Dep**
En skola som ger alla kunskap och utveckling – en skola där alla elever har rätt och möjlighet till framsteg.	Utbildningspolitik	U
Alla elever skall ha möjlighet till en likvärdig utbildning av hög kvalitet.	Utbildningspolitik	U
Hälften av en årskull skall ha påbörjat en högskoleutbildning vid 25 års ålder.	Utbildningspolitik	U
Alla vuxna skall ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sina kompetenser för att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning.	Utbildningspolitik	U
Främja bildningssträvandena samt att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.	Kulturpolitik	Ku

Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.	Kulturpolitik	Ku
Människor skall ha bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i olika typer av folkrörelser och föreningar.	Folkrörelsepolitik	Ju
En hållbar ekonomisk tillväxt och en ökad sysselsättning genom fler och växande företag.	Näringspolitik	N
Konsumenterna skall ha tillgång till god vägledning, information och utbildning.	Konsumentpolitik	Jo

Frågor som rör internationellt ungdomsutbyte och volontärverksamhet hanteras direkt inom ungdomspolitiken.

Hälsa och utsatthet

Huvudområdet innefattar sektorsspecifika mål om fysisk och psykisk hälsa, god livsmiljö samt skydd mot utsatthet för brott, våld och mobbning.

Politikområdesmål	**Politikområde**	**Dep.**
Folkhälsan skall förbättras för de grupper i samhället som är mest eftersatta ur hälsosynpunkt.	Folkhälsopolitik	S
Vårdens kvalitet och tillgänglighet skall förbättras.	Hälso- och sjukvårdspolitikens inriktning	S
Stärka skyddet för utsatta barn.	Socialtjänstpolitik	S
Stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer.	Socialtjänstpolitik	S
Den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Att minska brottsligheten och att öka människors trygghet.	Rättsväsendet	Ju
Alla skall ges förutsättningar att leva i en stimulerande och trygg miljö inom långsiktigt hållbara ramar.	Bostadspolitik	Fi
Boende- och bebyggelsemiljön skall	Bostadspolitik	Fi

bidra till jämlika och värdiga levnadsförhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar.		
Goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män.	Arbetsliv	N
God bebyggd miljö.	Miljöpolitik	M
Konsumenternas hälsa och säkerhet skall skyddas.	Konsumentpolitik	Jo
All utbildning skall genomsyras av principen om människors lika värde. Alla som arbetar i skolan har ett tydligt ansvar att aktivt förebygga och motverka alla former av kränkande behandling och att främja jämställdhet mellan könen.	Utbildningspolitik	U
Asylrätten i Sverige och i ett internationellt perspektiv värnas samt att harmoniseringen av flykting- och invandringspolitiken i EU ökar.	Migrationspolitik	UD
Ge alla människor möjlighet att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa. Stödja en fri och självständig idrottsrörelse för alla samt att ge människor positiva upplevelser av idrott som underhållning.	Idrottspolitik	Ju
Att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna	Storstadspolitik	Ju

Inflytande och representation

Huvudområdet samlar mål som berör ungdomars formella deltagande, representation i formella beslutande organ samt alternativa former för delaktighet. Inom detta huvudområde ingår därför mål om valdeltagande, politiskt deltagande och representation. Ungdomars delaktighet i politiken och samhällsutvecklingen på lokal nivå bör inrymmas i detta huvudområde för samordning och redovisning, likaså elevinflytande och ungdomars egen organisering.

Politikområdesmål	**Politikområde**	**Dep.**
Valdeltagandet skall öka väsentligt i de nationella och kommunala valen liksom i valet till Europaparlamentet.	Demokratipolitik	Ju

En ökad andel av medborgarna skall inneha någon form av politiskt förtroendeuppdrag. Antalet personer som någon gång i livet har innehaft ett politiskt förtroendeuppdrag skall också öka.	Demokratipolitik	Ju
Medborgarna skall ha bättre möjligheter än i dag att delta i och påverka den politiska processen. Andelen medborgare som deltar skall också öka.	Demokratipolitik	Ju
Medborgarnas möjligheter att påverka den politiska processen skall bli mer jämlika än de är i dag. Andelen ungdomar, arbetslösa och personer med utländsk bakgrund som deltar i den politiska processen skall öka.	Demokratipolitik	Ju
Människor skall ha bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i olika typer av folkrörelser och föreningar.	Folkrörelsepolitik	Ju
Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.	Kulturpolitik	Ku
Vid planering, byggande och förvaltning skall en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling vara grund för verksamheten.	Bostadspolitik	Fi
Konsumenternas ställning och inflytande på marknaden skall stärkas.	Konsumentpolitik	Jo
Antalet nystartade företag liksom antalet personer som är företagare ska öka.	Näringspolitik	N
Den svenska skolan skall vara en trygg kunskapsskola för alla, där elevernas utveckling mot kunskaps- och demokratimålen står i centrum. En betydelsefull faktor för såväl inlärning som trygghet och trivsel är barns, elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan.	Utbildningspolitik	U
Att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstäders invånare	Storstadspolitik	Ju

Egen försörjning

Huvudområdet omfattar ungdomars egen försörjning och hanterar etablering i arbetslivet, ungt företagande och relevanta offentliga stödsystem. Ungdomars boende är i hög grad kopplat till ekonomiska förutsättningar och ingår därför i detta huvudområde för samordning och redovisning.

Politikområdesmål	Politikområde	Dep.
Bidra till att arbetslöshetstiden för de arbetssökande förkortas.	Arbetsmarknadspolitik	N
De arbetsmarknadspolitiska programmen skall öka möjligheten för arbetssökande att få ett arbete.	Arbetsmarknadspolitik	N
Öka kunskaperna om de samlade effekterna av de arbetsmarknadspolitiska insatserna.	Arbetsmarknadspolitik	N
Antalet nystartade företag liksom antalet personer som är företagare skall öka.	Näringspolitik	N
Alla skall ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader.	Bostadspolitik	Fi
Halvera antalet socialbidragsberoende mellan 1999 och 2004.	Socialtjänstpolitik	S
Skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska inom ramen för den generella välfärden.	Ekonomisk familjepolitik	S
Goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män.	Arbetsliv	N
Frånvaron från arbetslivet på grund av sjukskrivning skall i förhållande till 2002 halveras fram till 2008. Parallellt skall antalet nya aktivitets- och sjukersättningar minska. Hänsyn skall tas till den demografiska utvecklingen.	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp	S
Studiestödssystemet är en del av utbildningspolitiken och skall bidra till att uppnå målen inom området. Verksamheten skall bidra till att personer kan studera utan att begränsas av sina ekonomiska resurser eller av funktionshinder.	Utbildningspolitik	U

Hushållen skall ha goda möjligheter att utnyttja sina ekonomiska och andra resurser effektivt.	Konsumentpolitik	Jo
Att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktig hållbar tillväxt och därmed kunna bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl inom storstadsregionerna som i övriga delar av landet.	Storstadspolitik	Ju

Kultur och fritid

Inom huvudområdet hanteras ungas möjligheter till kulturellt skapande och delaktighet i kulturlivet. Deltagande i fritidsverksamheter, folkrörelser, idrotts- och föreningsaktiviteter, möjligheter till internationella utbyten samt tillgång till mötesplatser ingår också i detta huvudområde för samordning och redovisning.

Politikområdesmål	**Politikområde**	**Dep.**
Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.	Kulturpolitik	Ku
Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar.	Kulturpolitik	Ku
Ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.	Kulturpolitik	Ku
Människor skall ha bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i olika typer av folkrörelser och föreningar.	Folkrörelsepolitik	Ju
Ge alla människor möjlighet att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa. Stödja en fri och självständig idrottsrörelse för alla samt att ge människor positiva upplevelser av idrott som underhållning.	Idrottspolitik	Ju

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 september 2004

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Ulvskog, Sahlin, Pagrotsky, Östros, Lövdén, Ringholm, Bodström, Y Johansson, Sommestad, Lund, Nykvist, Andnor, Nuder, Hallengren, Björklund, Holmberg

Föredragande: Statsrådet Hallengren

Regeringen beslutar proposition 2004/05:2 Makt att bestämma - rätt till välfärd

Rättsdatablad

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
Skollagen (1985:1100)	1 kap. 18 § tredje stycket	